

วิถีมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

วิทยานิพนธ์
ของ
พัฒนัศักร อรรถาศิลป์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วิธีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

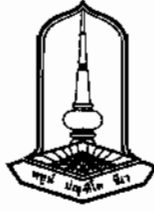
วิทยานิพนธ์
ของ
พัฒนัสัจกร อรรถาศิลป์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวพัฒนศักดิ์กร อรรถาศิลป์
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(อาจารย์ ดร.วิศนี ศิลตระกูล) (อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร) (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.มารีสา โกเศษะโชชิน) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.คมสร วงษ์รักษา) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.ไพรัช ถิตย์ผาด) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่... ๓๑/เดือน... ๐๖..... พ.ศ. 2552

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วย ความกรุณา และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.มารีสา โทเศยะโยธิน อาจารย์ ดร.คมศร วงษ์รักษา กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.วิศนี ศิลตระกูล และอาจารย์ ดร.ไพรัช ถิตย์ผาด กรรมการสอบ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้การสัมภาษณ์ชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ที่กรุณาได้ให้ แนวคิด คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และพระมหาปฐวิศศักดิ์ ร่มโพธิ์ธารทอง เพื่อน ๆ รุ่นที่ 1 ศูนย์บริการ วิชาการกรุงเทพมหานคร ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ จนสำเร็จปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ขอขอบคุณ ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่านเพื่อน ๆ รุ่นที่ 1 ศูนย์บริการวิชาการกรุงเทพมหานคร ที่ให้กำลังใจ ตั้งแต่เริ่มศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ วิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์ และจะเป็น ประโยชน์ต่อบุคคลทั่ว ๆ ไปที่สนใจศึกษา วิถีชีวิตชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมต่อไป

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบูรพาจารย์ และบูรพาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

พัฒนศักดิ์กร อรรถาศิลป์

ชื่อเรื่อง วิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัย นางสาวพัฒนศักดิ์กร อรรถาศิลป์

กรรมการควบคุม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร และอาจารย์ ดร.มาริสสา โกเศษะโยธิน

ปริญญา ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2552

บทคัดย่อ

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่และสำคัญที่สุดของอำเภอพุทธรักษา จังหวัดนครปฐม ที่ยังคงรักษาความเป็นอยู่อย่างไทยที่เรียบง่าย ด้วยการพึ่งพาคลองมหาสวัสดิ์ในการดำรงชีวิตและเป็นทางสัญจรตามธรรมชาติ ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวิจัยนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาวิถีชีวิตของประชาชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และ 2) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธรักษา จังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลคือ กลุ่มผู้รู้จำนวน 12 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 29 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 21 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้าและวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ แล้วนำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน ไม้ดอกไม้ประดับ แต่จากการได้รับวัฒนธรรม ความทันสมัยจากสังคมเมือง ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงจากเดิม มีประชาชนบางส่วนหันไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่บริเวณใกล้เคียงในเขตกรุงเทพมหานคร แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ที่สำคัญได้แก่ วัดสุวรรณาราม มีพระอุโบสถสวยงามแบบสถาปัตยกรรมไทย แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ประกอบด้วย สวนผลไม้ สวนกล้วยไม้ สวนนาบัว ผลผลิตแปรรูปด้านการเกษตรของกลุ่มแม่บ้าน และแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติประกอบด้วยทัศนียภาพเลียบคลอง ทัศนียภาพเรือสวนไร่นา และวิถีชีวิตริมน้ำ

แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน จัดให้มีการศึกษา ถึงความต้องการที่จำเป็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการวางแผนการท่องเที่ยว และเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้จุดเด่นทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยว และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เครือข่าย ให้เครือข่ายดูแล แหล่งท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ธุรกิจการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และเกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน มีการเพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวคัดสรร ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำตามคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้กับ ทัศนียภาพ เรือกสวนไร่นา และวิถีชีวิตของชาวคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งจะทำให้ชุมชนชาวคลองมหาสวัสดิ์มีรายได้และวางแผนวัฒนธรรมของตนเอง และนำไปสู่การอนุรักษ์สืบสานและพัฒนา วัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็งต่อไป

โดยสรุป ชุมชนชาวคลองมหาสวัสดิ์ มีศักยภาพในการพัฒนาการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องด้วยปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ คือมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติแวดล้อมที่สวยงาม สมควรที่ ชุมชน องค์กรของรัฐและเอกชน จักได้ร่วมมือกันรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เหล่านี้ให้ยั่งยืน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนสืบไป

TITLE The Community Ways of Life along Klongmahasawat Canal and the Management of Cultural Tourism through Community's Participation

AUTHOR Miss. Patsatjakorn Atthasilp

ADVISORS Asst. Prof. Dr. Songkoon Chantachon and Dr. Marisa Koseyayothin

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2009

ABSTRACT

Mahasawat canal community had been historically the oldest and most important community of Phuttha Monthon district in Nakhon Pathom province, that still maintained the ways of life in simplicity. The people used Mahasawat canal for making their living and for their natural way of transportation. The Mahasawat canal community had potential to be developed to become a cultural tourism site. The study aimed to : 1) examine the ways of life of the people and the cultural tourism sites along Mahasawat canal; and 2) explore the ways to develop the management of the cultural tourism in the community along Mahasawat canal, Phutthamonthon district, Nakhon Pathom province. Qualitative research methodology was used for this study; both written documents and fieldwork data were collected. Fieldwork data were gathered through interviews, observations, and group discussions from the sample groups of informants : key-informants, 29 casual informants, and 21 general informants. The data were checked for their accountability using the triangular technique and were analyzed in accordance with the given objectives. Then, the results of the analysis were presented in the form of a descriptive analysis.

The results of the study revealed that the people in the community along the Mahasawat canal had maintained their old ways of living; these included agricultural works, such as rice farming, gardening, flowers and decorative plants. Since the community had absorbed the modernized culture from urban society, the ways of life of the community had been changed. Numbers of people went to work in the factories nearby Bangkok metropolitan. The important cultural tour sites of the community along Mahasawat canal were Wat Suvannaram monastery, with beautiful church of Thai architectural style; the agricultural tourism sites---fruit gardens, orchid gardens, lotus gardens; agricultural processed products of the housewife groups; and natural

tourism sites, such as, the scenery along the canal, the scenery of the paddy-fields, and the people lives on the two sides of the canal.

On the ways to develop the management of the cultural tourism in the community along the Mahasawat canal, the co-operation, in the form of the committee among government sectors, private sectors, and community, needed to be formed to explore the necessary needs in the management of cultural tourism and the needs of the tourists; tourism plans had to be established and tourism activities had to be chosen, with emphases on the advantage of the cultural aspects, establishing tourism networks, and educating the networks; assigning the networks the responsibility for the tourism sites, as well as receiving proper benefits from tourism. This cultural tourism business had to be operated by the community, for the community, and beneficial for conservation and the development of the community culture. Main tourism routes should be assigned as the selected tourism routes, such as canal route along Mahasawat canal; the tourists could enjoy the sceneries of the paddy-fields and the ways of life of the people along Mahasawat canal. The people in the community would obtain income and care for their own culture, which in turn, leading to conservation, transmission, and development of the community culture continuously and strength.

In conclusion, Mahasawat canal community had the potential in the development of the management of the cultural tourism operation, due to the following supportive factors which included : having long historical heritage; capability in maintaining their traditional ways of life; having cultural tourism sites and beautiful natural environment. The community, government sectors, and private sectors, should put their efforts together to conserve and develop the cultural tourism sites for the long lasting continuity and for the benefit of the community.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพัฒนศักดิ์กร อรรถาศิลป์
วันเกิด	วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504
สถานที่เกิด	อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 30/2 หมู่บ้านปิ่นเกล้านคร 1 ถนนพุทธมณฑลสาย 2 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการศึกษา (ชำนาญการ)
สถานที่ทำงาน	สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 319 วังจันทน์เกษม ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2520	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวิสุทธิกษัตริ์ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
พ.ศ. 2523	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาพาณิชยกรรม โรงเรียนเกริกวิทยาลัย
พ.ศ. 2526	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการเลขานุการ วิทยาลัยพาณิชยกรรมบางนา
พ.ศ. 2530	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกการบริหาร โรงเรียน วิทยาลัยครูสวนดุสิต
พ.ศ. 2552	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่มีการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 เป็นต้นมา ได้เกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปรับกระบวนการทัศน์ของการท่องเที่ยวในประเทศไทยใหม่ เพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นต้องอาศัยรากฐานขององค์ความรู้ใหม่ที่มีลักษณะเป็นองค์รวมอัน ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและสินค้าท่องเที่ยว องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว และองค์ความรู้เกี่ยวกับมิติทางแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยว (นฤตย์ นิมสมบุญ. 2545 : 20)

ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจนอกจากจะเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศแล้ว ยังช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงานก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น และก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต สำหรับความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศนั้นก็มีมากมาย เช่น ช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่าย และช่วยสร้างสันติภาพความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่คนในสังคม เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2541 : 15)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในช่วงเวลา 30 ปีที่ผ่านมา มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว อัตราการเพิ่มของประชากรทำให้ชุมชนเกิดความแออัดด้านที่อยู่อาศัย เกิดการแข่งขันในการประกอบอาชีพ ทำให้การดำเนินชีวิตของสังคมไทยเปลี่ยนแปลง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากประชาชนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรู้ ความเข้าใจในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณี

อันดีงาม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่น เป็นมรดกตกทอดที่ควรแก่การเผยแพร่และช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่คู่กับสังคมไทยเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังสามารถนำเงินตราเข้าประเทศเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน และมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งในส่วนของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (Traditional Local Community) ได้กำหนดสิทธิของชุมชน (Community Rights) ไว้ชัดเจนในมาตรา 46 ว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปหรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และธรรมชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กับ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น) จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ การท่องเที่ยวทางน้ำกำลังได้รับความนิยมอย่างมาก ประกอบกับชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ยังคงรักษาความเป็นอยู่อย่างไทยที่เรียบง่ายเป็นการพึ่งพาทางธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตในการสัญจร มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คลองมหาสวัสดิ์ ไหลผ่านตำบลศาลาया และตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นคลองที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่และสำคัญที่สุดของอำเภอพุทธมณฑล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาวิฆเนศวรหาโกษาธิบดีขุดเมื่อปี พ.ศ. 2403 เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พร้อมกับ การขุดคลองเจดีย์บูชาในสมัยเดียวกัน คลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นทางเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน มีความยาว 27 กิโลเมตรเศษ ตั้งต้นจากคลองบางกอกน้อยบริเวณวัดชัยพฤกษ์มาลาไปออกแม่น้ำท่าจีนที่เหนือศาลเจ้าสุบิน และทุกระยะ 4 กิโลเมตร ทรงโปรดเกล้าให้สร้างศาลาริมคลอง เพื่อให้ผู้สัญจรไปมาได้ใช้พัก และมีศาลาหนึ่งที่อยู่หมู่ที่ 3 ตำบลศาลาया ได้มีการริกรื้อสร้างสำหรับรักษาโรคอยู่ จึงเรียกศาลาดังกล่าวว่าศาลาया อันเป็นที่มาของตำบลศาลาया ปัจจุบันศาลาดังกล่าวได้ชำรุดผุพังจนไม่เหลือร่องรอยและได้มีการสร้างศาลาयाขึ้นมาใหม่ที่บริเวณหน้าสถานีรถไฟศาลาयाแทน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้จับจองที่สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จำนวนสองหมื่นไร่เศษให้กับพระราชโอรสและธิดา ซึ่งที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลศาลาयाและมหาสวัสดิ์ของอำเภอพุทธมณฑล ทำให้พื้นที่ยังคงเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่จำนวนมาก พร้อมกับการมีหน่วยราชการต่าง ๆ เกิดขึ้นมาในพื้นที่ดังกล่าวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จะมีบ้านเรือนตั้งเรียงรายกันอยู่ โดยมีชุมชนใหญ่อยู่บริเวณตลาดศาลาया และวัดศาลาวัน มีสภาพเป็นตลาดริมน้ำใหญ่ และมีอุตู่เรือค้าขายไม้สักหลายแห่ง ถัดมาจะเป็นชุมชนวัดสุวรรณารามซึ่งมีวัดสุวรรณารามเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของอำเภอพุทธมณฑล มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงามหลายอย่าง เช่น พระอุโบสถ ศาลา

การเปรียบเทียบ ก่อสร้างด้วยไม้ที่ใหญ่โตและสวยงามศาลาท่าน้ำ และหอรบั้ง เป็นต้น และตลาดริมน้ำ เป็นเรือนไม้ และแผงลอย ซึ่งมีแม่ค้านำสินค้าและอาหารมาขาย นอกจากนี้ยังมีสวนส้มโอ พันธุ์นครชัยศรีแท้ ซึ่งสามารถเลือกชิมได้ในยามเช้ายังเห็นพระสงฆ์ใช้เรือในการบิณฑบาต คลองมหาสวัสดิ์มีทัศนียภาพสวยงามเป็นธรรมชาติ ประชาชนมีวิถีชีวิตดั้งเดิมประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ได้แก่ ไม้ผล พืชผล ไม้ดอก ไม้ประดับ เหมาะแก่การจัดการท่องเที่ยว จังหวัด นครปฐมจึงได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้ “โครงการล่องเรือชมสวนเลียบ คลองมหาสวัสดิ์” เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้ทั้งความรู้ ความเพลิดเพลิน ตลอดจนได้สัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม มีกิจกรรม ของการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น ไหว้พระ ชมสวนผลไม้ ชมสวนกล้วยไม้ ชมนาบัว ชมการ แปรรูปผลผลิตเกษตร นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจจากการได้ชม ชิม ช้อผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการ บริหารจัดการโดยเกษตรกรในชุมชน ทั้งยังส่งผลให้เกิดรายได้แก่ชุมชน จากการจำหน่ายผลผลิต การเกษตร ผลิตภัณฑ์แปรรูป รายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอันเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของ ชุมชนอย่างไรก็ตาม จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ผู้วิจัยพบว่าการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ยังไม่มีการประมวล เป็นหมวดหมู่ ชุมชนขาดความเข้มแข็ง

คลองมหาสวัสดิ์เป็นสายน้ำประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของไทย รวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งสภาพภูมิอากาศ น้ำ ที่ใช้เป็นแหล่งเกษตรกรรมของท้องถิ่น มีสภาพเสื่อมโทรม ความเขียวขจี ที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์กำลังจะลบเลือนหายไป นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ยังได้รับวัฒนธรรม ความทันสมัยจากสังคม เมืองอย่างรวดเร็ว ตามสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิต ทางการเกษตร ไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่บริเวณใกล้เคียงชุมชนและ กรุงเทพมหานคร สภาพดังกล่าวเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ที่ผ่านมากำลังทำลายวิถีชีวิต ความงดงามทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่สำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ ยังไม่มีแนวทางการจัดการ ท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในชุมชน และแนวทางเฉพาะเป็นที่ ยอมรับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชาวบ้าน ต่อชุมชน โดยการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยว และการสืบสานวิถีชีวิตไทยในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้บังเกิดรายได้และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำแม่กลองคลอง มหาสวัสดิ์ให้เป็นชุมชนที่ยั่งยืนที่เข้มแข็งต่อไปได้ โดยกระบวนการและองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ให้เกิดแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนา

อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะไปวางแผน ปรับปรุง จัดการทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ และเกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

คำถามการวิจัย

1. ชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ มีวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตอย่างไร
2. ชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง แต่ละแห่งมีแนวทางที่จะเพิ่มศักยภาพให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวได้อย่างไร
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมมีแนวทางดำเนินการอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม นำไปใช้ประโยชน์ โดยนำไปวางแผนเชิงกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมด้านวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
2. ผลการวิจัยใช้เป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์
3. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปวางแผน พัฒนา และส่งเสริมชุมชน การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นไปแบบมีส่วนร่วม

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถีชีวิต หมายถึง พฤติกรรมของประชาชนในชุมชน ความเป็นอยู่ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ที่กระทำเป็นประจำได้แก่ การประกอบอาชีพ อาหาร ที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพ การคมนาคม

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ หมายถึง บุคคลที่อาศัยในพื้นที่ 2 ตำบล คือตำบลศาลายา และตำบลมหาสวัสดิ์ ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพอื่นๆ

การพัฒนา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยว ชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ให้มีเศรษฐกิจที่ดี คนในชุมชนมีความพึงพอใจเกิดความเจริญขึ้น

การจัดการ หมายถึง กระบวนการหาแนวทางในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยว หมายถึง การศึกษาหาความรู้ในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนานบันเทิงรื่นรมย์ และได้ให้สิ่งที่ดีกับชีวิต

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางไปเรียนรู้โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

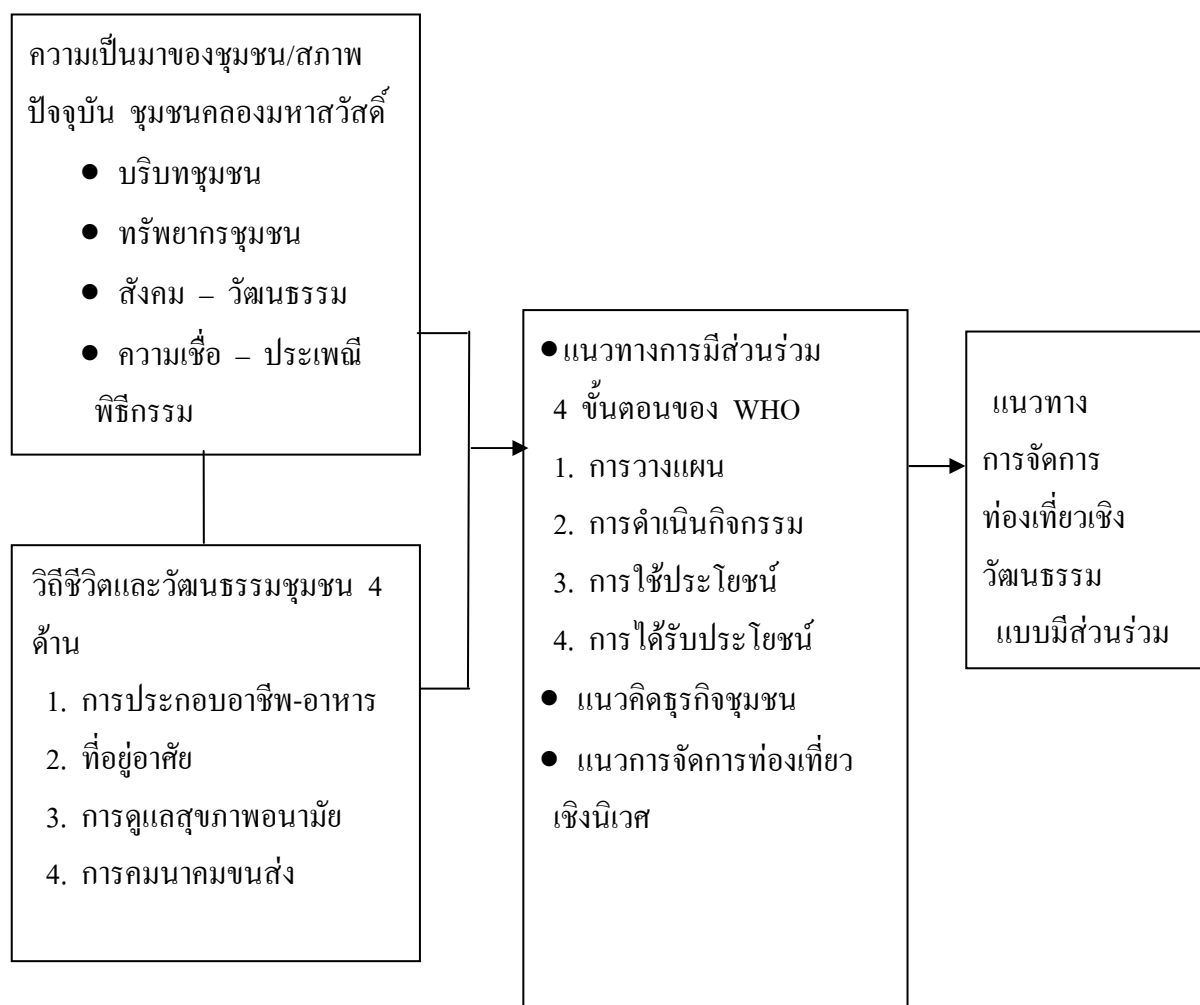
การมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีส่วนร่วมพัฒนาโดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ร่วมกัน

แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ความเห็นส่วนใหญ่ ที่เป็นข้อกำหนดร่วมกันระหว่างชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดในการศึกษา ดังภาพประกอบ 1 ต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิด วิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิถีชุมชนเลยคลองมหาสวัสดิ์ กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด หลักการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวิถีชุมชน
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม
2. การบริหารการตลาด
3. นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. บริบทชุมชนคลองมหาสวัสดิ์
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวิถีชุมชน

- 1.1 ความหมายของวิถีชีวิต

ราชบัณฑิตยสถาน (2539 : 495) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิถีชีวิตคือ “ความเป็นไปในการดำรงชีวิต”

ประเสริฐ วิทยาธรัฐ (2522 : 8) ได้ให้ความหมายไว้สรุปได้ว่า วิถีชีวิต คือ ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การอยู่อาศัยของกลุ่มคนทำมาหากินตามสภาพแวดล้อม ผูกพันกัน และมีกฎเกณฑ์ซึ่งตกดทอดมาควบคุม

พระยาอนุมานราชชน (2532 : 126) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ว่าวิถีชีวิตของคนไทยในชนบทขึ้นอยู่กับ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ความเคารพตามลำดับอาวุโส ที่สั่งสมกันมาแต่อดีต มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เคารพในกฎเกณฑ์ธรรมชาติ โดยสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องกำหนด วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่าง

ของสังคม การดำรงชีวิต ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยในชนบทแต่ละหมู่บ้านสอดคล้องไปตามสภาพความเป็นอยู่ของชนบทนั้น ๆ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับองค์ประกอบของสังคม รวมไปถึงสภาพดิน ฟ้า อากาศ การประกอบอาชีพ ที่มีคติความเชื่อที่แตกต่างกันไป

ราศี บุรุษรัตนพันธ์ (2533 : 17-18) กล่าวถึงวิถีชีวิตของคนไทยไว้ในงานวารสาร ศิลปากร เรื่องวิถีชีวิตของคนไทยว่า วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตในรูปสังคมเกษตรกรรม ความเป็นอยู่เรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความกตัญญูกตเวที ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการประกอบอาชีพประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ชุมชน นิยมตั้งบ้านเรือนใกล้ แหล่งน้ำ เป็นบ่อเกิดของอาชีพการเลี้ยงสัตว์ การทำประมงและหัตถกรรมพื้นบ้านโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการนับถือศาสนาร่วมกัน และเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่ามีผลต่อการดำรงชีวิต

วิถีชีวิตไทยที่พบเห็นกันอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ วิถีชีวิตไทยในชนบทและวิถีชีวิตไทยในเมือง การดำเนินชีวิตของคนทั้งสองกลุ่มทั้งส่วนที่เป็นความแตกต่างและความคล้ายกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ปรากฏ หากพิจารณาในแง่ของคติชนวิทยา จะพบว่าวิถีชีวิตไทยในชนบทเป็นสิ่งที่นักวิชาการหลายสาขาให้ความสนใจ เพราะเป็นประเด็นการศึกษาที่มีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ เนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคมหนึ่ง ย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลาย ประการเป็นตัวกำหนดค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมวัตถุ ตลอดจนการจดบันทึกจากคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน (ศิริวรรณ ยิ้มละมัย. 2546 : 2)

สังคมไทยแต่โบราณ การดำรงชีวิตของชาวบ้านในอดีตโดยการพึ่งพาธรรมชาติ มากกว่า การยอมรับเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน ความต้องการของชุมชนอันดับแรก ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตก็คือ อาหารจากธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ในแหล่งน้ำธรรมชาติ สัตว์ และพืชผักพื้นบ้านในป่า ข้าวจากการทำนาไร่ ความจำเป็นที่นอกเหนือจากนั้น คือ ความปลอดภัยและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน หรือที่พึงทางใจที่ผนวกเข้ากับความปลอดภัย ในชีวิตและแหล่งอาหารที่เพียงพอทานได้ตลอดปี ทั้งหมดนี้คือความต้องการของประชาชน (อรทัย ศรีทองธรรม. 2539 : 109)

ในหนังสือคนไทยในอดีตกล่าวว่า คนไทยในอดีตมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ฐานะของแต่ละบุคคลไม่แตกต่างกันมากนัก ทุกคนต้องช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่บ้าน และในสังคมเดียวกัน มีความสามัคคี ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของหมู่บ้าน ใช้ชีวิตตามริมแม่น้ำ มีเรือเป็นพาหนะในการสัญจรไปมา เป็นที่อยู่อาศัย และมีความสำคัญในการประกอบอาชีพ (ศิริวรรณ ยิ้มละมัย. 2546 : 16)

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2543 : 16) กล่าวถึงวิถีชีวิตพื้นบ้านไว้ในหนังสือทฤษฎีคติชน และวิธีการศึกษาว่า วิถีชีวิตพื้นบ้านคือการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้าน ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค วัฒนธรรมวัตถุ ตลอดจนความเชื่อ พิธีกรรม เทศกาล และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น วรรณกรรมมุขปาฐะ การละเล่น ฯลฯ โดยการจดบันทึก การบอกเล่า การสังเกต หรือการเลียนแบบ

ในการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสี่อันประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ปัจจัยสี่อย่างนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องแสวงหาเพื่อใช้แก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการในดำเนินชีวิต ให้อยู่รอดปลอดภัยแห่งการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ การดิ้นรนเพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ทุ่มเทความพยายามจนเกิดเป็นแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่มนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรมได้ถูกสะสมและสืบทอดเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติ ผิดแผกแตกต่างกันไป อันเป็นผลมาจากแนวความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจของแต่ละที่สั่งสมและสืบทอดกันต่อมา (กงเดช เวียงทอง. 2546 : 1)

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า วิถีชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ที่สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมาตามสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิศาสตร์ เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์

1.2 ความหมายของวิถีชุมชน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” ไว้หลายท่าน ดังนี้

Sanders (1958 : 189) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” เป็นกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน

Olsen (1968 : 91) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง องค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

Poplin (1972 : 8) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มที่มีการร่วมมือกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน มีการสมาคมแบบเผชิญหน้ากัน มีความสนิทสนมรู้จักกันเป็นอย่างดี

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 6) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

ประเวศ วะสี (2541 : 13) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน

จากความหมายของชุมชน อาจสรุปได้ว่า หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกัน ในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่น มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

1.3 ประเภทของชุมชน

สนธยา พลศรี (2545 : 27-35) ได้แบ่งประเภทของชุมชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. แบ่งตามจำนวนประชากร
2. แบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลัก
3. แบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยา
4. แบ่งตามหน่วยการปกครอง
5. แบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ
6. แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
7. แบ่งตามระดับของการพัฒนา

1. การแบ่งตามจำนวนประชากร

เป็นการแบ่งชุมชนตามจำนวนสมาชิกในชุมชน แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ

- 1.1 หมู่บ้านเล็ก (Hamlet) เป็นชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน 250 คน
- 1.2 หมู่บ้าน (Village) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 250–1,000 คน
- 1.3 เมือง (Town) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 1,000–5,000 คน
- 1.4 นครเล็ก (Small City) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 5,000–25,000 คน
- 1.5 นครขนาดกลาง (Middle City) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 25,000 -100,000 คน
- 1.6 นครขนาดใหญ่ (Metropolis) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 100,000-1,000,000 คน
- 1.7 มหานคร (Great Metropolis) เป็นชุมชนที่มีประชากรมากกว่า 1,000,000 คน

2. การแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลัก

เป็นการแบ่งชุมชนตามลักษณะของกิจกรรมหลักที่สมาชิกได้กระทำ แบ่งได้

3 ประเภท

2.1 ชุมชนศูนย์การค้า (Trade Center) เป็นชุมชนที่มีร้านค้าจำหน่ายของใช้ในชีวิตประจำวัน หรือมีตลาดสดขายอาหารและผักสด จึงมีลักษณะเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งคนทั่วไปต้องเข้ามาหาซื้อสินค้าสำหรับอุปโภคและบริโภค ถ้าเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และมีความเจริญสูง ก็อาจจะมีห้างสรรพสินค้าหรือย่านการค้าที่มีสินค้าทุกประเภทไว้จำหน่าย

2.2 ชุมชนศูนย์การขนส่ง (Transportation Center) เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคมหรือเส้นทางราชการขนส่ง เช่น ชุมทางรถไฟ ที่รวมของรถโดยสารประจำทางหรือรถบรรทุกที่ต้องมาขนถ่ายสินค้าหรือเป็นทางแยกที่ผู้โดยสารจำนวนมากจะต้องผ่าน จึงมีร้านอาหาร ร้านกาแฟ และอื่น ๆ คอยให้บริการแก่ผู้โดยสาร นานเข้าก็ขยายเป็นชุมชนถาวร มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น บางชุมชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง หรือชายทะเล ก็อาจมีท่าเรือสำหรับส่งสินค้าและคนโดยสาร เป็นต้น

2.3 ชุมชนศูนย์กลางของการบริการต่าง ๆ (Service Center) เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นเพราะมีคนมาอยู่รวมกันเพื่อปฏิบัติหน้าที่หรือให้บริการที่เกี่ยวข้องกัน เช่น ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ เป็นต้น ชุมชนแต่ละแห่งอาจจะมีบริการรวมกันหลายประเภท เช่นในตัวเมืองใหญ่ ๆ มีทั้งบริการด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และแหล่งบันเทิง แต่ชุมชนบางแห่งอาจมีลักษณะเฉพาะของตนเอง เช่น ชุมชนบริเวณชายแดน เมืองโบราณ สถานที่ตากอากาศ หรือเมืองที่เป็นแหล่งการพนัน ก็อาจมีบริการในด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่นธุรกิจโรงแรม บ่อนกาสิโน ไนต์คลับ โรงภาพยนตร์ เป็นต้น

ชุมชนทั้ง 3 ประเภทนี้ไม่ได้มีหน้าที่ของตนเองเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ประปนอยู่ด้วย เช่น ชุมชนบางแห่งในกรุงเทพมหานคร อาจมีกิจกรรมทุกประเภทในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน การแบ่งชุมชนออกเป็นศูนย์การค้า ศูนย์การขนส่ง และศูนย์กลางของการบริการต่าง ๆ ดังกล่าว นี้ พิจารณาเฉพาะกิจกรรมหลักที่เป็นจุดเด่นของชุมชน ส่วนลักษณะย่อยอื่น ๆ นั้น ก็ยังคงมีอยู่

3. การแบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยา

ชุมชนในทางนิเวศวิทยา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 ชุมชนบริการขั้นต้น เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ทำการผลิตสินค้าในรูปของวัตถุดิบ ซึ่งเป็นขั้นแรกของการกระบวนการจำหน่าย เช่น ชุมชนที่มีการกลั่นไหม้ เหมืองแร่ โรงเลื่อย หาลา เป็นต้น

3.2 ชุมชนจำหน่ายหรือชุมชนการค้า เป็นชุมชนย่านการค้าเป็นศูนย์กลางการค้าจำหน่าย วัตถุประสงค์ที่ได้รับมาจากชุมชนบริการชั้นต้น และจำหน่ายให้แก่ชุมชนบริการชั้นต้น

3.3 ชุมชนอุตสาหกรรม เป็นชุมชนที่ทำหน้าที่ให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งชุมชนอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เด่นชัดอย่างน้อยหนึ่งแห่ง มีการจำหน่ายผลผลิตสูง

3.4 ชุมชนประเภทพิเศษ เป็นชุมชนที่ไม่มีลักษณะทางเศรษฐกิจที่แน่นอน เฉพาะลงไปและอาจไม่มีหน้าที่พิเศษในการผลิตหรือการจำหน่ายผลผลิตโดยเฉพาะ เช่น ชุมชนศูนย์กลางการศึกษา ศูนย์ที่พักตากอากาศ ศูนย์กลางทางการเมือง เป็นต้น

4. การแบ่งตามหน่วยการปกครอง

เป็นการแบ่งประเภทของชุมชน โดยพิจารณาตามความเหมาะสมในการปกครอง ซึ่งแต่ละชุมชนมีเกณฑ์ในการแบ่งและมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น ประเทศไทยได้แบ่งชุมชนใน 3 ลักษณะตามการปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

4.1 การปกครองส่วนกลาง แบ่งตามลักษณะการปกครองออกเป็น กรม ทบวง กระทรวง เป็นต้น

4.2 การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งตามขนาด ความเจริญก้าวหน้า และรูปแบบของการบริการเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

4.3 การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งลักษณะของการปกครองออกเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร

5. การแบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ

เป็นการแบ่งชุมชนตามลักษณะของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ชุมชนแรกสุดมาจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

5.1 ชุมชนล่าสัตว์และเก็บอาหารป่า เป็นชุมชนแรกของมนุษย์และสิ้นสุดเมื่อประมาณ 1 หมื่นปีที่ผ่านมา นับว่าใช้เวลายาวนานมากกว่า 1 ล้านปี มีลักษณะสำคัญ คือ ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชป่าที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นอาหาร มีขนาดเล็ก สมาชิกอยู่ระหว่าง 10 – 100คน และเป็นเครือญาติเดียวกัน บริเวณที่อยู่อาศัยมักตั้งอยู่ใต้เพิงผา หรือในถ้ำ ที่ให้ความมั่นคงและปลอดภัยในระดับหนึ่ง การจัดระเบียบทางสังคมเป็นแบบเครือญาติ ความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ผูกพันกับอำนาจลึกลับในธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหาร

ความปลอดภัยของชีวิตกับความผาสุกร่วมกันของชุมชน ความสามารถในการสร้างเทคโนโลยีมีจำกัด ทำให้ความเจริญทางวัตถุมีน้อย การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยหรือภูมิลำเนาเป็นแบบชั่วคราว เพราะเมื่อใดที่อาหารในบริเวณนั้นหมด ก็ต้องย้ายชุมชนไปอยู่ ในบริเวณแหล่งอาหารใหม่

5.2 ชุมชนเกษตรกรรม เป็นชุมชนที่วิวัฒนาการมาจากชุมชนล่าสัตว์ และเก็บอาหารป่า เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 1 หมื่นปีที่ผ่านมา และปัจจุบันมีชุมชนอีกมากมายที่ยังคงมีลักษณะเป็นชุมชน เกษตรกรรมมีลักษณะสำคัญ คือ มนุษย์รู้จักพัฒนาเทคโนโลยีประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ให้มีประสิทธิภาพ สูงขึ้น รู้จักทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ทำให้ปริมาณอาหารเพิ่มมากขึ้น จนมีผลผลิตส่วนเกินที่สามารถเก็บสะสมไว้หรือนำไปแลกเปลี่ยนกัน การตั้งหลักแหล่งของชุมชนเป็นที่ทางแน่นอนแบบถาวร ชีวิตความเป็นอยู่ผาสุกสมบูรณ์ขึ้น จำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เกิดการขยายตัวของชุมชนเป็นหมู่บ้านหลายหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียงกัน แต่ละหมู่บ้านมีบริเวณไร่นาของตน โคจรรอบ รู้จักจัดระเบียบการบริหารปกครองและรักษาความปลอดภัยของชุมชน มีผู้นำชุมชนที่มีพลังกำลังหรือสติปัญญาและฝีมือเป็นพิเศษที่ทุกคนยอมรับนับถือที่อาจจะไม่ใช่ญาติพี่น้องในหมู่บ้านเดียวกัน ดูแล ปกครอง หลายหมู่บ้านในบริเวณใกล้เคียง หมู่บ้านบางแห่งอาจขยายเป็นเมืองก็ได้

5.3 ชุมชนอุตสาหกรรม เป็นชุมชนที่วิวัฒนาการต่อจากชุมชนเกษตรกรรม อันเนื่อง มาจากผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ของประเทศอังกฤษและประเทศในยุโรปตะวันตกแล้วแพร่กระจายไปทั่วโลก เป็นชุมชนที่เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าสูง และถูกนำมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ที่มีมาแต่เดิม มีระบบโรงงานอุตสาหกรรมที่แบ่งแยกหน้าที่กันอย่างชัดเจน คือ นายทุน ฝ่ายจัดการ และผู้ใช้แรงงาน ไม่มีความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน แบบระบบเครือญาติ แต่เป็นความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้าง ไม่มีหนี้บุญคุณต่อกัน การจัดช่วงชั้นทางสังคม ยึดถือรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ กิจกรรมส่วนใหญ่ในสังคมเกี่ยวข้องกับการผลิต การจำหน่าย การบริโภค การแสวงหากำไรแทบทั้งสิ้น เกิดการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว เพราะโรงงานอุตสาหกรรมมักตั้งอยู่ในเมืองหรือบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงชุมชนอุตสาหกรรมได้แพร่หลายจากประเทศในยุโรปตะวันตกไปสู่สหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

5.4 ชุมชนการค้าและบริการ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากชุมชนอุตสาหกรรม กล่าวคือเมื่อระบบโรงงานอุตสาหกรรมสามารถผลิตสินค้าได้มาก ความต้องการวัตถุดิบ และตลาดสำหรับจำหน่ายสินค้าที่ผลิตได้จึงก่อให้เกิดระบบธุรกิจการค้าและการผลิตที่มีความคล่องตัวในการซื้อขาย เช่น ระบบการเงินที่มีมาตรฐานในการเปรียบเทียบเดียวกัน ระบบสินเชื่อระบบธนาคาร การคมนาคมขนส่งสินค้าที่สะดวก รวดเร็ว และครั้งละจำนวนมาก มีเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ทันสมัยและมีเครือข่ายติดต่อกันอย่างกว้างขวางทั้งในชุมชนเดียวกันและกับชุมชน

อื่น ๆ ในรูปของไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร เครื่องมองกลหรือคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีระบบการติดต่อในรูปของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ระบบการค้าและบริการเหล่านี้ ทำให้เกิดการจัดองค์การทางธุรกิจขนาดใหญ่ในรูปของบริษัท ห้างร้าน ห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ และขยายกิจการออกไปยังชุมชนอื่น ๆ ที่เรียกว่า บรรษัทข้ามชาติ การค้าและบริการในชุมชนแบบนี้มีความสะดวกสบาย ผู้ซื้อ ผู้ขายและผู้บริโภคสามารถติดต่อผ่านระบบการสื่อสารและชำระเงินผ่านระบบธนาคารได้ โดยไม่ต้องติดต่อกันโดยตรง

6. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

เป็นการแบ่งที่นักสังคมวิทยานิยามกันมาก โดยแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนชนบทและชุมชนเมือง ดังนี้

6.1 ชุมชนชนบท (Rural Community) เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตชนบท ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรน้อย ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนชนบทดั้งเดิมและชุมชนชนบททั่วไป

1) ชุมชนชนบทดั้งเดิม เป็นชุมชนชนบทที่เกิดขึ้นในระยะแรก มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

(1) มีความโดดเดี่ยว (Isolation) ที่ตั้งของชุมชน และครอบครัวตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชนและครอบครัวอื่น การติดต่อสัมพันธ์ภายในชุมชนระหว่างครอบครัวต่าง ๆ มีไม่มากนัก แต่การติดต่อกับภายนอกชุมชนยากลำบาก เพราะห่างไกลและการคมนาคมติดต่อกันไม่สะดวก

(2) มีความคล้ายคลึงกันทางสังคม (Homogeneity) กลุ่มสังคมในชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องเชื้อชาติ วัฒนธรรม รักหมู่คณะ สัมผัสสามัคคีกัน ไม่มีความแตกต่างทางสังคม

(3) มีอาชีพเกษตรกรรม (Agriculture) ชาวชนบทดั้งเดิม ดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์แบบพึ่งพาธรรมชาติ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง และชีวิตประจำวันต้องเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

(4) เศรษฐกิจเป็นแบบพอเลี้ยงตนเอง (Subsistence Economy) ครอบครัวในชุมชนบทดั้งเดิมทำหน้าที่เป็นทั้งหน่วยในการผลิตและหน่วยบริโภค คือ ทำการเกษตรแบบพอมีพอใช้ในครอบครัว เช่น เพาะปลูกเพื่อเป็นอาหาร เลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารและใช้งาน เป็นต้น

2) ชุมชนชนบททั่วไป เป็นชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากชนบทดั้งเดิม และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยภายในชุมชนเอง เช่น ภาวะประชากร คือการเพิ่มของประชากร การย้ายถิ่น การปรับปรุงด้านการคมนาคมสื่อสาร เป็นต้น และเนื่องจากปัจจัยจากภายนอกชุมชน เช่น การแพร่กระจายของวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชุมชนเมืองที่มีความเจริญก้าวหน้าสะดวก รวดเร็ว ง่ายในการปฏิบัติ จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ความโดดเด่น ความคล้ายคลึงกันทางสังคมลดน้อยลง มีอาชีพอื่น ๆ เช่น การค้า การบริการเพิ่มขึ้นจากอาชีพเกษตรที่มีอยู่แต่เดิม เศรษฐกิจเป็นทั้งเพื่อเลี้ยงตัวเองและเพื่อการค้าขาย ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ในการดำรงชีวิต ชุมชนชนบทมักจะปรากฏอยู่ในรูปของละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบลหรืออาจจะเรียกว่าบ้านแล้วตามด้วยชื่อของชุมชน เช่น บ้านเชียง บ้านนาดี บ้านเก่า เป็นต้น ชุมชนชนบทมีขั้นตอนของการเจริญเติบโต 5 ขั้นตอน คือ

(1) ชุมชนที่มีเศรษฐกิจพอเลี้ยงชีพ คือ พอกินพอใช้ ไม่มีรายจ่ายมากนักเป็นชุมชนโบราณที่แรงงานส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อกิจกรรมและพิธีกรรมพื้นบ้าน ทำให้ไม่มีความจำเป็นในการแสวงหางานเพื่อเสริมรายได้

(2) ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น มีการติดต่อค้าขายกับศูนย์กลางความเจริญมากขึ้น มีโอกาสที่จะหางานเพื่อเพิ่มรายได้มากขึ้น แต่ยังไม่มีความรู้ทางวิชาการผลิตแผนใหม่ ที่เริ่มแพร่กระจายเข้ามาในชุมชน

(3) ชุมชนมีการดิ้นรนเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น ในรูปของการบุกเบิกที่ดินเปลี่ยนแปลงใหม่ได้รับบริการพื้นฐานของรัฐประเภทถนน น้ำและไฟฟ้า ทำให้การติดต่อกับศูนย์กลางความเจริญสะดวกและใกล้ชิดยิ่งขึ้น มีการจ้างแรงงานมากขึ้น รายได้ของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นค่าจ้างกลายเป็นรายได้สำคัญของครอบครัว

(4) ชุมชนได้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการเกษตร ด้วยระบบชลประทานดินเชื่อ และอื่น ๆ มีความพร้อมที่จะรับเทคนิคการเกษตรแผนใหม่ รายได้จากการเกษตรเป็นรายได้สำคัญแทนรายได้จากการรับจ้างชั่วคราว การเกษตรหมุนเวียนด้วยเทคนิคที่ดีขึ้น การจ้างแรงงานยังคงเพิ่มขึ้น

(5) ชุมชนมีรายได้จากการเกษตรสูง เช่น สวนยางพารา สวนผลไม้ และชุมชนที่ใช้ระบบชลประทานและเทคนิคการผลิตสมัยใหม่ ซึ่งมีประสิทธิภาพสูง รายได้จะขึ้นอยู่กับลักษณะและขนาดของที่ดินทำกิน ผู้มีที่ดินทำกินรายใหญ่มักจะมีรายได้เสริมจากการทำธุรกิจอื่น ๆ เช่น ไร่นาสวนผสมการหัตถกรรม การรับจ้างและการค้าขาย การจ้างแรงงานยังคงเป็นปัจจัยสำคัญโดยทั่วไปของชุมชน ชุมชนมีความเจริญด้านสังคมและสาธารณูปการในระดับสูง มีการติดต่อกับ

ศูนย์ความเจริญอย่างสม่ำเสมอ เช่น ชุมชนชนบททั่วไปในภาคกลาง บางแห่งในภาคใต้และภาคเหนือของประเทศไทย

6.2 ชุมชนเมือง (Urban Community) เป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก อาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อาชีพมีมากมายหลายอาชีพ แต่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและการบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระหรือปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบตัวใครตัวมัน คือ เป็นทางการมากกว่าส่วนตัว สมาชิกมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ และขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่อยู่ร่วมกันได้เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับ เป็นต้น โดยปกติชุมชนเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น สุขาภิบาล เทศบาล มหานคร และมีชุมชนย่อย ๆ รวมอยู่ในบริเวณเหล่านี้ เช่น ตรอก ซอย ถนน หรือที่จะเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น ตามชื่อที่ตั้งของชุมชนต่าง ๆ เช่น บางเขนบางนา พระโขนง ลาดพร้าว เป็นต้น นักสังคมวิทยาได้ศึกษานิเวศวิทยาของชุมชนเมืองและพบว่าชุมชนเมืองเกิดขึ้นหลายลักษณะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เจริญก้าวหน้าขึ้นและเสื่อมลง และถูกแทนที่ โดยผู้คนที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การแบ่งแยก (Segregation) เป็นการอยู่อาศัยของผู้คนในเขตเมืองตามกลุ่มกิจกรรมที่เหมือน ๆ กัน เช่น ย่านค้าปลีก ย่านค้าเครื่องเหล็ก ย่านขายเสื้อผ้า เป็นต้น
 - 2) การบุกรุก (Invasion) เกิดการรุกล้ำเข้าไปแทนที่ โดยกลุ่มกิจกรรมอื่นและเกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น การบุกรุกของคนร่ำรวยเข้าไปแทนที่คนยากจน การบุกรุกของผู้คนเข้าไปตั้งร้านค้าโรงงาน อุตสาหกรรมในย่านที่พักอาศัย การรื้อถอนแหล่งเสื่อมโทรมเพื่อใช้เป็นสถานที่ราชการ เป็นต้น การบุกรุกเข้าไปแทนที่นี้ ถ้าหากว่าเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เรียกว่า Succession
 - 3) การกระจายออกจากศูนย์กลางของเมือง (Decentralization) เนื่องจากความหนาแน่นของประชากรสูง ที่ดินมีราคาแพง ผู้คนจะออกไปอาศัยอยู่ในชานเมืองมากขึ้น
 - 4) การเดินทางเข้าออกประจำ (Reutilization) เป็นการเคลื่อนย้ายของผู้คนแบบเดินทางไป-กลับเป็นประจำระหว่างบ้านพักอาศัยกับสถานที่ทำงาน ซึ่งในปัจจุบันมีปริมาณสูงมาก
- ในปัจจุบันชุมชนชนบทและชุมชนเมืองมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น เพราะวิถีชีวิตแบบชุมชนเมืองได้แพร่กระจายไปทั่วชนบท ชาวชนบทมีรูปแบบของการดำรงชีวิตใกล้เคียงกับชาวเมือง ยิ่งขึ้นแนวโน้มของชุมชนชนบทในอนาคตก็คือ การเปลี่ยนเป็นชุมชนเมืองนั่นเอง

7. การแบ่งตามระดับของการพัฒนา

เป็นการแบ่งประเภทของชุมชนที่พิจารณาจากความมากน้อยของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ

7.1 ชุมชนด้อยพัฒนา เป็นชุมชนที่สมาชิกยังไม่พร้อมในการพัฒนา ด้อยการศึกษา ล้าหลังในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกเหนือ ปรัชญาการดำรงชีวิตต่างคนต่างอยู่ ขาดความสัมพันธ์ และการโต้ตอบกันทางสังคม มุ่งผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ ชุมชนแบบนี้จะมีอยู่ทั่วไปในชุมชนประเภทที่ 1-6 ที่กล่าวมาแล้ว แม้กระทั่งชุมชนเมืองสมัยใหม่ในปัจจุบันก็ตาม การจะพัฒนาชุมชนแบบนี้ต้องใช้บุคลากร ทรัพยากร เทคนิควิธีการและระยะเวลา

7.2 ชุมชนพร้อมพัฒนา เป็นชุมชนที่สมาชิกมีความพร้อมพื้นฐานในการพัฒนา เช่น มีการศึกษาสูงขึ้น ยอมรับในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในเหตุผล มีความสัมพันธ์ ทางสังคม และการโต้ตอบกันทางสังคม มีผู้นำ มีกลุ่มและองค์กรเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมก่อนส่วนตัว เป็นต้น ชุมชนแบบนี้จัดเป็นชุมชนที่พร้อมจะพัฒนาหน่วยงาน หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบสามารถดำเนินการพัฒนาได้ง่ายและรวดเร็ว

7.3 ชุมชนกำลังพัฒนา เป็นชุมชนที่สมาชิกร่วมมือร่วมใจผนึกกำลังกัน เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาชุมชนของตนโดยบุคคล กลุ่มองค์กรในชุมชน และนอกชุมชน ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล ใ้ับบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ด้วยเทคนิค วิธีการและกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน หน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบในการพัฒนา จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในศักยภาพของชุมชน และวิธีการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี ชุมชนจึงจะ ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนา

7.4 ชุมชนเร่งรัดพัฒนา เป็นชุมชนที่ต่อเนื่องจากชุมชนกำลังพัฒนา ปัจจัย ทางการพัฒนา ทั้งบุคคล ทรัพยากร ผู้นำ กลุ่มและองค์กร เทคนิควิธีการ มีความรู้ ความเข้าใจ ผนึกกำลังกัน พัฒนาชุมชนจนเกิดความรู้และประสบการณ์ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานพัฒนา ชุมชนให้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่มีผลกระทบในทางเสียหายต่อชุมชน

7.5 ชุมชนพัฒนา เป็นชุมชนที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถดำรงลักษณะดังกล่าวไว้ได้ตลอดไป ด้วยศักยภาพภายในชุมชนเอง เป็นชุมชนเข้มแข็ง ไม่ต้องพึ่งพาชุมชนอื่น ๆ ต่อไป จัดเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน คือ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่มีการสิ้นสุด มีกระบวนการสืบทอดการพัฒนาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่งอย่างเหมาะสม และไม่ขาดสาย

วิถีชุมชนไทย จัดเป็นรูปแบบสังคมเกษตรกรรม (Agrarian Society) เนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั่วประเทศ ทำการเพาะปลูก ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ระบบสังคมไทย (Thai Society System) อาจแบ่งได้ 2 ระบบ คือ สังคมชนบท (Rural Society) และสังคมเมือง (Urban Society) ซึ่งทั้งสอง

ระบบนี้จะเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ และวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย (กฤษณา วงษาสันต์. 2543 : 48-50)

สังคมชนบท (Rural Society) บางทีเรียกว่า สังคมแบบชาวบ้าน (Folk Society) ซึ่งจัดว่ามีความสำคัญที่สุดของสังคมไทย เพราะเป็นโครงสร้างหลักเกือบทั้งหมดของประเทศไทย อันมีผลทางพฤติกรรมโน้มเอียงทั้งทางขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมส่วนรวม ลักษณะเฉพาะที่สำคัญของสังคมชนบท คือ การ รวมกลุ่มแบบอรุณนัย (Informal) ประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ในชนบทนอกเขตเทศบาล มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ และประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ สถานภาพและบทบาทของคนในสังคมชนบทไม่แตกต่างกันมากนัก และไม่ค่อยเห็นความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมได้อย่างชัดเจน สมาชิกในสังคมชนบทจะมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ถ้าแม่ไม่ใช้ด้วยสายเลือด แต่ถ้าอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันนานเข้าก็จะถือเอาความสัมพันธ์แบบเครือญาติมาเป็นพื้นฐานการเป็นญาติ ผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำในสังคมชนบท ได้แก่ พระ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู และผู้อาวุโส ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ชาวชนบทมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันในยามทุกข์และยามสุข เป็นผู้ซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา และมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพ้อ แม่ ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณ ฯลฯ ยึดมั่นในศาสนาเชื่อถือศรัทธาสูงและเคร่งครัดในระเบียบประเพณี ในหมู่บ้าน ตำบลของชนบทมักมีวัด (พุทธ) โบสถ์ (คริสต์) หรือ มัสยิด (อิสลาม) ตั้งอยู่ทั่วไปเพื่อใช้ประกอบกิจทางศาสนาตามความเชื่อของตน ครอบครัวชาวชนบทมักเป็นครอบครัวใหญ่ อาจสืบเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น การต้องการแรงงานในการเกษตร การไม่มีหรือมีความรู้ด้านการวางแผนครอบครัวน้อย รวมทั้งไม่จำเป็นต้องส่งเสียให้ลูกศึกษาหาความรู้สูงเช่นคนในเมือง ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษาถิ่น เช่น ภาษาไทยภาคเหนือ ภาษาไทยภาคใต้ ภาษาไทยอีสาน และภาษาไทยกลางนอกจากนี้ยังมีภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เป็นต้น

สังคมเมือง (Urban Society) จัดว่ามีความซับซ้อนเป็นศูนย์กลางทั้งความเจริญ และทั้งมีความเสื่อมอยู่ด้วย เมืองเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานอันถาวร หนาแน่นด้วยประชากร และเป็นที่รวมของผู้คนที่มีความแตกต่างทางพื้นเพ ซึ่งอยู่ในเขตเมืองหรือเขตเทศบาล เราอาจแบ่งเมืองออกได้หลายประเภท เช่นมหานครระดับชาติ (National Metropolis คือ กรุงเทพมหานคร) และมหานครระดับภูมิภาค (Regional Metropolis เช่น เชียงใหม่) ชีวิตประจำวันของชาวเมืองไม่ค่อยมีเวลามากนัก เพราะต้องต่อสู้เพื่อการดำรงชีพ ความสัมพันธ์ทางสังคมลักษณะของคนในเมืองเป็นแบบตัวใครตัวมันช่วยตัวเอง ทำให้ความผูกพันระหว่างบุคคลน้อยลง ความสัมพันธ์จึงมีลักษณะเป็นทุติยภูมิ (Secondary Relationship) มากขึ้นแม้แต่ในวงญาติก็เริ่มมีความเห็นห่างไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนแต่ก่อนจากความเป็นศูนย์กลางของความเจริญต่าง ๆ ด้านการศึกษา การสื่อสาร วิทยุ

โทรทัศน์ ธุรกิจการเงิน การธนาคาร การเมือง ฯลฯ จึงทำให้สถานภาพและบทบาทของคนในสังคมเมืองมีความแตกต่างกันมาก ตลอดจนความต่างของชนชั้นทางสังคม ผู้คนในสังคมเมืองประสบความสำเร็จด้านจิตใจและร่างกาย สิ่งแวดล้อมของสังคมเมืองมีผลกระทบต่อที่อยู่อาศัย ทำให้คนเมืองเป็นคนอ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ กลายเป็นคนหงุดหงิดง่าย และดำเนินชีวิตอย่างพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองไว้ให้ได้มากที่สุด วิถีชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินชีวิตของหมู่คนจำนวนหนึ่งที่รวมกันอยู่หนาแน่น อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์อันดีและคบค้าสมาคมกันเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนแบบแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตในชุมชนร่วมกัน

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตและวิถีชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพราะชุมชนต้องมีการพัฒนาระบบการสืบทอด และพัฒนาวัฒนธรรมให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและทางสังคมวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดบทบาท โดยมีกระบวนการ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น คน เทคโนโลยี เศรษฐกิจ เป็นต้น วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตมีความผูกพันเครือญาติโดยการอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ นับถือศาสนาร่วมกัน และเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่ามีผลต่อการดำรงชีวิต ที่ตั้งสมกันมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น เพื่อให้การดำรงชีวิตของชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ควรให้ชุมชนมีการสงวนรักษา สืบทอดและพัฒนา วัฒนธรรมอย่างเหมาะสมกับท้องถิ่น คือมีการปรับปรนวัฒนธรรมให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ แวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์กับกระแสวัฒนธรรมภายนอกให้กลมกลืนกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยให้สอดคล้องกับสภาพสังคมท้องถิ่น ตลอดจนให้ชุมชนมีการพึ่งตนเองในการดำรงชีวิต ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพากัน และพัฒนาความรู้ความสามารถจากความรู้เดิมที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านของท้องถิ่น ผสมผสาน และเชื่อมโยงวัฒนธรรมชุมชนเข้ากับวัฒนธรรมสากล เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนในเรื่องความรู้ของชุมชนมาทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและอยู่อย่างมีความสุข โดยไม่แสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวจากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้หลายประการ เช่น

ดุษฎี ชุมสาย (2527 : 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมิได้หมายถึงการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนานเท่านั้นยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง

ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลิน ความ สัมพันธ์อันดีร่วมกัน

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2538 : 51) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยว ที่ต้องใช้ทุนธรรมชาติอย่างมีชัยศักดิ์ และให้ความมั่นคงยั่งยืน และทำที่ที่สุดจะต้องคืนทุนต่อสังคม ในที่นี้หมายถึง การให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสตั้งแต่เริ่มรับรู้ ตัดสินใจมีส่วนร่วมและรับประโยชน์เหล่านี้ ถือเป็นกระบวนการที่สมบูรณ์ พิจารณาทั้งในเรื่องทุนธรรมชาติ และทุนทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อทุนทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่”

พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ (2538 : 37) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยว ที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ และแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนคุณค่าความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของชุมชนนั้น ๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้น ๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชนนั้น ๆ”

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การท่องเที่ยว โดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติซึ่งต้องการได้ความรู้ทางนิเวศวิทยา จากผู้มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปมีความรู้เพิ่มขึ้น รวมถึงการสัมผัสสภาพธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในท้องถิ่น และความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นที่ต้องรักษาไว้”

มุทิตา ปิ่นสุนทร (2542 : 16) ระบุว่า ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีกรท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อพักผ่อนคลายร่างกายและจิตใจจากกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศทางสิ่งแวดล้อม ของมนุษย์มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน ทั้งการกีฬา การพักผ่อน ทัศนศึกษา และการสังสรรค์ อย่างไรก็ตามก็ตีความหมายของการท่องเที่ยวสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ 1) เดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัย ไปยังที่อื่นชั่วคราว 2) เดินทางด้วยความสมัครใจ 3) เดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ ที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

แมค อินทอช (Mc Intosh) (สมา ฌ ระนอง. 2545 : 7 ; อ้างอิงมาจาก McTintosh. 1995) ได้สรุปว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจ และบริการต่าง ๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยือน

จากความหมายการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและสงวนรักษาระบบนิเวศให้เกิดดุลยภาพ

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมนักวิชาการได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลายลักษณะ นำเสนอได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2539 : 746) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 หมายถึง ความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชนทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้ในหมู่พวกของตน”

พระยาอนุমানราชชน (สุชาติ รัตนภูมิพงษ์. 2546 : 7) อธิบายว่า “วัฒนธรรม” คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้น และรักษาไว้เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม มีการถ่ายทอด เรียนรู้สืบต่อกันมา หมายถึงความรู้สึกรู้สึกหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมที่ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน

กาญจนา แก้วเทพ (2533 : 7) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ วิถีทางในการดำเนินชีวิต รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำ สร้าง ถ่ายทอด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยจะต้องมีระบบจริยธรรมเป็นตัวกำกับเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาจากชีวิตจริง จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตของวัฒนธรรมก็คือ ชีวิตของมนุษย์

งามพิศ สัตย์สงวน (2535 : 3) ได้สรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่ได้มาจากรากฐานความเป็นจริง เกี่ยวกับมนุษย์นั่นก็คือ พฤติกรรมของมนุษย์และผลผลิตที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมมิใช่ปัจจัยที่อิสระจากมนุษย์ แม้ว่าจะถูกศึกษาเหมือนเป็นตัวของตัวเอง หรือมีชีวิตจิตใจ เพราะวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการสร้างของมนุษย์ที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมเป็นผลหรือระบบการจัดระเบียบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงค่านิยม ความคิดที่มีความสำคัญในสังคมวัฒนธรรมกำหนด สถานการณ์ จุดมุ่งหมาย ทักษะ คติ คุณค่า ความเชื่อรวมทั้งกำหนด พฤติกรรมสำหรับปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมมีอำนาจควบคุมคนโดยตรงและยังเข้าควบคุมปัจเจกบุคคลอย่างมากด้วย

สุพัทธา สุภาพ (2518 : 119) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม

ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติการ จัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ”

ในส่วนของนักวิชาการต่างประเทศ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

Aristotle (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2528 : 33 ; อ้างอิงมาจาก Aristotle. n.d.)

นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animals) ซึ่งมีความหมายถึงว่า มนุษย์จำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยอิสระตามลำพัง แต่เพียงผู้เดียวได้ ในการที่มนุษย์มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นมนุษย์ย่อมต้องมีการติดต่อสัมผัส เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอยู่ ตามตำแหน่งและหน้าที่ที่แต่ละบุคคลมีอยู่ในด้านต่าง ๆ เป็นพฤติกรรม หรือกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดมา ปัจจัยหรือเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวก ในการติดต่อสัมผัสหรือดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน คือสิ่งที่เราเรียกกันว่า “วัฒนธรรม” นั่นเอง

Tylor (1924 : 34) ผู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาของสาขาวิชามานุษยวิทยา วัฒนธรรมได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ผลรวมของบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสลับซับซ้อนที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี อนุนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่น ๆ ที่มนุษย์แสดงออกในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม”

Linton (1973 : 34) นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชาวอเมริกัน ให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรมเป็นผลงานของความรู้ ทักษะคติ แบบแผน พฤติกรรมหรือลักษณะที่สมาชิกใช้ร่วมกัน และถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อมา ในสังคมใดสังคมหนึ่ง”

Rogers (1976 : 34) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกัน ของสมาชิกในสังคม รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อ ๆ มา”

จากความหมายของวัฒนธรรมของนักวิชาการหลายคน อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึงบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ ที่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม นำมาใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการอบรมศึกษาและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ รวมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ

2.3 ลักษณะของวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528 : 36) ได้กล่าวว่า สิ่งที่จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมในสังคมต่าง ๆ ได้นั้น จะต้องมิลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

(1) วัฒนธรรมต้องเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man Made) ลักษณะประการนี้ หมายถึงว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม หรือในสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาได้ วัฒนธรรมที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาจะอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม เพราะมนุษย์เมื่อสร้างขึ้นไว้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม นักวิชาการบางท่านเรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็นลักษณะเหนืออินทรีย์หรือเหนือระบบการควบคุมโดยธรรมชาติ

(2) วัฒนธรรมต้องมีการยอมรับร่วมกัน (Culture is Shared) สิ่งที่มีมนุษย์สร้างและกำหนดความหมายหรือหน้าที่เอาไว้แล้ว จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ได้รับการยอมรับหรือเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม ไม่ใช่ยอมรับปฏิบัติกันเพียงไม่กี่คน

(3) วัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้ (Culture is Learned) บุคคลจะรู้จักวัฒนธรรมหรือปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้โดยการศึกษาเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นความรู้ที่เกิดจากสัญชาตญาณ (Instinct) พฤติกรรมต่าง ที่บุคคลใช้ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นมารยาท กิริยาอาการต่าง ๆ ตลอดจนการพูดจาทักทาย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้นการเรียนรู้เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันสังคมได้อย่างไม่มีปัญหา

(4) วัฒนธรรมต้องมีการถ่ายทอด (Culture is Transmitted) เนื่องจากวัฒนธรรมจะต้องดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงมีวิธีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นหลัง ๆ หรือสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมด้วยวิธีการที่ต่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อม การอบรมสั่งสอน หรือการเรียนรู้จากครอบครัว จากโรงเรียน จากเพื่อนเล่นหรือคนรู้จักเป็นการถ่ายทอดโดยตรง การเรียนรู้จากกาสังเกต จากประสบการณ์ การแพร่กระจายเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยทางอ้อม วัฒนธรรมที่ไม่มีการถ่ายทอดเราเรียกว่า “วัฒนธรรมที่ตายแล้ว” ได้แก่ วัฒนธรรมในสมัยประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

(5) วัฒนธรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลง (Culture is Changed) รูปแบบของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่คงที่เสมอไป อาจจะเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคมที่เปลี่ยนไป เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมอาจถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และสาเหตุอื่น รูปแบบของวัฒนธรรมหนึ่งที่เคยใช้ได้อย่างผลดีในขณะหนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ เช่น การควบคุมในสังคมขนาดเล็กใช้วิถีประชาและกฎศีลธรรม แต่พอสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น วิธีการควบคุมก็ต้องเปลี่ยนเป็นใช้กฎหมายเข้ามาแทนที่วิถีประชาและกฎศีลธรรม เป็นต้น

2.4 ประเภทวัฒนธรรม

Ogburn (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2538 : 38-39 ; อ้างอิงมาจาก Ogburn, 1976) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรม ออกไว้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน

คือ

(1) วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ชัด หรือรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสที่มีอยู่ วัฒนธรรมประเภทนี้จะพบได้ทั่ว ๆ ไป เช่น ที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์การศึกษา ถนนหนทาง รูปแบบของการแต่งกาย พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

(2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่ซ่อนเร้นหรือแอบแฝงอยู่ภายใน ยากแก่การรับรู้หรือเข้าใจได้ วัฒนธรรมประเภทนี้เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความนึกคิด อารมณ์ ค่านิยม ทศนคติ แนวความคิดหรืออุดมการณ์ต่าง ๆ ของบุคคล การจะทราบว่าบุคคลมีวัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าวเช่นไรก็ต่อเมื่อมีสิ่งเร้าเข้าไปกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมโต้ตอบออกมา เช่น คำพูด ลักษณะสีหน้าหรือกริยาท่าทางที่พอจะช่วยให้เราคาดคะเน อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลผู้นั้นได้ หรือการถ่ายทอดแนวความคิดออกมาในรูปของบทความ คำประพันธ์แบบร้อยแก้ว หรือร้อยกรอง ตลอดจนคำขวัญที่ติดมันอยู่ก็จะช่วยให้เราทราบแนวความคิดหรืออุดมการณ์ของบุคคลผู้นั้นได้ แต่ถ้าหากบุคคลไม่ยอมแสดงพฤติกรรมอะไรตอบโต้ออกมา หรือแกล้งแสดงลักษณะที่ไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงออกมาย่อมเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจหรือทราบได้ว่าเขามีความรู้สึกนึกคิดเช่นไร ต้องอาศัยการสังเกตที่ละเอียดและระมัดระวังอย่างรอบคอบจึงจะเข้าใจได้

2.5 ความสำคัญของวัฒนธรรม

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 6-9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

วัฒนธรรมเป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงว่ามนุษย์มีความสามารถเหนือกว่าสัตว์ประเภทอื่นในการดำรงชีวิตในโลกนี้

วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์

วัฒนธรรมกำหนดแบบแผนของพฤติกรรม และรูปแบบของสถาบันของสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งควบคุมสังคม มีการกำหนดบทลงโทษเพื่อควบคุมให้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนด

วัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และความมั่นคงในสังคม

2. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหนือ และความต่างของมนุษย์

2.1 วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก บุคคล เมื่ออยู่ในสังคมใด ย่อมมีความคิด ความเชื่อ อุปนิสัยใจคอ และการปฏิบัติตนในสังคมที่เหมือนกัน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น

2.2 วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเหมือน และความต่างของแต่ละสังคมเพราะแต่ละสังคมมีแนววัฒนธรรมบางอย่างที่เหมือนและต่างจากสังคมอื่น

2.6 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (อันเนื่องด้วยวัฒนธรรม. 2548 : 22-23)

2.6.1 เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ ความงดงามของวัฒนธรรม

2.6.2 เพื่อศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น

2.6.3 เพื่อศึกษาเรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ

2.6.4 เพื่อศึกษารูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีต ประเพณีสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น โดยมีปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม 3 ประการ คือ

1) เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

2) เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

2.7 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบ่งได้ 5 ประเภท คือ

2.7.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)

2.7.2 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism)

2.7.3 การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism)

2.7.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism)

2.7.5 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มุ่งเน้นการศึกษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชุมชนนั้นรับมาใหม่

อันทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ความรัก ความหวงแหน ฝังฝัง และใช้ประโยชน์ทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดคุณค่ามากที่สุด โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสภาพแวดล้อม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของผู้คน ในอดีต และเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีผู้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้หลายแนวคิด ดังนี้ โครงการวิถีทรรศน์ซึ่งได้นำเสนอการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ อธิบายถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ในบทนำของหนังสือ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540 : 17) ว่า “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่ง ในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้” และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การศึกษา เช่น เมื่อจะไปเที่ยวนครวัด เราจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของผู้คนในอดีต ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นได้ นอกจากนี้ต้องมีการเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน ทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ของประชาชนที่เราจะไปเยือนก็เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน

ในปัจจุบันจึงมีการจัดการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยม คือ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หรือ Culture Tourism (สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. 2546 : 15 ; อ้างอิงมาจาก Ecotourism Network Newsletter. 1996 : 7) เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสและศึกษา เรียนรู้วัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีในท้องถิ่น โดยการจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) สามารถสรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

1. เน้นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่น ของชุมชนหรือสังคมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ไม่ว่าจะวัฒนธรรมนั้นจะมีมาแต่ดั้งเดิมหรือรับเข้ามาใหม่ก็ตาม
2. จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ การนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น
3. เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้ขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) คือ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและสงวนรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนคุณค่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ (Ecotourism Network Newsletter. 1996 : 7)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) คือการท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าไปสัมผัส วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มุ่งเน้นการศึกษาวัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์ ซึ่งสามารถ

รวมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี การจำแนกประเภทเป็น Culture Tourism มีความชัดเจนในทรัพยากรการท่องเที่ยวมากกว่าการนำปะปนอยู่ในชุมชนหรือสังคม Endemic Tourism หมายถึงเอกลักษณ์ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะดั้งเดิมของคนหรือท้องถิ่นของประเทศนั้น ๆ โดยสรุปหมายถึงการท่องเที่ยว (Ecotourism Network Newsletter. 1996 : 8)

1. เน้นความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น ของชุมชนหรือสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเทศนั้น ๆ ไม่ว่าจะวัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นจะเป็นสิ่งที่มีมาแต่ดั้งเดิม หรือเป็นสิ่งที่รับเข้ามาใหม่ก็ตาม

2. ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์เฉพาะนั้นสามารถที่จะนำเสนอหรือเป็นจุดสำคัญในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

3. การท่องเที่ยวในรูปของ Endemic Tourism นั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) คือการท่องเที่ยวที่ให้ความรับผิดชอบและสงวนรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนคุณภาพประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม มาสู่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism or Village Tourism) เป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ คุณผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน และรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

วิถีชีวิตพื้นบ้านหรือวิถีชีวิตชนบทนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ดูชมได้จากองค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต อาหารพื้นบ้านและวัฒนธรรมการกิน ภาษาพูดหรือภาษาถิ่น การแต่งกายพื้นบ้านและชุดแต่งกายงานต่าง ๆ คนตรีพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในหมู่บ้าน เป็นต้น

การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท นอกจากได้เห็นและเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นฐานอันเป็นประสบการณ์ใหม่ของการเดินทางแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้มีโอกาสรับประทานอาหารพื้นบ้านที่ทำจำหน่ายหรือสั่งจองให้ทำอาหารในวันที่ไปเที่ยว ได้รู้รสชาติของอาหารพื้นบ้าน และที่พิเศษคือได้ซื้อสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นของใช้ของฝากด้วย

กิจกรรมของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่สนใจไปเที่ยวชมวิถีชีวิตในหมู่บ้านต่าง ๆ นั้น มักนิยมทำกิจกรรม ดังนี้

1. คู่มืองานหัตถกรรมที่ชาวบ้านประดิษฐ์เพื่อจำหน่าย
2. เลือกซื้อสินค้าของที่ระลึก
3. เดินชมสภาพบ้านเรือนตามตรอก ซอย สังเกตชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญา
พื้นบ้าน การประกอบอาชีพของชาวบ้าน อาชีพหลัก อาชีพรอง ของพ่อบ้านแม่บ้าน เป็นต้น
4. สร้างสัมพันธ์ไมตรี พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้
5. ถ่ายภาพตามความสนใจ เลือกรับประทานอาหาร เครื่องดื่มและอาหารพื้นบ้าน
ที่ชาวบ้านทำจำหน่ายในหมู่บ้าน

การจัดการเพื่อบริการนักท่องเที่ยวนั้นมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ประชมนม
ในท้องถิ่นสามารถร่วมกันจัดการ ด้านการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
คราวละนาน ๆ ได้ เช่น

1. จัดเส้นทางเดินชมในหมู่บ้าน เส้นทางนั้นเป็นเส้นทางเดินเป็นวงรอบ
และใช้เป็นเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวได้
2. ดูแลรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน โดยคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้
3. กำหนดราคาสินค้าให้ชัดเจน ราคາเดียวกัน หากเป็นอาหารพื้นบ้านควรเข้า
ระบบการสร้างมาตรฐาน อย. โดยแจ้งวันผลิต วันหมดอายุ หากเป็นของใช้ควรอธิบายวิธีใช้
และการบำรุงรักษากำกับไว้ด้วย
4. สถานที่จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ควรจัดสร้างห้องสุขาที่สะอาดไว้บริการด้วย
5. มีการจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อรักษา
เอกลักษณ์ดั้งเดิม
6. อาจจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพิ่มเติมในหมู่บ้านเพื่อสร้างงานบริการเพิ่มขึ้น
ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพิ่ม ทั้งนี้ต้องมีการแจ้งราคาค่าบริการไว้อย่างชัดเจน เช่น การนำชมพื้นที่
เกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน การนั่งเรือชมหมู่บ้าน (ทั้งเรือพายและเรือหางยาว)
การนั่งเกวียน การนั่งรถอีแต่นชมหมู่บ้าน เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภท
วิถีชีวิตชุมชนจะเห็นว่าประเทศไทยมีความหลากหลายในวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นเสน่ห์ในการ
เยี่ยมชมเยือนท้องถิ่นต่าง ๆ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบทเกิดขึ้นมานานแล้ว จากการติดต่อค้าขาย
เยี่ยมชมเยือนญาติมิตรต่างถิ่น ทำให้พบเห็นวิถีที่แปลกออกไป มีการบอกเล่าชักชวนให้ญาติมิตร
มาเยือนบ้าน เป็นต้น ทำให้ชุมชนหลายแหล่งมีการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นการให้บริการ
ด้านการท่องเที่ยวไปด้วย

นิออน ศรีสมยง (2545 : 363) ได้กล่าวเรื่องการพัฒนาพื้นที่ชนบทใด ๆ เพื่อการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านพื้นที่ 3 ประการ ดังนี้

1. พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ป่าไม้ น้ำตก ภูเขา ทะเล ชนบท เป็นต้น

2. พื้นที่หลัก หมายถึงที่ชนบทที่ยังคงสภาพดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้านที่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่ สวนเกษตร สวนผลไม้ การประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

3. พื้นที่สนับสนุน หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียงที่มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็น ได้แก่ ธนาคาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ ร้านค้าทั่วไป เป็นต้น

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวพักผ่อน ชื่นชมความงามและวิถีชีวิตของประชาชนตามเมืองและแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ (กระทรวงวัฒนธรรม. 2550 : เว็บไซต์)

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและ เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ทั้งยังมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล ซึ่งเป็นมรดกและเป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงถึงความเป็นไทย ที่แตกต่างจากชาติอื่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ และต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น ให้น้อยที่สุดในขณะเดียวกัน ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ และการจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2539 : 33)

นายเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2550 : เว็บไซต์) กล่าวในการอภิปรายเรื่อง “วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ใหญ่มากในพัฒนาการของสังคมไทย เป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดที่เคยมีมา ทำเงินให้ประเทศอย่างมหาศาล และส่งผลสะท้อนต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยอย่างรุนแรงที่สุด ที่เราต้องตั้งคำถามกับภูมิปัญญาเรื่องการท่องเที่ยวของไทยก็เพราะว่า ภูมิปัญญาชุดนี้ไม่เคยถูกกระแทกอย่างรุนแรง ไม่เคยถูกตั้งคำถามอย่างจริงจังว่า นอกจากเงินตรารายได้ของประเทศแล้ว มันนำมา

ซึ่งความสูญเสียอะไรบ้าง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ ได้ทำให้ทุกอย่างกลายเป็นเรื่องของ การค้า ในเวลาเดียวกันก็นำไปสู่การทำลายวัฒนธรรมในหลายรูปแบบ หรือสร้างวัฒนธรรม บางอย่างซึ่งนำไปสู่การทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างรุนแรง พื้นที่ที่มีความสำคัญ ทางนิเวศวิทยาจำนวนมากตกไปอยู่ในมือของนายทุนกลุ่มหนึ่ง วัฒนธรรมในชนบทถูกคนภายนอก เข้ามายึดครอง การกระทำเหล่านี้เท่ากับเป็นการปล้นวัฒนธรรม

สิ่งที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำอยู่ก็คือ การแสวงหาสิ่งแปลกประหลาดให้แก่ นักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวเองก็ต้องการสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากลัว เพราะนี่คือการแทรก เข้าไปในโลกส่วนตัว (Private World) ของผู้คน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้ลดระดับ ชีวิตที่เป็นส่วนตัวของผู้คนให้กลายมาเป็นมหรสพ เช่น การไปดูกะเหรี่ยงคอยาว ก็เหมือนกับการ ไปดูละครสัตว์อย่างหนึ่ง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) จึงถูกเสนอขึ้นมาพร้อมกับ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecological Tourism) เพื่อฝ่าวงล้อมของการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม โดยเน้นที่การพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและไม่มีการนำวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นมาทำให้เป็นสินค้า

จิระนันท์ พิตรปรีชา (2550 : เว็บไซต์) ซึ่งเคยทดลองจัดนำเที่ยวในลักษณะ ที่เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมองว่า ที่ผ่านมามักคนไทยนิยามคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้จำกัด เกินและมักเคยชินกับการท่องเที่ยวที่ต้องไปดูอะไรสักอย่างหนึ่ง เช่น ปราสาทราชวังชมการแสดง เที่ยวเทศกาลแต่ความจริงแล้วการไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของผู้คนธรรมดา ๆ ก็น่าสนใจและมีสิ่งให้ เรียนรู้มากมาย

ธีรภาพ โลหิตกุล (2538 : 38) ผู้ผลิตผลงานสารคดีเชิงท่องเที่ยวเห็นว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้ประเทศไทยสูญเสียรากฐานทางวัฒนธรรมไปมากมาย ซึ่งจะทำให้ไทย เป็นประเทศที่ไม่มีอะไรน่าสนใจ อีกต่อไป “มรดกแห่งอดีตเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีราคาในสังคม สมัยใหม่” เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมดั้งเดิมจะเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ดังนั้น การท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมจะมีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ปัญหาของไทยเราคือ สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง มักจะตามใจนักท่องเที่ยวมากเกินไป และบุคคลภายนอกมักเข้าไปปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่น ของชาวบ้าน เช่น ผิดาโชน ซึ่งเป็นการเล่นในงานบุญหลวง จะได้วิ่งเล่นซุกซน ทะลึ่งตึงตัง กลับถูกจับมาเข้าแถวหน้ากระดานเรียงหนึ่งเพื่อต้อนรับประธานในพิธีมาเปิดงาน ซึ่งในขณะนี้ ได้กลายเป็นเทศกาลที่จัดไว้ให้นักท่องเที่ยวชม แม้กระทั่งชาวบ้านเองก็บ่นว่าวิญญาณของผิดาโชน ดั้งเดิมนั้นแทบจะหายไปหมดแล้ว ธีรภาพ เสนอว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะต้อง ทำให้คนเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ต้องไม่ตามใจนักท่องเที่ยวและคนภายนอก ไม่ควรเข้าไป

ปรับเปลี่ยนอะไร ควรเข้าไปอย่างผู้มาเยือน รักษาสัดส่วนระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับการรักษาความเป็นตัวของตัวเองของคนในท้องถิ่น และประการสุดท้ายคือ จะต้องให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว และเรื่องราวได้ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับ เพื่อนำกลับไปบำรุงรักษาต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นให้คงอยู่ต่อไปด้วยนอกจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะเป็นทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว เพื่อลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนแล้ว ยังมีมิติของการศึกษาประวัติศาสตร์แฝงอยู่ด้วย เช่น การไปท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะที่เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นั่นคือการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน แทนที่จะดูแค่ความแปลกประหลาดของสถานที่และผู้คน จะทำให้เราได้รู้จักประเทศของเรามากขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการเดินทางทางภูมิปัญญา เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของไทย ผ่านการเดินทางท่องเที่ยวและการศึกษาวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านซึ่งมีอดีตที่เกี่ยวข้องกับไทย

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มุ่งเน้นการศึกษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชุมชนนั้นรับมาใหม่ อันทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดคุณค่ามากที่สุด โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสภาพแวดล้อม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของผู้คนในอดีต และเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ให้แนวคิดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนไว้หลายประการ ดังนี้

บุญเทียน ทองประสาน (2531 : 28) มีแนวคิดว่าการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมจะประสบผลสำเร็จ ต้องเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขสภาพปัญหา ที่มาจากความต้องการของชาวบ้านและสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน จึงจะเป็นขบวนการที่มีความเป็นจริงรองรับและเกิดผลในทางปฏิบัติ

Dias และ Wickramanayake (ประดับ ตะคอนรัมย์. 2544 : 33 ; อ้างอิงมาจาก Hiran D.Dias and B.W.E Wickramanayake. 2529) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาใด ๆ ก็ตามจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย ถ้าหากประชาชนไม่ได้รับการสนใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงและยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น การวางแผนเพื่อประชาชน (Planning for People) กับการวางแผนร่วมกับประชาชน (Planning with People) จะต้องทำให้ประชาชนเชื่อถือ สนับสนุน และสร้างเสริมให้เกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นในตนเอง และสนับสนุนให้ประชาชนเชื่อถือซึ่งกัน

และกัน ผลตามมาจะทำให้การวางแผนและการพัฒนาเป็นกระบวนการแห่งการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Process)

โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2530 : 24) กล่าวว่า ประเด็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับหลักการวางแผนพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จ คือ

1. แนวนโยบายของรัฐไม่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในท้องถิ่นจะทำให้การพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย
2. ปัญหาเกี่ยวกับองค์กร ในการประสานงานระหว่างความต้องการของประชาชนกับแนวนโยบายส่วนรวมของรัฐ

แนวคิดขบวนการวัฒนธรรมชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เห็นว่าการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบของอุตสาหกรรม และการเจริญรอยตามสังคมตะวันตกนั้นเป็นการพัฒนาที่มุ่งทำลายวัฒนธรรมชุมชนของไทย (ยุคลธร เตชะวนากร. 2545 : 12 - 13) ขบวนการวัฒนธรรมชุมชน เห็นว่ามีวิธีการพัฒนาที่ไม่จำเป็นต้องทำให้หมู่บ้านไทยแตกสลายไปอย่างการพัฒนาระแสหลัก นั่นคือการพัฒนาที่ช่วยจรโลงความเป็นหมู่บ้านของชุมชน เพราะหมู่บ้านเป็นตัวหล่อเลี้ยงความรู้สึกของชุมชนไว้อย่างสำคัญ หากหมู่บ้านล่มสลายความเป็นชุมชนก็หมดสิ้นไป ทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น ชาวบ้านเมื่อไม่มีที่ทำกินก็ต้องอพยพออกจากชุมชนเพื่อไปหางานทำในเมือง เด็กและผู้หญิงก็ต้องทำงานขายบริการ เป็นต้น ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนต้องการมีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหมู่บ้านเพื่อเป็นฐานในการพัฒนา

วัฒนธรรมชุมชนที่ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนเห็นว่าสำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมการพึ่งตนเองทั้งด้านความคิด (มีภูมิปัญญาของตัวเอง) เศรษฐกิจ (มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ) และวัฒนธรรม (มีประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นของตนเอง) วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้ความสำคัญกับชุมชนเหนือบุคคลและที่สำคัญคือความรู้สึกความคิดที่ต่อต้านปฏิเสธอำนาจรัฐเพื่อให้นำไปสู่บรรทัดวิธีในการพัฒนาแบบนี้ (ยุคลธร เตชะวนากร. 2545 : 13) มีแนวทางไว้ 6 ประการ คือ

1. จะต้องเน้นการพัฒนาแบบกลุ่ม การร่วมมือซึ่งกันและกันเพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ มิใช่การพัฒนาที่เน้นปัจเจกชนนิยมที่คำนึงแต่การต่อสู้และการทำลายล้างกัน อย่างการพัฒนาระแสหลัก
2. จะต้องเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้น ด้วยการกลับไปเน้นเรื่องของประสบการณ์ร่วม เช่น ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน วัฒนธรรมหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรัก ความภูมิใจ ความหวงแหนในวัฒนธรรมของตน เมื่อมีจิตสำนึกด้านวัฒนธรรม เอกลักษณะ ความเป็นตัวของตัวเองและการเคารพในตัวเองก็เกิดขึ้น

3. จะต้องมีการบวนการผลิตซ้ำหรือต่อยอดจำติดสำนึกแบบชุมชนนี้ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนา ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป

4. จะต้องมีการรวมกลุ่ม/รวมตัวกันของชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์สามัคคี เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อต่อรองกับสถาบันภายนอกชุมชน

5. จำเป็นจะต้องมีการประสานงาน ด้านวัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมและต่างสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

6. ชุมชนจะต้องมีความเกี่ยวพันและใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษามิให้ทำลายล้างธรรมชาติอย่างการพัฒนาระแสหลัก เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นแนวคิดหลักในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ทางด้านนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้พูดถึงแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเช่นกัน แต่ใช้คำว่าเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม หรือเศรษฐศาสตร์บนรากฐานวัฒนธรรมแทน โดยเป็นคนแรกที่ใช้คำนี้ในสังคมไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2542 : 12) หมายถึง หลักเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ผู้คน ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของประเทศ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เศรษฐกิจพื้นฐาน” หรือ “เศรษฐกิจแห่งการพึ่งพาตนเอง” หลักเศรษฐกิจที่ถูกต้องควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งพาตนเอง เพราะการพึ่งพาตนเองจะทำให้มีการคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานของสังคมก็คือวัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เศรษฐกิจวัฒนธรรมจึงเป็นเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนความมั่นคงของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรมไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินเพียงอย่างเดียว สัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป เป็นเศรษฐกิจที่ไม่ทิ้งจากกัน แต่เป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีคุณภาพ

แนวคิดของนายแพทย์ประเวศ วะสี นี้เป็นแนวคิดเดียวกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหลาย สถาบันที่สำคัญที่สุดระดับท้องถิ่นคือชุมชน การเน้นสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาบนรากฐานแห่งความเป็นจริงของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นคือการเน้นเอาชุมชนและวัฒนธรรม ชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนานั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรมชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์กันแบบใกล้ชิด มีการร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ในกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้มี

ความเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้อย่างมีความสุข และสามารถพึ่งตนเองได้

ความสำคัญของการท่องเที่ยว เสรี วังสืไพจิตร (2533 : 189-214) สรุปไว้ได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้และลดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศ โดยนำเงินตราต่างประเทศซึ่งมาจากการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้า บริการด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว (Tourist Expenditure) เข้าสู่ประเทศเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกและจากรายได้นี้ สามารถนำไปทดแทนค่าใช้จ่ายในการนำสินค้าซึ่งผลิตเองไม่ได้ และเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศเข้ามาจากต่างประเทศรวมทั้งนำไปช่วยในการชำระเงินกู้จากสถาบันการเงินระหว่างประเทศด้วย
2. การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้สู่ภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก รายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการหมุนเวียนการใช้จ่ายภายในประเทศ และส่งเสริมการลงทุนเพื่อการสร้างปัจจัยพื้นฐานรวมถึงปัจจัยเสริมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
3. การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐบาล เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการ ภาษีศุลกากรค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทาง ส่วนภาษีที่ธุรกิจท่องเที่ยวต้องจ่าย เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรมค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุราและเครื่องดื่ม ซึ่งสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ศึกษาพบว่า ธุรกิจโรงแรมเสียภาษีเฉลี่ยแห่งละ 9.20 ล้านบาทต่อปี และเสียภาษีการค้าแห่งละ 30 ล้านบาทต่อปี ส่วนบริษัทนำเที่ยวเสียภาษีเฉลี่ยรายละ 3 ล้านบาทต่อปี
4. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานและสร้างอาชีพ ทั้งแรงงานทั่วไป (Unskill) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) โดยในปี พ.ศ. 2535 เกิดการจ้างงานในระบบท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากถึง 1,114,000 บาท จำแนกเป็นแรงงานทางตรง 757,520 บาท และแรงงานทางอ้อม 356,480 ล้านบาท
5. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless Boundary Industry) ไม่มี ปัญหาเรื่องการกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาแล้วแต่ความสามารถในการใช้กลยุทธ์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และสภาพของแต่ละประเทศเอง

จากความสำคัญของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ จะทำให้แต่ละประเทศมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดรายได้ เงินตราต่างประเทศ อีกทั้งทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ เกิดการสร้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น

ลักษณะธุรกิจการท่องเที่ยว

มีงสรรพ์ ชาวสอาด (2540 : 18) ได้วิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของหลาย ๆ ประเทศ และมีการเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง โดยระยะหลังมีการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น และพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ อันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการคมนาคม ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลทางสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ นอกจากนี้ ข้อจำกัดซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการท่องเที่ยว เช่น ความตึงเครียดทางการเมืองได้ผ่อนคลายลง มีผลให้การท่องเที่ยวขยายตัวมากขึ้น

จากการประมาณการขององค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) พบว่า จำนวนผู้เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกจะเพิ่มเป็น 664 และ 937 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2543 และ 2553 ซึ่งอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี เท่ากับร้อยละ 4.7 จะก่อให้เกิดรายได้ในปี พ.ศ. 2543 ถึง 527 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นนิคมมากที่สุดจะเป็นประเทศในแถบยุโรป และอเมริกา แต่มีอัตราเพิ่มของนักท่องเที่ยวกลับมีแนวโน้มลดลง และอัตราการเติบโตไม่สูงนัก โดยจำนวนผู้เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกได้กระจายไปในแหล่งท่องเที่ยวแถบเอเชีย และแปซิฟิกเพิ่มขึ้น ผลจากการอิ่มตัวและความแออัด ในแหล่งท่องเที่ยวและธรรมชาติในแถบยุโรป และอเมริกา เป็นเหตุผลหนึ่งที่ส่งผลให้ประเทศในแถบเอเชียและแปซิฟิก กลายเป็นที่ดึงดูดของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การปรับปรุงโครงสร้างสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ภาวะ การท่องเที่ยวที่ดีขึ้น มาจากผลการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาของประเทศในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ทำให้คนมีรายได้และมีกำลังซื้อมากขึ้น อีกทั้งการประชาสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ มีระบบที่ดีขึ้น ประกอบกับปัจจุบันชาวตะวันตกได้ให้ความสนใจในวัฒนธรรมของประเทศที่กำลังพัฒนามากขึ้น แต่ประเทศในภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก ก็ยังมีข้อจำกัดในด้านการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ในด้านการท่องเที่ยว

กองแผนงาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้นิยาม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว “ปรัชญาทางการจัดการที่มุ่งเน้นไปสู่ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยอาศัยการวิจัยตลาด การพยากรณ์การคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่กำลังอยู่ในความต้องการเพื่อให้ธุรกิจได้รับประโยชน์สูงสุด ในการเสนอบริการแก่นักท่องเที่ยวตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตลาดการท่องเที่ยวมุ่งเน้นประเด็นสำคัญ ๆ คือ

1. มุ่งเน้นในประเด็นที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
2. ความต้องการของนักท่องเที่ยวทราบได้โดยการวิจัยตลาดและการพยากรณ์
3. แนวความคิดเกี่ยวกับวงจรชีวิตของทรัพยากรการท่องเที่ยว ความชอบหรือไม่ชอบของนักท่องเที่ยวมีอิทธิพลมากต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายของธุรกิจ

ผลผลิตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นการผลิตบริการทางการท่องเที่ยว ซึ่งลักษณะของการบริการนั้นจะมีความแตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ คือ (นงนุช ศรีธนาอนันต์. 2538 : 47-48)

1. จับต้องไม่ได้ ผลึกภัณฑ์ในรูปแบบบริการส่วนมากผู้ซื้อหรือลูกค้าไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพียงอย่างหนึ่งอย่างเดียว (ได้แก่ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ชิม รู้สึก) ก่อนการซื้อและการบริโภค ทำให้ผู้ซื้อไม่สามารถตรวจสอบคุณภาพหรือทดลองก่อนตัดสินใจซื้อได้ ดังนั้นข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นหรือทัศนคติใด ๆ ที่เกี่ยวกับบริการจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้บริโภค และกลายเป็นสิ่งที่ผู้ซื้อแสวงหาล่วงหน้าก่อนเสมอ นอกจากนั้นพฤติกรรม การซื้อซ้ำหรือการกลับมาใช้บริการอีกครั้ง โดยมากยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์ครั้งที่แล้วเป็นสำคัญ ในความเป็นจริง แม้ลูกค้าจะได้รับสิ่งจับต้องได้ เช่นรับประทานอาหารรสดี พักและนอนบนเตียงแสนสบายในห้องที่สะอาดและตกแต่งสวยงาม โดยสารเครื่องบินบนที่นั่งชั้นหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเหล่านี้เป็นบริการที่ลูกค้าต้องซื้อ แต่สิ่งตอบแทนที่ลูกค้าคาดหวังและจัดเป็นส่วนสำคัญของบริการคือ สิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น นาย ก จ่ายเงินเข้าพักโรงแรมชั้นหนึ่งย่อมคาดหวังจะได้รับบริการที่ดีคือ นอกจากห้องพักที่สะอาดสวยงามได้มาตรฐาน โรงแรมชั้นหนึ่งแล้ว ยังต้องการความดูแลเอาใจใส่ของพนักงานที่พร้อมจะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดเวลาที่พักอยู่ รวมไปถึงบุคลิกภาพที่ดี ทัศนคติที่สุภาพเรียบร้อยและเป็นมิตร ทั้งสองส่วนจึงประกอบกันเป็นบริการที่ผู้ซื้อคาดหวัง

2. แยกออกจากกันไม่ได้ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในธุรกิจบริการ จะสังเกตได้ว่า สินค้าในรูปแบบบริการไม่สามารถแยกออกจากผู้ผลิตและผู้ขายได้ กล่าวคือ กิจกรรมการผลิต (เช่น การแสดงวิธีการให้บริการ) การขาย การส่งมอบและการบริโภค มักจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถแยกขาดจากกันได้อย่างชัดเจน เช่น การให้บริการข้อมูลต่อนักท่องเที่ยว ย่อมต้องเกิดขึ้นในเวลาเดียวกับที่มิ้นท์ท่องเที่ยวต้องการข้อมูลและกำลังถามเพื่อฟังคำตอบ ถ้าจะเปรียบเทียบการให้บริการซึ่งเปรียบเทียบขั้นตอนการผลิต จึงไม่อาจแยกออกจากตัวบุคคลที่อาจเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย นั่นหมายถึงการผลิตจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการบริโภคหรือการซื้อบริการ ณ สถานที่ผลิตเท่านั้น

3. มีความหลากหลาย ภาพของบริการอาจมีความคล้ายคลึงกัน แต่ไม่สามารถตั้งหรือกำหนดมาตรฐานไว้ให้เหมือนกันทุกครั้ง จึงต่างจากสินค้าที่จับต้องได้ซึ่งผ่านการผลิตโดยอาศัยอุปกรณ์ เครื่องจักร ภายใต้รูปแบบที่สามารถกำหนดและมาตรฐานที่ตั้งไว้ล่วงหน้า การกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการให้บริการ จึงได้เพียงจัดรูปแบบวิธีการทำงาน เช่น มาตรฐานโรงแรมชั้นนำ การจัดให้มีบริการรับจองที่นั่งโดยสารเครื่องบินผ่านเครือข่ายระบบศูนย์รับจอง แต่ในทางปฏิบัติและรายละเอียดของการให้บริการนั้น แต่ละแห่งยังแตกต่างกันไปตามวิธีการ และความชำนาญของบุคลากร โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมขณะให้บริการ รวมทั้งลักษณะนิสัยและการแสดงออก

ที่แตกต่างกันของลูกค้าแต่ละคนที่เข้ามาติดต่อ ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุสำคัญจากความหลากหลาย ซึ่งมาจากความแตกต่างของบุคคลอันได้แก่

- 3.1 กลุ่มลูกค้าแต่ละประเภทมีความต้องการที่ต่างกัน เช่น กลุ่มประชาชน
- 3.2 นักท่องเที่ยวกลุ่มพักผ่อนวันหยุด นักธุรกิจผู้เดินทางมาติดต่อเจรจาทางธุรกิจ
- 3.3 กลุ่มผู้ใช้บริการมีทัศนคติ ประสิทธิภาพในอดีตและความสามารถในการรับรู้ที่ต่างกัน
- 3.4 กลุ่มพนักงานที่ให้บริการมีทัศนคติ ความชอบ การรับรู้ และความสามารถในการแสดงออกที่ต่างกัน

4. หמדออย่างง่าย บริการเป็นผลผลิตที่มีอายุการใช้สั้นหรือหמדออย่างง่ายทำให้ไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้ ตัวอย่างเช่น จำนวนที่นั่งที่ยังว่างบนเครื่องบินโดยสารในแต่ละเที่ยวบิน ห้องพักโรงแรมที่ว่างไม่มีแขกเข้าพักในแต่ละคืน ที่นั่งว่างในห้องอาหารในแต่ละรอบบริการ เหล่านี้แสดงถึงความสูญเสียบรรยากาศ และเสียโอกาสในการผลิตที่สามารถสร้างรายได้ไปอย่างน่าเสียดาย เพราะไม่สามารถเก็บรักษา (โอกาสทำรายได้) ไว้เพื่อมาขายรวมกับโอกาสใหม่ในวันรุ่งขึ้นได้ นอกจากนี้บางบริการมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของอุปสงค์อันเป็นลักษณะของธุรกิจ เช่น ธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรม ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้คุณลักษณะหמדออย่างง่ายมีลักษณะเด่นชัดขึ้นอีก

5. ความเป็นเจ้าของ ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ/ผู้ซื้อจะขาดความเป็นเจ้าของในบริการที่ซื้อโดยสมบูรณ์ เพราะหลังจากที่ได้นั่งบนเครื่องบินหรือใช้ห้องพักตามช่วงเวลาที่ได้จ่ายไปแล้ว ที่นั่งและห้องพักนั้นจะถูกนำไปผ่านกระบวนการเพื่อขายต่อไปได้อีก จึงนับเป็นลักษณะที่แตกต่าง อันเห็นได้ชัดระหว่างอุตสาหกรรมบริการและอุตสาหกรรมสินค้าทั่วไป ในการผลิตบริการทางการท่องเที่ยวนี้เพื่อรองรับความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว โดยการดำเนินงานต่าง ๆ ที่จะทำให้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศ มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความต้องการเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ขณะเดียวกันก็มีการสร้างบริการในลักษณะต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทาง เข้ามาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น มีการพำนักนานวันขึ้น และการใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งผลผลิตของธุรกิจการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีการลงทุนทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนควบคู่กันไป โดยภาค รัฐบาลเป็นผู้ลงทุนในการสร้างคุณภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ และพยายามแสวงหาและสร้างทรัพยากรทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น พร้อมกับกระตุ้นอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว อีกทั้งรัฐบาลจะต้องลงทุนสร้างโครงสร้าง

พื้นฐานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวด้วย สำหรับภาคเอกชนก็มีการลงทุนในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกและจูงใจนักท่องเที่ยว เช่น การลงทุนในการประกอบธุรกิจขนส่ง ที่พักแรม อาหาร บริการนำเที่ยวและการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

นุชนารถ รัตนวงศ์ชัย (2541 : 6) ได้อธิบายถึงรูปแบบการท่องเที่ยวในชนบทของไทย ซึ่งมีลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่ทั้งนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น สามารถเลือกมาใช้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural Tourism) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาน้อยที่สุด หรือไม่มีผลกระทบเลย
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในการปกป้องรักษาโครงสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และคงไว้ซึ่งคุณค่าทางสังคม และรูปแบบวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น
4. การท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวบ้าน (Village – based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับคนท้องถิ่น เพื่อทำความรู้และความเข้าใจ
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม (Agrotourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมกิจกรรมทางการเกษตร โดยปราศจากการทำลายหรือมีผลกระทบต่อรูปแบบการผลิตแบบ ท้องถิ่นและมีผลกระทบต่อผลิตผลทางเกษตรน้อยที่สุด

จากการศึกษาลักษณะธุรกิจการท่องเที่ยว อาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่มุ่งเน้นการบริการในลักษณะต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาบริหารจัดการในการจูงใจนักท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกและสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม พร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการพัฒนาการท่องเที่ยว

ประเภทของการท่องเที่ยว ประเภทของการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ วาสิณ สมิธ (ปาริชาติ บึงพรรัตน์. 2546 : 28-29 ; อ้างอิงมาจาก Walene Smity. 1977) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยว โดยจำแนกตามจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะสังเกตการแสดงออกทางวัฒนธรรม แบบแผนการใช้ชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมถึง การไปเยี่ยมชมเยือนท้องถิ่นของตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรม พิธีกรรม และพิธีทางศาสนาต่าง ๆ
 2. การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คล้ายกับการท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ แต่มุ่งให้นักท่องเที่ยวจากถิ่นอื่นเข้ามาเที่ยวในท้องถิ่นโดยเพิ่มสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ประเภทธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการถ่ายภาพการเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์ เป็นต้น
 3. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมใช้วิถีชีวิตเก่า ๆ ที่กำลังจะสูญหายไปบางท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และงานเทศกาล เป็นต้น
 4. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุเก่า ๆ ที่เน้นความรู้เรื่องในอดีต อาจเป็นการไปชมอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วังต่าง ๆ และการแสดงแสงเสียงเหตุการณ์เด่น ๆ ในอดีตกาล
 5. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่น คือการประชุมหรือการพบปะกัน การสัมมนา ซึ่งมักรวมการท่องเที่ยวประเภทอื่นมาไว้ด้วยกัน แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวได้หลายประเภท คือ สันทนาการ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว
 6. การท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการเข้าการแข่งขันกีฬา น้ำพุแร่รักษาโรค การอาบแดด และการสัมมนาในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ สถานที่ดังกล่าว ได้แก่หาดทราย ชายทะเล การแข่งขันกอล์ฟในสนามชั้นเยี่ยม การแข่งขันเทนนิส เป็นต้น การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจโดยเฉพาะ
 7. การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เป็นสวัสดิการของหน่วยงาน เพื่อการดูงาน ประชุม ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเพื่อนันทนาการ โดยหน่วยงานและบริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พัชรพรรณ ภูคาพิน. 2545 : 10 ; อ้างอิงมาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 2-14) ได้กำหนดและแบ่งการท่องเที่ยวออกเป็นประเภทต่าง ๆ 4 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงไว้นานที่สุด ครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของมนุษย์ เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ซึ่งครอบคลุม Natural Tourism, Cultural Tourism และ Historical Tourism ทั้งหมด
2. การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ เพื่อการรักษาระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งหรือบางส่วนของ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศของพื้นที่นั้น ๆ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism)
3. การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การประชุมสัมมนาการติดต่อธุรกิจ ที่ให้ความสำคัญกับการบริการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก จัดเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนนันทนาการ ประชุมสัมมนา (Recreation and Convention Tourism)

4. การท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งยังคงมีแอบแฝงอยู่ในทุกส่วนหรือมีการพัฒนาอย่างถูกกฎหมายในบางพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวทางเพศ กาลีโน กีฬาบางประเภท เป็นการท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม (Immorality Tourism)

จากการศึกษาประเภทของการท่องเที่ยว อาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจที่ทำให้มนุษย์เกิดความต้องการทางสังคม และตอบสนองความต้องการโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบที่หลากหลาย แต่ต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้น ๆ

กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา การจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีผู้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของนักวิชาการที่หลากหลายแนวคิด ดังต่อไปนี้

พรทิพย์ ศิริภานุมาศ (2536 : 24) กล่าวว่า การบริหารมีความสำคัญ ทั้งต่อสังคมโดยรวม และต่อองค์กรแต่ละองค์กรเนื่องจากองค์กรจะคงอยู่หรือล้มเลิกไปนั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหาร เช่นเดียวกับการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำท้องถิ่นจะดำเนินไปด้วยดีเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพการบริหารจัดการของผู้นำท้องถิ่นเป็นสำคัญ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่ง Andrew (1994 : 48) ได้จำแนกเป็น 2 ฝ่าย คือ กลุ่มที่มีบทบาทหลัก ได้แก่ นักวางแผน ผู้เชี่ยวชาญตลาดการท่องเที่ยว นักเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยว

นักวางแผนโครงสร้างคมนาคมและกลุ่มที่มีบทบาทรอง ได้แก่ นักนิเวศวิทยา นักสิ่งแวดล้อม นักสังคมศาสตร์ นักมานุษยวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนอัตรากำลังแรงงาน ผู้เชี่ยวชาญองค์การ ท้องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญ ด้านกฎหมายการท่องเที่ยวผู้เชี่ยวชาญด้านการโรงแรมและการบริการ สถาปนิก ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้าง สาธารณูปการ นักวางแผนการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

การจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงจำเป็นต้องอาศัยแนวทาง

ซึ่ง D. Amore (Eric Laws. 1995 : 42 ; อ้างอิงมาจาก D. Amore. 1983) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. ทำให้ประชาชนได้ทราบถึงข้อดีในแง่เศรษฐกิจ ผลได้ ทำให้ประชาชน สนับสนุนและมีความสุขต่อนักท่องเที่ยว
2. เป้าประสงค์ในการวางแผนการท่องเที่ยวต้องทำจากประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของ ท้องถิ่นและเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นทางการ ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าของท้องถิ่นดำรงชีวิตตามปกติ ใน ขณะเดียวกันประชาชน สามารถโอบอุ้มธุรกิจการท่องเที่ยว ในวิถีทางที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากันได้ กับเจ้าของท้องถิ่น
3. ภาพลักษณ์ที่ใช้ในการส่งเสริมความสนใจของแต่ละท้องถิ่น ควรได้รับความ คิดเห็นจากเจ้าของท้องถิ่น
4. ส่งเสริมความร่วมมือของเอกชน ประชาชน เพื่อรักษาแหล่งนันทนาการ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้
5. ในการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ความตระหนัก เคารพในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม
6. นักลงทุน นายทุนในท้องถิ่น รวมถึงแรงงาน ควรมีการลงทุนจากนักลงทุน ภายในท้องถิ่น และกลุ่มผู้ใช้แรงงานในการพัฒนาทรัพยากรนันทนาการ
7. การนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น
8. ในการจัดการการท่องเที่ยวควรสะท้อนให้เห็นชีวิตของคนในท้องถิ่นและ นำเอา ความภูมิใจของชุมชน สะท้อนให้เห็นในแหล่งท่องเที่ยวด้วย
9. หาแนวทางแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่น เนื่องจากมีกิจกรรมเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทำให้ท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลง

สมชาย สนั่นเมือง (2541 : 25-27) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งมีปัจจัยหลักสำหรับการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น จะต้องมีการและองค์ประกอบหลัก ที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. แหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการพิจารณาทั้งในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ความพร้อมในเรื่องการบริหารจัดการ ซึ่งหากในปัจจุบันแหล่ง

ท่องเที่ยวไม่พร้อมก็ยังไม่ควรเปิดให้ผู้คนเข้ามาเที่ยว ซึ่งทำให้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ยังคงอยู่ตลอดไป

2. การบริการทางการท่องเที่ยวในส่วนของบริการทางการท่องเที่ยวสามารถพิจารณาได้ 2 ส่วน คือ ส่วนของการกำกับดูแล ซึ่งได้แก่ภาครัฐและส่วนของการดำเนินงาน ได้แก่ ภาคเอกชน ซึ่งการดำเนินงานของภาคเอกชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะประกอบด้วยบริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ธุรกิจโรงแรม เป็นต้น สำหรับในส่วนของการกำกับ ดูแลภาครัฐจะมีหน้าที่กำกับดูแลตามกฎหมาย ระเบียบที่ระบุอยู่ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ และการกำกับดูแลในส่วนนี้ยังหมายถึงการประสานงาน ทำความเข้าใจ และการกำกับให้เติบโตของภาคบริการทางการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสม

3. การตลาด ในส่วนของตลาดจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญ ในเรื่องการจัดวางสินค้า เพราะการตลาดเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงให้ผู้ซื้อ (นักท่องเที่ยว) มาซื้อสินค้า ดังนั้น ในเชิงของการตลาดจะต้องมีการทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่ามีสินค้าทางการท่องเที่ยว คืออะไร และควรเลือกกลุ่มผู้ซื้ออย่างไร

สมพุทธ ชูระเจน (2540 : 12) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศปัจจุบันได้กำหนดขั้นตอนขอบเขตและรายละเอียดในการวางแผนทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจเบื้องต้น (Preliminary Survey) เป็นการเข้าไปศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะประเด็นที่สำคัญหรือปัญหาที่เด่นชัด เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอย่างกว้าง ๆ มุ่งในการที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือการพัฒนาขนาดเล็กในระยะสั้น และนำมาประมวลวิเคราะห์ เพื่อใช้สำหรับศึกษาในขั้นต่อไป

2. การศึกษาเบื้องต้น (Preliminary Study) เป็นการศึกษาแบบผสมผสานในทุกสาขา ทั้งทางทรัพยากรการท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจ สังคมปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม แต่เป็นไปในลักษณะกว้างโดยสังเขป เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ โอกาส และทิศทางของการพัฒนา ในขณะที่เดียวกันผลของการศึกษาก็จะชี้แนะแนวทางการดำเนินการและการแก้ปัญหาในระยะสั้นไว้ก่อนที่จะจัดทำแผนหลักในรายละเอียดต่อไป

3. การจัดทำแผนหลัก (Master Plan) เป็นการศึกษาสาขาต่าง ๆ เช่นเดียวกับการศึกษาเบื้องต้นแต่มีรายละเอียดมากกว่า ที่สำคัญ คือ การกำหนดโครงการที่ควรพิจารณาตามระยะเวลาก่อนหลัง รวมทั้งเสนอกลยุทธ์และแนวทางที่จะดำเนินการและการแก้ปัญหาในระยะสั้นไว้ก่อนที่จะจัดทำแผนหลักในรายละเอียดต่อไป

4. การศึกษาความเหมาะสม (Feasibility Study) เป็นการศึกษาสืบเนื่องจากแผนหลัก โดยศึกษาความเหมาะสมของโครงการที่กำหนดไว้ในแผนหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ความเหมาะสมในทางเศรษฐกิจ การเงิน การลงทุน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และเสนอแนะช่องทางที่เหมาะสม

วรรณพร วนิชชานุกร (2540 : 65-68) ได้เสนอรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ ควรมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ ระดับแนวนอน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้ง คือ หน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารแรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารดำเนินงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ เช่น

1. ควบคุมบริหารงานให้เป็นที่ไปตามแผนแม่บทที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
2. จัดให้มีคู่มือการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานทั้งของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐและเอกชน
3. มีการกำหนดมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมกับพัฒนาแบบยั่งยืน
4. ให้การศึกษา และฝึกอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พจนา สวนศิริ (2541 : 33-39) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คือการที่คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือการเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมชมชุมชนได้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งมองว่านอกจากเผยแพร่แล้ว น่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อรายได้ให้แก่ชุมชน

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 : 125-128) ได้กล่าวว่า มีแนวทางและขั้นตอนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว คือ

1. การสำรวจและข้อมูลและทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยสำรวจข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณี และการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว

2. กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนา ภารกิจหลัก ซึ่งทำได้จากการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ จุดอ่อน จุดแข็งขององค์กร

3. การวางแผนการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ได้รับการดูแลร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมศิลปากร กรมป่าไม้ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมโยธาธิการ กรมการผังเมือง สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ดังนั้นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จึงต้องมีแนวทางการบริหารจัดการร่วมกันที่ชัดเจน

4. การบริหารการท่องเที่ยวในพื้นที่ ในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

4.1 การดำเนินการตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการที่กำหนดไว้

4.2 การบริหารจัดการ เป็นการกำหนดภารกิจในการบริหารแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนกำหนดรูปแบบการบริหารการท่องเที่ยว ด้วยวิธีการจัดแบ่งภารกิจความรับผิดชอบ การจัดเก็บผลประโยชน์และการจัดสรรประโยชน์

Chambers (1997 : 183) เสนอว่าเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมบุคลากร และนักศึกษการท่องเที่ยวให้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังของการท่องเที่ยว นอกจากนี้มหาวิทยาลัยในประเทศ ควรจะมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการพัฒนายุทธวิธีการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และยังคงกล่าวอีกว่า เพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวควรส่งเสริมให้ชุมชนในชนบทได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการนำไปประยุกต์ใช้ ในขณะที่หน่วยงานหลักทางด้านการท่องเที่ยวควรมีความคิดริเริ่มในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยให้คำนึงถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และ Chambers ยังได้ชี้ว่าส่วนหนึ่งของปัญหาก็คือ รัฐบาลในหลาย ๆ ยุคสมัยมีความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพียงผลในระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเท่านั้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงอาจจะถูกแทนที่ด้วยการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเหมือนในประเทศที่กำลังพัฒนา แต่มีสิ่งที่น่าสนใจที่มีแนวโน้มว่าในอนาคตการท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการเพิ่มผลกำไรในภายหลังต่อจากอุตสาหกรรม

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (จกมลพัทธ์ เจตนะจิตร์. 2546 : 29-30) ได้สรุปว่า การจัดการการท่องเที่ยว และการพิจารณาการจัดการแต่ละระบบย่อย มีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกัน นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนอกระบบ เช่น ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศชุมชน กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ในพื้นที่ ระบบนิเวศป่าไม้ แหล่งน้ำ และอากาศ ตลอดจนการบริหารและการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ (2544 : 110) การจัดการการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ความเจริญเติบโต แต่ต้องคำนึงขีดจำกัดที่ยอมรับได้ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมากเกินไป ได้สรุปหลักการการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

1. ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชน และทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง
2. ต้องมีความยั่งยืน ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว
3. ประชาชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผล
4. เป็นการนำรายได้หรือประโยชน์อื่น ๆ มาสู่ชุมชนและเกิดการกระจายรายได้ดังกล่าวเป็นธรรม
5. ต้องเป็นการให้ประสบการณ์ันทนาการที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ทั้งยังก่อให้เกิดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ดี และทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจในชุมชนท้องถิ่น และ/หรือแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นดูแลจัดการ

สมาคมแอสต้า (ลักษณะวดี บุญยะศิรินันท์. 2545 : 20-21 ; อ้างอิงมาจาก American Society of Travel Agents: ASTA) ได้รายงานการวิเคราะห์การสำรวจความคิดเห็นจากบริษัทนำเที่ยว 353 บริษัท เกี่ยวกับแนวโน้มของบริษัทที่จะจัดนักท่องเที่ยวไปยังเมืองและประเทศต่าง ๆ ถึงทิศทางและความน่าสนใจของนักท่องเที่ยวต้องการจะไปเที่ยวที่ใด พบว่า สหรัฐอเมริกาเป็นอันดับ 1 (ร้อยละ 90.1) รองลงมาคือ ฝรั่งเศส และที่สำคัญประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 17 จากทั้งหมด 32 ประเทศ โดยมีสิงคโปร์ และจีน อยู่ในอันดับที่ 25 จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเป็น

ประเทศหนึ่ง ที่ได้รับความสนใจจากบริษัทท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต่างประเทศไม่น้อยไปกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกันและจังหวัดที่นักท่องเที่ยวไปเยือนมากที่สุด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ภูเก็ต และพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวมของความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ประเทศไทยยังมีความได้เปรียบประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มนี้อยู่มาก โดยประเทศไทยได้รับการจัดอันดับจากนักท่องเที่ยวให้อยู่ในอันดับหนึ่งในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อสังหาริมทรัพย์ อาหาร และสินค้าในยามราตรี

สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลเกิดการทำงานร่วมกันในกลุ่ม มีการกำหนดทิศทางการทำงานที่เหมาะสม โดยมีการผสมผสานกันทุกระดับ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้มีการวางแผน การจัดการทรัพยากร อย่างเป็นระบบ โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกำหนดบทบาทในการจัดสรรประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการด้วยตนเอง เพื่อเผยแพร่เรื่องราวการดำเนินชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยเน้นสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจการพึ่งตนเองและวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นจัดการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นำวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรการท่องเที่ยว มาพัฒนาในรูปแบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ให้เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดและรอบคอบที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องของยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. 2547-2551 (ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและกีฬา. 2547 : 17-26) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานเกือบครึ่งศตวรรษ มีการออกพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระดับ อสท. เป็น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จนกระทั่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2545 ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งก่อตั้งตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ขับเคลื่อนอย่างเป็นเอกภาพไปในทิศทางเดียวกัน ถือได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญ ที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการสร้างรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศอยู่ในอันดับสูงมาโดยตลอด และประเทศไทยได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียที่ประสบความสำเร็จ จนกลายเป็นแบบ อย่างของหลายประเทศ ทั้งนี้ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดคยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551 ไว้ดังนี้

เป้าประสงค์ : การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสาขาหลักที่เติบโตอย่างยั่งยืน เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย ที่สามารถกระจายรายได้และโอกาสการพัฒนาแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง

วิสัยทัศน์ : ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย ภายในปี 2551

เป้าหมาย : ในปี 2551 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 20 ล้านคน หรือมีรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่น้อยกว่า 700,000 บาท

ยุทธศาสตร์ : มี 3 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว
มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น
2. เพื่อเป็นเครื่องมือในการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เป็นไปตาม

เป้าหมาย

3. เพื่อดำเนินการตลาดเชิงรุกที่เกิดผลได้ในระยะเวลารวดเร็วและเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจ ของประเทศในภาพรวม โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Share) ในภูมิภาคเอเชีย มากกว่าร้อยละ 10 ในสิ้นปี 2551 ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันตลาดเชิงรุก
ทั้งในและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็น Gateway ในภูมิภาคเอเชีย

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบสารสนเทศ

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริม World Event Marketing

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการกระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
2. เพื่อพัฒนา และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายทางการตลาด และเป็น Magnet ดึงดูดนักท่องเที่ยว
3. เพื่อให้สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวมีมาตรฐาน สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว
4. เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในมาตรการด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมาย คือ

4.1 มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายทางการตลาด และเป็น Magnet เพียงพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้น มากกว่าร้อยละ 10 ต่อปี

4.2 รายได้ของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่มาจากสาขาการท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ต่อปี

4.3 มีแหล่งท่องเที่ยวไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชนดูแล อนุรักษ์ และบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 สร้าง พัฒนาฟื้นฟู และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 ยกกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ

กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มมาตรฐานการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนามาตรฐานการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับ

การท่องเที่ยว

3. เพื่อให้การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวสอดคล้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ระดับชาติ นโยบายรัฐบาลและยุทธศาสตร์การพัฒนา 19 กลุ่มจังหวัด โดยมีเป้าหมายคือ

3.1 องค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมีจำนวนเพิ่มขึ้น

3.2 เพิ่มจำนวนบุคลากรการท่องเที่ยวให้มีความสามารถ ในการบริหารจัดการที่ดี

3.3 มีการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการแบบบูรณาการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้ เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ในทุกระดับทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ในประเทศและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 3 การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว (การจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว. 2548 : 1-4)

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมให้เกิดการใช้จ่ายต่อการเดินทาง

อาบน้ำแร่

1.1 สร้างภาพลักษณ์ประเทศไทยเป็นสวรรค์แห่งการซื้อของและแหล่ง

การท่องเที่ยว

1.2 ผลักดันบริษัทนำเที่ยว นำเสนอสินค้า/กิจกรรมเสริมในรูปแบบ

กลยุทธ์ที่ 2 เน้นการทำตลาดเฉพาะกลุ่ม

1.3 เจาะกลุ่มบริษัทท่องเที่ยวให้เกิดความร่วมมือ

Yacht

1.4 เพิ่มทำการตลาดเฉพาะกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ กอล์ฟ ดำน้ำ เรือใบ

1.5 ทำการตลาดผ่านช่องทางเฉพาะเข้าถึงตลาดลูกค้า กลุ่มตลาดใหม่ อาทิ กลุ่ม อีอีโอเป็ย และกลุ่มผู้สนใจเฉพาะ (Diving, Golf, Honeymoon) นักเรียนนักศึกษา และอาจารย์มหาวิทยาลัย

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวช่วง Green Season

3.1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวช่วง Green Season

กลยุทธ์ที่ 4 เร่งสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ด้านบวก

4.1 ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย “Happiness on Earth”

4.2 จัดกิจกรรม Thailand Extravanganza แฟชั่น โชว์ผ้าไหมไทย

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อันดามัน

5.1 จัด Charter Flight เข้าภูเก็ตและกระบี่

5.2 เชิญ Celebrity มาทำกิจกรรมในพื้นที่ และขาย Package แก่

Fan Club

5.3 ขาย Event เปิดฤดูกาลท่องเที่ยวอันดามัน

กลยุทธ์ที่ 6 เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

6.1 ส่งเสริมการขายเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

6.2 Branding ประเทศไทย

6.3 เพิ่มเครือข่ายผู้ขาย ร่วมมือกับภาคเอกชน และ NTO ของประเทศอื่น

ส่งเสริมการขาย

แผนยุทธศาสตร์นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม (กระทรวงวัฒนธรรม. 2549 :
เว็บไซต์) กระทรวงวัฒนธรรม มีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์
การดำเนินงานดังนี้

ปรัชญา

1. วัฒนธรรม เป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง สร้างจิตสำนึก
ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามของคนในชาติ
2. วัฒนธรรมเป็นทุนและพลังขับเคลื่อนในการพัฒนา เศรษฐกิจ และคุณภาพ
ชีวิต
3. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญการเสริมสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ของคน
ในชาติ

วิสัยทัศน์

เป็นองค์กรในการบูรณาการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสู่ประชาชน
เพื่อความภูมิใจในความเป็นไทย และมีวิถีชีวิตที่ดีงามบนพื้นฐานวัฒนธรรม นำสังคมสู่สันติสุข
อย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1. ทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ และสนองงานสำคัญ
ของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มีการสืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. บูรณาการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสู่ประชาชนและชุมชน
3. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น และนานาชาติ
ด้วยมิติทางวัฒนธรรม
4. บูรณาการความร่วมมือในการบริหารจัดการองค์ความรู้ และมรดก
ศิลปวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไทยและสังคมโลก

เป้าหมาย

1. ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ รับการอนุรักษ์ ส่งเสริม
และเผยแพร่
2. ประชาชนรับความรู้ในเรื่อง ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อนำมา
ในการดำรงชีวิต
3. เศรษฐกิจและสังคมได้รับการเพิ่มมูลค่าบนพื้นฐานทางวัฒนธรรม
และความสัมพันธ์กับต่างประเทศได้รับการพัฒนาโดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

4. องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ รับการบริหารจัดการอย่างมีระบบ เพื่อนำไปเผยแพร่สู่ประชาชนและชุมชน

นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. การรณรงค์สร้างจิตสำนึกเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม
2. การส่งเสริมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม
3. การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญา
4. การนำการบริหารจัดการทางศิลปะและวัฒนธรรม
5. การสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านศิลปะวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดทำยุทธศาสตร์ระดับกระทรวง เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่สังกัดอยู่ภายใต้กระทรวงวัฒนธรรม ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างเป็นเอกภาพ โดยจำแนกเป็น 4 ยุทธศาสตร์ (วศิน อิงคพัฒนากุล. 2548 : 395 ; อ้างอิงมาจาก Acronyms. 2004) ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 รักษา สืบทอด วัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง

1. ศึกษาวิจัย อนุรักษ์ มรดกทรัพย์สินทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้เป็นระบบ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย
2. ส่งเสริม พิธีกรรม สืบทอด ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย

3. พิธีกรรม สืบทอด ภูมิปัญญาไทย
4. ดำรงรักษาวัฒนธรรมระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาของคนไทย

1. สร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ
2. ส่งเสริมให้เกิดโอกาสแห่งการเรียนรู้ สร้างสรรค์ และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางศิลปะและวัฒนธรรม ด้วยการจัดการศึกษาเฉพาะทาง ทั้งในระบบ นอกระบบ และตลอดชีวิต

3. ส่งเสริมการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต

อย่างสอดคล้องกับแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง

4. การสร้างค่านิยม จิตสำนึกในสังคมไทยในกลุ่มคนทุกกลุ่ม ทุกระดับ
ให้เห็นคุณค่าในศิลปะ วัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 นำทุนวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคม
และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

1. การศึกษาวิจัยและประยุกต์ สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิด
คุณค่า

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม

3. ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเพื่อสร้าง
ความสามัคคีให้เกิดกับคนในชาติ

4. ใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นสื่อในการเสริมสร้าง
ความร่วมมือระหว่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ
และวัฒนธรรม

1. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและดำเนินงานด้านศาสนา
ศิลปะและวัฒนธรรมด้วยตนเอง

2. ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาระบบฐานข้อมูล
เพื่อการบริหารจัดการ การบริการ การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์

3. บูรณาการความร่วมมือและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานด้าน
ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

4. แก่กฎหมาย ระเบียบ และกำหนดคุณภาพ มาตรฐาน ตลอดจน
การวิจัย การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครปฐม (โลกอุตสาหกรรม. 2548 : 41-43)

วิสัยทัศน์ ปี 2549

“เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย สินค้าเกษตร อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เสริมสร้างคุณภาพชีวิต และการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยและสินค้าเกษตร

2. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพ
3. เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. การพัฒนาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

เป้าประสงค์

1. เพิ่มมูลค่าและการส่งออกสินค้าเกษตรและเกษตรอุตสาหกรรม
2. เพิ่มรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว
3. เสริมสร้างคุณภาพชีวิตผ่านเกณฑ์ จปฐ.
4. สร้างความพึงพอใจและความมั่นใจให้แก่ประชาชน ผู้รับบริการ

และกระบวนการยุติธรรมของรัฐ

กลยุทธ์

1. พัฒนาระบบการผลิตในการเสริมสร้างความปลอดภัยของเกษตร

อุตสาหกรรม

2. สร้างเครือข่ายการศึกษาและประสานการพัฒนาเทคโนโลยีทางเกษตรและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมที่ปลอดภัย
3. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์และการตลาด
4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าผลผลิตของสินค้า OTOP และ SME

5. ส่งเสริมและผลักดันให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
6. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
7. เสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
8. ปรับปรุงศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐให้มีความยืดหยุ่นคล่องตัว
9. พัฒนาขีดสมรรถนะและวัฒนธรรมการทำงานของบุคลากรและหน่วยงาน

ภาครัฐ

10. ปรับปรุงรูปแบบการทำงานอำนวยความสะดวก ลดขั้นตอนและกระบวนการทำงาน การให้บริการประชาชน
11. ปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่
12. มาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กับการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (จกมลพัชร เจตนะจิตร. 2546 : 72-75 ;
อ้างอิงมาจาก สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542 : 245-248)

ในการจัดการการส่งเสริมการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีเครื่องมือทางการบริหาร
จัดการด้านกฎหมาย ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งของชุมชนที่นำมาใช้ในการป้องกัน
และแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งกำหนดบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ
ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปในรูปแบบที่เหมาะสมและมีการคุ้มครอง
เพื่อไม่ให้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้มีการกำหนดไว้ในนโยบาย
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้หลายมาตรา ดังนี้

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิ
อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ
และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายที่บัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการ
บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และ
ในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง
ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยสวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อม
ได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง
ต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมรวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทน
สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการ
ดังกล่าว ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ
ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตาม
วรรคหนึ่ง และวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล
จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือ

การดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 75 คือ รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวก ยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรัฐ อย่างอื่น ให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

มาตรา 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจ ในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนา จังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ ของประชาชนในจังหวัดนั้น

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตาม หลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

ซึ่งตามมาตราดังกล่าวนี้ได้วางแนวทางให้รัฐจัดการความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์ ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่การใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วม โดยอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วม 5 ฝ่าย คือ รัฐ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และบุคคลแต่ละคน

มาตรา 83 รัฐต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วม

ในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

มาตรา 290 รัฐธรรมนูญบัญญัติให้รัฐส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่มากขึ้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในส่วนนี้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนที่อยู่ในเขตรับผิดชอบ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

พ.ร.บ. รักษาคลอง ร.ศ. 121

กฎหมายนี้บัญญัติขึ้นเพื่อช่วยในการบำรุงรักษาคคลองมิให้ตื้นเขิน และให้การใช้คลองเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย ดังนั้น จึงห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งปล่อยสิ่งใดลงในทางน้ำ ลำคู หรือคลอง

กล่าวโดยสรุปการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวในประเทศไทย รัฐได้ออกกฎหมายมาตราต่าง ๆ เพื่อยึดถือปฏิบัติ ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐวิสาหกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชนในทุกรูปแบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือการเพิ่มประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้ดำรงอยู่ และเกิดคุณค่าการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและฟื้นฟู สืบต่อวัฒนธรรมประเพณีของประเทศชาติให้ดำเนินต่อไป อย่างยั่งยืน จึงควรต้องมีมาตรการในการควบคุมดูแล เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยมีการใช้ประโยชน์ที่ชัดเจน จริงจัง และการนำไปปฏิบัติได้ของผู้เกี่ยวข้องทุกคน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วม

3.1 นักวิชาการได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

William (สุเมธ ทรายแก้ว. 2536 : 15 ; อ้างอิงมาจาก William. 1976 : 138) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญของประชาชนแก้ปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ทวิวงศ์ ศรีบุรี (2539 : 100) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มประชาชนหรือประชาชน ได้มีโอกาสร่วมรับรู้ข่าวสาร รับฟัง และร่วมแสดง ความคิดเห็นในรูปแบบต่าง ๆ ต่อการเตรียมการโครงการหรือกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2537 : 17) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสม คักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งในการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183-186) ระบุว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้าน จิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้การกระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งยังให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่ามีอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม 2) ประชาชน ต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม 3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

Erwin (1976 : 138) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาคด้วยตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ ความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุน ติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยการใช้ความรู้ในท้องถิ่นมาร่วมกัน ตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และนำไปปฏิบัติในทิศทางที่ท้องถิ่นกำหนด

3.2 องค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548. 2548 : 17-20)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การทำครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมาย หรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

3.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

- 1) เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น
- 2) การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
- 3) การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ ของรัฐ
- 4) การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
- 5) การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งที่รุนแรงได้
- 6) ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชน และไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน
- 7) การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ถือว่าเป็นการให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน
- 8) ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วม

3.4 การบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

การตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในกระบวนการตัดสินใจ ไม่เป็นหลักประกันว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะประสบความสำเร็จ ซึ่งขอเน้นย้ำอีกครั้งว่า ความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมมิใช่เพียงการจัดดำเนินการให้มีการมีส่วนร่วมเท่านั้น หรือ การจัดการมีส่วนร่วมแล้วประชาชนเห็นด้วยกับโครงการ เพราะมีกลุ่มบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย ไม่ได้อยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนั้น ความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วม คือ ความสามารถในการจัดการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก โครงการหรือการตัดสินใจซึ่งการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางนำมาซึ่งข้อตกลงร่วมกับ และการตัดสินใจที่รอบคอบมากขึ้น ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำถามว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนควรเกิดเมื่อไร ใครควรเข้ามามีส่วนร่วมในการกระบวนการ และในรูปแบบใด แนวทางการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ มีสิ่งที่ต้องใช้ความสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ

1. หัวใจหรือหลักการพื้นฐานของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่ผู้บริหารโครงการ มีส่วนร่วมต้องยึดถือประกอบด้วยหลัก 4S คือ

1.1 Starting Early หรือ การเริ่มต้นเร็ว : กระบวนการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนจะต้องเริ่มต้นระยะแรก มีการให้ข้อมูล กระตุ้นให้เกิดความคิดเห็น และให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการตัดสินใจ ความล้มเหลวของการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีตมักเกิดจากภาครัฐเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมช้าหลังจากการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว หรือมีข้อผูกมัดอื่น ๆ จนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือหลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ มิได้หมายความว่า ก่อนการตัดสินใจไม่กี่วัน หรือไม่กี่สัปดาห์ มิติเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความจริงจังของหน่วยงานของรัฐในกระบวนการมีส่วนร่วม ควรให้มีเวลาเพียงพอในการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เพื่อให้การตัดสินใจสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน

นอกจากนี้ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้น

มีประโยชน์ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ดังนั้น การบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในการตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการ หรือในขั้นของการหาข้อมูลพื้นฐาน เช่น หากเป็นกรณีการทำโครงการโรงไฟฟ้า หรือที่ทิ้งขยะ ควรต้องปรึกษาหารือถึงความจำเป็นของการมีโรงไฟฟ้าหรือที่ทิ้งขยะหรือไม่ ก่อนจะถามว่าตั้งที่นี่ได้หรือไม่

1.2 Stakeholders หรือครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง : หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ๆ

หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระมัดระวังมิให้เกิดการผิดกลุ่มเป้าหมาย ต้องตระหนักว่า ประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากัน บ่อยครั้งที่เรามักคิดว่าประชาชนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ทั้งที่ในความจริงผู้ได้รับผลกระทบมีหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน เพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น กำหนดเวลารับฟังความคิดเห็นที่ชาวบ้านมาร่วมได้ หรือ การใช้ภาษาถิ่น รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านในการเดินทางไปร่วมแสดงความคิดเห็น

1.3 Sincerity หรือ ความจริงใจ : การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม และประชาชนถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของ โครงการหรือมีอำนาจอนุมัติต้องจัดการกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผยข้อเท็จจริง ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการต่าง ๆ อย่างชัดเจนลดข้อสงสัยต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดข้อสงสัย ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกันตั้งใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นและนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจ และความน่าเชื่อถือนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจและการสื่อสารที่ดีขึ้น

1.4 Suitability หรือวิธีการที่เหมาะสม : หลักการที่สำคัญประการสุดท้ายของการบริหาร การมีส่วนร่วม คือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลาย และลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถและความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัด ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น

ด้านระยะเวลา บุคลากร และงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสาร และข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีการวิเคราะห์ สถานการณ์และเตรียมการล่วงหน้า ดังนั้น การวางแผนโครงการการมีส่วนร่วมจะเป็นกลไกหรือเป็นเครื่องมือช่วยให้การมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ ซึ่งการวางแผนมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 ขั้นตอน

- 2.1 ขั้นเตรียมการ
- 2.2 ขั้นการจัดทำแผนการมีส่วนร่วม
- 2.3 ขั้นการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

องค์การอนามัยโลก (มาริสสา สุจริตจิตร. 2539 : 18) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล
 2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงิน และการบริหาร
 3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
 4. การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนต้องได้รับแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวหรือวัตถุก็ได้
- รัชฎา คชแสงสันต์ (2543 : 23) การมีส่วนร่วมมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้
1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นจะเข้าใจปัญหาในพื้นที่ของตนเองได้ดีที่สุด
 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการเพื่อให้ประชาชนรู้จักคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
 3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและดำเนินงาน ทำให้ประชาชนเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง รวมถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงาน เพื่อให้ประชาชนทราบถึงงานที่ดำเนินไปนั้นได้รับผลดี ได้รับผลประโยชน์หรือไม่อย่างไร

ชุมชนท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ด้านการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นส่วนประกอบสำคัญตามแนวการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีพื้นฐานหลักการเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้น สุชาดา รัตนภูมิพงษ์ (รัชฎา คชแสงสันต์. 2543 : 25 ; อ้างอิงมาจาก สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. 2539) จึงกล่าวถึงหลักสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ต้องมีเงื่อนไขและโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้ กระทำ ซึ่งควรให้ท้องถิ่นมีอำนาจปกครองตนเอง รวมทั้งผลักดันให้มีการเสนอข่าวของท้องถิ่นให้คนทั่วไปรู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนเองมากที่สุด

2. ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ยั่งยืน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายรากฐานชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่นเพื่อสืบต่อให้คนรุ่นหลังได้ รวมทั้งพยายามรักษาสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตที่ดีและรายได้จากการท่องเที่ยว โดยที่ชุมชนท้องถิ่นต้องปฏิบัติดังนี้

2.1 ไม่ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด โดยมุ่งหวังแต่รายได้จากการท่องเที่ยวจนกลายเป็นการทำลายรากฐานของท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ต้องช่วยกันรักษาและพัฒนาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนไว้ เช่น เทศกาล ประเพณี วิถีชีวิต อาชีพ สถานที่สำคัญของชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น

2.3 คนในชุมชนต้องมีความรู้เรื่อง การจัดการ การทำการตลาด และการประชาสัมพันธ์เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน โดยอาศัยความช่วยเหลือนอกจากท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (วันชัย เจือบุญ. 2545 : 33-34 ; อ้างอิงมาจาก บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542 : 65) ได้กล่าวสรุปถึงแนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าหน้าทีหรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

ด้วย เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

1. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยว และสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นรวมถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย
2. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย
3. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด
4. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์ได้
5. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทางที่ถูกต้อง ควรให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีความสามารถในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวและการได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การให้ข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้อง การให้บริการที่พัก อาหาร การขายสินค้าที่ระลึก การให้บริการมัคคุเทศก์ การรับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น การควบคุมดูแล

รักษาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนากระดับความเป็นอยู่ของชุมชน การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ เป็นต้น ทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องมุ่งสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบ และลักษณะแห่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับดังต่อไปนี้คือ

1. ระดับนโยบาย จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างชัดเจน
3. ระดับปฏิบัติ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจในการติดตามผลปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้อง และมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นกระบวนการตัดสินใจให้เกิดการพิจารณาแนวทางเลือกใหม่ มีการตัดสินใจวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ การพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย และมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ล่วงหน้า เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และเกิดประสิทธิผล โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การบริหารการตลาด

1. ความหมายของการบริหาร นักวิชาการ ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายท่าน ได้แก่

Herbert (1947 : 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 6) กล่าวว่า การบริหารหมายถึงการใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อนำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2529 : 1) กล่าวว่า การบริหารหมายถึงการใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ

(Managements) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การบริหารเป็นการประสานงาน การอำนวยความสะดวก และการให้บริการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การบริหารหมายถึงกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

2. ศาสตร์และศิลปะในการบริหาร

ศิริอร ชันธหัตถ์ (2541 : 3-4) ได้กล่าวว่าการบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ดังนี้

1. การบริหารในลักษณะที่เป็นศาสตร์

การบริหารจัดว่าเป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลปะ ถ้าใช้หลักการวิเคราะห์ศาสตร์ (Disciplined) ของการบริหาร จะพบว่า การบริหารเป็นศาสตร์ ๆ หนึ่งในสาขาสังคมศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ศัพท์เฉพาะ (Nomenclature) ทางการบริหาร เช่น พอร์สคอร์บ (POSDCORB) โอ ดี (OD) และ เอ็ม บี โอ (MBO) เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงคำประเภทนั้น นักบริหารจะเข้าใจทันที

1.2 โครงสร้างของวิชา (Structure) ทางการบริหาร เช่น การบริหารแบ่งเป็นการบริหารรัฐกิจ และการบริหารธุรกิจ มีการสร้างทฤษฎีและกฎเกณฑ์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์

1.3 วิธีการแสวงหาความรู้ (Mode of Inquiry) ทางบริหารได้แก่การศึกษาจากตำรา ทฤษฎีการค้นคว้าวิจัย และทดลองฝึกภาคปฏิบัติการบริหาร เป็นต้น

ในปัจจุบัน สถาบันชั้นสูงต่าง ๆ ได้เปิดสอนวิชาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยการบริหาร ทั้งการบริหารรัฐกิจ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการบริหารธุรกิจในระดับประกาศนียบัตรปริญญาตรี โท และเอก เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เปิดสอนวิชารัฐศาสตร์และวิชาบริหารธุรกิจทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้เปิดสอนทั้งระดับปริญญาตรี และปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดสอนระดับปริญญาตรี วิชาวิทยาการจัดการ และวิทยาลัยครูต่าง ๆ เปิดสอนระดับอนุปริญญาและระดับปริญญาตรีการจัดการทั่วไป และบริหารธุรกิจ เป็นต้น

2. การบริหารในลักษณะที่เป็นศิลปะ

โดยปกติศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เช่นเดียวกับบุคคลที่มีพลสวรรค์ประจำตัว ย่อมสามารถสร้างผลงานในด้านต่าง ๆ ให้เป็นที่ประทับใจและเป็นสมบัติของสังคมต่อไป เช่น โมสาร์ท ไชคอฟสกี เลโอนาโด ดา วินชี ศิลปินผู้มีผลงานทางด้านดนตรีและศิลปะ เป็นต้น

ในอดีต นักบริหารที่ประสบความสำเร็จทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและความสามารถเฉพาะตัวหรือมีศิลปะในการบริหาร (Art of Administration) นักบริหารจำนวนไม่น้อยมิได้ศึกษาวิชาการบริหารมาเลย แต่ใช้ศิลปะในการบริหารจนประสบความสำเร็จในการบริหารและยังได้สร้างผลงานและทฤษฎีทางการบริหารไว้มากมาย เช่น เฟรดเดอริก ดับบลิว. เทย์เลอร์ (Frederick w. Taylor) ได้สร้างทฤษฎีการจัดการตามแนววิทยาศาสตร์ เอลตัน เมโย (Elton Mayo) ได้สร้างทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ในการบริหาร และเชสเตอร์ ไอ. บาร์นาร์ด ได้ใช้ประสบการณ์ในการบริหารงานเขียนหนังสือ “The Function of The Executive”

3. ขั้นตอนในการบริหารการตลาด

ขั้นตอนในการบริหารการตลาดประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้ (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

3.1 การวางแผนการตลาด

3.1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situation Analysis) หมายถึงการสำรวจโปรแกรมการตลาดในปัจจุบันของบริษัทเพื่อพิจารณาว่าโปรแกรมการตลาดในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร รวมทั้งต้องวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายใน (ส่วนประสมทางการตลาด หรือปัจจัยทางการตลาด และสิ่งแวดล้อมภายในอื่นนอกเหนือจากปัจจัยทางการตลาด) และสิ่งแวดล้อมภายนอก (สิ่งแวดล้อมจุลภาคและสิ่งแวดล้อมมหภาค) ที่มีอิทธิพลต่อโปรแกรมการตลาด

3.1.2 การพิจารณาวัตถุประสงค์ทางการตลาด (Determine the Marketing Objective) เป็นการกำหนดเป้าหมายทางการตลาดซึ่งต้องเป็นจริง มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและวัดได้ด้วยตัวอย่างวัตถุประสงค์ทางการตลาดของบริษัทขายน้ำยาปรับผ้านุ่ม ประกอบด้วย ต้องการรายได้จากการขาย 9 ล้านบาท ยอดขายเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 10 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณการขาย 70,000 หน่วย คิดเป็นส่วนการตลาด 5 เปอร์เซ็นต์ สามารถขยายการรับรู้ของผู้บริโภคในตรयीี่หือจาก 15 เปอร์เซ็นต์ เพิ่มเป็น 30 เปอร์เซ็นต์ สามารถขยายจำนวนร้านค้าปลีกเป็น 10 เปอร์เซ็นต์

3.1.3 การเลือกตลาดเป้าหมายและวัดความต้องการซื้อของตลาด (Select and Measure Target Market) เป็นการวิเคราะห์ตลาดในปัจจุบัน เพื่อหาโอกาสในตลาดที่คาดหวัง (Potential Market) แล้วเลือกตลาดที่ธุรกิจมีความสามารถที่จะตอบสนองความพอใจในตลาดนั้นได้

3.1.4 การออกแบบส่วนประสมทางการตลาดและยุทธวิธีการตลาด (Marketing Mix Strategies and Tactics Design) เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับส่วนประสมการตลาด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ กล่าวคือ สามารถสนองความต้องการของตลาดเป้าหมายให้พึงพอใจ และสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของตลาด โดยมีจุดเริ่มต้นที่การกำหนดและวิเคราะห์ตลาดเป้าหมาย (Target Market) แล้วจึงพัฒนาโปรแกรมทางการตลาดและส่วนประสมการตลาด เพื่อสนอง

ความต้องการของตลาดเป้าหมายนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ทางการตลาดคือความพึงพอใจของลูกค้า

3.1.5 การวางแผนการตลาดสำหรับปี (Annual Marketing Plan) เป็นแผนรวมกิจกรรมการตลาดของทั้งปีสำหรับธุรกิจ หรือผลิตภัณฑ์หนึ่งอย่าง ในแผนประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดตลาดเป้าหมาย กลยุทธ์และยุทธวิธีการตลาด ข้อมูลเกี่ยวกับงบประมาณที่ใช้สำหรับกิจกรรมการตลาด

3.2 การปฏิบัติการทางการตลาด

3.2.1 การจัดองค์กรทางการตลาด (Marketing Organization) หมายถึง การกำหนดภาระหน้าที่และโครงสร้างทางการตลาดขององค์กร โดยถือเกณฑ์การตลาด เป็นวิธีการจัดองค์กรการตลาดที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมาก ตำแหน่งที่สูงสุดด้านการตลาด คือรองประธานด้านการตลาด และกำหนดหน้าที่ให้กับผู้จัดการฝ่ายต่าง ๆ ตามหน้าที่ ประกอบด้วย ผู้จัดการฝ่ายโฆษณา ผู้จัดการฝ่ายส่งเสริมการขาย ผู้จัดการฝ่ายวิจัยการตลาด ผู้จัดการฝ่ายการขาย ผู้จัดการฝ่ายกระจายตัวสินค้า ผู้จัดการฝ่ายการขายจะควบคุมแต่ละหน่วยงานการขายภาคสนาม เป็นต้น

3.2.2 การจัดองค์กรการตลาดตามภูมิศาสตร์ (Geographical Organization) เป็นการกำหนดภาระหน้าที่และโครงสร้างขององค์กรการตลาดตามอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ ตำแหน่งสูงสุดคือ ผู้บริหารการตลาดระดับสูงจะควบคุมผู้จัดการฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งมีการแบ่งองค์กรการตลาดตามหน้าที่ก่อน ในส่วนที่เป็นฝ่ายการขายทั่วไป จะแยกงานความรับผิดชอบตามเขตภูมิศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการภาคเหนือ ผู้จัดการภาคใต้ ผู้จัดการภาคตะวันออก ผู้จัดการภาคตะวันตก ผู้จัดการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้จัดการภาคก็จะควบคุมดูแลพนักงานขายประจำภาคของตน

3.2.3 การจัดองค์กรการตลาดตามผลิตภัณฑ์หรือตราชื่อ (Product or Brand Organization) เป็นการกำหนดภาระหน้าที่และโครงสร้างขององค์กรการตลาด โดยแยกประเภทตามลักษณะผลิตภัณฑ์หรือตราชื่อ ถือว่ามีการจัดโครงสร้างองค์กรตามผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ ผู้จัดการฝ่ายผลิตภัณฑ์ ก ข ค อยู่ภายใต้ผู้จัดการฝ่ายขายทั่วไป หรือแยกเป็นผู้จัดการฝ่ายผลิตภัณฑ์ขึ้นตรงต่อผู้บริหารระดับสูงก็ได้ การจัดองค์กรการตลาดตามประเภทลูกค้า (Customer Organization) เป็นการกำหนดภาระหน้าที่และโครงสร้างขององค์กรการตลาด โดยแยกตามกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกัน ตัวอย่างผู้จัดการฝ่ายขายทั่วไปสำหรับรถกระบะจะแยกภาระความรับผิดชอบตามประเภทลูกค้า เช่น ผู้จัดการขายสำหรับผู้บริโภค ผู้จัดการขายสำหรับกลุ่มเกษตรกร ผู้จัดการขายสำหรับกลุ่มธุรกิจ ผู้จัดการขายสำหรับกลุ่มข้าราชการ เป็นต้น

3.2.4 การจัดโครงสร้างการตลาดโดยอาศัยหลักเกณฑ์หลายวิธีร่วมกัน (Combination Organization Bases) มักจะใช้ในธุรกิจขนาดกลางและใหญ่ โครงสร้างขององค์กรการตลาดซึ่งแยกตามหน้าที่ร่วมกับผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

3.2.5 การจัดหาบุคคลเข้าทำงาน (Staff) ประกอบด้วย การสรรหา (Recruitment) และคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน (Select) ในองค์กร ในกระบวนการคัดเลือกบุคคลเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะหน่วยงานขายเพราะหน่วยนี้เป็นหน่วยที่สร้างรายได้และกำไร โดยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการคัดเลือกหน่วยงานขายที่ดีเนื่องจาก พนักงานที่ดียากที่จะสรรหาและทำให้เกิดความลำบากในการคัดเลือกด้วย การที่ได้พนักงานที่ไม่มีคุณภาพเมื่อเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้จัดการก็จะกลายเป็นผู้จัดการไม่มีคุณภาพ การคัดเลือกที่ดีจะทำให้งานการบริหารง่ายขึ้น พนักงานที่ได้รับการคัดเลือกที่ดีจะง่ายต่อการฝึกอบรม ควบคุมและจูงใจ การคัดเลือกที่ดี โดยทั่วไปจะลดอัตราการออกจากงานและลดต้นทุนในการสรรหา การคัดเลือก และการฝึกอบรมด้วย และพนักงานขายที่ได้รับการฝึกอบรมที่ดีจะสามารถทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

3.2.6 การมอบหมายงาน (Delegation) ในขั้นนี้ผู้บริหารจะมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ความสามารถของผู้บริหารอาจจะวัดจากความสามารถของตัวเองหรือวัดจากความสามารถในการมอบหมายงานก็ได้

3.2.7 การประสานงาน (Coordination) หมายถึงการจัดให้กลุ่มบุคคลระหว่างฝ่ายต่าง ๆ สามารถทำงานร่วมกันได้โดยบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.2.8 การจูงใจ (Motivation) หมายถึงการชักนำ หรือโน้มน้าวคนให้มีทัศนคติและพฤติกรรมไปในทางที่ผู้จูงใจต้องการ การที่จะจูงใจพนักงานได้สำเร็จนั้นต้องขึ้นอยู่กับเทคนิคของผู้บริหารที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ผู้จูงใจของพนักงานให้เป็นไปในทิศทางขององค์กร

3.2.9 การติดต่อสื่อสาร (Communication) หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับโดยที่ผู้ส่งข่าวสารและผู้รับข่าวสารต่างก็มีความเข้าใจในข่าวสารนั้น การติดต่อสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการปฏิบัติการทางการตลาด เพราะทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

3.3 การประเมินผลการทำงานทางการตลาด

เป็นการตรวจสอบหรือวัดผลการปฏิบัติงานทางการตลาด (Performance Evaluation) และแก้ไขปัญหาข้อผิดพลาดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา เพื่อให้งานเป็นไปตามแผนการตลาดที่วางไว้ การประเมินผลเป็นงานขั้นสุดท้ายในการบริหารการตลาด มีกระบวนการประเมินผลการทำงานทางการตลาดดังนี้

3.3.1 การเปรียบเทียบผลการทำงานกับแผนการตลาด เพื่อดูว่าผลการทำงานเป็นอย่างไร เสร็จแล้วก็นำผลการทำงานนั้นไปเปรียบเทียบกับเป้าหมาย กลยุทธ์หรือยุทธวิธีหรือโปรแกรมการตลาดที่กำหนดไว้ ในขั้นนี้คือการวางแผนการตลาด เช่น วัดผลยอดขายจริงได้ 8 ล้านบาท จะนำไปเปรียบเทียบกับยอดขายที่กำหนดไว้ 10 ล้านบาท

3.3.2 วิเคราะห์สาเหตุที่เกิดผลในการทำงานนั้น เป็นการค้นหาถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นจากผลการทำงานที่แตกต่างจากแผนที่กำหนดไว้ เช่นวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ยอดขายต่ำกว่าเป้าหมาย อาจเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ล้าสมัย

3.3.3 การแก้ไขปรับปรุง เป็นการพิจารณาว่าจะทำอะไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปรับปรุงจะนำมาใช้ในการวางแผนการตลาดต่อไปในอนาคต เช่น ถ้าทราบว่าสาเหตุที่ยอดขายลดเนื่องจากผลิตภัณฑ์ล้าสมัย บริษัทจะต้องค้นหาความต้องการของลูกค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ รวมทั้งวางแผนโปรแกรมการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ต่อไป

3.3.4 รูปแบบของการประเมินผลการทำงานการตลาด ประกอบด้วย การวิเคราะห์ยอดขาย (Analysis of Sales Volume) หมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างยอดขายจริงกับยอดขายตามเป้าหมายในรูปแบบของจำนวนหน่วย หรือจำนวนเงิน (รายได้จากการขาย) การวิเคราะห์ยอดขายอาจจะถือเกณฑ์วิเคราะห์ยอดขายรวม ยอดขายสำหรับสายผลิตภัณฑ์หรือแต่ละผลิตภัณฑ์ หรือแต่ละตราหือ ยอดขายตามอาณาเขตต่าง ๆ และยอดขายตามกลุ่มลูกค้า เมื่อวัดยอดขายจริงได้แล้วจะนำมาเปรียบเทียบกับยอดขายตามเป้าหมายแล้ววิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นและสาเหตุของปัญหารวมทั้งเสนอแนะวิธีแก้ไขปรับปรุงปัญหานั้นต่อไป และการวิเคราะห์ส่วนครองตลาด (Market Share Analysis) หมายถึง อัตรายอดขายของบริษัทต่อยอดขายทั้งสิ้นของอุตสาหกรรม หรือยอดขายของกลุ่มแข่งขันในการวิเคราะห์ส่วนครองตลาดบริษัทจะหาส่วนครองตลาดที่เกิดขึ้นแล้วนำไปเปรียบเทียบกับอัตราส่วนครองตลาดที่ได้กำหนดไว้ แล้ววิเคราะห์ถึงผลต่างที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากสาเหตุอะไรแล้วจึงหาวิธีแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. แนวความคิดทางการตลาด

แนวความคิดทางการตลาดเป็นแนวคิดหลักในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งมีหลายแนวทาง ทุกแนวทางสามารถใช้ดำเนินงานได้ ประสบผลสำเร็จได้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้ (กัตัญญ หิรัญญสมบูรณ์. 2547 : 87-88)

4.1 แนวความคิดการผลิต สมมติฐานของแนวความคิดนี้คือ การผลิตสินค้าปริมาณมากและขายในราคาต่ำ การจัดการตลาดต้องเน้นประสิทธิภาพการผลิตและการกระจายสินค้าให้ทั่วถึง ฝ่ายบริหารต้องพยายามลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงเพื่อให้ราคาขายต่ำจนเป็นที่สนใจของผู้บริโภค แนวความคิดนี้ใช้ได้ดีเมื่ออุปสงค์สินค้าสูงกว่าอุปทาน

4.2 แนวความคิดผลิตภัณฑ์ มีสมมติฐานคือ ลูกค้าจะสนใจแต่สินค้าคุณภาพดี มีหน้าที่การใช้งานและรูปร่างลักษณะที่สวยงาม การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด แนวความคิดนี้จะใช้ได้ดีต่อเมื่อลักษณะของสินค้าเป็นที่ต้องการของลูกค้าด้วย

4.3 แนวความคิดการขาย มีสมมติฐานคือ ผู้บริโภคยังซื้อสินค้าในปริมาณน้อยเกินไป และไม่มี ความเต็มใจจะซื้อ จะต้องใช้วิธีการขายที่ก้าวร้าวรุนแรงโดยการใช้พนักงานขายและ โฆษณามาก ๆ จุดมุ่งหมายของแนวความคิดนี้คือ ต้องขายสิ่งที่ธุรกิจผลิตแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งที่ลูกค้า ต้องการ แนวความคิดนี้จะใช้ได้ดีต่อเมื่อลูกค้าจะยอมซื้อสินค้านั้นอยู่เสมอแม้ไม่ชอบก็ตาม

4.4 แนวความคิดการตลาด การจัดการการตลาดจะมุ่งเน้นที่ความต้องการของผู้ซื้อ ไม่ใช่ความต้องการของผู้ขาย และมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องสนองความต้องการของลูกค้าโดยเสนอ สินค้าและบริการที่สร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าได้มากกว่าคู่แข่ง

4.5 แนวความคิดการตลาดเพื่อสังคม เป็นการจัดการการตลาดโดยธุรกิจมุ่งจะ ตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยมุ่งเน้นการพัฒนา รักษาความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมและส่วนรวม ในระยะยาว

เมื่อพิจารณาแต่ละแนวความคิด จะพบว่าแนวความคิดการผลิตซึ่งต้องการการผลิต ปริมาณมากเพื่อลดต้นทุนต่อหน่วยและแนวความคิดผลิตภัณฑ์ที่ต้องมีนวัตกรรมอยู่ตลอดเวลาจะต้อง ใช้เงินทุนมาก ส่วนแนวความคิดการขายจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมการขายสูง แนวความคิด เหล่านี้จึงไม่เหมาะสมกับลักษณะและการดำเนินงานของธุรกิจขนาดย่อม ดังนั้นธุรกิจขนาดย่อมควร มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยใช้แนวความคิดการตลาดในการเสนอสินค้าและบริการ ให้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายให้ดีที่สุด

กัตญญู หิรัญญสมบุรณ์ (2547 : 88) กล่าวว่า การตลาดเป็นกระบวนการวางแผน และการปฏิบัติตามแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคา การส่งเสริมการตลาด การกระจายสินค้า การบริการ เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มเป้าหมายที่จะสนองวัตถุประสงค์ของ ลูกค้าและองค์กร ในองค์การธุรกิจการตลาดเป็นหน้าที่หลักที่ต้องมีความสมบูรณ์ในกิจกรรมภายใน ฝ่ายของตนเอง และต้องประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น การเงิน การผลิต การจัดการบุคลากร ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน การตลาดมีหน้าที่ดึงดูดและรักษาลูกค้าโดยการปฏิบัติกิจกรรมทาง การตลาดที่เรียกว่า 4P คือ Product, Price, Place และ Promotion โดยใช้ข้อมูลที่จัดเก็บอย่างมี ระบบจากการวิจัยตลาด (Marketing Research) นอกจากนั้นการตลาดที่ดีควรสร้างการชี้นำ และกระตุ้นความต้องการของลูกค้าให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อทำการตอบสนองความต้องการของ ลูกค้าด้วยสินค้าและบริการที่ธุรกิจสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพิ่มเติมจากการดึงดูดใจลูกค้าให้ซื้อผลิตภัณฑ์เดิม ที่มีอยู่แล้ว กิจกรรมใด ๆ ทางการตลาดที่วางแผนจะกระทำ ควรจะมีการควบคุมโดยการวัดผลที่เกิด ขึ้นกับทัศนคติของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์ รวมทั้งยอดขายและกำไรของกิจกรรมนั้น หรือจะกล่าวได้ อีกอย่างหนึ่งว่า “การตลาดนั้นเริ่มต้นที่ลูกค้าและจบลงที่ลูกค้า” ดังนั้น การเข้าใจพฤติกรรม การซื้อ การใช้ผลิตภัณฑ์ของลูกค้าจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการแสวงหาโอกาสทางการตลาด

แนวทางการบริหารการตลาดเป็นวิถีทางที่ธุรกิจแต่ละแห่งจะเป็นแม่บทในการวางแผนและดำเนินงานของธุรกิจทั้งหมด แนวคิดการบริหารการตลาดที่เหมาะสมกับธุรกิจขนาดย่อมมากที่สุดคือ แนวคิดที่เน้นผู้บริโภคเป็นหลัก ไม่ว่าลูกค้าจะมีความต้องการอย่างไร ถ้าธุรกิจสามารถตอบสนองได้ก็ถือว่าได้มีการเกิดโอกาสทางธุรกิจขึ้น แม้ว่าตลาดที่ธุรกิจสามารถตอบสนองได้จะมีขนาดไม่ใหญ่โตมากนัก แต่ถ้าทำกำไรในระดับหนึ่งที่ธุรกิจพออยู่รอดได้ก็ถือว่าเป็นส่วนตลาดเป้าหมายที่น่าสนใจ และตลาดที่มีขนาดไม่ใหญ่โตเกินไปก็มีข้อดีที่ทำให้ไม่มีใครอยากเข้ามาแข่งขันมากมาย อย่างไรก็ตามก็ต้องมั่นใจว่าขนาดของตลาดเพียงพอและคุ้มค่าต่อการลงทุน

โครงสร้างการตลาดและบทบาทการตลาดในองค์กร โดยทั่วไปองค์กรประกอบด้วยหน้าที่สำคัญคือ การผลิต การเงิน การตลาด และการบุคลากร การตลาดก็เป็นหน้าที่หนึ่งในองค์กร องค์กรจะมีตำแหน่งที่สูงที่สุดคือ ประธาน ตำแหน่งรองลงมาคือ รองประธานฝ่ายต่าง ๆ ประกอบด้วยรองประธานฝ่ายการผลิต รองประธานฝ่ายการเงิน รองประธานฝ่ายการตลาด และรองประธานฝ่ายบุคลากร หน้าที่การตลาดที่สำคัญ ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายโฆษณา ฝ่ายส่งเสริมการขาย ฝ่ายวิจัยการตลาด ฝ่ายการขาย ฝ่ายการจัดจำหน่าย ฝ่ายกิจกรรมการตลาดอื่น ๆ โดยแต่ละฝ่ายมีผู้จัดการเป็นผู้บริหาร และบทบาทการตลาดในองค์กรมีจุดเริ่มต้นที่ถือว่าการตลาดเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญเท่ากับหน้าที่อื่น ๆ ในองค์กร แล้วเปลี่ยนเป็นการตลาดมีความสำคัญมากกว่าหน้าที่อื่น ๆ การตลาดเป็นหน้าที่หลัก ลูกค้าเป็นตัวกำหนดหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ และการตลาดเป็นตัวประสานงานหน้าที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

สรุปได้ว่า การบริหารการตลาดเป็นกิจกรรมที่บุคคลดำเนินการร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักการบริหารที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์มาวางแผนและดำเนินงานทางการตลาดโดยใช้ยุทธวิธีการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบโฆษณาและส่งเสริมการขายพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้คุ้มค่าต่อการลงทุนและมีประสิทธิภาพ เพื่อสนองตอบความต้องการของตลาดเป้าหมาย และลูกค้าเกิดความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์

นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กรอบนโยบายของคณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2550–2554

1. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ

2. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้างความเข้มแข็งของตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง

3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสีงแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้างสมดุลระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค

5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก

6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะและจิตความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาดพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (e-Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ

7. ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยประสานความร่วมมือและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน และผลจากมติที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายฯ ที่ผ่านมา ได้ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการกำหนดแผนด้านการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของชาติ และการดำเนินการรวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อสร้างความมั่นคงในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่

1. การกำหนดมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะเร่งด่วน ในปี 2550 ตลาดนักท่องเที่ยวต่างประเทศประสบภาวะชะลอตัวในไตรมาสแรก คณะกรรมการนโยบายฯ

ได้เสนอมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวในระยะเร่งด่วน และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2550 เห็นชอบในมาตรการเร่งรัดการใช้จ่ายงบประมาณภาครัฐ และมาตรการกระตุ้นตลาดท่องเที่ยวเร่งด่วนไตรมาส 3-4 ปี 2550 พร้อมกำหนดมาตรการเชิงนโยบายในการส่งเสริมการจัดประชุมภาครัฐและการจัดสวัสดิการเพื่อการท่องเที่ยวภายในประเทศของข้าราชการ และการกระตุ้นตลาด MICE

2. การกำหนดมาตรการเชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว ที่ประชุมได้เสนอให้เตรียมความพร้อมของสนามบิน แหล่งท่องเที่ยวและบริการ ความพร้อมในเรื่องความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งจตุรพิธความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ และการรวมพลังอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

3. การบูรณาการยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว เนื่องจากมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดทำยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว ในระดับมหภาค อาทิ ยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวไทย ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) จัดทำโดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2551-2554 จัดทำโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และยังมียุทธศาสตร์ท่องเที่ยวของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้จัดทำเฉพาะหน่วยงาน หรือเฉพาะพื้นที่ ทำให้การบริหารจัดการไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คณะกรรมการนโยบายฯ จึงได้มีมติให้ดำเนินการบูรณาการยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการของคณะทำงานร่วม และคาดว่าจะแล้วเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2551

4. การปรับปรุงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ขอยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 และปรับปรุงแก้ไของค์ประกอบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายฯ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

5. ประเด็นสำคัญด้านการพัฒนการท่องเที่ยวไทย และปัญหาเร่งด่วนที่มีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย คณะกรรมการนโยบายฯ ได้นำเสนอประเด็นพิจารณาเกี่ยวกับสถานการณ์แนวโน้ม ปัญหาและอุปสรรคด้านการท่องเที่ยว และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย เพื่อสร้างความมั่นคงรวมถึงติดตามตรวจสอบผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ได้รับการดูแลแก้ไขได้ทันต่อเหตุการณ์ปีงบประมาณ พ.ศ. 2551

ผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายฯ ครั้งที่ 1/2550 เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2550 รับทราบและได้มีมติเห็นชอบในเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง ดังนี้

1. ผลการดำเนินงานในด้านอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในการสร้างความมั่นใจ รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่เดินทาง และเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญในเทศกาลต่างๆ ในประเทศไทย เช่น เทศกาลลอยกระทง เทศกาลคริสต์มาส และส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

2. คณะกรรมการนโยบายฯ มีมติเห็นชอบให้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงาน จำนวน 8 คณะ ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการด้านการตลาด คณะอนุกรรมการด้านการพัฒนาบุคลากร คณะอนุกรรมการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน คณะอนุกรรมการด้านโครงสร้างพื้นฐาน คณะอนุกรรมการด้านการพัฒนาแหล่งและสินค้าทางการท่องเที่ยว คณะอนุกรรมการด้านการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนซึ่งเป็นอุปสรรคด้านการท่องเที่ยว คณะอนุกรรมการบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว และคณะอนุกรรมการกำกับและติดตามการปฏิบัติงาน

3. คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยว ได้เห็นชอบแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นกรอบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของประเทศ โดยแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 11 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเส้นทางน้ำพุร้อน กลุ่มเส้นทางท่องเที่ยวผจญภัย กลุ่มเส้นทางอารยธรรมล้านนา กลุ่มเปิดโลกดินแดนไดโนเสาร์สู่อินโดจีน กลุ่มตามรอยอารยธรรมขอม กลุ่มเปิดโลกสุรินทร์สู่นครวัด กลุ่มอารยธรรมสองฝั่งโขง กลุ่มวิถีชีวิตกลุ่มแม่น้ำภาคกลาง กลุ่มเส้นทางอัญมณีและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มชายฝั่งทะเลภาคใต้ตอนบน (Riviera) และกลุ่มมหัศจรรย์สองสมุทร

บริบทชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

คลองมหาสวัสดิ์ตั้งอยู่ที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นคลองที่มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง เป็นเส้นเลือดเลี้ยงชีวิตประชาชนของอำเภอพุทธมณฑล และการศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนริมฝั่งคลอง ประชาชนริมสองฝั่งคลองมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมคือทำการเกษตรกรรม ได้แก่ ไม้ผล พืชผล ไม้ดอกไม้ประดับ รวมทั้งทัศนียภาพเป็นธรรมชาติ สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยว คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองที่สำคัญที่สุดของอำเภอพุทธมณฑล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาวิเทศโกษาธิบดีฯ เมื่อปี พ.ศ. 2403 เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พร้อมกับ

การขุดคลองเจดีย์บูชาในสมัยเดียวกันคลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นทางเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน มีความยาว 27 กิโลเมตรเศษ ตั้งต้นจากคลองบางกอกน้อย ริมวัดชัยพฤกษ์มาลาไปออกแม่น้ำท่าจีน ที่เหนือศาลเจ้าสุบิน และหมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา ได้มีจารึกตำรายาสำหรับรักษาโรคอยู่ จึงเรียกศาลาดังกล่าวศาลายา อันเป็นที่มาของตำบลศาลายา ปัจจุบันศาลาดังกล่าวได้ชำรุดผุพังจนไม่เหลือร่องรอย และได้มีการสร้างศาลาขึ้นมาใหม่ที่บริเวณหน้าสถานีรถไฟศาลายาแทน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรด ให้จับจองที่ สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จำนวนสองหมื่นไร่เศษให้กับพระราชโอรสและธิดา ซึ่งที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลศาลายา และมหาสวัสดิ์ของอำเภอพุทธมณฑล ทำให้พื้นที่ยังเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่จำนวนมากพร้อมกับการมีหน่วยราชการต่าง ๆ เกิดขึ้นมาในพื้นที่ดังกล่าว สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จะมีบ้านเรือน ตั้งเรียงรายกันอยู่ โดยมีชุมชนใหญ่อยู่บริเวณตลาดศาลายา และวัดศาลวัน มีสภาพเป็นตลาดริมน้ำขนาดใหญ่ และมีอยู่ต่อเรือด้วยไม้สักหลายแห่ง ถัดมาจะเป็นชุมชนวัดสุวรรณาราม ซึ่งมีวัดสุวรรณารามเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของอำเภอพุทธมณฑล มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงามหลายอย่าง อาทิเช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ก่อสร้างด้วยไม้ที่ใหญ่โต และสวยงาม ศาลาทำน้ำ และหอระฆัง เป็นต้น มีโรงเรียนประถมศึกษาประจำชุมชน สถานีรถไฟ สถานีอนามัย และตลาดริมน้ำเป็นลักษณะของเรือนไม้ และแฝงลอย มีแม่ค้านำสินค้าและอาหารมาขาย รวมทั้งกาแฟที่ขึ้นชื่อของอำเภอ คือ กาแฟนายหวังวัดสุวรรณ ซึ่งอยู่คนละฝั่งคลองกับวัดสุวรรณาราม นอกจากนี้ยังมีสวนผลไม้ในบริเวณใกล้เคียงนี้หลายชนิด มีส้มโอพันธุ์นครชัยศรีที่รสชาติอร่อย ในยามเช้ายังเห็นพระสงฆ์ใช้เรือในการบิณฑบาต จุดสุดท้ายที่น่าสนใจในคลองมหาสวัสดิ์ คือ บริเวณจัดรูปที่ดินเพื่อการเกษตร ตำบลมหาสวัสดิ์ ซึ่งมีการทำเกษตรหลายอย่าง เช่น สวนผลไม้ นาข้าว นาบัว นาผักกระเฉด และผักบุ้ง และกลุ่มแม่บ้านการเกษตรมหาสวัสดิ์

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ประกอบด้วยชุมชนที่อยู่ในตำบลศาลายา 6 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านวัดสุวรรณ หมู่ที่ 1
2. บ้านคลองโยง หมู่ที่ 2
3. บ้านหนองแค หมู่ที่ 3
4. บ้านตาพิน หมู่ที่ 4
5. บ้านศาลวัน หมู่ที่ 5
6. เทศบาลตำบลศาลายา

และตำบลมหาสวัสดิ์ 4 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านศาลานกกระจอก หมู่ที่ 1
2. บ้านคลองมหาสวัสดิ์ หมู่ที่ 2
3. บ้านศาลาดิน หมู่ที่ 3

4. บ้านคลองโยง หมู่ที่ 4

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลศาลา (บรรยายสรุป “ผู้ว่านครปฐมพบประชาชน”. 2550 : ไม่มีเลขหน้า)

ที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา ได้จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 เมื่อปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์การบริหารส่วนตำบลของอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่เลขที่ 85 หมู่ที่ 3 ตำบลศาลา ห่างจากที่ว่าการอำเภอพุทธมณฑลประมาณ 3 กิโลเมตร

ทิศเหนือติดเขตตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ทิศใต้ติดเขตตำบลบางเตย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันออกติดเขตตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ทิศตะวันตกติดเขตตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

เนื้อที่ องค์การบริหารส่วนตำบลศาลา มีเนื้อที่ประมาณ 14.11 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 9,444 ไร่

ภูมิประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลศาลา มีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คลอง 9 คลองสภาพดินเป็นดินเหนียว อุ่มน้ำได้ดี เหมาะแก่การเพาะปลูกทำการเกษตร

เขตการปกครอง ตำบลศาลาประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน ซึ่งมีหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา หมู่ที่ 1-5 หมู่บ้านที่อยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา มีดังนี้

1. บ้านวัดสุวรรณ หมู่ที่ 1

2. บ้านคลองโยง หมู่ที่ 2

3. บ้านหนองแค หมู่ที่ 3 (มีบางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลศาลา)

4. บ้านตาพิน หมู่ที่ 4 (มีบางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลศาลา)

5. บ้านศาลวัน หมู่ที่ 5 (มีบางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลศาลา)

ส่วนหมู่ที่ 6 อยู่ในเขตเทศบาลตำบลศาลา

ประชากร มีประชากรทั้งสิ้น 6,256 คน ชาย 2,691 คน หญิง 3,565 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 414 คน/ตารางกิโลเมตร

อาชีพ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา ประชากรจะประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ การทำการเกษตร (ทำนาและสวน) นอกจากนั้นอาชีพรองลงมาได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ เป็นต้น

หน่วยธุรกิจในตำบลศาลา

1. ปิ๊มน้ำมันและก๊าซ จำนวน 1 แห่ง (บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด)

2. โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ โรงงานตุ๊กตา โรงงานพริกป่น โรงงานทำรองเท้า โรงพิมพ์ โรงงานทำพลาสติก โรงงานสี 2 แห่ง โรงงานครุภัณฑ์แพทย์

3. สนามกอล์ฟ จำนวน 1 แห่ง

การศึกษา

1. โรงเรียนประถม จำนวน 2 แห่ง คือโรงเรียนสุวรรณาราม และโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบมอญ

2. โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือโรงเรียนกาญจนาภิเษก วิทยาลัยนครปฐม

3. วิทยาลัยในวัง (ช่างสิบหมู่) จำนวน 1 แห่ง

4. โรงเรียน/สถาบันชั้นสูงจำนวน 1 แห่ง คือ สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน

5. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่วัดสุวรรณาราม

สถาบันและองค์กรศาสนา

1. วัด จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดสุวรรณาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 และวัดเทพนิมิตร ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

2. มัสยิด จำนวน 1 แห่ง

สาธารณสุข

สถานที่สำหรับให้บริการประชาชนด้านการบริการพยาบาลและสุขภาพอนามัย มีดังนี้

1. โรงพยาบาลของรัฐ จำนวน 10 เตียง จำนวน 1 แห่ง คือโรงพยาบาลพุทธมณฑล หมู่ที่ 1

2. สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง คือสถานีอนามัยวัดสุวรรณาราม หมู่ที่ 1

3. ร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 2 แห่ง หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 5
สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์

ที่ตั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์จัดตั้งเป็น อบต. เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539 ตั้งอยู่เลขที่ 99 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ในความรับผิดชอบคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 12.97 ตารางกิโลเมตร หรือ 8,106 ไร่ ประชากรมีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 401.23 คน/ตารางกิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลคลองโยง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลศาลายา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลจี้วราย ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลหอมเกร็ด ตำบลบางเตย อำเภอสามพราน

การปกครอง

แบ่งเป็น 4 หมู่บ้าน อยู่ในเขต อบต. มหาสวัสดิ์ เต็มพื้นที่

หมู่ที่ 1	บ้านศาลานกกระจอก	หมู่ที่ 3	บ้านศาลาดิน
หมู่ที่ 2	บ้านคลองมหาสวัสดิ์	หมู่ที่ 4	บ้านคลองโยง

ประชากร

จำนวนราษฎรทั้งสิ้น 5,550 คน ชาย 2,609 คน หญิง 2,941 คน จำนวนครัวเรือน 2,362 ครัวเรือน

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

อาชีพของราษฎร ส่วนมากจะประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม (ทำนา และทำสวน) คิดเป็นร้อยละ 80 ของราษฎรในพื้นที่ ส่วนอาชีพอื่นได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย ข้าราชการ โครงสร้างรายได้ของครัวเรือน

รายได้ของราษฎรในพื้นที่ตำบลมหาสวัสดิ์ เฉลี่ยต่อปีที่มีรายได้สูงกว่า 22,000 บาท ขึ้นไป

ผลิตผลหรือสินค้า/บริการ ที่สำคัญของตำบล

ได้แก่ ผลิตผลทางการเกษตร ข้าว ส้ม มะม่วง บัว ผักกะเฉด

ผลิตภัณฑ์แปรรูป ข้าวตังหน้าหมูหยอง หน้างา ไช้เค็มเสริมไอโอดีน มะม่วงหิ ผรั่งหิ การบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ล่องคลองมหาสวัสดิ์ ชมนาบัว สวนผลไม้ กลุ่มประชาชนด้านเศรษฐกิจ

การรวมกลุ่มเพื่อการอาชีพ จำนวน 7 กลุ่ม สมาชิกรวม 131 คน

การรวมกลุ่มเพื่อการออมทรัพย์ จำนวน 1 กลุ่ม สมาชิกรวม 372 คน มียอดเงินออมรวม 2,000,000 บาท

ด้านสังคม การศึกษา ในพื้นที่ตำบลมหาสวัสดิ์ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านคลองมหาสวัสดิ์ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลมหาสวัสดิ์ และโรงเรียนบ้านคลองโยง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ ซึ่งมีเด็กอายุ 6-13 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี คิดเป็นร้อยละ 95 ของเด็กในพื้นที่ และเด็กที่ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า

คิดเป็นร้อยละ 99 ของเด็กที่จบจากจากการศึกษาภาคบังคับ ในส่วนของโรงเรียนอนุบาลมี 1 แห่ง เป็นโรงเรียนของเอกชนมีนักเรียนประมาณ 50 คน ด้านสุขภาพในพื้นที่มีสถานอนามัยตำบล จำนวน 1 แห่ง คือ สถานีอนามัยมหาสวัสดิ์ ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ มีบุคลากรให้บริการ จำนวน 5 คน ซึ่งในพื้นที่ตำบลมหาสวัสดิ์ ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับโรคระบาดแต่อย่างใด และประชาชน มีอัตราการมีส่วนร่วมคิดเป็นร้อยละ 100

ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ด้านคมนาคม

ตำบลมหาสวัสดิ์มีเส้นทางใช้ประโยชน์ในด้านของการคมนาคมในพื้นที่ โดยแยก เป็นลักษณะและระยะทาง ดังนี้

1. ถนน คสล. รวมระยะทาง 1.5 ก.ม. ใช้การได้ดีตลอดเส้นทาง
2. ถนนลาดยาง รวมระยะทาง 10.7 ก.ม. ใช้การได้ดีตลอดเส้นทาง
3. ถนนลูกรัง รวมระยะทาง 6 ก.ม. ใช้การได้ดีตลอดเส้นทาง
4. จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ 2,362 ครัวเรือน ร้อยละ 100
5. การสื่อสาร ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์หรือวิทยุใช้ 2,362 ครัวเรือน

ร้อยละ 100 ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์บ้านหรือเคลื่อนที่ 2,348 ครัวเรือน หอกระจายข่าวและเสียงตาม สาย 2 แห่ง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

อำนาจ อนันต์ชัย (2527 : 126-130) ได้อธิบายการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดีขึ้น ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอยู่ 5 ทฤษฎี ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้แก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน โดยผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม รวมถึงความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะความต้องการขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น การเกลี้ยกล่อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมของประชาชน และถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการขั้นพื้นฐาน

ของมนุษย์แล้ว ตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslows Hierarchy of Needs) ที่เรียกว่า ลำดับชั้นของความต้องการ ย่อมส่งผลถึงการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Moral) การมีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ จำเป็นต้องให้ประชาชนในชุมชนและผู้ปฏิบัติงานมีขวัญที่ดี การสร้างขวัญที่ดี ต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น ดังนั้น การระดมสร้างขวัญที่ดี ย่อมทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกรักชาตินิยม (Nationalism) เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญนำไปสู่การมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ของชาติ มีความพึงพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน เพราะผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญในการ รวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าประสงค์ ผลของการสร้างผู้นำ ทำให้เกิดการระดมความร่วมมือ ปฏิบัติงานอย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดีย่อมนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือ เป็นวิธีหนึ่งที่ยากเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตาม ผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่อง การใช้การบริหาร เพราะธรรมชาติของคนถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจ ไม่มีใครบังคับ ก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมก็จะไม่เป็นไปตามนโยบาย ความเป็นเอกภาพของรัฐ และความจำเป็นเพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ แรงจูงใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความ ต้องการขั้นพื้นฐาน ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แก้ไขปัญหา และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับระบบการบริหารที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดเงื่อนไข ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วย ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาที่ดีนั่นเอง

2. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การที่มนุษย์ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและสังคม มีการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนค้าขาย ทำให้เกิดการจับจ่ายรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อเกิด การแพร่กระจายแล้ว เกิดการถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง โคนมีนักคิดที่อธิบายถึง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ดังนี้ จี.เอลเลียท สมิท (G.Elliot Smith) วิลเลียม เจ. เพอร์รี่ (Rilliam J. Perry) และริเวอร์ส (W.H.R. Rivers) ชาวอังกฤษ (ยศ สันตสมบัติ. 2540 : 25) มีความเห็นว่าอียิปต์ ถือเป็นจุดกำเนิดอารยธรรมชั้นสูงสุด ที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายไปยังชนชาติต่าง ๆ ในโลกด้วยการติดต่อค้าขายกันทำให้ความรู้ ศิลปวิทยาการ แพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ

สำหรับ ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิตซ์ (Wilhelm Schmidt) ชาวเยอรมันและชาวออสเตรีย มีความเห็นว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมมิได้มีเพียงจุดเดียว แต่มีหลายจุด แต่ละจุดแพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบ ๆ เป็นวงกลมเรียกว่า (Culture Circle หรือ Kulturkreis) วงรอบทางวัฒนธรรม โดยทั้งสองกลุ่มมีความเห็นว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ของตนเองแต่คอยลอกเลียนแบบผู้อื่นเสมอ หรือที่เรียกว่า การหิบบิยิมทางวัฒนธรรม

ในขณะที่ คลาร์ก วิสเลอร์ (Clark Wissler) อัลเฟรด โคลเบอร์ (Alfred Kroeber) ชาวอเมริกา (นิยพวรรณ วรณศิริ. 2540 : 99-101) มองว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจาย จาก ศูนย์ กลางหรือจุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับ ในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ในที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่เพื่อสนองตอบจำเป็นขั้นพื้นฐานของตน วัฒนธรรมจะแพร่กระจายไปในทุกพื้นที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น และไม่จำเป็นต้องแพร่กระจายในรูปแบบวงกลม การศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถใช้หลักวิธีการได้ดังนี้

- 1) หลักภูมิศาสตร์ แกระรอยพื้นที่ ดุสถานทีอาณาเขตรอยต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน
- 2) ใช้ประวัติศาสตร์สืบค้น ช่วยให้ความเป็นมาและสนับสนุนการตีความ
- 3) การขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อให้สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถบอกถึง พฤติกรรมของคนหรือผู้สร้างและเรื่องราวในยุคสมัยนั้นได้ดี
- 4) คู่วิวัฒนาการของวัฒนธรรม ว่ามีขั้นตอนและการเติบโตเป็นมาอย่างไร

วิธีการทั้ง 4 หลักสามารถนำมาศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะทำให้ทราบถึงความ เป็นมาของวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ และวัฒนธรรมใดจะเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เพื่อหาวัฒนธรรมต้นกำเนิด

นอกจากนี้ นิยพวรรณ วรรณศิริ (2540 : 93) กล่าวถึงหลักการของแพร่กระจายทาง วัฒนธรรมอันเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เพราะสภาพ ภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดเส้นการเดินทางของมนุษย์ที่จะนำวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ยังพื้นที่ต่าง ๆ
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เกิดจากปัญหาความยากจน ความไม่พอเพียงต่อการยังชีพ ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เพื่อความอยู่รอด
3. ปัจจัยทางสังคม มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการ พฤติกรรม และความรู้ใหม่ จากการศึกษาต่างถิ่น หรือการรู้จักแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรมและการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่
4. ปัจจัยทางการคมนาคม เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เพราะการมีถนนหรือระบบขนส่งที่ดี ทำให้มีการติดต่อสื่อสาร ค้าขายแลกเปลี่ยนช่วยให้การ แพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นไปได้รวดเร็ว

สรุปได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่จาก ภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอด ได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) จะเห็นได้ง่ายกว่า เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง

3. แนวคิดการจัดการความรู้

การแข่งขันในยุคปัจจุบันจะขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการสร้าง และใช้ สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ ในการเพิ่มคุณภาพ ลดต้นทุน ลดระยะเวลา ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือบริการใหม่ ๆ สร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของลูกค้า ได้อย่าง ถูกต้องและรวดเร็วดังนั้นจะเห็นได้ว่าความรู้เป็นสินทรัพย์ที่มีค่าที่สุดขององค์กร ความรู้เป็นสินทรัพย์ ที่มีลักษณะเฉพาะโดดเด่นกว่าสินทรัพย์อื่น ๆ คือเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีขีดจำกัด ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่ม ยิ่งใช้มาก เท่าไรก็ยังมีคุณค่าเพิ่มมากขึ้นนั้น หรืออีกนัยหนึ่ง ยิ่งองค์กรมีความรู้มากเท่าไร ก็ยิ่งสามารถเรียนรู้ ในสิ่งใหม่ ๆ ได้มากขึ้นเท่านั้น เมื่อเรียนรู้ได้มากขึ้นก็สร้างความรู้ใหม่ได้มากขึ้น เมื่อนำความรู้เก่า มาบูรณาการกับความรู้ใหม่ก็จะก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นอีก และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ได้มากขึ้น จึงกลายเป็นวงจรที่เพิ่มพูนได้ในตัวเองอย่างไม่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้” (บุญดี บุญญาภิกิจ และคณะ. 2547 : 7-8)

การที่องค์กรจะสร้างและรักษาความได้เปรียบในการแข่งขันได้นั้น ขึ้นกับความสามารถขององค์กรในการทำให้วงจรการเรียนรู้ที่กล่าวข้างต้นหมุนได้รวดเร็วและต่อเนื่อง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์กรมีกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา สร้าง รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ ถ่ายทอด แบ่งปันและใช้ความรู้ กระบวนการที่ว่านี้ คือ “การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)”

องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ คือ คน เทคโนโลยี และกระบวนการความรู้ (Knowledge Process) โดย “คน” ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ “เทคโนโลยี” เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ได้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น ส่วน “กระบวนการความรู้” นั้นเป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและนวัตกรรม องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุล

การประชุม “หนึ่งทศวรรษไอทีจุฬาฯ : การเพิ่มศักยภาพการจัดการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ” ของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 ได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับความหมายของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้ (พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547 : 321)

การจัดการความรู้ เป็นความสามารถ หรือกระบวนการภายในองค์กรที่จะเพิ่มหรือพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรโดยอาศัยความรู้ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการหรือระบบในการสรรหาความรู้ที่ถูกต้อง สำหรับบุคคลที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสม และช่วยให้มีการแบ่งปันความรู้ตามความเหมาะสม เพื่อช่วยให้องค์กรพัฒนาและปรับปรุงความสามารถในการดำเนินงาน

วิจารณ์ พานิช (2546 : 2) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ได้ ดังนั้น ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมายได้แก่

การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้ การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความรู้ ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้แล้ว ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัต และวิธีปฏิบัติ มีผลต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมและสังคมมีความสำคัญต่อการจัดการ

ความรู้อย่างยิ่ง การจัดการความรู้ต้องอาศัยผู้รู้ในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์กร รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้น กิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่ การดึงจุดคนดีและเก่ง การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคน และดึงคนมีความรู้ไว้ในองค์กร ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ การเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้องค์กร ประเมินต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนี บอกว่าองค์กรมีการจัดการความรู้ได้อย่างไรผลหรือไม่

Trapp (1999 : 29) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยงานต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งมีการบริหารจัดการในลักษณะบูรณาการเพื่อก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่คาดหวังไว้ การจัดการความรู้จึงเป็นแนวคิดองค์รวมที่จะบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นความรู้ในองค์กร

Kuczaj (2001 : 29) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการของการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ กล่าวโดยทั่วไปจะรวมถึงการระบุสภาพปัจจุบัน การกำหนดความต้องการและการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการที่จะส่งผลกระทบต่อการจัดการความรู้ให้ดีขึ้นเพื่อบรรลุถึงความต้องการ

Business College of the University of Texas (2003 : 28) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่าเป็นกระบวนการที่เป็นระบบของการค้นหา การเลือกการจัดระบบ การสกัด และการนำเสนอสารสนเทศ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งด้วยประสบการณ์ของตนเอง กิจกรรมของการจัดการความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดหา จัดเก็บ และใช้ความรู้ เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา การเรียนรู้อย่างไม่มีการสิ้นสุด (Dynamic Learning) นอกจากนั้นยังใช้เพื่อการวางแผนกลยุทธ์ และการตัดสินใจอีกด้วย

Henrie & Hedgepeth แห่ง University of Alaska Anchorage (2003 : 38) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นระบบบริหารจัดการทรัพยากรสินความรู้ขององค์กรทั้งที่เป็นความรู้โดยนัยและความรู้ที่เห็นได้อย่างชัดเจน ระบบการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกความรู้ การตรวจสอบความรู้ การจัดเก็บความรู้ที่ผ่านการตรวจสอบแล้ว การเตรียมการกรองความรู้ และเตรียมการเข้าถึงความรู้ให้กับผู้ใช้ ทั้งนี้โดยมีหลักการที่สำคัญคือ ทำให้ความรู้ถูกใช้ ถูกปรับเปลี่ยน และถูกยกระดับให้สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและการ

ถ่ายโอนความรู้ในองค์กร เพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กรให้เกิดเป้าหมายสูงสุด

องค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิมภายในองค์กรและความรู้ใหม่ ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต้องประกอบด้วยขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้ (บุญดี บุญญาภิจ และคณะ. 2547 : 54-58)

1. การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)

การค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้าง ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรบ้าง ที่องค์กรจำเป็นต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง “Knowledge Mapping” หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กร จัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้้องค์กรวางแผนขอเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

องค์กรจะต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจาย ไม่เป็นที่มา รวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มียังไม่มีนั้น องค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่ก็ได้หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ นอกจากนี้้องค์กรอาจจะต้องพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือล้าสมัยทิ้งไปเพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้อย่างเป็นระบบแล้ว องค์กรต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ คือ จัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร จะช่วยทำให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ การจัดเก็บ การค้นหา และการใช้ข้อมูลทำได้สะดวก และรวดเร็ว มีการเรียบเรียงปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพ เช่น ความครบถ้วน เทียบตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่า หากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นองค์กรจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

มีการจัดทำเอกสาร จัดทำฐานความรู้ รวมทั้งการทำสมุดหน้าเหลือง โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ จะช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

7. การเรียนรู้ (Learning)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้คือ การเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถึงแม้องค์กรจะมีวิธีการในการกำหนด รวบรวม คัดเลือก ถ่ายทอด และแบ่งปันความรู้ที่ดีเพียงใดก็ตาม หากบุคลากรไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้เหล่านั้นก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

การนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ สิ่งแรกที่องค์กรทุกองค์กรจะต้องพิจารณาถึงก็คือ “Desired State” หรือ “เป้าหมาย” ของการจัดการความรู้ที่องค์กรต้องการจะต้องมีความชัดเจนว่ากำลังทำไปเพื่ออะไร ผู้บริหารและทีมงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับจะต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าสิ่งที่องค์กรต้องการจากการจัดการความรู้คืออะไร และมีการสื่อเป้าหมายที่ต้องการนี้ไปยังบุคลากรในทุกระดับขององค์กร เพราะฉะนั้น Desired State จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับต้องมาช่วยกันคิดว่าต้องการผลลัพธ์อะไรจากการจัดการความรู้ โดยที่ผลลัพธ์นี้จะต้องสอดคล้องกับทิศทาง การดำเนินงานและสามารถเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ทางธุรกิจขององค์กรได้ เมื่อทุกคนมองเห็นภาพและมีวัตถุประสงค์ร่วมกันแล้วก็จะทำให้สามารถวางแผนงานและกิจกรรมสนับสนุนต่าง ๆ ตามองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (บุญดี บุญญากิจ และคณะ. 2547 : 46-54)

1. การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรม (Transition and Behavior

Management) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับองค์กรเพราะวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในองค์กรและเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยากยิ่ง การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพเริ่มต้นจากการที่คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าองค์กรโดยทั่ว ๆ ไปจะตระหนักถึงข้อดีแลผลประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากการจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ในองค์กรก็ตาม วัฒนธรรมขององค์กรส่วนใหญ่กลับไม่เอื้อหรือสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยน

ความรู้ ดังนั้นการสร้างหรือปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความพยายามเป็น
อย่างสูงและกินเวลานานกว่าที่องค์กรจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน

- 1.1 ผู้บริหารระดับสูงจะต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่รวมถึงมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
- 1.2 จัดตั้งทีมงานเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการวางแผนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.3 กำหนดว่าอะไรคือปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors) ของการจัดการความรู้ และต้องมั่นใจได้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีอยู่หรือสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ภายในองค์กร
- 1.4 ผู้บริหารระดับสูงต้องเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ในการแลกเปลี่ยนและจัดการความรู้
- 1.5 สร้างสภาพแวดล้อมภายในองค์กรที่เปิดโอกาสให้พนักงานสามารถลงมือทดลองได้และเปิดกว้างให้มีการทดลองนำเอาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาปฏิบัติจริง

2. การสื่อสาร (Communication) การสื่อสารเป็นหัวใจหลักที่ทำให้ทุกคนในองค์กรเข้าใจถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่ต้องรู้จะต้องสื่อสารให้ทุกคนในองค์กรเข้าใจก็คือ องค์กรกำลังจะทำอะไร ทำไปเพื่ออะไร จะทำเมื่อไหร่ และจะทำอย่างไร องค์กรต้องมีการวางแผนการสื่อสารที่เป็นระบบและทำการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจนกลายเป็นวัฒนธรรม การสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการความรู้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลัก 3 อย่าง คือ

- 2.1 เนื้อหาของเรื่องที่ต้องการจะสื่อสาร
- 2.2 กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อสาร
- 2.3 ช่องทางในการสื่อสาร

นอกจากสามปัจจัยดังกล่าวแล้ว องค์กรจะต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารว่ากลุ่มเป้าหมายได้รับและเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการสื่อได้ถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงการสื่อสารให้เหมาะสมและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3. กระบวนการและเครื่องมือ (Process and Tools) กระบวนการและเครื่องมือเปรียบเสมือนแกนหลักของการจัดการความรู้ ซึ่งจะประกอบไปด้วยกระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมของการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร กระบวนการและเครื่องมือจะช่วยให้กระบวนการความรู้สามารถเกิดขึ้นได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนจะสามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนได้ดีที่สุด โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ภายในองค์กร เช่น ตัวอย่างของเครื่องมือที่องค์กรสามารถนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Tacit ภายในองค์กรที่เป็นกระบวนการและเครื่องมือที่ไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

3.1 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice; CoP)

3.2 การสลับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment)

3.3 เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum)

ส่วนกระบวนการและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ถึงแม้เราจะเน้นย้ำอยู่บ่อย ๆ ว่า การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในชีวิตการทำงานประจำวันและเป็นเครื่องมือที่จะสื่อสารเชื่อมโยงบุคลากรให้มีการจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุด เทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้ามามีส่วนสำคัญในขั้นตอนการค้นหา รวบรวม จัดเก็บ และเข้าถึงความรู้โดยเป็นช่องทางที่เพิ่มเติมขึ้นมา นอกเหนือจากการพบปะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น การใช้ระบบอินเทอร์เน็ตและอินทราเน็ตภายในองค์กร นอกจากนั้นแล้วยังมีเทคโนโลยีสารสนเทศอื่น ๆ อีกมากมาย

4. การฝึกอบรมและการเรียนรู้ (Training and Learning) วัตถุประสงค์ขององค์กรประกอบนี้เพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกระดับสำหรับการจัดการความรู้ โดยที่องค์กรจะต้องจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวทางและหลักการของการจัดการความรู้แก่บุคลากรเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการและการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร องค์กรควรพิจารณาให้มีการจัดฝึกอบรมในหลายรูปแบบเพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้อย่างสะดวก เช่น นอกจากจะจัดให้มีการฝึกอบรมในห้องเรียนแล้วก็อาจจะจัดฝึกอบรมผ่านระบบ Web-based Training หรือจัดให้มีเอกสารและเครื่องมือเพื่อช่วยให้คุณสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยพิจารณาเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของการทำงานของบุคลากร

5. การวัดผล (Measurements) การวัดผลถือเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะช่วยบอกถึงสถานะของกระบวนการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กร ผลจากการวัดจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถทบทวนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมถึงปรับปรุงให้กระบวนการต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น วัตถุประสงค์ของการวัดผลจริง ๆ จึงไม่ใช่เป็นการควบคุมแต่เป็นการบริหารจัดการและการเรียนรู้พัฒนา การวัดและผลจากการวัดจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การริเริ่มการจัดการความรู้ภายในองค์กรประสบผลสำเร็จแบบยั่งยืนได้ ผู้บริหารขององค์กรย่อมต้องการที่จะเห็นผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงผลประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนและการจัดการความรู้ถ้าต้องมีการลงทุนเพิ่มเติมในเรื่องของระบบต่าง ๆ หรือการตัดสินใจที่จะให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ นอกจากนั้นการวัดผลยังจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้องค์กรทราบถึงสถานะในขณะนั้นว่าได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้วหรือยัง

6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล (Recognition and Rewards) องค์กร อาจจะต้องใช้การยกย่องชมเชยและให้รางวัลเป็นแรงจูงใจในช่วงเริ่มต้นเพื่อโน้มน้าวให้บุคลากร ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้และเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ แต่ในระยะยาว แล้วสิ่งที่จะสามารถโน้มน้าวให้บุคลากรในองค์กรสนใจแลกเปลี่ยนความรู้ได้ดีที่สุดก็คือ “ประโยชน์” ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง เช่น การที่เขาสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงการได้รับ ค่ายกย่องชมเชยจากองค์กร

เป้าหมายหลักของการจัดการความรู้คือ การใช้ประโยชน์จากความรู้มาเพิ่ม ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ขององค์กร การจัดการความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนา ก็ตาม

Bacha (นฤมิต พุทธิศิลป์ และพัชรา หาญเจริญกิจ. 2543 : 654 ; อ้างอิงมาจาก Bacha. 2000) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ 8 ประการดังนี้

1. ป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษา ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงบุคลากร เช่น การเกษียณอายุทำงาน หรือ การลาออกจากงาน เป็นต้น
2. เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ โดยประเภท คุณภาพ และความสะดวก ในการเข้าถึง ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่ทำหน้าที่ ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ
3. ความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความ เข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงาน โดยไม่ต้องมีการควบคุม หรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้ ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนาจิตสำนึก ในการทำงาน
4. ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจ ลูกค้า แนวโน้มของการตลาดและการแข่งขัน ทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน ได้
5. การพัฒนาทรัพย์สิน เป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์ เป็นต้น
6. การยกระดับผลิตภัณฑ์ การนำการจัดการความรู้มาใช้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตและบริการ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อีกด้วย

7. การบริหารลูกค้า การศึกษาความสนใจและความต้องการของลูกค้า จะเป็นการสร้างความพึงพอใจและเพิ่มยอดขายและสร้างรายได้ให้แก่องค์กร

8. การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการเรียนรู้ร่วมกันการจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความรู้ที่ไม่เป็นทางการ เป็นการเพิ่มความสามารถให้แก่องค์กรในการจ้างและฝึกฝนบุคลากร

จากการศึกษาแนวคิดการจัดการความรู้ สามารถสรุปได้ว่า ในโลกยุคปัจจุบันของการแข่งขัน บุคลากรทุกคนในองค์กรมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพสามารถนำความรู้ใหม่และความรู้ที่มีอยู่เดิม ของบุคลากรในองค์กรมาบูรณาการในการปฏิบัติงานให้เกิด ประโยชน์ ร่วมกันและสอดคล้องกับทิศทางในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้ และเกิดนวัตกรรมใหม่ในองค์กร

3. แนวคิดธุรกิจชุมชน

แนวคิดธุรกิจชุมชน เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของธุรกิจชุมชน แนวคิดนี้มีข้อดีของการทำธุรกิจในระบบทุนนิยม คือ

1. ต้องใช้ความสามารถของสมาชิกในองค์กรเพื่อแข่งขันกับธุรกิจอื่น การแข่งขันนี้จะนำมาซึ่งการคิดค้นสิ่งใหม่

2. ต้องใช้ความพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้กับองค์กร

3. กระตุ้นให้ชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงผลงานตลอดเวลา เพื่อแข่งขันกับภายนอก ข้อดีในระบบสังคมนิยม คือ

1. เน้นความเป็นธรรมในการปันผลให้กับสมาชิก

2. ให้สมาชิกที่เข้าร่วมในธุรกิจชุมชน ได้รับผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้รับอย่าง

เต็มที่

ดังนั้น ตามแนวคิดธุรกิจชุมชน ชุมชนจึงควรรหาแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. นำเงินทุนที่ได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

2. ขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งด้านการค้าและการผลิต หรือพยายามปรับปรุงการท่องเที่ยวให้เป็นมาตรฐาน

3. ปรับปรุงการบริการให้สามารถแข่งขันกับตลาดได้ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการต่าง ๆ ในชุมชน ควรยึดหลักดังนี้

1. แนวทางการดำเนินงานในชุมชนควรมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของชุมชน

2. ควรคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกเป็นอันดับแรก ในการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นชุมชนและการกระจายรายได้ผลตอบแทนให้กับท้องถิ่นมากที่สุด

3. นำปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน
 ดังนั้น แนวคิดที่น่าสนใจและจะนำมาใช้กับการท่องเที่ยวเพื่อทำให้ได้ภาพของกลุ่มชัดเจนขึ้น คือ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งให้ความชอบธรรมต่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชนนั้นเองเป็นแกนกลางของการพัฒนา ทำให้ชุมชนมีอิสระในการดำเนินการ โดยอิสระของตน ในขณะเดียวกัน การจัดการท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมของชุมชน ก็จะมีความเป็นอิสระของตนในการดำเนินการ ไม่ขึ้นต่อกฎหมาย แต่ขึ้นกับกฎระเบียบทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน การร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกเป็นไปโดยเสียสละ โดยอาจไม่ได้คำนึงถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากนัก (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ม.ป.ป. : เว็บบไซต์)

จุลศักดิ์ ชาตณรงค์ (2546 : 80-81) ชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ ในอดีตประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งซึ่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับหลาย ๆ ประเทศ ในภูมิภาคแต่ในช่วงหลังปี 2539-2540 เริ่มมีวิกฤติทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนโดยส่วนใหญ่แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบความคิดที่อาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไปสู่ระบบความคิดที่อาศัยทฤษฎีสังคมศาสตร์การพัฒนาคน โดยการเพิ่มขีดความสามารถ และพลังของชุมชนในการบริหารชุมชนของตนเองถือได้ว่าเป็นรากฐานหลักของการพัฒนา เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของประเทศอย่างยั่งยืนวิถีทางหนึ่งคือการให้คนในชุมชนได้รู้จักเรียนรู้ที่จะร่วมกันคิดร่วมกันทำร่วมกันเป็นเจ้าของ และร่วมกันรับผลในการทำงานร่วมกันกลวิธีดังกล่าวเรียกว่า “ธุรกิจชุมชน”

แนวพระราชดำรินำมาประยุกต์ใช้ คือ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดทฤษฎีใหม่พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความเป็นเจ้าของร่วมกันเป็นจุดเน้นสำคัญของแนวคิดดังกล่าว สำหรับธุรกิจชุมชนกำไรอาจมีไม่เพียงแต่เงินแต่อาจเป็นการสร้างรายได้สร้างงานให้แก่คนในชุมชน จึงถือว่าเป็นธุรกิจชุมชนที่แท้จริงแนวการพัฒนาชีวิตและอาชีพ ตามแนวคิดทฤษฎีใหม่นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริไว้ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การผลิตมีหลักการที่สำคัญของการปฏิบัติคือ รู้จักการบริหารและจัดการดินและน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันการบริหารเวลาเงินทุนและกำลังคน

ขั้นตอนที่ 2 การรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์คือ เกษตรกรจำเป็นต้องปรับปรุงตนเองรวมกลุ่มกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงกันทำงานในด้านต่าง ๆ เช่น การผลิต การตลาด การศึกษา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมมือกับแหล่งเงินทุนเป็นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างคนภายในชุมชนและกลุ่มภายนอก ซึ่งก็คือแนวทางการประกอบธุรกิจชุมชนในด้านสินค้าเกษตรนั่นเอง

การเป็นธุรกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. การมีวิถีคิดแบบพอเพียง พอเพียงหมายถึงความพอประมาณและมีเหตุผล
2. การปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติ คือ ต้องมีการปฏิบัติเป็น 3 ขั้นตอน คือ
 - 2.1 การพัฒนาให้ตนเองอยู่รอดหรืออยู่ได้
 - 2.2 ปรับปรุงตนเองรวมกลุ่มในด้านต่าง ๆ
 - 2.3 ลดประสานประโยชน์กับภายนอก

พิทยา ว่องกุล (ม.ป.ป. : เว็บไซค์) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนการสร้างธุรกิจชุมชนจะต้องอยู่บนกระบวนการคิดและปฏิบัติที่อาจสรุปได้ดังนี้ การแปรรูปหรือการผลิตสินค้าของชุมชนต้องมีเป้าหมายเพื่อการบริโภคหรืออุปโภคของตนเองหรือในครัวเรือนเป็นหลักลดรายจ่ายที่เสียไปจากการซื้อและป้องกันไม่ให้เงินของชุมชนไหลออกไปนอกชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องขยายการผลิตออกไปสู่เพื่อนบ้าน เพื่อช่วยลดภาวะซื้อของแพงแก่เพื่อนบ้านคือ ผลิตเพื่อทดแทนสินค้าที่นำเข้ามาจากภายนอกการนำสินค้าที่เหลือจากการใช้ภายในชุมชนออกจำหน่ายนำเงินจากบุคคลภายนอกเข้าสู่หมู่บ้านกลวิธีที่สอดคล้องกับสามขั้นตอนข้างต้นกล่าวคือ การมุ่งผลิตเพื่อตลาดที่เป็นตัวของผู้ผลิตหรือก็คือการผลิตเพื่อความอยู่รอดของตนและคนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงต่อมาก็ำนำสินค้านำมาขายซึ่งอย่างน้อยก็เพื่อลดการนำเข้าสินค้าจากภายนอก มีการพึ่งตนเอง สุดท้ายเมื่อสินค้าเหลือพอจึงเริ่มขยายตลาดนอกชุมชนโดยเป็นการนำเงินเข้าสู่ชุมชน กลยุทธ์ทางตลาด เศรษฐกิจ และรุ่งทิพย์ (ม.ป.ป. : เว็บไซค์) ได้เสนอกกลยุทธ์ที่สำคัญต่อความเป็นอยู่รอดของธุรกิจชุมชนประกอบด้วย 3 กลยุทธ์หลัก ได้แก่

1. กลยุทธ์การเป็นผู้นำในด้านต้นทุน
2. กลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่มในตัวสินค้า
3. กลยุทธ์การลดต้นทุนในการทำธุรกรรม คือ การลดค่าใช้จ่ายกับพ่อค้าคนกลาง

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ การพัฒนาวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและกำหนดความสามารถหลักของกิจการ การหาส่วนแบ่งทางการตลาดและตำแหน่งของกิจการมีการประเมินจุดด้อยและจุดแข็งของกิจการ รวมทั้งการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคและโอกาสของกิจการ ต่อมาก็ำนำการวิเคราะห์การแข่งขันกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกิจการรวมทั้งกำหนดการควบคุมที่แน่นอน

กิจกรรมธุรกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มีต้นกำเนิดมาช้านาน แต่ชาวบ้านมิได้เรียกกิจการเพื่อยังชีพว่า ธุรกิจชุมชน เมื่อกาลเวลาผ่านไปรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม กระแส

การเมือง และกระแสเศรษฐกิจ ทำให้กิจการเพื่อสังคมถูกเบียดเบียนจากจุดที่ควรจะเป็น เมื่อความล้มเหลวของกระแสการพัฒนาเกิดขึ้น จึงเริ่มกลับมาสนใจแนวคิดที่มีพื้นฐานที่คนที่รากฐานแต่ขาดจุดยืนหรือหลักการยึดเหนี่ยว จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่ ประชาชนจึงมีแกนกลางยึดเหนี่ยวเพื่อพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืนต่อไป

ธุรกิจชุมชน เป็นการร่วมมือกันเพื่อดำเนินการทางธุรกิจของคนในชุมชน ที่ไม่ใช่มุ่งเน้นแต่การสร้างผลกำไร แต่เน้นการเกิดประโยชน์กับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยขณะเดียวกันสามารถแข่งขันด้านคุณภาพในการผลิตกับธุรกิจเอกชนได้ เป็นการประกอบการของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน ตั้งแต่การระดมทุนต่าง ๆ การทำกิจการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ เกิดจากการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อการพึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้นธุรกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ และช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต แปรรูป การค้า และการบริหารที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

ธุรกิจชุมชนเป็นการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจในรูปแบบกลุ่มโดยคนในชุมชน ทั้งนี้จากสรุปผลการสำรวจสถานการณ์ ความรู้ เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงกรอบแนวความคิดของการทำธุรกิจชุมชนที่ศึกษาจากผลการศึกษาและงานวิจัยที่ได้มีการจัดทำไว้แล้ว โดย (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2540 : 8) ได้สรุปลักษณะของธุรกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. ธุรกิจชุมชนจะประกอบการ โดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรวมเป็นเจ้าของและร่วมกันดำเนินกิจกรรมตลอดจนร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น
2. การดำเนินธุรกิจชุมชนมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนมีความเกื้อกูลต่อระบบนิเวศ
3. โครงสร้างลักษณะการประกอบการและผลตอบแทนจะเป็นกิจกรรมการผลิต การค้าและการบริการขั้นปฐมภูมิ อาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติหรือหาได้ในท้องถิ่น ใช้เทคโนโลยีการผลิตไม่ซับซ้อน
4. แรงงานประกอบการส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ระดับฝีมือค่อนข้างต่ำ ความชำนาญได้จากการเรียนรู้ และพัฒนาฝีมือจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือคนในชุมชนเดียวกัน

5. การบริหารจัดการเน้นให้คนในชุมชนเข้าร่วมในการบริหารจัดการองค์กร โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานขององค์กร

6. การจัดการและจัดหาเงินทุนส่วนใหญ่ได้มาจากทุนเรือนหุ้นที่ระดมจากสมาชิก และการรวมหุ้นของหน่วยงานพัฒนาหรือบุคคลภายนอก บางส่วนได้มาจากการสนับสนุนของ หน่วยงานภายนอกในรูปแบบเงินยืม หรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ

7. การจัดการตลาดส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยองค์กร นับตั้งแต่การรวบรวมผลผลิต การจัดหาแหล่งจำหน่าย การควบคุมราคาและคุณภาพ ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดของธุรกิจชุมชนจะอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาในหาช่องทางจำหน่าย เนื่องจากขาดประสบการณ์ด้านการตลาด

8. การจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบการ นอกจากจะจัดสรรผลประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นแล้ว ยังจัดสรรกำไรบางส่วนสำหรับการบริหารจัดการ การขยายกิจการ ตลอดจนจัดสรรไว้สำหรับการดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และกิจกรรมพัฒนาในชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดธุรกิจชุมชน อาจสรุปได้ว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการนำ วัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมมาจัดการการท่องเที่ยว โดยร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนให้เกิดรายได้จาก กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยความเป็นธรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎระเบียบของชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานที่ผู้วิจัยทำการศึกษานำเสนอผลงานวิจัยได้ ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

บุสดี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535 : 165) ได้ศึกษาการท่องเที่ยว เคนป่า : ผลกระทบต่อสถานะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น พบว่า มีผลกระทบทั้งด้านบวก และด้านลบ ในด้านบวกได้แก่ เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสธรรมชาติ สร้างจิตสำนึก ของความรักและหวงแหนในสภาพแวดล้อม ช่วยลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มผู้มีอิทธิพล ประชาชนมีอาชีพรอง เป็นการเสริมรายได้ เกิดการกระจายรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชน มีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น มีความตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ของชุมชนมากขึ้น เป็นต้น ส่วนในทางลบ ได้แก่ เกิดความเสื่อมโทรมของเส้นทางเดินป่า เป็นการ ทำลายพืชพันธุ์ต่าง ๆ ระบบธุรกิจแทรกเข้าไปในวัฒนธรรม ค่าครองชีพสูงขึ้น เกิดมิชฌาชีพ วัฒนธรรมบางส่วนถูกทำลาย เป็นต้น

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540 : 8) ได้กล่าวว่า แนวคิดธุรกิจชุมชนสามารถนำมาใช้วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของธุรกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดนี้มีข้อดีของการทำธุรกิจในระบบทุนนิยม คือ ต้องใช้ความสามารถของสมาชิกในองค์กรเพื่อแข่งขันกับธุรกิจอื่น การแข่งขันนี้จะนำมาซึ่งการคิดค้นสิ่งใหม่ ต้องใช้ความพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้กับองค์กร กระตุ้นให้ชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงผลงานตลอดเวลา เพื่อแข่งขันกับตลาดภายนอก

พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2541 : 136-137) ได้ศึกษาการศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยว ความเป็นระเบียบ ความสกปรกของแหล่งท่องเที่ยว ยังเป็นปัญหาที่สำคัญ ต้องการให้มีการรักษาปรับปรุงสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีการกำหนดทิศทาง การเติบโตของธุรกิจนำเที่ยว เพิ่มความร่วมมือ มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และเอกชน และการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการมีเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม โดยเชื่อมโยงจังหวัดภาคเหนือตอนบนให้ร่วมเป็นเส้นทางท่องเที่ยว และจัดให้มีศูนย์การแสดงศิลปวัฒนธรรม ของท้องถิ่นหรือของชาวเขา เป็นต้น ดังนั้น การปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวจึงจะต้องให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ ซึ่งถือว่าการรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและมีรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญ

พันธ์ศักดิ์ ชูทอง (2541 : 50-51) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในทัศนคติของประชาชน บ้านสะโจ๊ะ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา แหล่งน้ำ และสัตว์ป่า รวมถึงด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชุมชนไว้ และต้องการมีการฟื้นฟูในส่วนที่หายไปให้กลับคืนมา ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมไว้รองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในลักษณะ “การอนุรักษ์ที่สนับสนุนการท่องเที่ยว” และยินดีให้ความร่วมมือพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีความต้องการเข้ารับการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ในการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกที่ได้มาตรฐานและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนสะโจ๊ะ ส่วนใหญ่มีความสนใจ

ที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยภูเขาเผ่าอีก้อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมากกว่าที่จะเข้าไปสัมผัสและเที่ยวชมทัศนียภาพของชุมชน อาจกล่าวได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งมีการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสประสบการณ์ที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและทางด้านชีวภาพทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนทัศนียภาพทางธรรมชาติในชุมชนสะโง๊ะ

เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรกรรมศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าจากการศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านม่วงคำ พบว่ามีสาเหตุมาจาก 1) การมอบหมายอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน 2) เจ้าหน้าที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำ ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว 3) ขาดงบประมาณ 4) ขาดบุคลากร 5) ขาดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างองค์กร และ 6) เกิดความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน ผลการศึกษาถึงแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรกรรมบ้านม่วงคำ จะต้องมีการวางแผนเพื่อจัดระบบการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านเพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวแบบครบวงจร มีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ในการศึกษาดูงาน และการท่องเที่ยวตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่โดยจัดให้เป็นสัดส่วนตามขีดความสามารถของพื้นที่ และชุมชนที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว ที่เพิ่มขึ้น ต้องให้การสนับสนุนและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร ให้มีคุณค่าสูงขึ้น สามารถแข่งขันกับตลาดภายนอกได้

ฐณพการจ กงอินทร์ (2545 : 75-77) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านนาดิน ตำบลอ่าวนาง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ พบว่า ศักยภาพในชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านนาดินมีระดับการศึกษาที่ไม่สูงมาก มีวิถีชีวิตและประเพณีตามแบบของชาวมุสลิม ในการจัดทรัพยากรธรรมชาตินั้น ชุมชนมีศักยภาพในการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงมาก แต่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรนั้นอย่างประหยัด และไม่มีการสำรวจถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวบ้านเห็นว่าชุมชนยังมีทรัพยากรธรรมชาติอีกมากมาย และยังไม่ได้ประสบกับภาวะขาดแคลนวัตถุดิบ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญและไม่มีการจัดการมารองรับการจัดการทรัพยากร ในส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นยังไม่มากเท่าที่ควร เพราะชุมชนบ้านนาดินเพิ่งจะเริ่มดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัด Home Stay

การจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น สำหรับการเป็นสมาชิกกลุ่ม ชาวบ้านส่วนมากจะได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกลุ่ม ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีผลทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มด้วยส่วนการฝึกอบรมในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังไม่มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพของชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเช่นกัน ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่การอบรมจะเป็นในรูปแบบของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์ จากกะลามะพร้าว จากไม้ ฝ้ายบาติก โดยไม่เป็นรูปแบบการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยตรง และไม่ได้เน้นในเรื่องของการเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยตรง สำหรับหน่วยงานเข้ามาให้คำแนะนำและจัดฝึกอบรม ส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานในจังหวัดกระบี่เอง เช่น สหกรณ์จังหวัดกระบี่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดกระบี่ สำนักงานเกษตรจังหวัด และเกษตรอำเภอพัฒนาชุมชน เป็นต้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Mathieson และ Geoffery (1982 : 188) ได้ให้แนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า มีที่มาจากที่แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และความงามอันควรแก่การรักษาให้คงสภาพไว้ให้นานที่สุด เพราะการประกอบกันของทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ หมายถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง การพัฒนาแบบยั่งยืนจะเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพ การใส่ใจกับจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การควบคุมการให้บริการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จในการรักษาในสภาพคงอยู่ได้นานที่สุดนั้น มักเริ่มจากการท่องเที่ยวภายในประเทศที่พัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยทั้งด้านกายภาพ ด้านนิเวศวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านเศรษฐกิจ และเป็นโครงการที่ใช้วัสดุผลผลิต และแรงงานในท้องถิ่นให้มากที่สุด และการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ยังเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างกระแสการพัฒนากับกระแสการอนุรักษ์ ซึ่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ เจ้าของท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยวในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งสำหรับปัจจุบันและอนาคต

Gunn (1987 : 229-249) ได้ศึกษาการวางแผนควรเริ่มจากกิจกรรมของคนที่เข้ามาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลในการหากิจกรรมของนักเดินทาง สิ่งสำคัญคือสามารถหาความชัดเจนของความสามารถรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรตระหนักถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เพียงอย่างเดียว ควรมีการพัฒนามนุษย์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่เฉพาะเจ้าบ้านหรือคนในท้องถิ่นเท่านั้น ยังรวมถึงแขก หรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่อีกด้วย

Perdue และคณะ (1990 : 586–599) ได้ศึกษาการสนับสนุนของคนในพื้นที่ในการพัฒนาท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า การสนับสนุนหรือคัดค้านของคนในท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ผลกระทบทางด้านบวกและทางด้านลบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ การยอมรับผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของคนแต่ละกลุ่มในท้องถิ่น ลักษณะที่ใช้เป็นตัวบ่งชี้คือ ลักษณะพื้นฐานทางด้านประชากรและสังคม รวมถึง ระยะห่างของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน ตลอดจนการพึ่งพาทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น ๆ ที่มีต่อการท่องเที่ยว ซึ่งตัวชี้วัดข้างต้นคือ การจ้างงาน การเปรียบเทียบการลงทุนระหว่างคนในท้องถิ่นภาครัฐ และกลุ่มคนภายนอก

Buckley (1993 : 175) ได้ให้ความเห็นสั้น ๆ เกี่ยวกับบทบาทของเขาว่า “การปกป้องและสงวนรักษาภูมิทรัพย์ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลกคือการใส่ใจในตัวของเราเอง”

เขากล่าวว่าแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน สนับสนุนการใช้ประโยชน์ อย่างฉลาด และการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อให้ดำรงอยู่ยาวนาน โดยเน้นว่าเราไม่สามารถสงวนทรัพยากรหากปราศจากการบอกกล่าวถึงขอบเขตปัญหาต่าง ๆ ในวงกว้างขึ้น ซึ่งจะสร้างแรงกดดันอย่างไม่ลดละสำหรับการพัฒนาที่เพิ่มขึ้น นั่นคือการแพร่ขยายของความยากจนการกระจายตัวผิดปกติกของทรัพยากรการผลิต ความไม่เท่าเทียมกันของผู้แทนและอำนาจทางการเมือง และการเติบโตของสังคมนักบริโภค

บางทีการท่องเที่ยวก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมากกว่ากิจกรรมอื่นใด แต่กระนั้นโดยทั่วไปแล้ว การท่องเที่ยวโดยทั่วไปจะถูกสร้างลักษณะเฉพาะด้วยกาพัฒนาอย่างฉับพลันในช่วงสั้น เช่นกลุ่มอาการ “โตไวและฟูบเร็ว” (Boom and Bust Syndrome) ซึ่งมักโยกย้ายไปยังบริเวณอื่นหลังจากก่อความเสียหายแก่ทรัพยากรที่ถูกใช้ประโยชน์ จากการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่ต้องมีสำนึกรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งเรียนรู้วิธีที่ จะทำให้เกิดความยั่งยืนไม่เช่นนั้น จะเกิดการผูกเรือนของสิ่งแวดล้อมและทำลายอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตัวเอง

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน Sustainable Tourism คือ การท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจุบันและในอนาคตซึ่ง

1. ดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถปกติ สำหรับการฟื้นฟูหรือความอุดมสมบูรณ์ในอนาคตของทรัพยากรธรรมชาติ
2. ยอมรับการสนับสนุนเพื่อเอื้อประสบการณ์ท่องเที่ยวจากคนทั่วไป และชุมชนรวมทั้ง ขนบธรรมเนียม และรูปแบบการดำเนินชีวิต

3. ยอมรับว่าบุคคลเหล่านี้ต้องได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ของการท่องเที่ยว

4. ถูกชี้นำด้วยความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

Janpanit (1996 : 154-A) ได้ศึกษาการจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยทำการเก็บข้อมูลใน 2 หมู่บ้านของประเทศไทย พบว่า ประชาชนท้องถิ่นยังคงใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านบางอย่างเริ่มสูญหายไป บางส่วนถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืน ภูมิปัญญาพื้นบ้านบางส่วนไม่ได้มีการถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน ภูมิปัญญาบางส่วนถูกปฏิเสธจากบุคลากรภายนอกชุมชน และที่สำคัญพบว่าองค์กรท้องถิ่นได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน และจัดความขัดแย้งการใช้ทรัพยากรร่วมกันในทำนองเดียวกัน

สรุปได้ว่า จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการศึกษาครั้งนี้โดยมุ่งศึกษา ความเป็นมา วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ภายใต้แนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของ จี. เอลเลียท สมิท (G. Elliot Smith), วิลเลียม เจ. เพอร์รี่ (William J. perry) และริเวอร์ส (W.H.R. Rivers) ชาวอังกฤษ ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt) ชาวเยอรมันและออสเตรเลีย และคล้าก วิสเลอร์ (Clark Wissler) อัลเฟรด โคลเบอร์ (Alfred Kroeber) ชาวอเมริกา ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบ มีส่วนร่วม ภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วมของ WHO (มาริสาสุจริตจิตร. 2539 : 8) 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การดำเนินกิจกรรม (Implementation) การใช้ประโยชน์ (Utilization) การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) รวมทั้งศึกษาการจัดการภายใต้กรอบแนวคิดธุรกิจชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยมีรายละเอียดของวิธีการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 เนื้อหา
 - 1.2 วิธีวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลา
 - 1.4 พื้นที่ในการวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา
 - 1.1 ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน
 - 1.2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
2. วิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางในการวิจัยเชิงคุณภาพและได้กำหนดแนวทางขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา จากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะคือ 1) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงภาคสนามไปสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3. ระยะเวลา

ผู้วิจัยเริ่มทำวิจัยวันที่ 12 มีนาคม 2549 ถึงวันที่ 19 ธันวาคม 2551

4. พื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พื้นที่อยู่ในตำบลศาลาया 6 หมู่บ้าน และตำบลมหาสวัสดิ์ 4 หมู่บ้าน รวมเป็น 10 หมู่บ้าน

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน กลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้รู้ด้านการเกษตร และศิลปวัฒนธรรม รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ นักวิชาการด้านเกษตร ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว จำนวน 12 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย

- (1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร จำนวน 4 คน
- (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน 4 คน
- (3) เกษตรอำเภอพุทธมณฑล ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ ประธานกลุ่มการแปรรูปการเกษตร และท่องเที่ยวจังหวัด จำนวน 4 คน

2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 21 คน ทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย

- (1) ผู้นำชุมชน คือ นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบล (อบต.) ศาลาया นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบล (อบต.) มหาสวัสดิ์ เจ้าอาวาส จำนวน 2 รูป กำนัน จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน
- (2) ผู้แทนชุมชน คือ ประธานอาสาสมัครหมู่บ้าน จำนวน 3 คน ประธานกลุ่มสตรี 3 คน
- (3) ผู้ประกอบการ ประกอบด้วย เจ้าของกิจการสวนกล้วยไม้ จำนวน 1 คน เจ้าของกิจการสวนผลไม้ จำนวน 1 คน เจ้าของกิจการนาบัว จำนวน 1 คน ตัวแทนกลุ่มการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร จำนวน 1 คน และพนักงานขับรถ จำนวน 2 คน

3) ประชาชนในชุมชน จำนวน 30 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

- (1) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า 10 ปี
- (2) เป็นผู้มีอายุ 30 ปีขึ้นไป
- (3) มีทะเบียนบ้านในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล และตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

4) กลุ่มตัวอย่างแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

ในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ มีดังนี้

(1) กลุ่มผู้รู้และผู้นำชุมชน จำนวน 12 คน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร จำนวน 4 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน 4 คน เกษตรอำเภอพุทธมณฑล ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ ประธานกลุ่มการแปรรูปการเกษตร และท่องเที่ยวจังหวัด จำนวน 4 คน

(2) ผู้นำชุมชน ผู้แทนชุมชน ผู้ประกอบการ จำนวน 21 คน ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ศาลายา นายกองค้การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มหาสวัสดิ์ เจ้าอาวาส จำนวน 2 รูป กำนัน จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน ประธานอาสาสมัครหมู่บ้าน จำนวน 3 คน ประธานกลุ่มสตรี จำนวน 3 คน เจ้าของกิจการสวนกล้วยไม้ จำนวน 1 คน เจ้าของกิจการพาสวนผลไม้ จำนวน 1 คน เจ้าของกิจการนาบัว จำนวน 1 คน ตัวแทนกลุ่มการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร จำนวน 1 คน และพนักงานขับเรือ จำนวน 2 คน

(3) ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ จำนวน 20 คน

(4) นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 20 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามข้อมูลในรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้ ความเป็นมาชุมชน สภาพปัจจุบัน วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปัจจัยการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการจัดการความสำเร็จ และการประเมินผล การจัดการแผนท่องเที่ยวคัดสรร

1.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structural Interview) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกประเด็นความเป็นมาและวิถีชีวิตของชุมชนประเพณี วัฒนธรรม ทรัพยากร ฯลฯ ของชุมชน

1.3 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เดินทางเข้าไปในชุมชนตำบลศาลาษา อำเภอพุททมนคร และตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุททมนคร จังหวัดนครปฐม เพื่อทำการสังเกตกิจกรรมและวิถีชีวิต ในฐานะนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเข้าร่วมกิจกรรมตาม “โครงการท่องเที่ยวชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์”

1.4 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยสังเกตกิจกรรมทั่วไปของชุมชน ตำบลศาลาษา อำเภอพุททมนคร และตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุททมนคร จังหวัดนครปฐม เช่น สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน พื้นที่การท่องเที่ยว เป็นต้น

1.5 แบบจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ร่วมสนทนาประกอบด้วยผู้แทนประชาชน 2 คน เกษตรอำเภอ 1 คน ท่องเที่ยวจังหวัด 1 คน ตัวแทนผู้ประกอบการ 2 คน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลศาลาษา 1 คน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ 1 คน ผู้วิจัย 1 คน รวมจำนวน 9 คน ประเด็นสัมภาษณ์ คือ แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ประเด็นการสนทนากลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวกำหนดไว้ 3 ประเด็น

(1) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ที่เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว มีกิจกรรมอะไรบ้าง

(2) การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

(3) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ใครเป็นผู้จัด มีวิธีการจัดอย่างไรบ้าง

(4) การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร ควรมีรูปแบบอย่างไร และมีแนวทางใหม่หรือไม่

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล 2 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร (Documentary Research) บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสาร จุลสาร วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกข้อมูลให้เป็นไปตามขอบเขตเนื้อหาของการศึกษา และเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

2.2 การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยการนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง แบบสังเกต

แบบมีส่วนร่วมและแบบสังเกตไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้มีการสัมภาษณ์ การสังเกตขณะพูดคุย และนำอุปกรณ์ต่าง ๆ มาประกอบการศึกษาค้นคว้า เช่น ภาพถ่าย วีดีโอและเทปบันทึกเสียง นำมาจัดหมวดหมู่และแยกประเภทตามลำดับเพื่อให้ได้ข้อมูลและมีหลักฐานสนับสนุนมากที่สุด

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกระทำข้อมูลตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อม ๆ กันไปตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว โดยผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปจากการสัมภาษณ์ จากการสังเกต และภาพถ่ายในแต่ละครั้ง มาทำการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแต่ละประเภทที่ตั้งไว้ และตรวจสอบดูอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มา มีความครบถ้วนสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ และวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษา ด้วยการจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยใช้ข้อมูล เชิงประจักษ์ที่ได้จากการรวบรวมจากเอกสารและการศึกษาในภาคสนามนำมาวิเคราะห์ เชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดหลักการการจัดการท่องเที่ยว กับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและแตกต่างจากกัน โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) นำข้อมูลมาลงสรุปสาระสำคัญ

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมภาพประกอบบางตอน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง วิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

ผู้วิจัยศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ โดยมุ่งศึกษาความสามารถของชุมชนและความพร้อมของประชาชนในการรองรับของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำเสนอผลการศึกษาลำดับดังนี้ คือ

1. บริบทชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

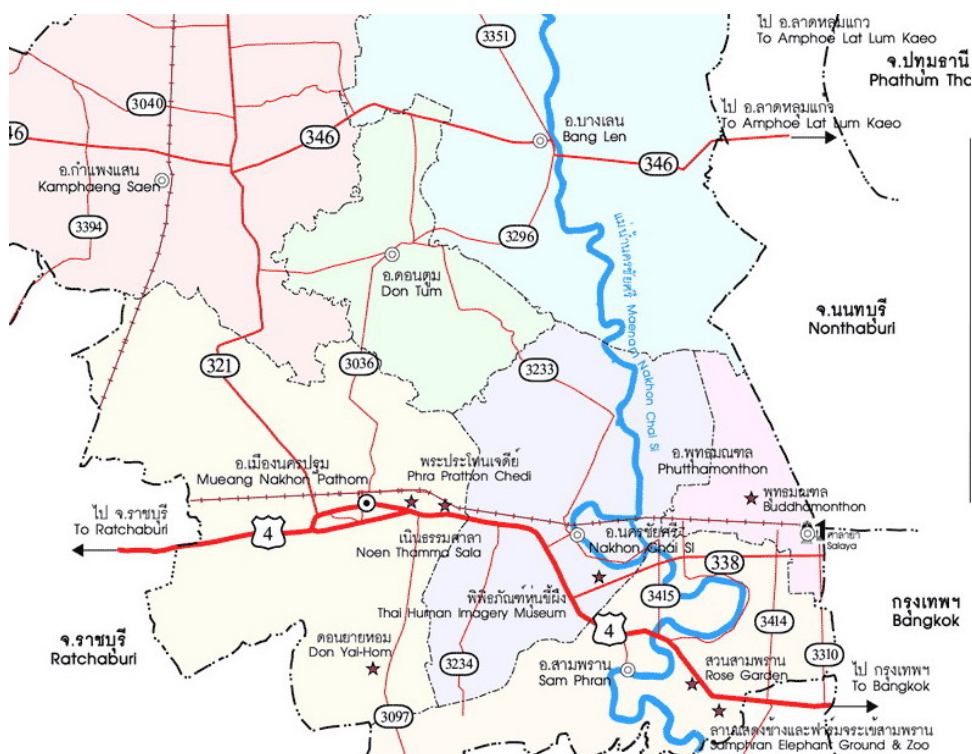
จังหวัดนครปฐม จังหวัดเล็ก ๆ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ด้วยระยะทางประมาณ 56 กิโลเมตร เป็นเมืองแห่งปฐมนิยสถานเก่าแก่ที่สำคัญคือพระปฐมเจดีย์”ซึ่งนับเป็นร่องรอยแห่งแรกของการเผยแพร่อารยธรรมพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทย ทั้งยังเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์มากมายไปด้วยผลไม้และอาหารขึ้นชื่อนานาชนิด เมืองนครปฐมเดิมตั้งอยู่ริมทะเลเคยเป็นเมืองเก่าแห่งหนึ่งซึ่งเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยทวารวดีเพราะเป็นราชธานีที่สำคัญ มีหลักฐานเชื่อว่าศาสนาพุทธและอารยธรรมจากประเทศอินเดียเผยแพร่มายังนครปฐมเป็นแห่งแรก โดยสันนิษฐานจากองค์พระปฐมเจดีย์และซากโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่ค้นพบที่จังหวัดนครปฐม นครปฐมจึงเป็นศูนย์กลางของความเจริญ มีชนชาติต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาเกิดความแห้งแล้งขึ้นในเมืองนครปฐม เพราะกระแสน้ำที่ไหลผ่านตัวเมืองเปลี่ยนเส้นทาง ประชาชนจึงอพยพไปตั้งหลักแหล่งอยู่ริมน้ำ และสร้างเมืองใหม่ขึ้น ชื่อว่า นครชัยศรี นครปฐมจึงกลายเป็นเมืองร้างมาหลายร้อยปี

จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังทรงผนวชได้เสด็จธุดงค์ไปพบพระปฐมเจดีย์และทรงเห็นว่าเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ไม่มีที่ไหนจะเทียบเท่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ก่อเจดีย์แบบลังกาครอบเจดีย์องค์เดิมไว้ ทรงปฏิสังขรณ์สิ่งต่าง ๆ ในบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ให้มีสภาพดี และโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองเจดีย์บูชา เพื่อให้การคมนาคมสะดวกขึ้น ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เริ่มทำทางรถไฟสายใต้ แต่ตอนนั้นเมืองนครปฐมยังเป็นป่ารกอยู่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองจากตำบลท่านา อำเภอนครชัยศรี มาตั้งที่บริเวณพระปฐมเจดีย์เหมือนที่เคยตั้งมาแล้ว ในสมัยโบราณ เมืองนครปฐมจึงอยู่ต่อมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

จังหวัดนครปฐม มีเนื้อที่ประมาณ 2,168.327 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอพุทธมณฑล อำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน และอำเภอคอนคาบุม พื้นที่ทั่วไปของจังหวัดนครปฐมเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา มีที่ดอนเฉพาะทางตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอเมืองและอำเภอกำแพงแสนเท่านั้น ส่วนที่ราบลุ่มบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน แม่น้ำนครชัยศรี ได้แก่ ท้องที่อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน และอำเภอบางเลน เป็นที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำสวน ทำไร่ และสวนผลไม้ โดยเฉพาะการปลูกส้มโอ ซึ่งนำชื่อเสียงมาสู่จังหวัดนครปฐมจนได้ชื่อว่าเป็นเมืองส้มโอหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวงาม ข้าวหลามหวานมัน สนามจันทร์งามล้น พุทธมณฑลคู่ธานี พระปฐมเจดีย์เสียดฟ้า ประกอบด้วย 7 อำเภอด้วยกัน แผนที่อำเภอต่าง ๆ ใน จังหวัดนครปฐมดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แผนที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม

ประวัติความเป็นมา เดิมมีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อสวัสดิ์ ได้มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ เป็นคนที่เฝ้าพนับถือของชาวบ้าน ทำคุณงามความดีมาตลอด ต่อมาบุคคลนี้ได้บวชเป็นพระ ได้เสียชีวิตไป เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ระลึกถึงคุณงามความดีของนายสวัสดิ์คนนี้ จึงได้ขนานนาม ตำบลนี้ว่าตำบล มหาสวัสดิ์ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอพุทธมณฑล มีจำนวน หมู่บ้านทั้งสิ้น 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านศาลานกกระจกอด หมู่ที่ 2 บ้านคลองมหาสวัสดิ์ หมู่ที่ 3 บ้านศาลาดิน หมู่ที่ 4 บ้านคลองโยง สภาพทั่วไปของตำบล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก เฉียงใต้ของจังหวัดนครปฐม ห่างจากตัวจังหวัดนครปฐมประมาณ 24 กม. เป็นที่ราบลุ่มมีพื้นที่ 8,105 ไร่ มีคลองไหลผ่านเหมาะแก่การเพาะปลูก อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ทิศใต้ ติดกับ ตำบลหอมเกร็ด ตำบลบางเตย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมทิศ ตะวันตก ติดกับ ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวนประชากรของตำบล จำนวนประชากรในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล 5,193 คน และจำนวนหลังคาเรือน 2,336 หลังคาเรือน สภาพคลองมหาสวัสดิ์ ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 คลองมหาสวัสดิ์

อาชีพของตำบล อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริม เลี้ยงปลา สถานที่สำคัญของตำบล สถานีอนามัยบ้านมหาสวัสดิ์ โรงเรียนบ้านคลองมหาสวัสดิ์ โรงเรียนบ้านคลองโยง จุดท่องเที่ยวเชิงเกษตร เส้นทางกม.นาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล มาจากกรุงเทพมหานคร ใช้เส้นทางปิ่นเกล้า-นครชัยศรี ระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร และเส้นทางถนนสาละวิน-นครชัยศรี ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร พื้นที่และระบบสาธารณูปโภค จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล 2,336 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 2,336 หลังคาเรือน (ไทยตำบลคอทคอม. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

2. วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบบคลองมหาสวัสดิ์

2.1 ความเป็นมาของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เป็นชุมชนการอพยพของคนจีนเข้าประเทศไทยสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา และต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อยู่ในช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. 2300–2385 พื้นที่จังหวัดนครปฐมปัจจุบันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่คนจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน รับจ้างหรือนำเรือมาขึ้นบกที่นี่ ซึ่งกลายเป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อทิศทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ และพื้นฐานการประกอบอาชีพของชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำในสมัยต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 คนจีนอพยพได้กลายเป็นกำลังแรงงานสำคัญเพื่อการผลิตและระบบอุตสาหกรรม คนจีนสามารถเดินทางไปเป็นกรรมกรรับจ้างได้ทั่วประเทศ

การเสด็จนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของรัชกาลที่ 4 พระองค์ได้เสด็จนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์หลายครั้ง เสด็จทางสถลมารค โดยเสด็จขึ้นเรือที่วัดชัยพฤกษ์มาแล้วเสด็จพระราชดำเนินตรงไปจิวราย ซึ่งเส้นทางดังกล่าวนี้สั้นกว่าการเดินทางผ่านคลองโยง และเป็นเส้นทางแนวเดียวกับแนวการขุดคลองมหาสวัสดิ์ในสมัยต่อมา แต่ทรงลำบากมากเพราะเส้นทาง

ทูลกันดาร ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นทางชลมารค ในปี พ.ศ. 2398 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี (จำ บุนนาค) เริ่มขุดคลองมหาสวัสดิ์ ขึ้น ขุดเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2403 คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองขุดขนาดกว้างเจ็ดวา ลึกหกศอกยาว 27 กิโลเมตรเศษ เริ่มต้นจากคลองบางกอกน้อย ริมวัดชัยพฤกษ์มาลา ไปออกแม่น้ำท่าจีนตรงบริเวณเหนือศาลเจ้าสุบิน ตำบลจิวราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

“...คลองมหาสวัสดิ์ สายน้ำที่หล่อเลี้ยงชาวสวน ชาวนาแถบนี้มาไม่น้อยกว่า 100 ปี มีประวัติอันยาวนาน ในปีพุทธศักราช 2400 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุด คลองและพระราชทานชื่อ “คลองมหาสวัสดิ์” นอกจากนี้เหตุผลสำคัญในการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ปรากฏชัดอยู่ใน พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ร.ศ.128 ว่า “เพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการเสด็จพระราชดำเนินไปพระปฐมเจดีย์และเป็นคลองเปิดที่ให้เป็นนาสำหรับแจกพระเจ้าลูกยาเธอ...”

(อุ สุธสมัย. 2551 : สัมภาษณ์)

เงินค่าจ้างขุดไปทั้งสิ้น 1,101 ชั่ง 10 ตำลึง ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี จำนวน 1 ชั่ง 10 ตำลึง ทูกระยะ 4 กิโลเมตร ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลาไว้ริมคลอง ซึ่งต่อมาเรียกชื่อต่าง ๆ ออกไป เช่น ศาลาธรรมสพน์ กล่าวกันว่าเป็นศาลาที่ตั้งศพเพื่อทำพิธีฌาปนกิจ ศาลาฯ ซึ่งอยู่บริเวณหมู่ที่ 3 ตำบลศาลาฯ ในปัจจุบัน เป็นศาลาที่จารึกตำรายาให้ผู้ที่สัญจรไปมาได้จดจำและสามารถนำไปใช้ได้ คนที่มาขุดคลองมหาสวัสดิ์ส่วนใหญ่เป็นคนจีนอพยพจากประเทศจีน ซึ่งตอนนั้นประเทศจีนปกครองโดยราชวงศ์แมนจู คนจีนจึงถูกกดดันต้องเดินทางออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้คนจีนเข้าประเทศได้ โดยเก็บภาษีคนต่างด้าว ผู้ที่เสียภาษีแล้วจะ “ผูกปี้” ไว้ที่มือ จากนั้นก็สามารถเดินทางไปรับจ้างทำงานได้ทั่วราชอาณาจักรและกลายเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในระบายนั้น ทั้งนี้เพราะคนไทยในสมัยนั้นยังคงอยู่ในระบบไพร่ที่ต้องเกณฑ์แรงงานประจำปี จะเดินทางไปรับจ้างหรือทำการค้าขายไกลภูมิภาคไหนไม่ได้ ในการขุดคลองมหาสวัสดิ์นั้นผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่เล่าสืบต่อกันมาว่า คนจีนเปลือยกายขุดดินกินข้าวต้มจมนโคลนตมนำเวทนายิ่งนัก สาเหตุสำคัญ ในการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ว่าเพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการเสด็จพระราชดำเนินไปพระปฐมเจดีย์และเป็นคลองเปิดที่ให้เป็นนาสำหรับแจกพระเจ้าลูกยาเธอ ส่วนที่ปรากฏอยู่ในอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ว่า เป็นคลองสำหรับเสด็จพระราชดำเนินไปพระปฐมเจดีย์ โดยไปต่อคลองเจดีย์บูชาและเปิดที่สองฝั่งซึ่งเป็นป่าพงที่ว่าง

ให้เป็นนา มีประตุน้ำและประตูระบายน้ำฉิมพลีทางด้านคลองขุด ห่างจากปากคลอง เข้ามา 8 กิโลเมตร และประตุน้ำมหาสวัสดิ์ที่ปากคลองด้านแม่น้ำนครชัยศรี ห่างจากสถานีจิวรายไปทางทิศตะวันออกไป 1 กิโลเมตร”

“...คลองมหาสวัสดิ์เริ่มขุดในปี พ.ศ. 2400 ขุดแล้วเสร็จปี 2403 มีความยาว 27 กิโลเมตร เสียค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 1,000 ชั่ง ต้องนำเงินทอนพระคลังมาอีก 100 ชั่ง เริ่มแรกการขุดคลองเป็นประชาชนทั่วไป ในระยะหลังเป็นคนจีนมาขุดคลอง เนื่องจากไม่มีเงินส่งส่วย พื้นที่เลียบคลอง เป็นที่ดินพระราชทานสี่หมื่นกว่าไร่ รัชกาลที่ 4 ได้จัดแบ่งให้กับเชื้อพระวงศ์ หม่อมเจ้า ได้รับคนละ 300 ไร่ เจ้าฟ้าคนละ 1,000 ไร่ และเชื้อพระวงศ์ที่เป็นกรมหลวงคนละ 600 กว่าไร่ ประชาชนที่ทานา จะมาขอเช่าที่ดินพระราชทาน โดยนายกองนาเป็นผู้เก็บเงินส่งทอนพระคลัง สำหรับประชาชนที่เช่าที่ส่วนพระองค์ ส่วนที่พระราชทาน สปก. เป็นผู้ดูแล...”

(ประทุม สวัสดิ์นำ. 2551 : สัมภาษณ์)

การขุดคลองมหาสวัสดิ์เสร็จสิ้นเมื่อปี พ.ศ. 2403 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว ทรงจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และให้จัดทำผังระวางที่ดินขึ้น แบ่งที่ดินออกเป็นแปลง ๆ มีทั้งหมด 47 แปลง รวมเนื้อที่กว่าสองหมื่นไร่ เพื่อแบ่งให้กับพระราชโอรสและพระราชธิดา ทุกพระองค์ โดยให้เจ้าหน้าที่ที่เรียกว่า “นายกอง” คอยดูแลเก็บผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจากหลักฐานข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ทุ่งศาลาภายในสมัยนั้นยังไม่มีกรจับจอง แม้ว่าที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จะถูกจับจอง ต่อเมื่อคนที่อยู่ในชุมชนเดิมบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ทอยขึ้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ริมคลองมหาสวัสดิ์

“... ที่มาของชื่อคลองมหาสวัสดิ์ ในช่วงระยะเวลาที่มีการขุดคลอง จะมีคนจ่ายเงินเรียกว่า เสมียนจ่ายเงิน ชื่อ สวัสดิ์ ไคร ๆ หรือชาวบ้านเรียกว่า มหา ซึ่งเดิมเคยบวชเรียนและเป็นเหรียญก ในการขุดคลอง หลังจากนั้นคนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ก็นำชื่อสวัสดิ์มาตั้งเป็นนามสกุล ต่อท้าย ...”

(ประทุม สวัสดิ์นำ. 2550 : สัมภาษณ์)

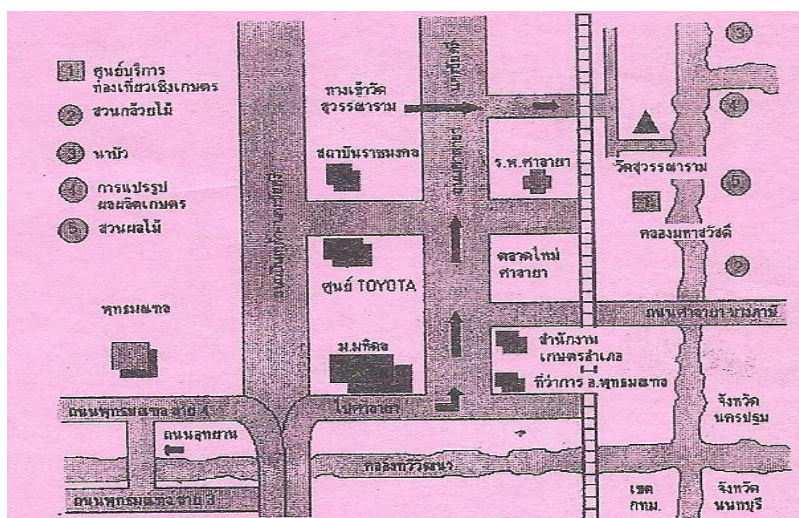
เนื่องจากเห็นว่าคลองดังกล่าวจะมีความเจริญกว่าในพื้นที่ที่อยู่เดิม เพราะเป็นเส้นทางสายสำคัญ จึงมาขอเช่าพื้นที่จากนายกองทำนาและอยู่อาศัย จึงทำให้เกิดสภาพชุมชนขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว เพิ่มเติมจากชุมชนบริเวณฝั่งคลองโขงที่ตั้งมาแต่อดีต อย่างไรก็ตามความเป็นชุมชนในที่นี้คนเฒ่าแก่เล่าว่ามีได้หมายความว่า จะมีบ้านเรือนหนาแน่นติดกันเช่นปัจจุบัน แต่มีบ้านเรือนเกิดขึ้นเรียงรายห่าง ๆ ไปตามสองฝั่งคลอง มีการปลูกบ้านแบบง่าย ๆ พื้นที่บริเวณหนาแน่น ก็คือบริเวณชุมชนที่เป็นวัดสุวรรณารามในปัจจุบัน โดยชาวบ้านร่วมกันสร้างสำนักสงฆ์สุวรรณารามขึ้น และได้รับจัดตั้งทะเบียนเป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. 2424 และได้กลายเป็นศูนย์กลางชุมชนที่สำคัญแห่งหนึ่งของพื้นที่สืบมา เมื่อคนอพยพเข้ามาอยู่นานเข้า บางคนพอมีเงินบ้างจึงขอซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิม ซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ในสมัยต่อมา ทำให้ที่ดินหลายแปลงเปลี่ยนมือไป คนเหล่านั้นจึงมีสิทธิ์ในที่ดิน และบริเวณสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ที่อยู่ในพื้นที่ตำบลศาลายาในปัจจุบันก็มีบ้านเรือนขึ้นอยู่ห่าง ๆ ซึ่งพัฒนาการมาเป็น “ชุมชนศาลายา” และ “ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์”

“...สาเหตุที่เลือกชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เป็นที่ตั้ง เนื่องจากคลองมหาสวัสดิ์มีสภาพพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นที่ย่ำราชบริพารมาตั้งรกรากก่อน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินของบุคคลอื่น และเป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากกลุ่มแม่น้ำท่าจีน...”

(พระครูสุวรรณ. 2551 : สัมภาษณ์)

หลังขุดคลองมหาสวัสดิ์เสร็จแล้ว มีชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลถึง 5 ชุมชน คือชุมชนคลองโขง ชุมชนมหาสวัสดิ์ ชุมชนวัดมะเกลือ ชุมชนศาลายา และชุมชนบ้านคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของพื้นที่มาจนทุกวันนี้ ขณะเดียวกันพื้นที่ที่ถูกจับจองใช้ประโยชน์มาตั้งแต่บัดนั้น และส่วนหนึ่งกลายเป็นทรัพย์สินในปัจจุบันอีกส่วนหนึ่งก็มาเป็นที่ดินของเอกชน ที่ดินของวัดและที่ดินของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีแผนผังเส้นทางการเดินทางไปชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 แผนผังเส้นทางการเดินทางไปชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

2.2 สภาพปัจจุบันของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

ปัจจุบันของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลศาลายา จำนวน 6 หมู่บ้าน คือ บ้านวัดสุวรรณ บ้านคลองโยง บ้านหนองแค บ้านตาพิน บ้านศาลวัน เทศบาล ตำบลศาลายา และตำบลมหาสวัสดิ์ จำนวน 4 หมู่บ้าน คือ บ้านศาลานกกระจอก บ้านคลองมหาสวัสดิ์ บ้านศาลาดิน บ้านคลองโยง ในอดีตชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ตั้งบ้านเรือนห่าง ๆ กันออกไปตามริมสองฝั่งคลอง ปลูกเรียงรายเป็นแถวบริเวณริมคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นชุมชนอยู่เดิม 5 แห่ง คือ ชุมชนคลองโยง ชุมชนวัดสุวรรณาราม ชุมชนวัดมะเกลือ ชุมชนศาลายา และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีสภาพความเป็นอยู่เรียบง่ายพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การทำนา ทำสวน ดำรงชีวิตจากอาหารธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ในลำคลอง และพืชผักพื้นบ้านในป่า ข้าวจากการทำนา มีรายได้จากการทำนา เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน การคมนาคมทางน้ำ มีเรือเป็นพาหนะในการสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้าน และการเดินเท้า ใช้น้ำจากคลองมหาสวัสดิ์ในการอุปโภค บริโภค และแสงสว่างจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ฟืน ตะเกียง ชุมชนทำการเกษตรแบบพอมีพอใช้ในครอบครัว ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจะนำผลผลิตทางการเกษตรมาเก็บสะสมไว้ในครัวเรือนของตนเอง และแลกเปลี่ยนกันในหมู่บ้าน สมาชิกในครอบครัวเป็นระบบเครือญาติเดียวกันแบบครอบครัวขยาย แต่ในปัจจุบันชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ตั้งบ้านเรือนเรียงรายริมสองฝั่งคลอง บ้านเรือนที่มาตั้งใหม่มีจำนวนน้อย เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนเดิมได้จับจองการใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม และส่วนหนึ่งกลายมาเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ บางส่วนเป็นของเอกชน เป็นที่ของวัด

และที่ของประชาชนในชุมชน สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันยังเหมือนอดีตเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ฟังพาอาศัยทรัพยากรในน้ำที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีการยกยอ เหียงแห ลากตาข่าย ให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาข้าวสวนผลไม้ นาบัว นาผักบุ้ง นาผักกะเจด และการแปรรูปผลผลิตเกษตร เป็นการสร้างอาชีพและกระจายรายได้สู่ชุมชน การคมนาคมเดินทางได้ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยทางบกมีรถยนต์จากกรุงเทพฯ ๑ ถึงศาลายา ในระยะทาง 20 กิโลเมตร รถประจำทางหลายสายจากอนุสาวรีย์และสนามหลวงถึงศาลายา รถไฟจากสถานีธนบุรีถึงสถานีวัดสุวรรณาราม ทางน้ำใช้เรือพายเรือแจว และเรือหางยาวสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีถนนตัดผ่านสะดวกสบายใช้ไฟฟ้าครบทุกครัวเรือนและมีระบบน้ำประปาอย่างทั่วถึง แต่ยังมีการใช้น้ำจากคลองในการอุปโภค ในตำบลศาลายามีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ เช่น โรงงานตุ๊กตา โรงงานพริกป่น โรงงานทำรองเท้า โรงพิมพ์ โรงงานทำพลาสติก โรงงานครุภัณฑ์เกษตร ส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม มีการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชนและขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น สมาชิกในครอบครัวเป็นระบบเครือญาติเดียวกันแบบครอบครัวขยาย ที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์มีการเปลี่ยนมือและเป็นมรดกตกทอดต่อ ๆ กันมา (สมบูรณ์ สวัสดิ์คีมี. 2551 : สัมภาษณ์)

“... ในอดีตประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานคลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองขุดสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีนและเป็นเส้นทางไปจังหวัดนครปฐมใช้เวลาขุด 3 ปี เมื่อขุดแล้วเสร็จชุมชนชาวจีนคลองมหาสวัสดิ์มาตั้งชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ ...”

(วันชัย สวัสดิ์คีมี. 2551 : สัมภาษณ์)

บางส่วนยังคงเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ บางส่วนเจ้าของให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตร และบางส่วนชาวบ้านนำไปขายให้กับนายทุน ในปัจจุบันมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลศาลายาหลายแห่ง เกษตรกรในชุมชนยังคงดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิม ทำนา ทำสวน เป็นอาชีพหลัก บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนถูกนำมาใช้และกระตุ้นการผลิตอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจของชุมชนพัฒนาอย่างก้าวกระโดด พื้นที่เปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์ การตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ที่สะดวกต่อการเดินทางไปทำงาน มีร้านค้า หอพัก หมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งโรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพใหม่ ประชาชนพื้นที่ดั้งเดิม

ละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง ผลกระทบที่ตามมาคือการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แม่น้ำ คู คลองที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตก็เปลี่ยนเป็นการพึ่งพาถนนหนทาง ชุมชนนำเทคโนโลยีความเจริญมาแทนแรงงานคนที่มีมาแต่เดิม กิจกรรมส่วนใหญ่ในชุมชนเกี่ยวข้องกับการผลิต การจำหน่าย การบริโภค ที่แสวงหากำไร ความผูกพันเป็นครอบครัวเดียวกันแบบระบบเครือญาติเริ่มสูญหาย แต่ความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้างเข้ามามีบทบาทสำคัญ คนในสังคมชุมชนขาดความเอื้ออาทรต่อกัน (สุวรรณ เนียมสวัสดิ์. 2551 : สัมภาษณ์)

คลองมหาสวัสดิ์มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ในอดีตน้ำใสสะอาดเห็นตัวปลา สิ่งแวดล้อมมีต้นไม้ขึ้นสวยงาม แต่สภาพปัจจุบันมีบ้านเรือนมากขึ้นมีประชาชนหนาแน่นมากขึ้น ในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 สภาพปัจจุบันชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

2.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในอดีตชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ พึ่งพาทรัพยากรน้ำเป็นหลัก โดยมีคลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นเลือดสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีอาชีพรายได้ รวมทั้งมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น เนื่องจากต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน อาชีพจับสัตว์น้ำเป็นลักษณะประมงรายย่อยต้องอาศัยตลาดชุมชนเพื่อส่งสินค้า ร้านค้าย่อยต้องพึ่งพาชาวประมง เกษตรกรที่ปลูกพืชผลริมน้ำต้องร่วมมือกันรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศริมน้ำ รวมทั้งคุณภาพน้ำ ฯลฯ นับตั้งแต่มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์เมื่อ พ.ศ. 2403 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ชาวบ้านเล่าต่อกันมาว่าพระองค์ทรงโปรดให้สร้างศาลาที่พักทุกระยะ 4 กิโลเมตร ทำให้การเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปเมืองนครปฐมสะดวกยิ่งขึ้น และ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้โปรดใช้คลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นทางในการเสด็จประพาสไทรโยคถึง 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2420 และครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2431 เดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ในช่วงเทศกาลจะมีเรือผ่านคลองมหาสวัสดิ์จำนวนมากเพื่อออกสู่มแม่น้ำนครชัยศรี แล้วเข้าคลองเจดีย์บูชา พื้นที่ตอนกลางคลองมหาสวัสดิ์จะเป็นหนองน้ำเรียกว่า “ลาดตาอีว” มีน้ำขังตลอดปี มีปลาชุกชุมและมีชาวบ้านในชุมชนมาหาปลาตลอดทั้งปี ในฤดูแล้งจะมีนกมาหาปลาบริเวณดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ในอดีตประมาณปี พ.ศ. 2482 เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ได้มีผู้บริจาคตินเพื่อขุดคลองเชื่อมระหว่างคลองมหาสวัสดิ์และคลองโยง ระยะทาง 73 เส้น กว้าง 6 ศอก ลึก 3 ศอก ฐานกว้าง 3 ศอก โดยใช้แรงงานคนขุดราคาค่าจ้างเส้นละ (40 เมตร) 10 บาท (ราคาทองขณะนั้นบาทละ 20 บาท) ใช้เวลาขุด 1 เดือนแล้วเสร็จ คลองที่ขุดนี้ชาวบ้านเรียกว่า “คลองกำนันฮวด” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเรียกเป็น “คลองตาหลี” ซึ่งเป็นคลองที่ชุมชนมหาสวัสดิ์ใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคมระหว่างคลองโยง คลองมหาสวัสดิ์ และวัดสุวรรณาราม นอกจากนี้ยังมีการขุดคลองเพื่อเป็นเส้นทางสัญจรไปมาและเป็นเส้นทางส่งระบายน้ำในการทำนา ทำให้เกิดคลองซอยขึ้นหลายสาย เช่น คลองบางเตย คลองซอย คลองแจ็ก คลองสุกุด คลองหม่อมเจ้าเฉลิมศรี คลองยายเปล่ง คลองตาพริ้ง คลองตาบาง คลองสามวา เป็นต้น คลองเหล่านี้ได้ช่วยย้ําการทำงานมีผลผลิตมากขึ้น และใช้เป็นเส้นทางคมนาคมในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ (พระครูสุวรรณ สุภกิจ. 2551 : สัมภาษณ์)

“... 200 ปีที่ผ่านมาในบริเวณคลองมหาสวัสดิ์มีน้ำทะเลท่วม บริเวณนี้ไม่มีประชาชนอาศัยอยู่ลักษณะเป็นป่าอ้อ ป่าแขม มีช้างมาจากสุพรรณเพื่อมาอยู่ป่าอ้อ ป่าแขม มีปลามาก ชาวบ้านหาปลาโดยหาตามรอยช้าง ...”

(ประทุม สวัสดิ์นำ. 2551 : สัมภาษณ์)

ซึ่งถือว่าคลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าที่สำคัญระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน สินค้าส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าว อ้อย และน้ำตาล ซึ่งผลิตได้จากพื้นที่ลุ่มน้ำนครชัยศรี มีโรงงานน้ำตาลและโรงสีมาตั้งบริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีหลายแห่ง ปัจจุบันชาวบ้านริมคลองมหาสวัสดิ์ มีการใช้น้ำในแม่น้ำลำคลองประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การทำสวน พืชผล ไม้ดอก ไม้ประดับ และเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำใช้เรือพาย เรือแจว และเรือหางยาวในการสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้าน มีการซื้อขายขนส่งสินค้าเกษตรกรรมริมสองฝั่งคลองและนำไปผลิตเป็นน้ำประปาของกรุงเทพมหานคร คลองซอยต่าง ๆ เป็นเส้นทางส่งระบายน้ำในการทำนา การทำสวนนาบัว นาผักบุ้ง นาผักกะเจด ให้มีผลผลิตมากขึ้น และเป็นที่ตั้งใหม่ของผู้ที่ทำ

การเพาะปลูกตามริมคลอง แต่การทำประโยชน์ที่ดินริมคลองมหาสวัสดิ์เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นหมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนการควบคุม การจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน แม่น้ำลำคลองที่ใสสะอาด อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ นำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การคมนาคม ทำให้เริ่มตื้นเขิน ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตดั้งเดิมกำลังลบลบเลือนหายไป ไม่มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทักษะภาพชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ในอดีตเป็นป่าอ้อ ป่าแขม และทุ่งนา มีช้างป่าจากจังหวัดสุพรรณบุรีมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (บุญมา สวัสดิ์โต. 2551 : สัมภาษณ์)

“... จุดเด่นของคลองมหาสวัสดิ์ คือมีคลองย่อยต่างๆ ใช้ในการทำการเกษตรมีน้ำใช้ตลอดปี ในปัจจุบันการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ตลิ่งพัง มีการตัดถนนต้นไม้ใหญ่ถูกตัด แต่ชาวบ้านก็ปลูกต้นไม้ขึ้นมาใหม่ ...”

(อาภรณ์ ช้อยประเสริฐ. 2551 : สัมภาษณ์)

แต่หลังจากการขุดคลองมหาสวัสดิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2403 เริ่มมีบ้านเรือนหลายหลังปลูกเรียงรายทั้งสองฝั่งคลอง มีทางเกวียนที่สามารถเดินทางมาจากวัดมะเกลือ ข้ามคลองโยงมาถึงคลองมหาสวัสดิ์ และข้ามคลองไปฝั่งตรงข้ามซึ่งเป็นที่ดินของวัดมกุฏกษัตริยาราม มีทางเดินไปตามคันนาถึงดอนหวายและแม่น้ำนครชัยศรี สภาพธรรมชาติที่สวยงาม ต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น อากาศสดชื่น บรรยากาศเงียบสงบ บริเวณที่เป็นทุ่งนามีหนองน้ำหลายแห่งเป็นที่อยู่อาศัยของปลาและแหล่งอาหารของนกหลายชนิด ปัจจุบันทัศนียภาพริมสองฝั่งคลองชุมชนมหาสวัสดิ์ มีธรรมชาติที่สวยงาม ร่มรื่นอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เกื้อกูลต่อระบบนิเวศน์ บ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและตั้งเรียงรายริมสองฝั่งคลอง ชาวบ้านดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติ ใช้เรือพายเรือแจว เรือหางยาว เป็นพาหนะในการสัญจรไปมา ยังมีบ้านหลายหลังสร้างศาลาริมน้ำอยู่ริมคลองสำหรับนั่งเล่นพักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่จอดเรือ ชาวบ้านโดยเฉพาะเด็ก ๆ จะว่ายน้ำและกระโดดน้ำเล่นอย่างสนุกสนานในช่วงเวลาเย็น นอกจากนี้ยังพบเห็นการลำเลียงขนส่งสินค้าทางการเกษตรทั่วไปในคลองมหา (อำไพ สวัสดิ์โต. 2551 : สัมภาษณ์)

2.2.2 สภาพสังคมและวิถีชีวิต

ในอดีตชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนาเป็นอาชีพหลัก ชุมชนนิยม

ตั้งบ้านเรือนริมน้ำ สมาชิกในชุมชนจะมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติถึงแม้ไม่ใช่ญาติพี่น้อง แต่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันเป็นเวลานาน ก็จะถือความสัมพันธ์มคฺฐนเคยมมาเป็นพื้นฐานการเป็นญาติ มีการเคารพนับถือผู้นำชุมชนและผู้อาวุโส เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันในยามทุกข์และสุข มีเมตตากรุณา ต่อผู้อื่น มีความกตัญญูทศเวทิต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณ อีกทั้งยึดมั่นในศาสนาพุทธ ร่วมกัน เชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่ามีผลต่อการดำรงชีวิตที่สั่งสมกันมา คือ หลวงพ่อพุทธสุวรรณบรร รังสี พระประธานในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์สร้าง ตั้งแต่ พ.ศ. 2424 ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนในชุมชนปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมกันตามระเบียบแบบแผนประเพณีของชุมชน เป็นบรรทัดฐานที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน ชุมชนยังคงเหนียวแน่นในความเชื่อในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา และมีความผูกพันกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนา (พระครูสุวรรณ สุภกิจ. 2551 : สัมภาษณ์)

ในอดีตชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองมีอาชีพในการหาปลา โดยใช้เครื่องมือ จับปลาที่ชื่อว่า ขอ ซึ่งจะจับปลาได้ที่ละมาก ๆ ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ในอดีตการจับปลาโดยใช้ขอ

วิถีชีวิตในอดีตชาวบ้านอาศัยคลองในการสัญจรไปมา ความเจริญทางถนน ยังไม่เจริญชาวบ้านจึงอาศัยคลองมหาสวัสดิ์ ในการดำเนินชีวิต และทำบุญใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ เป็นประจำ ในคลองมหาสวัสดิ์ ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 ทำบุญใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ ที่คลองมหาสวัสดิ์

ในปัจจุบัน จะพบว่าในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมน้ำ มีบ้านเรือนมาปลูกใหม่ไม่มากนัก จะมีแต่ผู้ใหญ่และเด็ก ๆ อาศัยอยู่ ผู้ใหญ่จะประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก คือ การทำนา ทำสวน นาผักบึง นาผักกะเจด มีการเปลี่ยนแปลงจาก พื้นที่การทำนาเป็นพื้นที่ การทำสวนเพิ่มขึ้น เด็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนฯ จะเรียนหนังสือระดับ ประถมศึกษา เมื่อโตขึ้นเรียนระดับมัธยมศึกษา พ่อแม่จะให้มาเรียนหนังสือต่อในเมือง ส่วนคน หนุ่มสาวจะออกไปประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ ฯ และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง กรุงเทพฯ ฯ และทำงานในมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นที่ดินพระราชทานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์ในตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งทำให้พื้นที่อำเภอ พุทธมณฑลเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ทางเศรษฐกิจมีการก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจของชุมชนส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของผู้อพยพ มาใหม่ เช่น การเกิดขึ้นของหอพัก ร้านค้า ร้านบริการต่าง ๆ มากมาย และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วย กุ้ง หอย ปู ปลา น้ำจืดหลายชนิด จึงทำให้คน ในชุมชนมีอาชีพเพิ่มขึ้น คือ การทำประมงน้ำจืด โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการ จับปลา เช่น การยกขอ แห ลอบ มาดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย นำมาเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน และส่วนที่เหลือแบ่งขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

จากการตัดถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี ระยะทาง 32 กิโลเมตร เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2521 ทำให้สังคมและวิถีชีวิตของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการต่าง ๆ ในพื้นที่มากขึ้น หมู่บ้านจัดสรร โรงงาน อุตสาหกรรม สถานบริการต่าง ๆ นำความเจริญมาสู่ชุมชน เกิดกระบวนการผลิต ก่อให้เกิดการ สร้างงาน สร้างอาชีพ สถานศึกษาต่าง ๆ หอพัก ร้านค้า ในขณะที่เดียวกันที่ดินในชุมชนก็เปลี่ยน สภาพจากการใช้ประโยชน์ในการเกษตรมาเป็นเส้นทางการคมนาคม ที่ดินได้ถูกเปลี่ยนมือไปเป็น

ถนนหนทาง คลองมีความสำคัญลดน้อยลง แต่เรือพาย เรือแจว ก็ยังมีให้เห็นอยู่บ้าง ผู้ใหญ่ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ยังคงใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางไปมาหาสู่กันในหมู่บ้าน พายเรือเก็บผักบุ้ง ผักกะเจด เหงียงแห่ ดักตาข่าย ทั้งสองฝั่งคลองในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ตลอดจนทำบุญตามประเพณีจากบ้านไปยังวัดสุวรรณาราม ส่วนคนหนุ่มสาวละทิ้งพื้นที่การเกษตรที่ยังหลงเหลืออยู่ ออกไปประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น และพักอาศัยอยู่ในเมือง จึงทำให้ครอบครัวเดิมที่มีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีขนาดครอบครัวเล็กลงกว่าเดิม ส่วนมากมีแต่คนแก่ และเด็ก ๆ ที่ยังพึ่งพาและดำรงชีวิตแบบธรรมชาติ อาศัยสิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำคลองในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในตอนเช้าจะเห็นคนแก่เฒ่าตัดบาตรพระสงฆ์มน้ำทั้งสองฝั่งคลอง หลังจากนั้นก็จะไปทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ แบบพอมีพอกินในครอบครัวคือ การเพาะปลูกผักบุ้ง ผักกะเจด เลี้ยงปลา เป็นอาหารเพื่อเลี้ยงตัวเอง ส่วนที่เหลือก็นำมาแลกเปลี่ยนและค้าขายกันในหมู่บ้าน ในยามเย็นคนในชุมชนจะมารวมตัวกันที่ศาลาประชาคมของหมู่บ้านเพื่อพบปะพูดคุย แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน โดยใช้เส้นทางการเดินทางทางเก่า เรือพาย และรถยนต์ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดอาชีพในชุมชน ประชาชนในชุมชนประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ประกอบอาชีพร้านอาหาร ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ ประกอบอาชีพขายสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก และสินค้าเกษตรกรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น เป็นการกระจายรายได้สู่ชนบท และทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง อันมีศิลปวัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และฟื้นฟูให้เป็นมรดกที่ดีงามให้แก่อนุชนรุ่นหลัง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน การพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีความสุข นำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นอีกด้วย แต่ถ้ามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ มากเกินกว่าที่แหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ และไม่มีการวางแผนการจัดการและการควบคุมที่ดี จะส่งผลทำให้สถานที่ท่องเที่ยวเสื่อมโทรม หรือสิ่งแวดล้อมถูกทำลายมากเกินไปยากที่จะซ่อมแซมให้คืนสู่สภาพเดิมได้ ยิ่งไปกว่านั้นการที่นักท่องเที่ยวนำสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่เกิดจากเศษอาหารและวัสดุที่ใช้ทิ้งไว้ในสถานที่ท่องเที่ยว หรือแหล่งน้ำบริเวณใกล้เคียง จะทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและเกิดมลพิษ ทัศนียภาพที่สวยงามของชุมชนถูกทำลาย

ในปัจจุบันพื้นที่การทำนาบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนผลไม้เพิ่มขึ้น ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งสินค้าทาง การเกษตร มีระบบความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายดี เคารพนับถือผู้อาวุโสกว่า ดำเนินชีวิตที่ยึดมั่นหลวงพ่พุทธสุวรรณบรรณรังสี พระประธานในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ชาวบ้านอาศัยคลองมหาสวัสดิ์ในการสัญจรไปมา และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

ดั่งภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 วิถีชีวิตชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

2.2.3 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบัน จนเป็นแบบแผนที่มีลักษณะเฉพาะหรือแตกต่างกันไปตามโครงสร้างทางสังคม ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์จะมีวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่นน่าสนใจตามประเพณีภาคกลาง ดังนี้

(1) ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ตรงกับวันที่ 13 เมษายน (เดือนสาม) ของทุกปี เป็นการทำบุญใส่บาตรเลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ที่วัดสุวรรณาราม และแผ่ส่วนกุศลไปถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเสร็จจากพิธีทางศาสนาแล้ว มีการรดน้ำผู้ใหญ่ ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือในครอบครัวของตนเอง เพื่อขอพรจากญาติผู้ใหญ่ให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ในการประกอบอาชีพ

(2) ประเพณีวันมาฆบูชา

ประเพณีตรงกับเดือนสามหรือเดือนสี่ ของทุกปี มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ในตอนเช้าจัดหาอาหารคาวหวาน และนำเครื่องสักการะบูชาถวายกับพระภิกษุสงฆ์ ในตอนค่ำของวันเดียวกันจะมีศาสนิกชนมาร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง นำดอกไม้รูปเทียนเครื่องบูชา พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นเครื่องบูชา “พระรัตนตรัย” ไปยังวัดเพื่อ สักการะบูชาพร้อมกันกับพระภิกษุสงฆ์เพื่อเข้าพิธี “จาตุรงศ์สันนิบาต” เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากนั้นก็จะมีพิธีเวียนเทียนโดยการเวียนขวารอบพระอุโบสถสามรอบ เมื่อเสร็จจากการบูชาเวียนเทียนแล้ว ก็จะนำดอกไม้รูปเทียนไปปักบูชาหน้าเสนา หรือตามกระถางรูปเทียนที่ทางวัดจัดหาไว้ให้ โดยผู้ปฏิบัติมีความเชื่อว่าถ้าได้ปฏิบัติกิจกรรมตามประเพณีแล้ว เป็นการระลึกถึงคุณงาม

ความดีของพระพุทธเจ้า คนหนุ่มสาวและเด็กเริ่มมีความรู้สึกห่างไกล จากประเพณีดังกล่าว อันมีสาเหตุเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น (สายหยุด เกิดสวัสดิ์. 2551 : สัมภาษณ์)

(3) ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา

ประเพณีบุญวันเข้าพรรษาดตรงกับเดือนแปดของทุกปี พิธีกรรมที่ยังยึดถือปฏิบัติคือการจัดของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคถวาย ของที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุเรียกว่า “จตุปัจจัย” คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเครื่องสักการะตลอดจนเทียนประจำพรรษามาถวายของที่วัด และฟังธรรมเทศนา ในช่วงเช้าชาวบ้านนำอาหารคาวหวานมาทำบุญตักบาตร และถวายของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเครื่องสักการะ เทียนพรรษา ซึ่งในปัจจุบันได้มีการถวายหลอดน้อแทนเทียนพรรษา เนื่องจากพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีวิศวกรรมระบบไฟฟ้าเข้าถึง ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงนิยมรักษาศีลในช่วงเข้าพรรษา คนในชุมชนยังมีความเชื่อและศรัทธาและปฏิบัติเพราะทำอย่างเคร่งครัดให้จิตใจเยือกเย็น ละกิเลสสมถิน หลีกเลี้ยงอบายมุข ตลอดเวลา 3 เดือน ทำให้ชุมชนมีความสุข นอกจากนี้ยังประชาสัมพันธ์ ทางสื่อวิทยุของหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี จึงเป็นประเพณีที่จังหวัดใกล้เคียงมาร่วมทำบุญตักบาตร ประกอบกับทางราชการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญตักบาตรและระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า

(4) ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา

ประเพณีบุญออกพรรษาดตรงกับเดือนสิบเอ็ดของทุกปี มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ในตอนเช้า เมื่อเสร็จพิธีตักบาตร ชาวบ้านจะมายืนคอยพระภิกษุสงฆ์ที่ออกมาจากพระอุโบสถเพื่อใส่ข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน และของแห้ง พร้อมกับดอกไม้ ธูป เทียน ที่จัดหาจากบ้าน จะมีพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมากเดินออกจากพระอุโบสถ ซึ่งชาวบ้านสมมติกันว่าลงมาจากดาวดึงส์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า การทำบุญวันออกพรรษาเป็นการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธรูปมารดาในเทวโลก ปัจจุบันประเพณีออกพรรษายังคงมีความสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มคนแก่เฒ่า แต่สำหรับคนหนุ่มสาวพบว่าแม้จะยังให้ความสำคัญแต่ก็ไปทำบุญที่วัดลดลง เพราะต้องประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมห้างร้าน ซึ่งหลายแห่งไม่ปิดทำการในวันออกพรรษาและมี การจ่ายเงินชดเชย (OT) ให้ นอกจากนี้ เด็กรุ่นใหม่ยังขาดความเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีวันออกพรรษา ไม่เข้าใจความเป็นมาและความสำคัญจึงทำให้ละเลยประเพณี

(5) ประเพณีลอยกระทงตรงกับเดือนพฤศจิกายน (เดือนสิบสอง) ของทุกปี ชาวบ้านนำกระทงที่ประดิษฐ์จากต้นกล้วย ใบตอง ดอกไม้ ซึ่งเป็นผลิตผลในชุมชนที่สามารถหาได้เองจากธรรมชาติ ใส่ดอกไม้ ธูป เทียนในกระทง และตั้งจิตอธิษฐานเพื่อขอขมาพระแม่คงคา

ให้พบแต่สิ่งที่ดีในชีวิต แล้วนำกระทงไปลอยในแม่น้ำ ในช่วงเช้าของวันลอยกระทงมีพระภิกษุสงฆ์พายเรือบิณฑบาตในคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า การตัดบาตรท้องน้ำ ชาวบ้านทำกระทงจากวัสดุจากธรรมชาติ เพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม จึงยังคงใช้กระทงที่ประดิษฐ์จากต้นกล้วย ใบตอง ดอกไม้ ซึ่งเป็นผลผลิตในชุมชนที่สามารถหาได้เองจากธรรมชาติ ในกระทงจะปักธูป 3 ดอก เทียนย้อมสีเหลือง 1 ดอก และดอกไม้ ก่อนจะลอยกระทงในน้ำจะต้องจุ่มธูปเทียนก่อน แล้วตั้งจิตอธิษฐานอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป บางรายก็ใส่เศษสตางค์ ธนบัตร ลงไปในกระทง เพื่อเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์ลงในแม่น้ำ จากการสัมภาษณ์พูดคุยพบว่ามักจะอธิษฐานเพื่อให้ตนเองมีความสุขความสบาย มีโชคลาภ สิ่งที่ไม่ดีก็ให้ไหลไปตามแม่น้ำ จิตใจสงบเยือกเย็นเหมือนน้ำพระคงคา เมื่อตั้งจิตแน่วแน่ก็ลอยกระทงไปตามน้ำ ชาวชุมชนคลองมหาสวัสดิ์จึงอนุรักษ์ประเพณีดังกล่าวจะแตกต่างจากที่อื่น ชาวบ้านจะทำบุญตัดบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์ในช่วงรุ่งอรุณของวันลอยกระทงด้วย คือพระภิกษุสงฆ์จะพายเรือบิณฑบาตรริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ในตำบลศาลายา ซึ่งเรียกว่า “ตัดบาตรท้องน้ำ” มีประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมตัดบาตรริมสองฝั่งคลอง ในช่วงกลางคืนมีการฉลองมหรสพอย่างรื่นเริง ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น (พระครูสุวรรณ สุภกิจ. 2551 : สัมภาษณ์)

2.2.4 พิธีกรรม

พิธีกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์คือ การทำขวัญข้าว ในช่วงก่อนเข้าพรรษา และการตัดบาตรท้องน้ำในประเพณีลอยกระทง ตรงกับเดือนพฤศจิกายน (เดือนสิบสอง) ของทุกปี ดังนี้

(1) การทำขวัญข้าว

เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (พระแม่โพสพ) ในฤดูทำนา ต้นข้าวกำลังออกรวง ตั้งท้อง ช่วงก่อนเข้าพรรษา โดยนำกล้วย อ้อย ข้าว ไข่ต้ม ขนมต้มแดง ต้มขาว ถั่วตัด หมากพลู ข้าวตอก ดอกไม้ เงินทอง ธงแดง ธงขาว แขนงไผ่ นำไปบูชาพระแม่โพสพ ณ บริเวณหัวคันนา เพื่อให้ข้าวเจริญงอกงามมีผลผลิตที่ดี (อาภรณ์ ช้อยประเสริฐ. 2551 : สัมภาษณ์)

“... การทำขวัญข้าว ทำช่วงข้าวออกรวงมีท้อง นาปีช่วงวันพีฆมกคลของที่นำมาไหว้ก็คือกล้วย อ้อย ข้าวตอก ดอกไม้ ไข่ข้าว หมากพลู และแขนงไผ่เป็นการบูชาพระแม่โพสพเพื่อให้ข้าวเจริญงอกงาม ...”

(สมบุญ สวัสดิ์คีมี. 2551 : สัมภาษณ์)

(2) การตักบาตรท้องน้ำ

เป็นพิธีกรรมที่ตรงกับวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือนพฤศจิกายน (เดือนสิบสอง) ของทุกปี ช่วงเวลา 08.00–10.00 น. ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา โดยพระภิกษุสงฆ์วัดสุวรรณาราม และวัดบริเวณใกล้เคียงพายเรือบิณฑบาตในคลองมหาสวัสดิ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองนำอาหาร กาวหวาน พร้อมดอกไม้ ธูป เทียนพายเรือตักบาตรพระภิกษุสงฆ์ริมสองฝั่งคลองอย่างพร้อมเพรียงกัน นักท่องเที่ยวที่นั่งเรือชมประเพณีตักบาตรท้องน้ำ และสัมผัสกับวัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน แม่น้ำนำสินค้าและอาหารของชุมชนมาจำหน่ายที่วัดสุวรรณาราม ได้แก่ ผลไม้ กล้วยไม้ และสินค้า OTOP ของกลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และจัดแสดงนิทรรศการ ประวัติเรื่องราวความเป็นมาเกี่ยวกับประเพณี ตักบาตรท้องน้ำ ณ วัดสุวรรณาราม

“... ประเพณีที่ชาวบ้านปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ฉันเห็นมาก็หลายปีแล้วตั้งแต่เด็ก ๆ เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมีเพียงแห่งเดียวที่จังหวัดนครปฐม ในทุก ๆ ปีของวันลอยกระทงมีการตักบาตรท้องน้ำ ในปี 2551 นี้ ตรงกับวันที่ 24 พฤศจิกายน 2551 ...”

(พระครูสุวรรณ สุภกิจ, 2551 : สัมภาษณ์)

2.3 วิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์กับคลองมหาสวัสดิ์

ผู้วิจัยศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ โดยเน้นปัจจัย 4 ด้าน คือ (1) อาหารและการประกอบอาชีพ (2) ที่อยู่อาศัย (3) การดูแลสุขภาพอนามัย และ (4) การคมนาคมขนส่ง

2.3.1 อาหารและการประกอบอาชีพ

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติ หาดอาหารจากแหล่งน้ำธรรมชาติตามหนองคลองบึงและคลองมหาสวัสดิ์ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา พืชผัก มาดำรงชีวิตประจำวัน ประกอบกับการทำนาข้าว นาผักกะเจด นาผักบุ้ง ไม้ผล มาเป็นอาหาร ส่วนที่เหลือนำไปขาย เป็นการดำเนินชีวิตที่มีวัฒนธรรมการกินเหมือนภาคกลางทั่วไป ตามสภาพแวดล้อมของสังคมและเศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลง คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนาเป็นหลัก ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากคลอง ในการดำรงชีวิต เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ และจับสัตว์น้ำ แลกเปลี่ยนเป็นสินค้าซึ่งกันและกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาทำสวน เป็นอาชีพหลัก ซึ่งในขณะนี้มีการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นคือ การปลูกไม้ผล ไม้ดอก ซึ่งทำรายได้ให้กับชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เป็นอย่างมาก (วันชัย สวัสดิ์นำ, 2551 : สัมภาษณ์)

“... วิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลองมหาสวัสดิ์เป็นแบบเกษตรดั้งเดิม ชาวบ้านที่นี่จะปลูกพืชแบบไม่ใช้สารเคมี ปุ๋ยที่ใช้ทั้งหมดเป็นปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งเป็นจุดเด่นของที่นี่ ด้วยความที่ที่ดินแถบนี้เป็นที่ดินพระราชทาน จึงมีกฎว่าชาวบ้านที่นี่จะต้องทำการเกษตรเท่านั้น จึงเป็นที่มาว่าทำไมจึงมีการเพาะปลูกค่อนข้างมาก ในส่วนของชาวบ้านมีรวมกลุ่มกันเหนียวแน่น มีการประชุมกัน รวมถึงพยายามใช้วัตถุดิบจากที่อื่นให้น้อยที่สุด ...”

(กฤษณะ พิทธิอินทร์. 2551 : สัมภาษณ์)

อาชีพที่สำคัญของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์คือการทำเกษตร ได้แก่ การทำนาข้าว นาผักบุ้งและนาผักกะเจ็ด สวนผัก นาบัว สวนผลไม้ สวนกล้วยไม้ โดยพึ่งพาอาศัยน้ำจากคลองมหาสวัสดิ์ มีคลองซอยหลายคลอง เช่น คลองบางเตย คลองซอย คลองแจ็ก คลองหม่อมเจ้าเฉลิมศรี เป็นต้น สภาพภูมิอากาศ สามารถนำมาใช้ในการเกษตรได้ โดยชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ใช้ระบบดั้งเดิมใน การทำการเกษตร คือสูบน้ำจากคลองมหาสวัสดิ์และคลองซอยต่าง ๆ ผ่านท่อน้ำที่วางระบบไว้ในสวนตามจุดต่าง ๆ หรือกักน้ำไว้ในบ่อบริเวณสวนของตนเอง ซึ่งสวนบางแห่งยังพบว่า ใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม คือใช้เรือพายตามร่องในสวนผักหรือสวนผลไม้ โดยใช้กระบวยตักน้ำรดน้ำพืชผล ผลผลิตการเกษตรของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีรสชาติดี เพราะเป็นผลผลิตตามขบวนการธรรมชาติ ชุมชนผลิตปุ๋ยชีวภาพเอง ปราศจากสารเคมี คลองมหาสวัสดิ์มีน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคตลอดปี จะเห็นได้ว่าผลผลิตการเกษตรของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ไม่เพียงแต่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้นยังส่งจำหน่ายหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้วย นักท่องเที่ยวสามารถแวะชมและซื้อสินค้าทางการเกษตรได้ตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ในราคาที่ถูกกว่าตามท้องตลาดทั่วไป คลองมหาสวัสดิ์เป็นแหล่งอาหารที่ชุกชุมไปด้วยปลาน้ำจืดหลายชนิด มีการเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ในกระชัง ตามริมคลอง เป็นการเลี้ยงอาหารจากธรรมชาติในคลองมหาสวัสดิ์ เมื่อโตเต็มที่ก็จะจับขายในหมู่บ้านใกล้เคียง และส่งขายตามท้องตลาดทั่วไป อีกทั้งมีการจับปลาโดยใช้การยกยอ การเหวี่ยงแห การวางตาข่าย ในช่วงยามเย็นตามริมคลองสายน้ำประวัติศาสตร์จะเห็นชุมชนตามริมคลองมหาสวัสดิ์ ดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม พึ่งพาสายน้ำประวัติศาสตร์ เมื่อหาปลาได้มากจะมีการแลกเปลี่ยนกันในหมู่บ้าน หรือนำไปขายในราคาถูก สภาพความเป็นอยู่ของคนหาปลาในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจาก การประกอบอาชีพหลัก และมีคนในชุมชนบางส่วนออกไปประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ใกล้เคียง (ประไพ สวัสดิ์โต. 2551 : สัมภาษณ์)

2.3.2 ที่อยู่อาศัย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ แบ่งที่ดินออกเป็นแปลง ๆ ทั้งหมด 47 แปลง รวมเนื้อที่กว่าสองหมื่นไร่ เพื่อแบ่งให้กับพระราชโอรสและ พระราชธิดาทุกพระองค์ เป็นที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และมีราษฎรเชื้อสายจีนอพยพมาจากลุ่มแม่น้ำท่าจีนมาตั้งถิ่นฐานปลูกบ้านเรือนห่าง ๆ กันออกไปอาศัยอยู่บริเวณริมคลองมหาสวัสดิ์ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว หลังจาก ฝายบ้านทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะกว้างประมาณ 4 วา 2 สอก มีลานข้างบ้านไว้วางข้าวในปัจจุบัน

“... สมัยก่อน คนจีนอพยพมาอาศัยตามริมน้ำ บ้านห่างกัน มีอาชีพทำนา บ้านชั้นเดียว มุงเป็นโรงจาก ฝาไม้ขัดแตะ ใช้ไม้ไผ่ปลูก 4 วา 2 สอก เอาไว้วางข้าวด้วย ...”

(หยวก สวัสดิ์คีมี, 2551 : สัมภาษณ์)

สำหรับผู้ที่มิพินที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ยังคงมีเหลืออยู่ประมาณหนึ่งพันไร่เศษ โดยให้เจ้าหน้าที่ ที่เรียกว่า “นายกอง” คอยดูแลเก็บผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งกลายเป็นที่ของประชาชน ที่ของเอกชน ที่ของวัด ลักษณะการตั้งบ้านเรือนนิยมปลูกเลียบริมคลองมหาสวัสดิ์ เป็นบ้านไม้ทรงไทยสองชั้น และชั้นเดียวยกใต้ถุนโล่ง ชั้นล่างเป็นที่เก็บข้าว เก็บเครื่องมือประกอบอาชีพเกษตรกรรม และป้องกันน้ำท่วม ในช่วงฤดูนี้หันหน้าบ้านออกริมคลองมีศาลาทำน้ำ และประชาชนบางส่วนได้ย้ายไปปลูกสร้างตามคลองซอยต่าง ๆ ซึ่งแยกจากคลองมหาสวัสดิ์ ส่วนบ้านเรือนที่มาปลูกใหม่ภายหลังซึ่งมีไม่มากนัก นิยมปลูกแบบสมัยใหม่ ตามริมคลองยังมีศาลาทำน้ำให้เห็นเหลือ อยู่บ้าง (อุ๋ สุขสมัย, 2551 : สัมภาษณ์)

2.3.3 การดูแลสุขภาพอนามัย

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ และองค์การบริหารส่วนตำบลศาลาตา ตั้งอยู่ในพื้นที่ริมสองฝั่งคลอง รับผิดชอบดูแลประชาชนด้านการบริการ และสุขภาพอนามัย มีสถานอนามัยประจำตำบล และโรงพยาบาลของรัฐคือ โรงพยาบาลพุทธมณฑล ไม่พบปัญหาเกี่ยวกับโรคระบาดร้ายแรง ประชาชนมีการใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ ในอัตรา 100 เปอร์เซ็นต์ ในปัจจุบันชุมชนมีการดูแลสุขภาพอนามัยตามแพทย์แผนปัจจุบัน และมีการนำสมุนไพรมาปรุงเป็นตำรายาหลวง บางหมู่บ้านยังมีการรักษาแบบโบราณโดยหมอกกลางบ้าน

“... เดียวนี้ก็ยังใช้หมอกกลางบ้าน กวาดยาเด็กเป็นไข ตัวร้อน ก็ยังมีไข้อยู่ หมอจำลอง สวัสดิ์กาล รักษาหมากัด ตาเล็ก ตาเฝ้า รักษาโรคกระดูก งูกัด นายช่าง เหมือนบุญธรรม เป็นหมอตั้งศาลพระภูมิ ...”

(อุคม เนียมสวัสดิ์. 2551 : สัมภาษณ์)

2.3.4 การคมนาคมขนส่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้บุคคลอง มหาสวัสดิ์ เพื่อเป็นเส้นทางไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ จึงทำให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากคลอง ในการคมนาคมขนส่งสินค้าทางการเกษตร การสัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้าน และอุปโภคบริโภค ในปัจจุบันประชาชน ใช้เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ รถไฟ มากกว่าทางน้ำ เนื่องจากมีความ เจริญทางสังคมเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น แต่ก็ยังมีคนในชุมชนบางส่วนยังดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยใช้ เรือพาย เรือแจว และ เรือหางยาว ในการสัญจรไปมาในระยะทางที่ไม่ไกลม (สมบุญ สวัสดิ์ดีมี. 2551 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากการที่ชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานน่าสนใจ มีทั้งวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำคลองมหาสวัสดิ์ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ทัศนียภาพ ที่สวยงาม มีศูนย์รวมจิตใจคือวัดสุวรรณาราม ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจและสัมภาษณ์ ประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งนักท่องเที่ยว พบว่ามีสถานที่ที่มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้สนใจ เข้ามาเที่ยวชม เพื่อศึกษาวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ รวมทั้งผลผลิตได้ หลายแห่ง เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.1 วัดสุวรรณาราม

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีวัดที่เกิดขึ้นแห่งแรกในชุมชนคือ วัดสุวรรณาราม ตั้งอยู่เลขที่ 14 หมู่ที่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีเนื้อที่ 10 ไร่ 1 งาน 20 ตารางวา วัดสุวรรณารามเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของอำเภอพุทธมณฑล เริ่มสร้างเป็นสำนักสงฆ์ในเวลาใกล้เคียงกับที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์ ในปี พ.ศ. 2403 เชื่อมคลองบางกอกน้อยกับแม่น้ำนครชัยศรี เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ จากบันทึกของท่านพระครูวิชัยวุฒิคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม ลำดับที่ 11 และ 15 ระบุว่า ตากอง กง เป็นผู้สร้าง และมีหลวงพ่อดำเป็นเจ้าอาวาสเป็นรูปแรก ได้รับวิสุงคามสีมาประกาศจัดตั้งเป็นวัดในปี พ.ศ. 2424 มีลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวดังนี้

1. ตั้งอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ เป็นวัดที่ประชาชนชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นจำนวนมาก และให้ความเคารพนับถือเจ้าอาวาสทุกรูป โดยเฉพาะหลวงพ่อดิสุวรรณโณ เจ้าอาวาสลำดับที่ 2

2. มีพระอุโบสถเก่าแก่เป็นอาคารคอนกรีตแบบสถาปัตยกรรมไทย ภายในพระอุโบสถเขียนภาพพุทธประวัติ ช่วงห้องของภาพแต่ละภาพคั่นด้วยลวดลายหน้ากระดานและลายกนกเปลว ภาพเขียนทั้งหมดของพระอุโบสถนี้เป็นฝีมือช่างชาวบ้านจังหวัดเชียงใหม่ สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2485 และมีพระประธานเรียกว่า “หลวงพ่อบุทธสุวรรณบรรณรังสี” เป็นพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ ปางมารวิชัย ประดับบนรัตนบัลลังก์ มีซุ้มเรือนแก้วประดับ ฉัตรโลหะ 5 ชั้น เป็นพระพุทธรูปที่ชุมชนให้ความนับถือและยึดเป็นเครื่องเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต

3. มีศาลาท่าน้ำพระอุโบสถ ศาลาท่าน้ำ ศาลาการเปรียญ และศาลาท่าน้ำหอปฏิบัติธรรม เป็นศาลาทรงไทยทั้ง 3 หลัง อยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ ภายในศาลาเป็นภาพเขียนเรื่องราวรามเกียรติ์เช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นอกจากนี้ยังมีศาลาท่าน้ำเป็น เรือไม้ทรงไทยสร้างเรียงรายอยู่ริมคลองบริเวณหน้าวัดจำนวน 9 หลัง วัดสุวรรณาราม (พระครูสุวรรณ. 2551 : สัมภาษณ์)

ชุมชนชาวบ้านที่อยู่คลองมหาสวัสดิ์ เป็นชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงช่วยกันสร้างวัดขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ และทำพิธีกรรมทางศาสนา วัดสุวรรณารามเป็นวัดเก่าแก่ที่ชาวบ้านศรัทธามาก ให้ความสำคัญมาก ดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 วัดสุวรรณาราม

3.2 เอกลักษณะของอาคารบ้านเรือนชุมชนแถบคลองมหาสวัสดิ์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์ ในปี พ.ศ. 2403 ประชาชนจากกลุ่มแม่น้ำท่าจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมสองฝั่งคลอง เนื่องจากเป็นเส้นทางสายสำคัญมีเรือใหญ่ผ่านเข้าออกอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือบรรทุกข้าว อ้อยและ

น้ำตาล จึงมาขอเช่าที่ดินพระบรมวงศานุวงศ์ ทำนาและอยู่อาศัย จึงเกิดขึ้นเป็นชุมชนที่วัดสุวรรณาราม บ้านเรือนปลูกสร้างด้วยไม้ทรงไทย 2 ชั้น และชั้นเดียว มีลักษณะพิเศษคือ ปลูกสร้างตัวเรือนหันหน้าออกริมคลอง เพื่อให้อากาศถ่ายเทเข้าสู่ตัวบ้านได้สะดวก บ้านเรือนแต่ละหลังมีศาลาท่าน้ำ ปลูกสร้างด้วยไม้เรียงรายอยู่ริมคลอง ทั้งนี้เพื่อไว้จอดเรือที่สัญจรไปมาหาสู่กันในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม บ้านเรือนทรงไทยหลังเดิมที่ปลูกสร้างด้วยไม้ได้ชำรุดผุพังและที่มาปลูกสร้างภายหลัง ก็เปลี่ยนเป็นทรงไทยประยุกต์ และอาคารแบบตะวันตกชั้นเดียวและสองชั้น บ้านเรือนริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (สุรี สวัสดิ์จุ่น. 2551 : สัมภาษณ์)

ลักษณะบ้านเรือนที่ปลูกสร้างอยู่บริเวณคลองมหาสวัสดิ์นั้นเป็นทรงไทย และมีทั้งสองชั้นหลังไม้ใหญ่มาก บ้านเรือนริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 บ้านเรือนริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

3.3 แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร

1. ประวัตินางสาวจงดี เศรษฐอำนาย สวนผลไม้แห่งนี้ เป็นของพ่อแม่ เป็นที่ดินปู่ย่าตายาย ทำมาหากินกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม อาชีพเดิมทำนาเพียงอย่างเดียว เริ่มมาทำสวนผลไม้ ประมาณปี พ.ศ. 2510 ก็ปลูกแตงโม 1 ปี จะเก็บผลได้ ปลูกส้มโอ 4 ปี ถึงจะเก็บได้ ในระหว่างรอผลผลิตจาก ส้มโอ และแตงโม ปลูกพืชล้มลุกขาย เช่น ถั่วงอก มะเขือเทศ นาผักบุ้ง นาผักกะเจด นาบัว เดิมพื้นที่ยังไม่ไถยกร่อง เป็นที่สีนนา ก็ทำนาบัวประมาณ 10 ไร่ ที่ลุ่มทำนาบัว ที่ดอนทำนาข้าว เริ่มเข้าโครงการ ฯ ปี พ.ศ. 2543 สวนผลไม้ของนางสาวจงดี เศรษฐอำนาย

ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลศาลาया อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ 80 ไร่ เป็นพื้นที่ทำนา 40 ไร่ และพื้นที่ทำสวน 30 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย ซึ่งเดิมเป็นที่ดินของคุณพ่อของ นางสาวจงดี เศรษฐอำนาจ คือ นายบุญเลิศ เศรษฐอำนาจ ได้ซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิมและเข้ามาตั้ง รกรากประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำนาข้าว มีการทำนาปีละ 2-3 ครั้ง และปลูกผลไม้ หลายชนิด แต่ที่ปลูกมากคือ ส้มโอ มีทั้งพันธุ์ขาวทองดี ขาวน้ำผึ้ง ขาวแป้น ขาวพวง มีการเก็บ ส้มโอปีละ 1 ครั้ง ซึ่งเป็นการเก็บผลไม้ตามฤดูกาล จะเก็บในช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม ของทุกปี และส่งออกต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ จะมีพ่อค้ามารับซื้อที่สวน เป็นผู้กำหนดราคากลางตามราคาท้องตลาด แต่เมื่อได้เข้าร่วมโครงการล่องเรือชมสวนเลียบบลอง ๆ มีนักท่องเที่ยวเข้ามา จะต้องมีผลไม้ตลอดทั้งปี ในการเก็บส้มโอปีละ 1 ครั้ง ส้มโอจะมีผลใหญ่ โดยมีการตัดทิ้งไปบ้าง แต่ในปัจจุบันต้องทำให้มีผลผลิต ส้มโอตลอดปี จึงทำให้ไม่มีการตัดทิ้ง โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพจากการใช้กากใยของผลไม้ ปลา หอยเชอรี่ซึ่งเป็นตัวที่กินข้าวอยู่ในพื้นที่ทำนา นำมาหมักตามธรรมชาติ เป็นการบำรุงรักษาต้นไม้ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี จะทำให้ส้มโอและ ผลไม้ชนิดอื่นมีรสชาติหวาน อร่อย มีการปลูกพืชคลุมดินเพื่อรักษาความชื้นของต้นไม้ตามร่องสวน มีผู้สั่งซื้อเป็นจำนวนมากและเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งนางจงดี เศรษฐอำนาจ ได้กล่าวว่า

“... ในขณะนี้ มีผลกระทบที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม คือจากการที่คนในหมู่บ้านได้ขายที่ดิน บางผืน มีการสร้างหมู่บ้านที่อยู่บริเวณรอบ ๆ สวน ทิ้งน้ำเสียเข้ามาในร่องสวน พื้นที่นา ต้องใช้น้ำ ในการรดน้ำต้นไม้ ซึ่งพื้นที่ปลูกหมู่บ้านสูงกว่าสวนและและที่ทำนาของเรา ...”

(จงดี เศรษฐอำนาจ, 2551 : สัมภาษณ์)

บริเวณ แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรซึ่งมี สวนผลไม้จงดี เศรษฐอำนาจ ที่มีชื่อเสียงมาก ในระหว่างรอผลผลิตจากส้มโอ และแดงโม ปลูกพืชล้มลุกขาย เช่น ถั่ว แดงกวมะเขือเทศ นาผักบุ้ง นาผักกะเจด เป็นต้น สวนผลไม้ของนางสาวจงดี เศรษฐอำนาจ ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลศาลาया อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 สวนผลไม้จดี เศรษฐอำนาจ

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชม ชม ซื่อผลไม้ที่นี่ ยังได้รับความรู้เพิ่มเติม ในฤดูทำนาจะ มีการสาธิตการทำนาข้าว การขึ้นหมาก และการทำปุ๋ยหมัก เป็นการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านการเกษตร การท่องเที่ยวไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตของครอบครัวนางสาวจดี ฯ มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากอาชีพเดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำนาข้าวเป็นอาชีพหลัก และทำสวนผลไม้ เป็นรายได้เสริม แต่ในขณะนี้ผลผลิตส้มโอ ซึ่งมีรสชาติหวาน อร่อย ไร้สารเคมี ไม่ได้ส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ต้องมี ส้มโอไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม ชม และซื้อกลับบ้าน อีกทั้งจำหน่ายให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหลาย ๆ แห่งด้วย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นการทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม มีผลไม้หลากหลาย เช่น ส้มโอ 5 สายพันธุ์ คือ พันธุ์ขาวน้ำผึ้ง ขาวทองดี ขาวแป้น ขาวหอม ขาวพวง ขนุนพันธุ์เหลืองบางเตย เหลืองจำปา เขียวข้างคด มะม่วงทุกพันธุ์ มะพร้าวพันธุ์ธรรมดา พันธุ์กะทิ กล้วยหอม กล้วยน้ำว้า มะปราง มะกอก กระท้อน หมาก ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการบำรุงรักษาผลไม้ ซึ่งผลิตขึ้นเองจากธรรมชาติ ส่วนพื้นที่การทำนาจะทำปีละ 2 ครั้ง ผลไม้ที่มีชื่อเสียงรสชาติดี คือ ส้มโอ เป็นรายได้หลักในการประกอบอาชีพการเกษตร มีผู้สั่งซื้อเป็นจำนวนมากและเป็นที่ต้องการของตลาด ของนักท่องเที่ยว คนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส้มโอขนาดใหญ่มีราคาผลละ 50 บาท ขนาดกลางราคาผลละ 35 บาท และขนาดเล็ก ราคาผลละ 25 บาท แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูกาลที่มีผลผลิตส้มเขียวหวานออกมาก ราคาส้มโอจะถูกลง ส่วนผลิตภัณฑ์แปรรูปของกลุ่มแม่บ้านคลองมหาสวัสดิ์ เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในหมู่บ้าน จำนวน 8 ครัวเรือน สมาชิกนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น กล้วย ขนุน แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร

ที่บ้านของนางสาวจดี เศรษฐอำนาจ มีการผลิตอาทิตย์ละ 1-2 ครั้ง จำนวน 300-400 ถูต่อสัปดาห์ น้ำหนัก 1 ถูต่อ 150 กรัม ถ้าเป็นช่วงเทศกาลก็จะมีผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม สมาชิกได้รับค่าจ้างวันละ 150-250 บาท เป็นการเพิ่มรายได้แก่สมาชิกกลุ่มหลังจากการว่างงานการประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์และเดินข้ามสะพานระยะทางประมาณ 50 เมตร ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับจุดลงเรือ ส่วนทางเรือมาจากคลองบางกอกน้อยประมาณปีละ 2 ครั้ง มาจอดที่จุดลงเรือวัดสุวรรณาราม ใช้เวลาเดินทางจากคลองบางกอกน้อยประมาณ 2 ชั่วโมง เจ้าของสวนต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยตนเองทุกวันตั้งแต่เวลา 06.00 น.-19.00 น. นักท่องเที่ยวต่างชาติจะมาแวะชมในช่วงเช้าประมาณเวลา 9.00 น.-10.00 น. นักท่องเที่ยวไทยเดินทางเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 5-20 คน กลุ่มใหญ่ประมาณ 100 คน ส่วนชาวต่างชาติเป็นกลุ่มใหญ่ประมาณ 20 คน นักท่องเที่ยวได้ชิมและซื้อผลไม้ในสวน เช่น ส้มโอ ขนุน กล้วยหอม สิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจคือ การได้นั่งรถไถนาตัดแปลง (รถอีแต๋น) ชมสวนผลไม้และการทำนาของชาวบ้าน เจ้าของสวนได้เข้าร่วมโครงการ “ล่องเรือชมสวนเลียบบคลองมหาสวัสดิ์” ปี พ.ศ. 2543 โดยการชักชวนของนายอำเภอและเกษตรอำเภอพุทธมณฑล โดยจัดอบรมความรู้ด้านการเกษตรและการบริการนักท่องเที่ยวจากกรมส่งเสริมการเกษตร มีลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวดังนี้ (จดี เศรษฐอำนาจ, 2551 : สัมภาษณ์)

1.1 เป็นสวนผลไม้ที่ปราศจากสารเคมี ใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองตามธรรมชาติ บำรุงรักษาผลไม้ ทำให้มีรสชาติอร่อย

1.2 เป็นพื้นที่ที่มีการเดินทางสะดวกสบาย เดินทางโดยรถยนต์และเดินข้ามสะพานที่เชื่อมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นสวนผลไม้อยู่ตรงข้ามวัดสุวรรณาราม ใกล้ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ระยะทางประมาณ 50 เมตร

1.3 เป็นจุดแวะชมที่นักท่องเที่ยวได้ชม ชิม ซื้ ผลไม้และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากการเกษตร ซึ่งเจ้าของสวนให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

1.4 เป็นเส้นทางที่เจ้าของสวนมีบริการบริการนักท่องเที่ยว โดยนำนักท่องเที่ยว นั่งรถไถนาตัดแปลง (รถอีแต๋น) ชมสวนผลไม้และพื้นที่การทำนาข้าว ท่ามกลางบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

ในสวนมีผลผลิตส้มโอ ซึ่งมีรสชาติหวาน อร่อย ไร้สารเคมี ไม่ได้ส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ต้องมีส้มโอไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม ชิม และซื้อกลับบ้าน อีกทั้งจำหน่ายให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหลาย ๆ แห่งด้วย บริเวณสวนส้มโอ ดังภาพประกอบ 13

ภาพประกอบ 13 บริเวณสวนส้มโอ

2. ประวัติ นายชูป คชเวช เป็นคนตำบลลาดงา อำเภอสมนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาชีพเดิมทำนา ประมาณ 10 ไร่ และเช่าที่ดินทำนาเพิ่มอีก 20 ไร่ ทำอยู่ประมาณ 20 ปี พอออกทหาร มาแต่งงานกับนางกิมฮวย แซ่เฮ้า คนจังหวัดนนทบุรี มีธิดาจำนวน 1 คน อาชีพทำสวนมะลิ สวนกล้วยไม้ สวนผัก อยู่หนองแขม กรุงเทพฯ ทำอยู่ 25 ปี ในปี พ.ศ. 2536 จึงได้มาเช่าที่ทำสวนกล้วยไม้ที่ศาลายา ปัจจุบันมีจำนวน 12 ไร่ เดิมเป็นป่าปรี้อทำสัญญาเช่า 15 ปี ไร่ละ 1,000 บาท ต่อปี ขณะนี้ครบสัญญาแล้ว ได้ทำสัญญาเช่าปีต่อปี ราคาไร่ละ 2,500 บาท สวนกล้วยไม้ของนายชูป คชเวช ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ 12 ไร่ พื้นที่ในการทำสวนกล้วยไม้แห่งนี้ เป็นพื้นที่เช่าจากเจ้าของเดิมทำสัญญาเช่า 15 ปี โดยการแบ่งอัตราค่าเช่าในช่วงระยะเวลา 5 ปี ซึ่งขณะนี้ได้เช่ามาถึงปัจจุบันเป็นเวลา 10 ปี เข้าร่วมโครงการล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ โดยการชักชวนของเกษตรอำเภอฟุทธมณฑล ซึ่งเจ้าของสวนกล้วยไม้ได้อธิบายว่า ในช่วงแรกยังไม่มีความพร้อมในการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ภายในครอบครัวเพื่อการส่งออกต่างประเทศ และจำหน่ายในประเทศด้วย เกรงว่าจะไม่มีเวลาบริการนักท่องเที่ยว แต่เมื่อเห็นว่าในขณะนั้นยังไม่มีสวนกล้วยไม้แห่งใดที่มีความพร้อม จึงตอบตกลง เพราะเห็นว่าเป็นการเพิ่มรายได้ จึงเข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ถึงปัจจุบัน กล้วยไม้ที่ปลูกในสวนมีกล้วยไม้หลายพันธุ์ เช่น กล้วยไม้สกุลหวาย เป็นกล้วยไม้เพื่อการส่งออกต่างประเทศ และกล้วยไม้พันธุ์ “ทัศนีย์” ซึ่งมีแห่งเดียวในประเทศไทย โดยนำชื่อลูกสาวมาตั้งเป็นชื่อพันธุ์กล้วยไม้ มีลักษณะพิเศษคือช่อดอกใหญ่ สีม่วงแดงสด กลีบดอกขาว เมื่อต้องแสงแดดกล้วยไม้จะหุบ ซึ่งเป็นการคิดค้นของเจ้าของสวนเองให้มีลักษณะแปลกใหม่ ในช่วงฤดูร้อนกล้วยไม้ดอกออกมาก เจ้าของสวนตัดกิ่งกล้วยไม้ส่งออกสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละประมาณ 4,000-5,000 ก้าน ในช่วงฤดูปลูกตัดกิ่งครั้งละ

1,000 ก้าน จะเริ่มตัดในช่วงเช้าตั้งแต่ 6.00 น.–10.00 น. เมื่อตัดกิ่งเรียบร้อยแล้วนำมามัดรวมกันมัดละ 10 ก้าน เพื่อรอพ่อค้าคนกลางมารับที่สวนเวลา 12.00 น. ซึ่งพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาก้านละ 3 บาท ในช่วงที่กล้วยไม้ดอกออกมาราคาก้านละ 50 สตางค์ หลังจากที่พ่อค้าคนกลางรับไปแล้วจะส่งเข้าบริษัท บริษัทจะนำไปบรรจุหีบห่อเองเพื่อส่งออกต่างประเทศ คือ ประเทศเยอรมัน อเมริกา ฮอลแลนด์ และประเทศจีนเป็นประเทศที่มีความต้องการกล้วยไม้ไทยมากที่สุด กล้วยไม้ที่ส่งออกต่างประเทศตลอดปีคือพันธุ์บอมโม่แดง ส่วนพันธุ์ “ทักษิณีย์” ตัดกิ่งเป็นบางช่วง ซึ่งออกดอกน้อยกว่าพันธุ์บอมโม่แดง นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาแวะชมสวนกล้วยไม้ตั้งแต่เวลา 6.00 น.–19.00 น. เป็นการสลับหมุนเวียนจุดท่องเที่ยวทั้ง 4 จุด โดยเจ้าของสวนให้ความรู้การขยายพันธุ์กล้วยไม้และการสาธิตด้วยตนเอง ได้แนะนำว่าไม่ควรรดน้ำกล้วยไม้ทุกวันจะทำให้รากเน่าง่าย ควรรดน้ำทุก ๆ 3 วัน ใส่ปุ๋ยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เมื่อกล้วยไม้แตกกิ่งหลายกิ่งไม่ควรตัดกิ่งออกจะทำให้กล้วยไม้โทรมง่าย ควรนำไปแยกกิ่งและบำรุงต้นใหม่ นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางโดยทางเรือและเดินเข้ามาชมสวนประมาณ 5 เมตร ได้รับความเพลิดเพลินในระหว่างทางเดินที่เป็นธรรมชาติและชมกล้วยไม้หลายสายพันธุ์ ซึ่งสามารถสอบถามการขยายพันธุ์กล้วยไม้ได้จากเจ้าของสวน พร้อมกับจำหน่ายกล้วยไม้ในราคาถูกกว่าตามท้องตลาดทั่วไป เพราะบางสายพันธุ์เจ้าของสวนได้ขยายพันธุ์เอง สวนกล้วยไม้มีลักษณะที่เอื้อต่อ การท่องเที่ยว ดังนี้ (ชูป คชเวช. 2551 : สัมภาษณ์)

2.1 เป็นสวนกล้วยไม้ที่ออกดอกตลอดทั้งปี และชมกล้วยไม้พันธุ์ “ทักษิณีย์” ซึ่งมีแห่งเดียวในประเทศไทย

2.2 ชมการขยายพันธุ์กล้วยไม้และสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิธีการเพาะชำ ตัดดอก ปั่นตา พร้อมทั้งจำหน่ายกล้วยไม้พันธุ์ต่าง ๆ และกระถางต้นไม้ที่เจ้าของบ้านประดิษฐ์คิดค้นด้วยวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นจากกะลามะพร้าว

2.3 เป็นพื้นที่ที่อยู่เลียบบคลองมหาสวัสดิ์ มีสภาพชนบทที่อุดมสมบูรณ์ มีการยกยอด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น บรรยากาศร่มรื่น เป็นที่อยู่อาศัยของนกชนิดต่าง ๆ มากกว่า 40 ชนิด นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมได้อย่างเพลิดเพลิน

แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรที่สวยงามมีชื่อเสียงมาก ที่นักท่องเที่ยวต้องเดินทางมาชม คือ สวนกล้วยไม้ชูป คชเวช ดังภาพประกอบ 14

ภาพประกอบ 14 สวนกล้วยไม้ชูป คชเวช

ซึ่งเจ้าของสวนกล้วยไม้เป็นผู้ให้ความรู้เองในเรื่องของพันธุ์กล้วยไม้ต่าง ๆ ที่อยู่ในสวนแห่งนี้ พันธุ์ที่เด่นของสวนกล้วยไม้แห่งนี้คือ พันธุ์ทัศนีย์ ในช่วงที่สวนกล้วยไม้พันธุ์ทัศนีย์ ออกดอกน้อย มีพันธุ์บอมโงแดงที่สามารถตัดขายได้ตลอดทั้งปี พร้อมกับการสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิธีการเพาะ ขำ ตัดดอก และเดินชมตามร่องสวนกล้วยไม้ ภายในสวนจะมีศาลานั่งพัก มีกระถางต้นไม้ที่ตกแต่งจากวัสดุธรรมชาติ เช่น กระถางกะลามะพร้าว และผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น กล้วย มะพร้าว มะม่วง จำหน่ายในราคาถูก ซึ่งเจ้าของสวนกล่าวว่า

“... ในสวนจะมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ ให้เป็นที่พอกพอดของคนในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ มะม่วง มะพร้าว 50-60 ต้น รอบ ๆ บริเวณสวนกล้วยไม้...”

(ชูป คชเวช. 2550 : สัมภาษณ์)

ในปัจจุบัน เจ้าของสวนได้นำเทคโนโลยีมาพัฒนาการผลิตกล้วยไม้ให้มีผลผลิตมากขึ้น มีการเพาะพันธุ์เอง โดยการแยกลำแต่ละกอมาแยกใส่กระถาง แยกชำให้แตกหน่อและปักตากล้วยไม้ ตัดหน่อและการทำเนื้อเยื่อ โดยจ้างบริษัทเอกชนขยายพันธุ์ในการเพาะเนื้อเยื่อ จากการที่เจ้าของสวนได้คิดค้นสายพันธุ์กล้วยไม้ต่าง ๆ เช่น สกลหทัย เป็นที่ชื่นชอบแก่นักท่องเที่ยวมาก ท้องตลาดมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น เจ้าของสวนบำรุงรักษาดูแลด้วยวิธีการเดิม ๆ มากกว่าวิธีการของเกษตรกรอำเภอที่มานำเสนอให้ความรู้ เนื่องจากวิธีการของเกษตรกรอำเภอให้ผลผลิตช้า แต่ทั้งนี้ใช้สารเคมี

ให้น้อยที่สุด เพื่อไม่ให้มีสารตกค้างในดอกกล้วยไม้ ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน วิธีชีวิตความเป็นอยู่ก่อนเข้าร่วมโครงการ ฯ ก็พอมีพอกินเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ในปัจจุบัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา เศรษฐกิจดีขึ้น คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

ในสวนแห่งนี้ มีพันธุ์ที่เด่นของสวนกล้วยไม้ คือ พันธุ์ทัศนีย์ ในช่วงที่สวนกล้วยไม้พันธุ์ทัศนีย์ออกดอกน้อย มีพันธุ์บอมโคงแดงที่สามารถตัดขายได้ตลอดทั้งปี พร้อมกับการสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิธีการเพาะ ชำ ตัดดอก และเดินชมตามร่องสวนกล้วยไม้ ภายในสวนจะมีศาลา นั่งพัก มีกระถางต้นไม้ที่ตกแต่ง และยังสามารถชมกล้วยไม้อย่างใกล้ชิด ในขณะที่กล้วยไม้ดอกสีส้มสวยงาม ในบริเวณเรือนสวนกล้วยไม้ ดังภาพประกอบ 15

ภาพประกอบ 15 บริเวณเรือนสวนกล้วยไม้

2.3 ประวัตินายแจ่ม สวัสดิ์โต บ้านเลขที่ 61 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เริ่มทำนามาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดต่อจากพ่อแม่ โดยเช่าที่ดินทำกินของเชื้อพระวงศ์ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2518 ได้ปฏิรูปที่ดิน และได้ทำนาเรื่อยมา ในปี พ.ศ. 2525 ได้เปลี่ยนอาชีพการทำนาประกอบอาชีพสวนนาบัว เนื่องจากการทำนามีรายได้น้อย การทำนาบัวมีรายได้เกือบทุกวัน

สวนนาบัวของนายแจ่ม สวัสดิ์โต ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ 20 ไร่ เป็นที่ดินพระราชทานที่ได้รับจากการปฏิรูปที่ดิน เนื่องจากนายแจ่ม สวัสดิ์โต เป็นบุคคลที่มีความขยันและความมุมานะพยายามในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงได้รับการ ยกย่องจากชุมชนให้เป็นบุคคลตัวอย่าง เริ่มแรกเจ้าของสวนนาบัว

ประกอบอาชีพทำนาเป็นเวลาหลายปี ได้ประสบปัญหาทางการเงิน รายได้ไม่พอลี้ยงครอบครัว จึงมีความคิดที่จะเปลี่ยนมาประกอบอาชีพทำนาบัว สามารถตัดดอกบัวขายได้ทุกวัน ทำให้ฐานะทางครอบครัวดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม และยังทำมาหากินในพื้นที่ดิน

แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรที่สำคัญ คือ สวนนาบัวของนายแจ่ม สวัสดิ์โต มีสวนบัวที่สวยงาม และให้นักท่องเที่ยวสามารถพายเรือชมบัว ซึ่งกำลังออกดอกอย่างใกล้ชิด มีการเก็บบัวที่ได้ขนาดออกจำหน่ายที่ตลาด มีการมัดบัวเป็นกำ ๆ เพื่อสะดวกในการจำหน่ายที่ตลาด ตามที่ตลาดต้องการ ดังภาพประกอบ 16

ภาพประกอบ 16 การมัดบัวเพื่อนำไปจำหน่าย

นายแจ่ม สวัสดิ์โต เป็นคนแรกของตำบลมหาสวัสดิ์ที่ริเริ่มทำนาบัวจากนาข้าว และยังคงทำมาหากินในพื้นที่ดินพระราชทานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งในขณะนี้ลูกสาวทั้ง 3 คน ได้สืบทอดการทำนาบัวต่อจากพ่อคือ นายแจ่ม สวัสดิ์โต และเป็นผู้นำชุมชนและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวด้วยตัวเอง ซึ่งเล่าว่า

“... จังหวัดอื่น ๆ จะมาดูงานเพื่อนำไปทดลองกับสวนตัวเอง เช่น จังหวัดสมุทรปราการ จะเปลี่ยนบ่อพลาสติกเป็นสวนนาบัว และภาคใต้ก็มีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลาด้วย ...”

(อุษา สวัสดิ์โต, 2551 : สัมภาษณ์)

จากการที่ครอบครัวสวัสดิ์โต มีการเปลี่ยนแปลงจากการทำนาข้าวมาเป็นการทำสวนนาบัว มีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมจากการตัดบัวขายทุกวัน เป็นครอบครัวตัวอย่างที่ดีและส่งผลให้ชุมชนและบริเวณใกล้เคียงมีความคิดที่จะสวนนาบัวเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง อีกทั้งยังทำให้มีสัตว์น้ำหลาย ๆ ชนิดมาอาศัยอยู่ เมื่อมีการทูลนาบัวคือการเปลี่ยนบ่อบัวใหม่ทุก ๆ 2 ปี ต้องมีการตากบ่อบัวให้แห้งเพื่อเตรียมปลูกดอกบัวรุ่นใหม่ ดอกบัวจะผลิดอกประมาณ 3-4 เดือน ชุมชนยังสามารถจับปลาในบ่อมาเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน แปรรูปการถนอมอาหาร และแบ่งปันกันในหมู่บ้าน อีกทั้งยังจำหน่ายตามท้องตลาดและนักท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่สิ่งที่เป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมคือ มีการใช้สารเคมีพ่นยาฆ่าแมลง เพื่อให้บัวแห้งตายในระหว่างที่มีการเปลี่ยนบ่อบัวใหม่ อาจทำให้สัตว์น้ำบางชนิดที่อาศัยอยู่ในนาบัวอาจตายได้ และจะกลายเป็นปัญหาสภาพในดิน เป็นการบำรุงดูแลดอกบัวให้งอกงามได้เร็วยิ่งขึ้น ประกอบกับทางเกษตรอำเภอชกชวนให้เข้าโครงการล่องเรือชมสวนเลียบบลอมมหาสวัสดิ์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอพุทธมณฑล เจ้าของสวนนาบัวจึงให้ความร่วมมือกับทางราชการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ถึงปัจจุบัน สวนนาบัวของนายแจ่มปลูกดอกบัว 2 สายพันธุ์ คือ บัวฉัตรบุศย์ ดอกสีขาว และบัวสัตตบงกช ดอกสีชมพู ปลูกในพื้นที่ 15 ไร่ ใช้เวลาปลูกประมาณ 3-4 เดือน ก็สามารถตัดเก็บขายได้ ที่สวนนาบัวแห่งนี้เก็บได้วันเว้นวัน วันละ 2,500 ดอก การเก็บดอกบัวต้องพายเรือตามร่องน้ำตั้งแต่เวลา 7.00-10.00 น. เป็นเวลาที่มีแสงแดดน้อย หากเก็บตอนแดดแรง จะรักษาความสดของดอกบัวได้ไม่นาน คอดอกบัวจะอ่อน เมื่อตัดดอกบัวขึ้นมาจากสวนแล้ว ก็นำมาดอกบัวมาคัดขนาดเป็น 3 ขนาด นำมาคำนวณกันเป็นมัดจำนวน 10 ดอก ขนาดใหญ่ราคามัดละ 10 บาท ขนาดกลางราคามัดละ 7 บาท และขนาดเล็กราคามัดละ 3 บาท หากเป็นช่วงฤดูร้อนราคาจะเหลือดอกละ 50 สตางค์ เพราะจำนวนกล้วยไม้ดอกออกมาก โดยมีพ่อค้าคนกลางมารับดอกบัวที่บ้านเวลา 12.00 น. และเป็นผู้กำหนดราคาตลาด ทุกครั้งที่ตัดดอกบัวจะคัดแยกส่งวัดพระแก้วครั้งละ 1,000 ดอก มีรถมารับดอกบัวถึงที่บ้านเพื่อไปส่งที่วัดพระแก้วเอง ประเทศที่มีความต้องการดอกบัวมากที่สุดคือประเทศสิงคโปร์แต่เป็นดอกบัวสัตตบงกช เพื่อนำไปบูชาพระ มีลักษณะเด่นคือ คอดอกบัวมีความแข็งแรงกว่าดอกบัวฉัตรบุศย์ นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางทางเรือมากกว่าทางบก ได้ชมวิถีชีวิตริมคลองธรรมชาติ และขึ้นเรือที่หน้าบ้านของนายแจ่ม ตั้งแต่เวลา 06.00-19.00 น. นักท่องเที่ยวต่างชาติจะมาเป็นคณะประมาณ 20 คน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาเป็นคณะมีถึงจำนวน 100 คน สิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจคือ การได้พายเรือเก็บดอกบัวตามร่องน้ำและชมทิวทัศน์สภาพแวดล้อมและเก็บดอกบัวบานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ส่วนดอกบัวตูมคิดค่าใช้จ่ายดอกละ 1 บาท อีกทั้งในยามเย็นชมพระอาทิตย์ตกดิน สวยงามมาก มีลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวดังนี้ (แจ่ม สวัสดิ์โต. 2551 : สัมภาษณ์)

(1) เป็นสวนนาบัวที่อยู่ติดคลองมหาสวัสดิ์ เส้นทางนั่งชมธรรมชาติที่สวยงาม และสะดวกสบาย พร้อมกับชมพระอาทิตย์ตกยามเย็น

(2) บรรยากาศเย็นสบาย มีต้นไม้ที่ร่มรื่น บริเวณรอบ ๆ สวนนาบัว เช่น มีการปลูกมะม่วงหลายสายพันธุ์ ขนุน และพืชผักสวนครัว นักท่องเที่ยวสามารถซื้อผลิตผลกลับบ้านได้ในราคาถูก

(3) เจ้าของสวนนาบัว พาชมนาบัว พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกดอกบัว พันธุ์ฉัตรขาว การเก็บดอกบัว การคัดขนาดดอกบัว

(4) พายเรือชมนาบัวตามร่องน้ำที่เจ้าของสวนนาบัวจัดไว้ให้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถพายเรือเก็บดอกบัวได้เอง โดยคิดราคาดอกละ 1 บาท

(5) นักท่องเที่ยวสามารถให้อาหารปลาในนาบัว ที่มีศาลาพักผ่อนกลางสวนนาบัว มีปลาน้ำจืดหลายชนิด เช่น ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน ปลาอินทรี ปลาช่อน ปลาในสวนนาบัว ของนายแจ่ม สวัสดิ์โต

ในบริเวณสวนนาบัวของนายแจ่ม สวัสดิ์โต มีศาลาให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาได้พักผ่อนหย่อนใจ ดังภาพประกอบ 17

ภาพประกอบ 17 สวนนาบัวของนายแจ่ม สวัสดิ์โต

2.4 ผลผลิตแปรรูปด้านการเกษตรกลุ่มแม่บ้านเกษตรมหาสวัสดิ์ ประวัตินุชนาถ เป็นคนคลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ปี พ.ศ. 2506 แต่งงานกับคุณลุงบุญส่ง สวัสดิ์แดง ซึ่งอยู่ที่ ตำบลมหาสวัสดิ์ มีอาชีพทำนา เลี้ยงเป็ด มีที่ดินที่ทำกินเป็นที่ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ ประมาณ 100 ไร่ และปี พ.ศ. 2520 ได้ที่ดินปฏิรูปคนละ 20 ไร่ และได้รวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เพื่อแปรรูปการเกษตรจำนวน 12 คน โดยทำผลไม้ห่อตามฤดูกาล เช่น กุ้งก้ามกราม มะละกอกวน

ไข่มุข ขยายในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ปี พ.ศ. 2542 เริ่มทำข้าวตัง ซึ่งเดิมทำข้าวตังกันกระตะกิงกันในครัวเรือนอยู่แล้ว ได้ทำแผ่นข้าวตัง บรรจุหีบห่อ จำหน่ายที่บ้าน พอเริ่มทำมาก ก็ขอคู่อบข้าวตังจากเกษตรอำเภอ และอบต. และช่วยหาออเดอร์ให้ด้วยในช่วงแรก ๆ ทำตามออเดอร์ ช่วงหลังเฉลี่ยวันละ 200 ถุง ลูก ๆ หลาน ๆ ในหมู่บ้านก็ช่วยกันทำในช่วงปิดเทอม (ปราณี สวัสดิ์แดง. 2551 : สัมภาษณ์)

นางปราณี สวัสดิ์แดงได้รวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเพื่อแปรรูปการเกษตร โดยทำผลไม้ตามฤดูกาล เช่น กล้วยฉาบ มะละกอกวน ไข่มุข ขยายในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ข้าวตัง ซึ่งเดิมทำข้าวตังกันกระตะกิงกันในครัวเรือนอยู่แล้ว ต่อมาจึงผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มแม่บ้านปราณี สวัสดิ์แดง ดังภาพประกอบ 18

ภาพประกอบ 18 กลุ่มแม่บ้านปราณี สวัสดิ์แดง

นางปราณี สวัสดิ์แดง เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เริ่มก่อตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ก่อนเริ่มโครงการท่องเที่ยวชมสวน เลียบคลองมหาสวัสดิ์ มีการรวมกลุ่มจำนวนสมาชิก 31 คน เป็นแม่บ้านของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ หมู่ที่ 3 ที่ต้องการมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอพุทธมณฑลเห็นว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมหาสวัสดิ์มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีมาตรฐาน สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอพุทธมณฑลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชม ชิม และซื้อสินค้าของกลุ่มแม่บ้าน โดยมีกิจกรรมให้ความรู้การแปรรูปผลผลิตของกลุ่ม ได้แก่ ไข่มุขเสริมไอโอดีน ข้าวตัง (ผลผลิตจากข้าวซ้อมมือ) หน้าหมูหยอง หน้างา การแปรรูปผลไม้ต่าง ๆ หรือผลไม้หยี ได้แก่ มะม่วง มะขม มะละกอ ฝรั่ง มะกอก ซึ่งผลิตภัณฑ์แปรรูป

ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ได้รับเครื่องหมาย อย. จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด นครปฐม และจากสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยมหิดลสาขาลาชา จังหวัดนครปฐม โดยเฉพาะข้าวตั้งหน้า หมูหยอง กลุ่มแม่บ้านจำนวน 31 คน นำข้าวหอมมะลิซ้อมมือจากบ้านปราณี ซึ่งเป็นประธานกลุ่ม แม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ทำแผ่นข้าวตั้งคิบที่บ้านของตนเองไปตากแดดจนแห้ง หรือเข้าสู่อบ พลังงานแสงอาทิตย์ และนำแผ่นข้าวตั้งคิบจำหน่ายให้กลุ่มในราคา กิโลกรัมละ 65 บาท ส่วนขั้นตอนการผลิตพร้อมบริโภค การบรรจุหีบห่อ ตลอดจนการจัดจำหน่าย สมาชิกจะหมุนเวียน กันมาผลิตที่กลุ่ม เพื่อควบคุมการผลิตให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ในช่วงกลางวันตั้งแต่เวลา 8.00 น.– 11.00 น. ทุกวัน ได้รับค่าจ้างชั่วโมงละ 22 บาท ส่วนในช่วงกลางคืน ตั้งแต่เวลา 18.00 น. เป็นต้นไป ได้รับค่าจ้างชั่วโมงละ 25 บาท ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการสาธิต การทำข้าวตั้งให้นักท่องเที่ยวได้ชมอีกด้วย มีการจำหน่ายส่งผลิตภัณฑ์ให้กับร้านค้า บริษัทต่าง ๆ เช่น บริษัทสรรพสินค้าตั้งอ่าวเสด็จ จำกัด กรุงเทพฯ ร้านค้ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บริเวณตลาด อตค. กรุงเทพฯ ฯ ร้านค้ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจังหวัดราชบุรี ร้านค้าในเขตอำเภอพุทธมณฑลและใกล้เคียง ผลิตภัณฑ์จำหน่ายได้ต่อเนื่องตลอดปี และยังจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวด้วย กลุ่มมีการพัฒนา คุณภาพผลิตภัณฑ์และออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าให้ดูน่าซื้อมากยิ่งขึ้น นักท่องเที่ยวนิยมเดินทาง โดยทางเรือ ตั้งแต่เวลา 06.00 น.–19.00 น. โดยเฉพาะวันอาทิตย์จะมีนักท่องเที่ยวมาแวะชม ในช่วงเช้ามากกว่าวันธรรมดา สิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจคือ พื้นที่ของกลุ่มแม่บ้านอยู่ติดริมคลอง มหาสวัสดิ์ ธรรมชาติร่มรื่น ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตริมน้ำ ชาวบ้านยังใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจร และค้าขายสินค้ากัน มีลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว อยู่เลยคลองมหาสวัสดิ์ มีบรรยากาศร่มรื่น สภาพสองฝั่งคลองเป็นธรรมชาติ สวยงาม ชาวบ้านบริเวณรอบ ๆ พื้นที่เลยคลองมหาสวัสดิ์ มีวิถีชีวิตริมน้ำแบบดั้งเดิม เช่น มีการยกขอ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ในกระชัง ชมการสาธิต การแปรรูป ผลผลิตเกษตรกลุ่มแม่บ้าน เป็นอาหารเพื่อสุขภาพหลายชนิด ที่ดินเลยสองฝั่งคลอง มหาสวัสดิ์ ยังเป็นพื้นที่สีเขียวเป็นจำนวนมาก มีการใช้เรือเป็นพาหนะสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้าน (ปราณี สวัสดิ์แดง. 2551 : สัมภาษณ์)

ผลิตผลการแปรรูปด้านการเกษตรของนางปราณี สวัสดิ์แดง ดังภาพประกอบ 19

ภาพประกอบ 19 ผลิตภัณฑ์ข้าวตังหน้าหมูหยอง

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์โดยเฉพาะข้าวตังหน้าหมูหยอง เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นไม่เหมือนใคร และไม่มีใครเหมือน ซึ่งเกษตรกรได้นำข้าวหอมมะลิซ้อมมือมาทำเป็นแผ่นข้าวตัง ประกอบด้วยหน้าผัก ผลไม้ หน้าหมูหยอง และหน้าธัญพืช ซึ่งได้รับการคัดสรรสุดยอด “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของจังหวัดนครปฐม เมื่อปี พ.ศ. 2546 และได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับ 5 ดาว ระดับประเทศประจำปี พ.ศ. 2547 ประเภทอาหารตามโครงการจัดสรร สุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย OTO Product Champion จากสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร กระทรวงสาธารณสุข และคณะกรรมการอำนาจการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และหลังจากที่ได้รับรางวัลดังกล่าว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ได้รวมกลุ่มมีสมาชิก 31 คน อยู่ประจำกลุ่ม 8 คน มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นำข้าวหอมมะลิซ้อมมือคูน่าซื้อ มากยิ่งขึ้น ได้พยายามพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง จากงาน OTO CITY ปี พ.ศ. 2546 ได้มีการประกวดการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ซึ่งบริษัท Z-THROUGH DESIGN & INK PRINTING จำกัด ได้ออกแบบบรรจุภัณฑ์ข้าวตัง ข้าวซ้อมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ รูปแบบใหม่ภายใต้กรอบแนวคิด DIC และได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 3 ซึ่งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ได้ประสานกับงานส่วนบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ สำนักพัฒนาอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ให้การสนับสนุน โดยนำบรรจุภัณฑ์รูปแบบดังกล่าวมาเป็นบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ และขณะนี้ได้นำผลิตภัณฑ์จำหน่าย ณ ประเทศเยอรมัน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ประสานให้ จากการดำเนินงานการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตร เกิดการจ้างงาน

ในท้องถิ่น เสริมสร้างเศรษฐกิจและกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน ชุมชนได้เรียนรู้การจัดการระบบบัญชี การจัดการบริหารธุรกิจ มีสินค้าเอกลักษณ์ของชุมชน สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจและมั่นใจการบริโภคสินค้าที่เกิดจากชุมชน และที่สำคัญที่สุดเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม คุณป้าปราณี ฯ กล่าวไว้ว่า

“... ชุมชนมีการร่วมมือกันทั้งหมด มีการประชุมวันที่ 5 ของทุก ๆ เดือน ไม่เคยขาด มีสมาชิกข้างนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มมาร่วมประชุมด้วย สมาชิกของกลุ่มมีความสามัคคี กลมเกลียว จะทำไปในแนวทางเดียวกัน เราทำของออกมาขายได้หมดไม่มีของตกค้าง เพราะทำตาม ออเดอร์ เด็ก ๆ เยาวชน ลูกหลานของสมาชิก รู้จักใช้เวลาว่างในเวลาปิดเทอมมาช่วยครอบครัว เพื่อเป็นทุนการศึกษา ได้ช่วยเหลือกัน ฉันเป็นแม่ดีเด่นระดับชาติ ปี 2543 สาขาด้านการเกษตร และครุภูมิปัญญาไทย ได้รับเข็มเก้ายอด ปี 2548 จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ...”

(ปราณี สวัสดิ์แดง, 2551 : สัมภาษณ์)

แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

1. ปัญหาทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์บุคคลส่วนใหญ่พบว่า ปัญหาทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในด้านงบประมาณเงินลงทุนซึ่งไม่เพียงพอในการนำมาพัฒนาพื้นที่ถนนหนทาง สภาพแวดล้อมให้สวยงาม ในด้านบุคคลบางกลุ่มในพื้นที่ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บริเวณคลองมหาสวัสดิ์ คือผู้นำบางกลุ่มให้ความสำคัญน้อย และปัญหาในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนยังเห็นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมน้อย

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วม ต้องจัดการท่องเที่ยวรูป

คณะกรรมการ ประกอบด้วย ตัวแทนจากหลายฝ่าย ทำหน้าที่ ประสานกรรมการ รองประธาน กรรมการ กรรมการ เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ และเหรัญญิก โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลศาลาयाเป็นที่ปรึกษา ตลอดจนมีบุคลากรภาคเอกชนร่วมเป็นที่ปรึกษา ใน รูปของโครงการล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

เน้นนำเสนอการท่องเที่ยววิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และจำหน่ายผลผลิตจากแหล่งผลิตโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ผลผลิตได้ราคาและเกิดรายได้จากอาชีพอื่น ๆ จากการท่องเที่ยว เช่น อาชีพบริการต่าง ๆ ดังนี้ สวนผลไม้ บ้านนายบุญเลิศ เศรษฐอำนาจ หมู่ที่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พื้นที่ 80 ไร่ มีการทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม ในสวนมีบรรยากาศร่มรื่น มีผลไม้หลายอย่าง อาทิเช่น ส้มโอพันธุ์ทองดี ขาวน้ำผึ้ง ขาวหอม ขาวแป้น ขาวพวง มะม่วงหลายพันธุ์ ขนุนพันธุ์เหลืองบางเตย เงาะข้างคด กระท้อน มะปราง มะกอกน้ำ จุดท่องเที่ยวจุดนี้จะได้ชิมส้มโอ ผลไม้ตามฤดูกาลและขนมโบราณ พร้อมน้ำดื่ม และมีการจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร นักท่องเที่ยวสามารถซื้อกลับบ้านได้ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ชอบเดินชมสวน เจ้าของสวนมีรถไถนาตัดแปลงให้นักท่องเที่ยวได้นั่งเที่ยวชมไร่นาสวนผสม โดยคิดค่าบริการเที่ยวละ 50 บาท นั่งได้ 10 คน

สวนกล้วยไม้ บ้านนายชุบ คชเวช และป้าจุก หมู่ที่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พื้นที่ 12 ไร่ มีกล้วยไม้สกุลหายาก เพื่อการส่งออกต่างประเทศ หลายพันธุ์ ชมกล้วยไม้พันธุ์ “ทักษิณีย์” มีลักษณะพิเศษคือช่อดอกใหญ่ สีม่วงแดงสด กลีบดอกยาว เมื่อต้องแสงแดดคล้ายกำมะหยี่ ชมการขยายพันธุ์กล้วยไม้ มีกล้วยไม้จำหน่ายในบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ซึ่งเกิดจากความคิดของเจ้าของสวนเป็นผู้ประดิษฐ์เอง นักท่องเที่ยวสามารถซื้อกลับบ้านเป็นของที่ระลึกประดับบ้านได้ จุดท่องเที่ยวจุดนี้มีบริการน้ำดื่มให้นักท่องเที่ยว บริเวณสวนกล้วยไม้มีต้นไม้ร่มรื่น เป็นที่อยู่อาศัยของนกชนิดต่าง ๆ มากกว่า 40 ชนิด นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมได้ เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นชนบทที่สมบูรณ์ มีการยกย่อง คนในชุมชนนำผลิตผลมาจำหน่าย นักท่องเที่ยวในราคาถูก เช่น มะพร้าวน้ำหอม กล้วย มะม่วง ตำลึง ห่อหมก ขนมสอดไส้ห่อใหญ่รสชาติอร่อยมาก

สวนนาบัว บ้านนายแจ่ม สวัสดิ์โต หมู่ที่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พื้นที่ 20 ไร่ เป็นบัวบูชาพระ พันธุ์จักรขาว และพีชฝักสวนครัว นักท่องเที่ยวสามารถนั่งพักผ่อนศาลากลางนาบัวท่ามกลางบรรยากาศที่เย็นสบาย และปลอดโปร่ง และพายเรือชมความงามของบัวจักรขาว ชมการตัดบัว กำบัว มัดบัว และเลี้ยงปลาในสวนนาบัว

การแปรรูปผลิตผลเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ หมู่ที่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยมี นางปราณี สวัสดิ์แดง เป็นประธานกลุ่ม นักท่องเที่ยวจะได้ชมการผลิตอาหารเพื่อสุขภาพหลายชนิด ได้แก่ ไข่เค็มเสริมไอโอดีน ข้าวตัง (ผลผลิตจากข้าวกล้องหอมมะลิ) หน้าหมูหยอง หน้าหมูพืช ผลไม้อบแห้งปรุงรส ได้แก่ มะม่วง มะยม มะละกอ ฝรั่ง มะกอก หัตถกรรมจากใยมะพร้าว ได้แก่ หมวก กระเป๋า ทุกผลิตภัณฑ์ได้รับเครื่องหมายรับรองคุณภาพ จากกระทรวงสาธารณสุข โดยเฉพาะข้าวตังหน้าหมูหยองได้รับรางวัล

ผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 5 ดาว นอกจากนี้ยังได้ชมการเลี้ยงกบในกระชัง และป่อสาธิต จุดท่องเที่ยวจุดนี้นักท่องเที่ยวจะอิมกับผลิตภัณฑ์หลายชนิด

วัดสุวรรณารามควรให้ความร่วมมือกับชุมชนในการเปิดพระอุโบสถให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวได้เข้าไปกราบนมัสการ พระพุทธสุวรรณบรรพต พระประธานในพระอุโบสถ เป็นประจำทุกวัน เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติทัศนียภาพสวยงาม แม่น้ำ ลำคลอง มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับชุมชนมีสภาพพื้นที่เป็นสวนมากกว่าที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวิถีชีวิต ดั้งเดิม จึงมีความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร การคมนาคม สะดวกสบาย สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ทั้งทางรถยนต์ และรถไฟ นักท่องเที่ยว ให้ความสนใจคลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวรรณกรรมที่สำคัญ ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงอำเภอพุทธมณฑล ธรรมชาติสองฝั่งคลองมีบรรยากาศของอดีต ที่เปลี่ยนแปลงไม่มากนัก คือประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ทำไร่ ไถนา การคมนาคมทางน้ำ ในการดำรงชีวิตประจำวัน ถึงแม้ปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยการสร้างถนนเพิ่มขึ้นหลายสาย แต่ชุมชนยังให้ประโยชน์จากแม่น้ำ ลำคลองมาอุปโภคบริโภค ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และสามารถนำเสนอเป็นจุดสำคัญในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวแวะชมเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากขึ้นทุกวัน

3. การวางแผนชุมชนควรมีการวางแผนกำหนดทิศทางร่วมกันอย่างชัดเจนในการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นำรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา ขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งด้านการค้า การผลิต การแปรรูป ให้เป็นมาตรฐาน ปรับปรุง การบริการ ให้สามารถแข่งขันกับตลาดได้ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับ ชุมชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ อันจะนำไปสู่ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ของคนในชุมชน

4. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เป็นพื้นที่ที่มี สภาพแวดล้อมยังคงความเป็นชนบท ชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ยังอาศัยจับสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา จากแม่น้ำ ลำคลอง อีกทั้งยังใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางการคมนาคมการดำรงชีวิต ในปัจจุบัน เป็นมรดกตกทอดที่ควรอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่ในสังคม เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ควรให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทาง สื่อสารมวลชน จัดทำเป็นแผ่นพับ จัดนิทรรศการ สารคดี อย่างกว้างขวางให้เป็นที่แพร่หลาย แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำจุดท่องเที่ยว ให้มากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากการปรับปรุงพื้นผิวถนนบ่อยครั้ง ทำให้ป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำ

จุดท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมมีสภาพชำรุดและถูกรื้อถอน รวมทั้งไม่มีการทำป้ายแนะนำเพิ่มเติมมาเป็นระยะเวลานาน

5. การประชาสัมพันธ์ควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นกว่าเดิม เช่น จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้มีความหลากหลายและมีลักษณะโดดเด่น กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา แห่งประเทศไทยควรสนับสนุนการท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ตทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเพื่อสืบสานให้คนรุ่นต่อไป รวมทั้งพยายามรักษาความสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่มุ่งหวังแต่รายได้จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ต้องช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ ความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง และทำให้ชุมชนได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างยาวนาน และเกิดประโยชน์สูงสุด

7. เพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวที่คัดสรรที่ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ร่วมกันนำเสนอ 3 เส้นทาง คือเส้นทางที่ 1 เป็นการจัดการท่องเที่ยวเส้นทางเดิม ส่วนเส้นทางที่ 2 และ 3 เป็นแนวทางการพัฒนาเส้นทางใหม่

เส้นทางที่ 1 (ราคา 300 บาท/คน)

เวลา

09.00 – 10.30	เดินทางถึงวัดสุวรรณาราม อำเภอพุทธมณฑล ลงเรือสำน้ำวัดสุวรรณาราม ชมสวนกล้วยไม้ นายชุบ คชเวช ชมการสาธิตผสมพันธุ์กล้วยไม้
10.30 – 12.00	ลงเรือจากสวนกล้วยไม้ เดินทางถึงท่าเรือชมสวนผลไม้ นายบุญเลิศ เศรษฐอำนาจ ชิมผลไม้ ผลิตภัณฑ์การเกษตร นั่งรถอีแต่นชมสวนผลไม้ และท่องเที่ยวทุ่งนา รับประทานอาหารกลางวัน อาหารพื้นบ้าน ผลไม้พื้นเมือง
12.00 – 13.30	ลงเรือไปชมกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตร ชมการสาธิตการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร ชิมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตร

13.30 – 15.00 ลงเรือไปชมनावัว
นั่งเรือเก็บบัวร่วมกับชาวบ้าน ชมการสาธิตการทำनावัว
นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ

(สุวรรณ เนียมสวัสดิ์. 2551 : สัมภาษณ์)

เส้นทางที่ 2 (ราคา 300 บาท/คน)

เวลา

09.00 – 10.30 เดินทางถึงวัดสุวรรณาราม อำเภอพุทธมณฑล
ลงเรือทำनावัววัดสุวรรณาราม
ล่องเรือชมธรรมชาติในคลองมหาสวัสดิ์

10.30 – 12.00 ขึ้นเรือที่บ้านดิน ต.ลานตากฟ้า อ.นครชัยศรี
ชมและรับฟังการสาธิต การปลูกสร้างบ้านด้วยดิน การเรียนการสอนศิลปะ
รับประทานอาหารกลางวัน

12.00 – 15.00 จีจรรย์ยานเสื่อภูเขา หรือนั่งรถสามล้อ (NPV) ระบบไฟฟ้า
ชมธรรมชาติสองฝั่งคลอง
แวะชมสวนनावัวลุ่มแจ่ม และการสาธิตการปลูกบัว
ชมการสาธิตการทำनावัว และการเกี่ยวข้าว
แวะชมกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร (กลุ่มทำข้าวตัง)
แวะชมสวนผลไม้ นายบุญเลิศ นั่งรถอีแต่นชมสวนผลไม้
และท่องเที่ยวชมสวนनावัวนักท่องเที่ยวเดินทางกลับ

(หยวก สวัสดิ์คิมิ. 2551 : สัมภาษณ์)

เส้นทางที่ 3 (ราคา 300 บาท/คน)

เวลา

09.00 – 10.30 เดินทางถึงวัดสุวรรณาราม อำเภอพุทธมณฑล
ลงเรือทำनावัววัดสุวรรณาราม
ล่องเรือชมธรรมชาติในคลองมหาสวัสดิ์

10.30 – 12.00 ขึ้นเรือที่บ้านดิน ต.ลานตากฟ้า อ.นครชัยศรี
ชมและรับฟังการสาธิตการปลูกสร้างบ้านดิน

	<p>การเรียนและการสอนศิลปะ</p> <p>ชมनावัวบ้านลุมแจ่ม และการสาธิตการปลูกบัว</p> <p>รับฟังและชมการสาธิตการทำนา และการเกี่ยวข้าว</p> <p>รับประทานอาหารกลางวัน</p>
12.00 – 15.00	<p>ลงเรือเพื่อเดินทางไปยังหมู่บ้านกันตนา</p> <p>ล่องเรือชมคลองธรรมชาติ คลองปฎิรูป</p> <p>ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนสองฝั่งคลอง</p> <p>ชมการถ่ายทำการแสดง เลือกรื้อสินค้าของหมู่บ้านกันตนา</p> <p>นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ</p>

(ปริษา กลิ่นประทุม. 2551 : สัมภาษณ์)

8. ควรส่งเสริมให้ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม มีการประกอบอาชีพในที่ดินของตนเอง ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนมือที่ดินทำกิน เนื่องจากเป็นที่ดินพระราชทาน และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยเกษตรกรในชุมชน จากการจำหน่ายผลผลิต การเกษตร ผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตร รายได้จากการบริการนักท่องเที่ยว ให้มีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สนองต่อความต้องการของคนในชุมชน มีการจัดสรรประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยุติธรรม

9. ควรให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เช่น ควรจัดหลักสูตรผู้นำชมและความรู้ด้านเกษตรแก่เจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำชมแก่พนักงานขับรถ เพื่อให้มีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน และควรพูดคุยกับชุมชนให้ทราบความชัดเจนของเป้าหมายกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

10. ควรมีการจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ให้มีสภาพความเป็นธรรมชาติคงอยู่อย่างเดิม ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ให้มีความโดดเด่นและลักษณะพิเศษในชุมชนของตนเอง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่น

มานำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเป็นของฝากกลับบ้าน

รายละเอียดการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมยังคงความเป็นชนบท ชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังอาศัยจับสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา จากแม่น้ำ ลำคลอง อีกทั้งยังใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมการค้ามาแต่อดีตในปัจจุบัน เป็นมรดกตกทอดที่ควรอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่ในสังคมเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทุกวัน ควรให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อสารมวลชน จัดทำเป็นแผ่นพับ จัดนิทรรศการ สารคดี อย่างกว้างขวางให้เป็นที่แพร่หลายแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำจุดท่องเที่ยวให้มากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากการปรับปรุงพื้นผิวถนนบ่อยครั้ง ทำให้ป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำจุดท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมมีสภาพชำรุดและถูกรื้อถอน รวมทั้งไม่มีการทำป้ายแนะนำเพิ่มเติมมาเป็นระยะเวลานาน

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควรส่งเสริมให้ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม มีการประกอบอาชีพในที่ดินของตนเอง ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนมือที่ดินทำกิน เนื่องจากเป็นที่ดินพระราชทาน และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยเกษตรกรในชุมชน จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตร รายได้จากการบริการนักท่องเที่ยว ให้มีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในชุมชน มีการจัดสรรประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยุติธรรม

3. การฝึกอบรมให้ความรู้ ควรให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างต่อเนื่อง เช่น จัดหลักสูตรผู้นำชมและความรู้ด้านเกษตรแก่เจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำชมแก่พนักงานขับรถ เพื่อให้มีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน และควรพูดคุยกับชุมชนให้ทราบความชัดเจนของเป้าหมายกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

4. การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ให้มีสภาพความเป็นธรรมชาติคงอยู่อย่างเดิม ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ให้มีความโดดเด่นและลักษณะพิเศษในชุมชนของตนเอง

และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมานำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการแปรรูปผลิตผลการเกษตร เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เป็นของฝากกลับบ้าน

3. วิธีการจัดการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนที่อาศัยบริเวณคลองมหาสวัสดิ์ และนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง มี 4 ขั้นตอนของ WHO ดังนี้

1. การวางแผน (Planning)

1.1 ควรวางแผนใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นจุดเด่นในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สภาพพื้นที่สวน สภาพพื้นที่นา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง สภาพความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันแบบเรียบง่ายและเป็นกันเอง พึ่งพาอาศัยกัน มีทัศนียภาพที่สวยงามเป็นธรรมชาติ ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกไม้ผล พืชผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ประชาชนชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความพยายามและมุ่งมั่นที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มาพัฒนาปรับปรุง เพื่อตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจ และเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมและสัมผัสความเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเห็นว่าชุมชนไม่เพียงแต่ใช้ทรัพยากรต้นทุนของชุมชน แต่ยังคงมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างรับผิดชอบและสงวนรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน ตลอดจนชุมชนควรมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในรูปแบบเกษตรกรรม ให้มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนมือที่ดินทำกิน

1.2 วางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยให้ วัดเป็นเจ้าภาพร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพัฒนาแหล่งโบราณสถาน เช่น วัดสุวรรณารามให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำคัญของชุมชน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางล่องเรือ วัดอาจมีกลยุทธ์ร่วมกับชุมชน โดยการให้ความร่วมมือในเรื่องการปรับปรุงสถานที่จอดรถและท่าลงเรือของนักท่องเที่ยวร่วมกับกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยว กลยุทธ์การเชื่อมเส้นทาง การท่องเที่ยวทางเรือและทางรถยนต์ นำชมพื้นที่เกษตรกรรมทางเรือ ควรมีการเพิ่มเส้นทางรถยนต์ โดยพัฒนาถนนเลียบบคลองมหาสวัสดิ์ หมู่ที่ 1 ตำบลศาลายา และ หมู่ที่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ให้เชื่อมติดต่อกัน และมีกิจกรรมท่องเที่ยวเพิ่มเติมในชุมชนเพื่อสร้างงานบริการเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้จะต้องมีการแจ้งราคาค่าบริการไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ จัดเส้นทางนำ ให้มีทั้งเรือพายและเรือหางยาวชมทัศนียภาพ สองฝั่งคลอง ส่วนการนำชมพื้นที่เกษตรกรรม อาจจัด

ในรูปแบบการนั่งเกวียน การนั่งรถอีแต่นชมบรรยากาศสภาพแวดล้อมจัดเส้นทางบก โดยการใช้รถสามล้อเล็ก (NPV) ระบบไฟฟ้า ชมทัศนียภาพเลียบบสองฝั่งคลอง จัดเส้นทางเดินชมในชุมชนเป็นเส้นทางเดินเป็นวงรอบ และใช้เป็นเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว

1.3 การวางแผนด้านกระบวนการจัดการ

1.3.1 การวางแผน (Planning) สำนักงานเกษตรอำเภอพุทธมณฑล

ได้กำหนดการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเลียบบคลองมหาสวัสดิ์ไว้ในแผนปฏิบัติงานประจำปีเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมาตลอดจนจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเลียบบคลองมหาสวัสดิ์ โดยมีการประชุมร่วมกันกับคณะกรรมการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวทุก ๆ 3 เดือน หรือหากมีปัญหาข้อพิจารณาเร่งด่วน ก็จะนัดประชุมก่อนเวลาที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งให้มีการรายงานการประชุมเพื่อสรุปข้อปัญหาที่ควรแก้ไขให้ชุมชนทราบเป็นระยะทุกครั้งที่มีการประชุมในการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง มีการวางแผนกำหนดทิศทางเป้าหมายการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ไปพร้อม ๆ กับการคาดการณ์การวางแผนตามความจำเป็นและความเหมาะสมในอนาคต

1.3.2 การจัดองค์การ (Organizing) คณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยว

ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เภรัญญิก และกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลศาลายา นายกองค้การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ และสำนักงานเกษตรอำเภอพุทธมณฑล และภาคเอกชน มีการวางแผนประชุมร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องเป็นประจำทุก ๆ 3 เดือน จะปรึกษาหารือเรื่องการจัดการท่องเที่ยว การจัดเก็บผลประโยชน์ การจัดสรรผลประโยชน์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ตรงตามเป้าหมายพัฒนา และมีแนวทางการบริหารจัดการร่วมกันที่ชัดเจน เป็นการกำหนดภารกิจในการบริหารแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนกำหนดรูปแบบการบริหารการท่องเที่ยว ตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมกับส่งเสริมให้ชุมชนได้ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว และการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสามารถดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.3 การสั่งการ (Staffing) คณะกรรมการมีหน้าที่รับผิดชอบ แสวงหา

ความร่วมมือ การส่งเสริม สนับสนุนและการประสานงาน จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนงานที่กำหนดไว้ ตลอดจนถึงติดต่อสื่อสารให้ชุมชนเกิดความร่วมมือที่ดี และแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเลียบบคลองมหาสวัสดิ์ โดยมีหลักและวิธีการที่มุ่งใจและสามารถกระตุ้นให้ทุกคนมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ มีการประสานงานจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้สอดคล้องและเข้ากันได้ดี รวมถึงให้ชุมชนมีความคิดริเริ่มและอุทิศกำลังกาย กำลังความคิด ให้เป็นประโยชน์ต่อการ

จัดการท่องเที่ยว และมีวิธีการจัดซื้อจัดจ้างที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินงาน เพื่อให้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความเจริญเติบโตตามขีดความสามารถที่รองรับได้ และชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

1.3.4 การควบคุม (Controlling) มีการติดตาม ประเมินผล การตรวจสอบผลการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามเป้าหมายและทิศทางที่กำหนดไว้ มีมาตรการในการควบคุมงาน คือ ต้องมีการจัดทำระบบรายงาน (Reporting System) ในเรื่องการปฏิบัติงาน การจัดการ การบัญชี ให้เป็นไปตามแผนงาน มีการวัดผลการดำเนินงานที่ปฏิบัติไปเพื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุง ซึ่งจะก่อให้เกิดความมั่นใจใน การกำหนดแผนงานทิศทางจัดการท่องเที่ยวบรรลุเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (บุญญา นราสดีโส. 2551 : สัมภาษณ์)

2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation)

จากการสัมภาษณ์ พบว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม มีแนวทางดังนี้

2.1 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนและความร่วมมือในการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยว ทั้งด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์เผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่แพร่หลายและรู้จักอย่างกว้างขวาง ในการนำเสนอรายการสารคดีทางสื่อสารมวลชนด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนแนวคิดในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว

2.2 ชุมชนมีความพร้อมให้ความร่วมมือในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ คู คลอง และสภาพแวดล้อม การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน โดยการตัดสินใจร่วมกันเพื่อกำหนดทิศทางวางแผนการท่องเที่ยว และร่วมติดตามประเมินผล

2.3 คณะกรรมการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวควรร่วมมือกับชุมชน ส่งเสริมคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจัดสรรประโยชน์ที่เป็นธรรม เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

2.4 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน (Implementation) ชุมชนจัดแผนท่องเที่ยวคัดสรรโดยฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ องค์กรท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ รวม 3 เส้นทาง

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization)

ด้านการใช้ประโยชน์ ผู้มีส่วนร่วมในชุมชน ให้สัมภาษณ์พบว่า

3.1 ควรพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ ให้เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจ ดังนี้ (บุญญา สวัสดิ์โต. 2551 : สัมภาษณ์)

จุดที่ 1 วัดสุวรรณาราม ตั้งอยู่เลขที่ 14 หมู่ 1 ตำบลศาลาษา อำเภอ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นวัดที่มีอายุเก่าแก่เพียงแห่งเดียวที่ตั้งอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ ชมพระอุโบสถเก่าแก่ อาคารคอนกรีตแบบสถาปัตยกรรมไทย และพระประธานที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ “หลวงพ่อบุญรอดสุวรรณบวรรังสี” วัดควรร่วมมือกับชุมชนให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพระอุโบสถได้ทุกวัน ซึ่งในขณะนี้เปิดให้เฉพาะนักท่องเที่ยวที่ติดต่อล่วงหน้ามาเป็นหมู่คณะ

จุดที่ 2 สวนผลไม้ เนื้อที่ 40 ไร่ ของนายบุญเลิศ เศรษฐอำนาจ หมู่ที่ 1 ตำบลศาลาษา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วิธีการและเทคนิคของเกษตรกรในการปลูก ไม้ผลให้ดอกออกผลเจริญงอกงามเก็บขายได้ตลอดปี นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสชิมผลิตผลในสวน เกิดความสุข ความประทับใจ และซื้อผลิตผลสด ๆ ในสวนกลับเป็นของฝากทางบ้าน ตลอดจน แนะนำให้มีการปลูกพืชคลุมดินให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

จุดที่ 3 สวนกล้วยไม้ เนื้อที่ 12 ไร่ ของนายชุบ คชเวช หมู่ที่ 3 ตำบล ศาลาษา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ควรปลูกกล้วยไม้หลายสายพันธุ์ เพิ่มจุดสาธิตการปลูก และขยายพันธุ์กล้วยไม้และขั้นตอนการบรรจุภัณฑ์นำส่งจำหน่ายให้ลูกค้า

จุดที่ 4 สวนนาบัว เนื้อที่ 20 ไร่ ของนายแจ่ม สวัสดิ์โต หมู่ที่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ควรปลูกบัวหลายสายพันธุ์ให้นักท่องเที่ยว ได้รับความรู้เกี่ยวกับบัวชนิดต่าง ๆ และการสาธิตการปลูกบัวตามวิธีการดั้งเดิม

จุดที่ 5 การแปรรูปผลิตผลเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ นางปราณี สวัสดิ์แดง ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรมหาสวัสดิ์ หมู่ที่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีบรรยากาศที่ร่มรื่นมาก ควรจัดทำแพอาหารริมคลอง เพื่อให้ชุมชน นำผลิตผลทางการเกษตรมาจำหน่ายนักท่องเที่ยวในราคาถูก

4. การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits)

4.1 ควรจัดการท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยว การกำหนดโปรแกรม การท่องเที่ยว อาจมีการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนสลับกันทั้ง 4 จุด เช่น ในช่วงเข้านักท่องเที่ยว บางกลุ่ม ไปชมสวนกล้วยไม้ก่อน และในช่วงบ่ายนำชมสวนนาบัวดูพระอาทิตย์ตกดินในยามเย็น กิจกรรมความรู้ด้านการเกษตรในแต่ละจุดท่องเที่ยว พนักงานขับเรือทั้ง 21 ลำ ให้ความรู้ความ เข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งได้ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้นำชมทุกคนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ เป็นผู้อบรมให้เป็นประจำทุกปี ในส่วนของการเข้าชมพื้นที่ตามจุดต่าง ๆ ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวจัดเตรียมน้ำดื่มที่สะอาดที่บรรจุภาชนะสำเร็จรูป เตรียมผลผลิตการเกษตรตามฤดูกาล ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ชิม หรือชมการสาธิตการปลูกกล้วยไม้ ปลูกบัว ตลอดจนจำหน่ายผลผลิตการเกษตรให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อกลับบ้านด้วยการนำชมพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นผู้นำชมพื้นที่ พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านการเกษตร ประสบการณ์

ทางการเกษตร และตอบข้อซักถามของนักท่องเที่ยว ซึ่งผ่านการอบรมหลักสูตรผู้นำชมจากสำนักงานเกษตรอำเภอทุกปี การจัดการท่องเที่ยวชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ จัดตั้งโดยการรวมกลุ่มกันของชุมชนในรูปคณะกรรมการเพื่อดูแลการท่องเที่ยว มีนายมนูญ นราสดีโส มีหน้าที่ติดต่อประสานงานต้อนรับนักท่องเที่ยว จัดระเบียบเรื่องเรือรับส่งนักท่องเที่ยว การเก็บค่าบริการเข้าชมพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การจัดสรรประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว กรรมการดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จะเป็นผู้ต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวลงเรือที่จุดลงเรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หน้าวัดสุวรรณาราม มีการแจกเอกสารประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว เสียค่าใช้จ่ายในการบริการนั่งเรือท่องเที่ยวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ลำละ 300 บาท นั่งได้ 6 คน นักท่องเที่ยวจะต้องสวมหมวกและเสื้อชูชีพเพื่อความปลอดภัยด้วย โดยผู้ขับเรือและผู้ประกอบการเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำชมจุดท่องเที่ยวทั้ง 4 จุด ค่าตอบแทนเกษตรกรทั้ง 4 จุดท่องเที่ยว เป็นค่าน้ำดื่มกับการชิมผลิตภัณฑ์และบรรยายความรู้ คนละ 70 บาท โดยคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวมีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการเก็บค่าบริการคนละ 70 บาท ดังนี้

4.1.1 พนักงานขับเรือ จะได้รับค่าบริการ 290 บาท โดยหักค่าบริการโทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานรับส่งนักท่องเที่ยว 10 บาท ค่าบริการนั่งชมที่ได้รับลำละ 290 บาท พนักงานขับเรือซึ่งเป็นเจ้าของเรือเองจะนำไปเป็นค่าน้ำมัน ค่าซ่อมแซมเรือที่เจ้าของเรือต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง และในการบริการนักท่องเที่ยวไม่ได้กำหนดระยะเวลาแน่นอนขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

4.1.2 สวนผลไม้ ได้รับค่าบริการ 20 บาทต่อคน เจ้าของสวนนำไปเป็นค่าบริการน้ำดื่มและผลไม้ในสวนที่จัดเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชิมตามฤดูกาล

4.1.3 สวนกล้วยไม้ ได้รับค่าบริการ 10 บาทต่อคน เจ้าของสวนจะนำไปเป็นค่าบริการน้ำดื่ม และค่าบริการเดินชมสวนกล้วยไม้พันธุ์ต่าง ๆ

4.1.4 สวนนาบัว ได้รับค่าบริการ 10 บาทต่อคน เจ้าของสวนจะนำไปเป็นค่าบริการน้ำดื่ม และค่าบริการชมสวนนาบัว

4.1.5 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ได้รับค่าบริการ 10 บาทต่อคน เจ้าของสวนจะนำไปเป็นค่าบริการน้ำดื่ม และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ ที่ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้จัดเตรียมสาธิตและให้นักท่องเที่ยวได้ชิม เช่น ข้าวตังหน้างา หน้าหมูหยอง ผลไม้หทัยต่าง ๆ ตามฤดูกาล

4.1.6 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ได้รับค่าบริการ 20 บาทต่อคน แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ สวัสดิการพนักงานดูแลศูนย์บริการจุดท่องเที่ยว และการอำนวยความสะดวกผู้บริหารจากภาครัฐและเอกชนที่มาแวะเยี่ยมชม

4.2 ความสำเร็จและการประเมินผลผลการจัดการท่องเที่ยวที่คาดหวัง (สมปอง สวัสดิ์คุ้ม, 2551 : สัมภาษณ์)

4.2.1 การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ มีพื้นที่ใกล้กับ กรุงเทพมหานครและการคมนาคมขนส่งที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่อการจัดการท่องเที่ยว เกษตรกรในชุมชนจึงได้รวมตัวกันจัดตั้ง โครงการท่องเที่ยวชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดย มีสำนักงานเกษตรอำเภอพุทธมณฑล กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

4.2.2 คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ความรัก ความหวงแหนพื้นที่ดินของตนเอง มีความสำนึกที่จะรับผิดชอบร่วมกัน มีความเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อนำวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพของเกษตรกร ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยผสมผสานการบริหารจัดการทรัพยากรที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้และผลประโยชน์ที่เป็นธรรม สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และป้องกันปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น อันก่อให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ของเกษตรกรในชุมชน นำไปสู่การถ่ายทอดภูมิปัญญาและเทคโนโลยีการเกษตรแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

4.2.3 คนในชุมชนไม่ละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง สามารถนำความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรมาจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เน้นถึงคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกคนได้ช่วยกันสงวนบำรุงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนมีการพัฒนาเทคโนโลยีในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมแบบดั้งเดิม โดยการลดใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ใช้สารชีวภาพ ที่ทำขึ้นจากวัสดุธรรมชาติ การแปรรูปผลผลิตการเกษตรเพื่อการจำหน่าย ให้เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมกันคิดและกำหนดทิศทางตามความต้องการของตลาดให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญในประเทศ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง

4.2.4 ชุมชนมีวิธีการที่เหมาะสมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ในการบริหารการจัดการ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาปรับปรุงและความพยายามเพิ่มประสิทธิภาพทั้ง ด้านการค้าและการผลิต การบริการ ให้เป็นมาตรฐานแข่งขันกับตลาดภายนอกได้ ทั้งนี้ โดยนำปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่มาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ถึงแม้ว่าในอนาคตจำนวนนักท่องเที่ยวจะลดลง แต่ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ยังคงดำรงอยู่

ได้บนพื้นฐานเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีการพึ่งพาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเอง

4.2.5 ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความสุขที่สามารถนำทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมาสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ในการเข้าร่วมกิจกรรมและได้รับความรู้ด้านการเกษตรในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ กับธรรมชาติอันร่มรื่น สงบ ความเป็นอยู่ ที่เรียบง่าย ผู้คนอภัยภัยไมตรีเป็นมิตร นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรม อย่างเพลิดเพลิน เป็นการเพิ่มมูลค่าบนพื้นฐานทางวัฒนธรรม อันเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชน และช่วยสร้างสันติภาพความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

4.3 ประเมินผลการดำเนินงาน

การจัดการท่องเที่ยวให้บังเกิดผลความสำเร็จ ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลตลอดจนการปรึกษาหารือให้ชุมชนทราบถึงการดำเนินกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ดังนี้ (จรวย อุบลจินดา. 2551 : สัมภาษณ์)

4.3.1 มีการประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือกระบวนการจัดการทรัพยากรการจัดสรรประโยชน์ของชุมชนระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้องในรูปคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวทุก ๆ 3 เดือน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการเพียงใด และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากมีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลง

4.3.2 ตรวจสอบจากสมุดบันทึกแสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ที่จุดท่องเที่ยวว่านักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์อย่างไรบ้าง เช่น มีความพึงพอใจรูปแบบการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด ความต้องการเพิ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวมีความเหมาะสมเพียงใด นักท่องเที่ยวมีความสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทใดมากที่สุด การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การแสวงหาและสร้างทรัพยากรการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น พร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม เพื่ออำนวยความสะดวกและจูงใจนักท่องเที่ยว เช่น การลงทุนของผู้ประกอบการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การบริการนำเที่ยว การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น แล้วนำเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อรับทราบปัญหาและหาวิธีการแก้ไขเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

4.3.3 ตรวจสอบจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าชมตามจุดท่องเที่ยว ในแต่ละเดือนว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นหรือลดลง และนักท่องเที่ยวที่กลับมาเที่ยวชมในครั้งที่สองหรือครั้งที่สามจากจุดท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวจำนวนเท่ากันหรือเพิ่มขึ้น เป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับ

นักท่องเที่ยวและทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ จุดอ่อน จุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการบริหารจัดการร่วมกันที่ชัดเจน เป็นารดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการที่กำหนดไว้

4. การจัดการ

4.1 ผู้จัด คนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ โดยร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนตำบลพุทธมณฑล โรงเรียนในชุมชน วัดสุวรรณ และภาคเอกชนต้องมีความคิดเห็นร่วมกันในการจัดการเป็นในแนวทางเดียวกันเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

4.2 นักท่องเที่ยว ความเห็นส่วนใหญ่พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมานั้นมีความหลากหลายเกือบทุกพื้นที่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมานั้นเป็นเพราะ สาเหตุสนใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสนใจในการเดินทางมาทำวิจัย สนใจมาศึกษาวิถี-ชีวิตของคนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ การจัดการจึงต้องให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมให้คำชี้แนะ ถ่ายทอดวิถีชีวิตแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงภาครัฐ ต้องมีการให้ความรู้ก่อนที่เดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้ชุมชนเกิดการเสียหาย โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ต้นไม้ สัตว์น้ำ และอื่น ๆ อีกมากมาย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องวิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยมีความมุ่งหมาย ระเบียบวิธีวิจัยและสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์
2. แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

สรุปผล

1. วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบ คลองมหาสวัสดิ์
 - 1.1 ความเป็นมาของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์
ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เป็นชุมชนการอพยพของคนจีนมารับจ้างขุดคลองและประกอบอาชีพ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์เมื่อปี พ.ศ. 2403 เริ่มต้นจากคลองบางกอกน้อยไปออกแม่น้ำท่าจีน ตำบลจิวราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการเสด็จพระราชดำเนินไปพระปฐมเจดีย์ และทรงจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ จำนวน 47 แปลง รวมเนื้อที่กว่าสองหมื่นไร่ เพื่อแบ่งให้พระราชโอรสและพระราชธิดาทุกพระองค์ ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนย้ายมาตั้งถิ่นฐานริมคลองมหาสวัสดิ์

ขอเช่าพื้นที่ทำนาและที่อยู่อาศัย บ้านเรือนจึงเกิดขึ้นสองฝั่งคลอง คือชุมชนวัดสุวรรณาราม ชุมชนศาลายา และชุมชนบ้านคลองมหาสวัสดิ์

สภาพปัจจุบันของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ประกอบด้วยพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลศาลายาและตำบลมหาสวัสดิ์ ทักษณียภาพริมสองฝั่งคลองมีธรรมชาติที่สวยงาม รมรื่น ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม พึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีวิถีชีวิตริมน้ำ คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีหลวงพ่อพุทธสุวรรณบรรพต วัตรสุวรรณาราม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

1.2 วิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์กับคลองมหาสวัสดิ์

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพเกษตรกรรมริมสองฝั่งคลอง และคนในชุมชนบางส่วนประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงและกรุงเทพมหานคร ชุมชนตั้งบ้านเรือนเรียงรายและรวมกลุ่มอยู่บริเวณริมสองฝั่งคลอง ลักษณะเป็นบ้านไม้ทรงไทยสองชั้น และชั้นเดียว ยกใต้ถุนโล่ง ส่วนบ้านเรือนที่มาตั้งใหม่เป็นบ้านทรงสมัยใหม่ ไม่พบโรคระบาดร้ายแรงในชุมชน มีสถานอนามัยประจำตำบลดูแลสุขภาพอนามัยตามแพทย์แผนปัจจุบัน แต่พบว่าบางหมู่บ้านยังมีการใช้ยาคำราหลวงในการรักษา ในปัจจุบันประชาชนใช้เส้นทางรถยนต์มากกว่าทางน้ำ แต่ก็ยังมีคนในชุมชนบางส่วนยังใช้ประโยชน์จากคลองในการอุปโภค ใช้เรือพาย เรือแจว เรือหางยาว เป็นเส้นทางคมนาคมสัญจรไปมาในระยะทางที่ไม่ไกลมากนัก และการขนส่งสินค้าทางการเกษตรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

1.3.1 วัดสุวรรณาราม เป็นวัดที่เกิดขึ้นแห่งแรกและเก่าแก่ที่สุดของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ คือวัดสุวรรณาราม ตั้งอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ในเขตตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม สร้างเป็นสำนักสงฆ์ในเวลาใกล้เคียงกับการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ในปี พ.ศ. 2403 ได้รับวิสุงคามสีมาประกาศจัดตั้งเป็นวัดในปี พ.ศ. 2424 เป็นวัดที่มีพระอุโบสถสวยงามแบบสถาปัตยกรรมไทย

1.3.2 เอกลักษณ์ของอาคารบ้านเรือนชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ บ้านเรือนปลูกสร้างด้วยไม้ทรงไทยสองชั้น และชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เรียงรายริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ บ้านแต่ละหลังมีศาลาท่าน้ำปลูกสร้างด้วยไม้ริมสองฝั่งคลอง เพื่อใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่จอดเรือในการสัญจรไปมาหาสู่กัน และการขนส่งสินค้าทางการเกษตร

1.3.3 แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ประกอบด้วย สวนผลไม้ สวนกล้วยไม้ สวนนาบัว และผลผลิตแปรรูปด้านการเกษตร ตั้งอยู่ในเขตตำบลศาลายา และตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นจุดท่องเที่ยวที่มีพื้นที่อยู่เลียบริมคลองมหาสวัสดิ์

สภาพแวดล้อมธรรมชาติสวยงาม นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ ในการบำรุงรักษาผลไม้ การสาธิตการปลูกกล้วยไม้พันธุ์ “ทัศนีย์” การปลูกดอกบัวและเก็บดอกบัว และผลิตภัณฑ์แปรรูป จากการการเกษตร รวมทั้งชม ชม ชื้อ ผลิตภัณฑ์กลับบ้าน

แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

1. จากปัญหาด้านงบประมาณมีไม่เพียงพอในการนำมาพัฒนาสภาพแวดล้อมให้สวยงาม และบุคคลบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้นำให้ความร่วมมือน้อย และปัญหาในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อม ควรให้ผู้นำชุมชนเขียนโครงการเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ของงบประมาณพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรวมกลุ่มการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบคณะกรรมการ เพื่อจัดตั้งโครงการท่องเที่ยวชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ โดยนำทรัพยากรธรรมชาติ มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมได้ ควรจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้มีลักษณะเด่น และให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุนเผยแพร่ทางด้านอินเทอร์เน็ต จัดหลักสูตรผู้นำชมและความรู้ด้านเกษตรแก่เจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำชมแก่พนักงานขับรถ เพื่อให้มีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน มี 2 แนวทาง ดังนี้
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม

3. วิธีการจัดการท่องเที่ยว มีวิธีการดังนี้ การวางแผน (Planning) ควรวางแผนใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นจุดเด่นในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินกิจกรรม (Implementation) กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเจ้าของสวนให้ความรู้ การบริการ การต้อนรับ เป็นผู้นำชมพื้นที่สวนของตนเอง เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับการบำรุงรักษาผลไม้ การปลูกดอกบัว การขยายพันธุ์กล้วยไม้ และการสาธิตการทำข้าวตังหน้าหมูหยอง หน้างา พนักงานขับรถให้ความรู้ถึงความสำคัญของคลองมหาสวัสดิ์ การใช้ประโยชน์ (Utilization) ควรพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ ให้เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ใหม่ การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์สามารถนำทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวมาสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและจัดสรรประโยชน์ที่เหมาะสม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ผลการวิจัยพบว่าคลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ขุดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2400–2403 เชื่อมระหว่างแม่น้ำนครชัยศรี และแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ และเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งอ้อยและน้ำตาลจากนครชัยศรีมาสู่โรงงาน ปัจจุบันคลองมหาสวัสดิ์ยังมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม ลำคลองใสสะอาด สภาพพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ในตอนเช้ามีพระพายเรือบิณฑบาต ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ตัดบาตรและเดินชมธรรมชาติชิมอาหาร ที่ตลาดริมแม่น้ำวัดสุวรรณารามก่อนล่องเรือตลอดเส้นทางชมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งสวนกล้วยไม้ สวนผลไม้หลากหลายชนิดให้เลือกชิมและเลือกซื้อกลับไปเป็นของฝาก เพลิดเพลินกับการพายเรือเก็บบัวที่สวนนาบัว ชมการสาธิต และร่วมกิจกรรม ทำข้าวตังหน้าหมูหยอง หน้างา ไข่เค็มเสริมไอโอดีน ผลไม้หทัย และขนมกับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ซื้อกล้วยไม้ ดอกบัว ส้มโอ ข้าวตัง ไข่เค็ม ฯลฯ ไปเป็นของฝาก ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ พันธุ์ศักดิ์ ชูทอง (2541 : 50-51) ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในทรศนะของประชาชนบ้านสะเเาะงะ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชุมชนไว้ และต้องการให้มีการฟื้นฟูในส่วนที่หายไปให้กลับคืนมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และยินดีให้ความร่วมมือพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีความต้องการเข้ารับการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ในการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกที่ได้มาตรฐานและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความสนใจที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยภูเขาเผ่าอาก้อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมากกว่าที่จะเข้าไปสัมผัสและเที่ยวชมทัศนียภาพของชุมชน

2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ผลการวิจัยพบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวและมีความเหมาะสมกับการเผยแพร่เรื่องราววัฒนธรรมชุมชน ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทางการเกษตรและการดำเนินชีวิตของชุมชน เช่น วัดสุวรรณาราม วิถีชีวิต อาคารบ้านเรือน สวนผลไม้ สวนกล้วยไม้ สวนนาบัว ผลผลิตแปรรูปด้านการเกษตร เป็นการนำทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนมากำหนดรูปแบบการบริหารการท่องเที่ยว

ให้มีความเจริญเติบโตที่ก่อให้เกิดการจ้างงานสร้างอาชีพและสร้างรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540 : 8) ได้กล่าวว่า แนวคิดธุรกิจชุมชนสามารถนำมาใช้วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของธุรกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดนี้มีข้อดีของการทำธุรกิจในระบบทุนนิยม คือ ต้องใช้ความสามารถของสมาชิกในองค์กรเพื่อแข่งขันกับธุรกิจอื่น การแข่งขันนี้จะนำมาซึ่งการคิดค้นสิ่งใหม่ ต้องใช้ความพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้กับองค์กร กระตุ้นให้ชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงผลงานตลอดเวลา เพื่อแข่งขันกับตลาดภายนอก

3. ปัญหาทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าปัญหาทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ 1) ด้านงบประมาณเงินลงทุนซึ่งไม่เพียงพอในการนำมาพัฒนาพื้นที่ถนอมรอยน้ด สภาพแวดล้อมให้สวยงาม 2) ด้านบุคคลบางกลุ่มในพื้นที่ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ 3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับพระมหาสุทิตย์ อบอูน (2541 : 136-137) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก ผลการวิจัยพบว่า การทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวได้แก่ความไม่เป็นระเบียบ ความสกปรกของแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นปัญหาที่สำคัญ ต้องการให้มีการรักษาปรับปรุงสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีการกำหนดทิศทางการเติบโตของธุรกิจนำเที่ยว มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารรวมถึงการมีเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม โดยเชื่อมโยงจังหวัดภาคเหนือตอนบนให้ร่วมเป็นเส้นทางท่องเที่ยว และจัดให้มีศูนย์การแสดงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

4. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่ามี 2 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์วัดสุวรรณาราม เปิดพระอุโบสถให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เข้าไปกราบนมัสการพระพุทธสุวรรณบรรพต พระประธานในพระอุโบสถทุกวัน การจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วมจัดโครงการล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ เน้นนำเสนอการท่องเที่ยววิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และจำหน่ายผลผลิตจากแหล่งผลิต จัดหางบประมาณการดำเนินงานการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องบำรุงรักษาทรัพยากรมีการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน 2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม สร้างความรู้ความเข้าใจในชุมชนให้มีอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลองชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ให้เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมยังคงความเป็นชนบท ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ยังอาศัยจับสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา จากแม่น้ำ ลำคลอง การจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพความเป็นธรรมชาติคงอยู่อย่างเดิม และอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะให้มีความโดดเด่นและลักษณะพิเศษในชุมชนของตนเอง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมานำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม พัฒนาและเพิ่มเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำดึงดูดนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการกระจายรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ อานาจ อนันต์ชัย (2527 : 126-130) ได้อธิบายการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดียิ่งขึ้นซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอยู่ 5 ทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่า 1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน ดังนั้นการเกลี้ยกล่อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Moral) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ จำเป็นต้องให้ประชาชนในชุมชนและผู้ปฏิบัติงานมีขวัญที่ดี 3) ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกรักชาตินิยม (Nationalism) เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญนำไปสู่การมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกรักที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ของชาติ 4) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชน ทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ 5) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือ เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ผู้ประกอบการ องค์กรบริหารส่วนตำบลศาลาษา องค์กรบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ สำนักงานเกษตรอำเภอพุทธมณฑล กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงานภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย มุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจการพึ่งตนเองและวัฒนธรรมชุมชน โดยนำวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรการท่องเที่ยว มาพัฒนาในรูปแบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

1.2 ควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อรักษาคุณค่าสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ชุมชนที่มีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิม จัดประชาสัมพันธ์ในงานจัดนิทรรศการการท่องเที่ยวทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ โดยการ Road Show ตามโครงการภาครัฐ ภาคเอกชนที่จัดกิจกรรม การท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุน ด้านเงินทุน ด้านเทคโนโลยี ด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เป็นการเพิ่มพูนคุณภาพประโยชน์ ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ชุมชนและประเทศชาติ

1.3 ควรสนับสนุนให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่นหรือกลุ่ม/ชมรมท่องเที่ยว มีส่วนร่วม ในการดูแลและจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ในการรักษาสภาพแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน สร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว โดยมีการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน มีมาตรการ ควบคุมการใช้ทรัพยากรชุมชนอย่างประหยัด สร้างทดแทนเพิ่มเติมเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากร ในระยะยาว โดยมีการวางแผนความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสมและชัดเจน

1.4 ควรปรับปรุงและเพิ่มมาตรการในการรักษาความปลอดภัย การบริการข้อมูล ข่าวสาร การอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว และการปรับปรุงทำเรื่องให้ได้มาตรฐาน เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

1.5 ควรตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานแหล่งท่องเที่ยวมีการประเมินผล พฤติกรรมจากนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการบริการกิจกรรมหรือรูปแบบการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม ของชุมชน ภาวะผู้นำที่มีต่อการท่องเที่ยว เป็นต้น รวมทั้งการวิเคราะห์สภาพปัญหาถึงผลกระทบ ทางบวกและลบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนทั้งด้านกายภาพและสังคม เพื่อนำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มาร่วมปรึกษาหารือ และวางแผนหาแนวทางการแก้ไขในอนาคต

1.6 ชุมชนควรมีการวางแผนในการตัดสินใจร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงควรกำหนดรูปแบบการบริหารการท่องเที่ยว ด้วยวิธีการจัดแบ่งภารกิจความรับผิดชอบ การจัดเก็บ ผลประโยชน์ และการจัดสรรผลประโยชน์ การวางแผนการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนบริเวณใกล้เคียง

1.7 ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม จึงควรให้ชุมชนมี การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมมือในการกำจัดผักตบชวาตามแม่น้ำ คู คลองต่าง ๆ และบริเวณหน้าบ้าน ของตนเอง ไม่ทิ้งขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำ คู คลอง ดูแลรักษาความสะอาดให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย โดยมีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและคนในชุมชนในการวางแผนทางการ

บริหารจัดการร่วมกันเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนผลกระทบที่จะเกิดขึ้น หลังของการจัดการท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบ ชุมชนให้เกิดขึ้นระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมและต่างสังคม เพื่อสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.8 ชุมชนเห็นความสำคัญด้านการวางแผนใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมส่งเสริม การท่องเที่ยว จึงควรใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ มีการรวมกลุ่มตั้งองค์กร ภายในชุมชน เช่น กลุ่มผลิตแปรรูปด้านการเกษตร กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ โดยชุมชน นำทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองมาจัดการอย่างเป็นระบบ กำหนดทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสม กับพื้นที่ ซึ่งจะเป็แนวทาง การพัฒนาเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เกิดรายได้แก่ชุมชน โดยบูรณาการความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลการท่องเที่ยว และภาคเอกชนที่จะลงทุนจัดกิจกรรมสนับสนุนชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

1.9 ควรนำวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมาประยุกต์กับการประกอบอาชีพทาง เกษตรกรรมของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ โดยชุมชนนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาพัฒนาตาม ความเหมาะสมกับวิถีชีวิต เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวบริหารจัดการในการจูงใจ นักท่องเที่ยว พร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวและส่งเสริมให้ชุมชนใช้กลยุทธ์ เพื่อจัดการและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามสภาพพื้นที่ของตนเอง เป็นแรงขับเคลื่อน อย่างเป็นทางการไปในทิศทางเดียวกัน และช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจโดยมิให้ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.10 ชุมชนควรจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อ เตรียมการรองรับความเจริญเติบโตและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีการขยายตัวมากขึ้น เป็นการสืบสานวัฒนธรรมและทรัพยากร สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ ช่วยสร้างอาชีพ การจ้างงานและการกระจายรายได้ของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาอาชีพเกษตรกรกับทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ให้เป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานสู่สากล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2.2 ควรศึกษาวิจัยการตลาดและการผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ให้มีความทันสมัย เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของตลาดภายนอก

2.3 ควรศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนกับการส่งเสริม การท่องเที่ยว

2.4 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กัตัญญู หิรัญญสมบุรณ์. การจัดการธุรกิจขนาดย่อม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : เท็กซ์แอนด์เจอร์นัล พับลิเคชั่น, 2547.
- กระทรวงวัฒนธรรม. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. ม.ป.ป. <http://math.sci.tu.ac.th/culture_1.htm> 13 กุมภาพันธ์ 2550.
- . แผนยุทธศาสตร์นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม. 2549. <<http://www.culture.go.th>> 25 ธันวาคม 2549.
- กฤษณา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : เซิร์คเวฟเอด์ ดูเคชั่น, 2543.
- กาญจนา แก้วเทพ. หลักการพัฒนาสังคม : การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- การจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : นิติตปริญาโทรัฐศาสตร์ภาคพิเศษ สาขาบริหารธุรกิจ รุ่น 13 ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- การจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อรายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “บทความสีเขียว ปฐมบท อภิปรายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ,” ธุรกิจท่องเที่ยว. 11(5) : 50 ; พฤษภาคม, 2541.
- . แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตชุมชน (Rural Tourism or Village Tourism). กรุงเทพฯ : กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- . “วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม,” อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. 2550. <<http://www.human.cmu.ac~thai/sompong/thaiin>> 25 มกราคม 2550.
- คงเดช เวียงทอง. เหล้าสาโทกับวิถีชุมชน : กรณีศึกษาย่านแก่งยาว อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2546.
- คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ขั้นตอนในการบริหารการตลาด. 2552 <<http://elearning.bu.ac.th/mua/course/mk212/ch5.htm>> 29 มกราคม 2552.
- โครงการ “ผู้ว่านครปฐมพบประชาชน”. บรรยายสรุป องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ และองค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. นครปฐม : ม.ป.พ., 2549.
- โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. ชนบทไทย : ความก้าวหน้าและล้าหลัง. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, 2530.

- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- จกมลพัชร เจตนะจิตร. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. การจัดการนำเที่ยว. 2550. <<http://www.human.cmu.ac.t-thai>> 25 มกราคม 2550.
- จุลศักดิ์ ชาบุญรงค์. “ธุรกิจชุมชน : ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่,” สุทธิปริทัศน์. 17(51) : 80-86 ; มกราคม-เมษายน, 2546.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ. ม.ป.ป. <http://Econ.chula.ac.th/programme/Newweb/minithesis_45/55590.pdf> 9 มกราคม 2550.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. “เศรษฐศาสตร์บนรากฐานทางวัฒนธรรม,” วารสารสังคมศาสตร์. 12(2) : 54 ; กุมภาพันธ์, 2542.
- สุนผการจ คงอินทร์. การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านนาดี ตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- ดรรชนี เอมพันธ์. การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมรับฟังความคิดเห็น “ขบวนการแก้ไขพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน”. ม.ป.ท. : ม.ป.พ, 2544.
- เดชรัต และรุ่งทิพย์. กลยุทธ์การตลาดของธุรกิจชุมชน. ม.ป.ป. <http://library.uru.ac.th/rps-db/list_news.asp> 2 เมษายน 2550.
- เดชา ไต้สูงเนิน. การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ทวีวงศ์ ศรีบุรี. สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ไทยตำบลดอทคอม. ข้อมูลตำบลมหาสวัสดิ์. ม.ป.ป. <<http://www.thaitambon.com>> 22 เมษายน 2552.

- ธีรภาพ โลหิตกุล. “วิถีไทยบนสายธารจาก “โพหัก” ถึง “ท่าคา” นิมิตใหม่ของตลาดน้ำเก่าแก่กลุ่มแม่น้ำแม่กลอง,” อนุสาร อ.ส.ท. 35(7) : 38 ; กรกฎาคม, 2538.
- นงนุช ศรีธนาอนันต์. “การพิจารณาลักษณะเฉพาะของบริการเพื่อประกอบธุรกิจโรงแรม,” จุลสารท่องเที่ยว. 14(4) : 47-48 ; เมษายน, 2538.
- นฤตย์ นิ่มสมบุญ. โครงการประมวลผลงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. พ.ศ. 2540-2544. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- นฤมล พุกภัยศิลป์ และพัชรา หาญเจริญกิจ. “การจัดการความรู้ (Knowledge Management),” รังสิตสารสนเทศ. 6(1) : 25 ; มกราคม-มิถุนายน, 2543.
- นิตยพรณ วรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธี แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สักดิ์โสภาการพิมพ์, 2527.
- นิออน ศรีสมขง. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หน่วยที่ 9-15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- บุญดี บุญญากิจ และคณะ. การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : จิรวัดน์ เอ็กเพรส, 2547.
- บุญเทียน ทองประสาน. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2531.
- ประดับ ตะคอนรัมย์. แนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2541.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.
- ปฐคดี มอนซอน และคณะ. การท่องเที่ยวเดินป่า : ผลกระทบต่อสถานะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2535.
- ปาริชาติ บึงพรรัตน์. การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏพระนคร, 2546.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาทฤษฎี การพัฒนาและการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการพัฒนารัฐบาล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

- พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเขต. มูลนิธิพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว. กาญจนบุรี : ม.ป.พ., 2538.
- พจนาน สวนศรี. “โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ,” จุลสารการท่องเที่ยว. 171 : 33-39 ; มกราคม-มีนาคม, 2541.
- . “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน,” จุลสารการท่องเที่ยว. 17(3) : 12-24 ; เมษายน-มิถุนายน, 2541.
- พรทิพย์ ศิริภานุมาศ. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานสาธารณสุขเขตตามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับนโยบายและระดับอำนาจการ กระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : ชรรวมกล การพิมพ์, 2547.
- พระยาอนุমানราชชน. ประเพณีเบ็ดเตล็ด. พระนคร : สมาคมสังคมาศศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532.
- พัชรพรรณ ภูคาพิน. ความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- พันธ์ศักดิ์ ชูทอง. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในทรศนะของประชาชนบ้านสะโง๊ะ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ วท.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น. การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก จังหวัดเชียงใหม่-เชียงราย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- พิทยา ว่องกุล. การสร้างธุรกิจชุมชน. ม.ป.ป. <http://library.uru.ac.th/rps-db/list_news.asp> 2 เมษายน 2550.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) เสนอต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท. : ม.ป.พ, 2541.
- มารีสา สุจริตจิตร. คริสเตียนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาคริสเตียนในคริสตจักรที่สังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด. รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540.
- มุกิตา ปิ่นสุนทร. การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตกรุงรัตน โกสินทร์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ยุคลธร เตชะวนากร. แม่ค้าตลาดน้ำ : วิถีชีวิตและการดำรงเอกลักษณ์ของชุมชน. วิทยานิพนธ์
สศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและกีฬา. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551. กรุงเทพฯ :
 رأไทยเพรส, 2547.
- ยุวดี นิรัตน์ตระกูล. “Ecotourism : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,” จุลสารการท่องเที่ยว. 14(3) :
 51 ; กรกฎาคม-กันยายน, 2538.
- . “Eco-tourism : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,” วารสารการท่องเที่ยว. 14(5) : 50-58 ;
 กรกฎาคม- กันยายน, 2538.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548. คู่มือการมี
ส่วนร่วมของประชาชน มุลนิธิปริญญาโท นักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2548.
- ราสี บุรุษรัตนพันธ์. “วิถีชีวิตของคนไทย,” สารกรมศิลปากร. 3(10) : 17-18 : ตุลาคม, 2533.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
 อักษรเจริญทัศน์, 2539.
- รัชฎา คชแสงสันต์. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ
กรณีศึกษาเกาะลิปะะ จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล,
 2543.
- โรงพยาบาลพุทธมณฑล. 10 ปี โรงพยาบาลพุทธมณฑล. นครปฐม : สหธรรมิก, 2548.
- ลักษณะวดี บุญยะศิรินันท์. เจตคติของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ
อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย กรณีชาวต่างชาติบริเวณถนนข้าวสาร. วิทยานิพนธ์
บธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, 2545.
- โลกอุตสาหกรรม. ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : จังหวัดนครปฐม, 2548.
- วรรณพร วนิชชานุกร. นิเวศท่องเที่ยว : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : กองวิชาการ
และฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- วสิน อิงคพัฒนากุล. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2548.
- . การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและมรดกทางสังคม. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

- วันชัย เจือบุญ. การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
ห้วยน้ำค้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2545.
- วันชัย วัฒนศัพท์. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. นนทบุรี :
สถาบันพระปกเกล้า, 2544.
- วัฒนา เทียมปฐม. ทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งนันทนาการในอำเภอพุทธมณฑล. หนังสือ
อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายถาวร เทียมปฐม. 15 มีนาคม 2545.
- วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้. กรุงเทพฯ : สถาบัน
ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.), 2546.
- วิชัย เทียนน้อย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535.
- สมา ฌ ระนอง. การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนศิวิลิ่ง
ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศิริวรรณ ยิ้มละมัย. วิถีชีวิตชาวบ้านสาขา ตำบลนาเกลือ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัด
สมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.
- ศิริอร ชันชหัตต์. องค์การและการจัดการ (O & M). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ทิพย์วิสุทธิ์, 2541.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2529.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานผลการดำเนินงานขั้นสุดท้าย
การดำเนินงานการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมศาสตร์เบื้องต้น. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- สมชาย สนั่นเมือง. “ชุมชน ท้องถิ่น กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว,” จุลสาร
การท่องเที่ยว. 17(3) : 25-27 ; เมษายน-มิถุนายน, 2541.
- สมพุทธ ชูระเจน. “การพัฒนาการท่องเที่ยว,” สารนครศรีธรรมราช. 27 : 12 ; ธันวาคม, 2540.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

- สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. รายงานการวิจัยเรื่องขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง
เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งน้ำของชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2537.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : พิมพ์พรีนติ้งเซ็นเตอร์, 2539.
- สุชาติ รัตนภูมิพงษ์. วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากรณี
แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา.
สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา คณะศึกษาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- สุเมธ ทรายแก้ว. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ :
ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- เสรี วงศ์ไพจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง.
กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร กรุงเทพมหานคร, 2533.
- เสาวลักษณ์ อนันต์สานต์. วรรณกรรมเอกของไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.
- หม่อมหลวงคู่ย์ ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
2527.
- อรทัย ศรีทองธรรม. วัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้าน
ในอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหิดล, 2539.
- อำนาจ อนันต์ชัย. การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท สาขาวิชาการส่งเสริม
การเกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527.
- “อันเนื่องด้วยวัฒนธรรม,” วัฒนธรรมปริทรรศน์. 1(1) : 23-28 ; เมษายน-มิถุนายน, 2548.
- Andrew, J. Dubrain. Essentials of Management. 3rd ed. Ohio : South-Western, 1994.
- Barton1, H. Sustainable Communities. London : Earthscan, 2000.
- Buckley, R. International Centre for Ecotourism Research Report. Gold Coast : ICER, 1993.
- Business College of the University of Texas. Available From. 2003.
- <<http://www.gsu.edu/mstsw/h/courses/it7000/papers/knowledge.htm>> October 12, 2003.

- Chambers, E. "Tourism as a Subject of Higher Education: Educating Thailand 's Tourism Workforce," Tourism and Culture an Applied Perspective. p.183. New York : State University of New York Press, 1997.
- Ecotourism Network Newsletter. Eco มทกวมพิเศษ. 14(4) : 6-7 ; May, 1996.
- Edward Burnett, Tylor. Primitive Culture. 7th ed. Brentano : n.d., 1924.
- Erwin, William. Participation Management : Concept Theory and Implementation. Atlanta, Ga : Georgia State University, 1976.
- Eric, Laws. Tourist Destination Management. Great Britain : Biddles, 1995.
- Everett, M. Rogers. Social Change in Rural Society. New York : Appleton Century Grafts, 1976.
- Gunn, C. A. "Environment Design Land Use," in Travel Tourism and Hospitality Research. edited by J.R. Ritchie and C.R. Goeldner. p. 229-249. New York : Wiley, 1987.
- Henrie, Morgan and Oliver Hedgepeth. "Size is Important in Knowledge Management," Journal of Knowledge Management Practice. 2007. <<http://www.tlinc.com/artic153.htm>> November 7, 2007.
- Janpanit, Surasin. "Indigenous Knowledge in Natural Resource Management : The Case of Two Villages in Thailand," Dissertation Abstracts International. 57(5) : 154-A ; November, 1996.
- Kucza, Timo. Knowledge Management Process Model. 2001. <<http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdi>> October 25, 2003.
- Mathieson, A. and G. Wall. Tourism : Economic, Physical, Physical and Social Impact. Singapore : Longman Scientific and Technical, 1982.
- McIntoch, W.R., R.C. Goeldner and Ritchie B. JR. Tourism : Principle, Philosophies. 7th ed. New York : John Wiley & Sons, 1995.
- Olsen, Marvin E. The Process of Social Organization. New York : Holt, Rine Hart and Winston, 1968.
- Perdue, R.R., P. T. Long and L. Allen. "Resident Support for Tourism Development," Journal Travel Research. 34(2) : 586-599 ; May, 1990.
- Poplin, Dennis, E. Communities : A Survey of Theories and Methods of Research. New York : MacMillan, 1972.

- Ralph, Linton. The Study of Man. New York : Appleton Century Cooperation, 1973.
- Sanders, Irwin T. "Theories of Community Development," Rural Sociology. 23 : 1-12 ; 1958.
- Simon, Herbert A. Administrative Behavior. New York : The Macmillan Company, 1947.
- Stephen, P. Robins. Principles of Management. Englewood Cliff, N.J : Prentice-Hall, 1988.
- The Ecotourism Society. The Ecotourism Society's Definition. The Ecotourism Society Newsletter. (Spring), 1996.
- Trapp, Holger. Benefits of an Intranet-based Knowledge Management System-Measuring the Effects. 1999. <http://www.avinci.de/competence/publikationen/diplomarbeit_holger_trapp.pdf> October 12, 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- กฤษณะ ฟ้าอินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2551.
- กิมเลียง ลุ่มนุ่ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 พฤศจิกายน 2551.
- กิมเอี้ยะ แสงสินทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 49 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 ธันวาคม 2551.
- เกษม ไชยนารา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8/61 หมู่ 2 ถนนรัตนวิเศษ ตำบลบางพรหม อำเภอบางกรวย กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 มิถุนายน 2551.
- ขนิษฐา สงวนสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12/8 หมู่ 5 ตำบลวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง วันที่ 15 ธันวาคม 2551
- จงดี เศรษฐอำนาจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2551.
- จรรยา อุบลจินดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 เมษายน 2551.
- จัญญ์ กลิ่นแพทยกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 59/6 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 เมษายน 2551.
- จำเนียร ชะโยรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2/313 หมู่ 5 ซอยพหลโยธิน แขวงเสนานิคม ตำบลจตุจักร อำเภอจตุจักร กรุงเทพมหานคร วันที่ 5 พฤษภาคม 2551.
- จำเรียง มิ่งขวัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25/8 หมู่ 9 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 พฤษภาคม 2551.
- จำลอง คำหวาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25/8 หมู่ 9 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 พฤษภาคม 2551.
- จิรวดี คำภานันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45/22 หมู่ 15 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วันที่ 18 พฤษภาคม 2551.

- จุไรรัตน์ ปางพุดน้อย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25/8 หมู่ 9 ตำบลจีเหล็ก อำเภอแมกเหล็ก จังหวัดสระบุรี วันที่ 10 สิงหาคม 2551.
- ชม้อย ฉิมพลี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 39 หมู่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 20 มีนาคม 2551.
- ชুব คชเวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ 337 หมู่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 พฤศจิกายน 2551.
- ฉชนก ดวงจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 53/12 หมู่ 2 ตำบลหนองปรือ อำเภอบางคนที จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 5 พฤศจิกายน 2551.
- ฉัฐยา ภิรมย์ภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24/85 หมู่ 2 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร วันที่ 15 มิถุนายน 2551.
- ทองคำ เนื่องศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 เมษายน 2551.
- เทียนทอง สลับหงษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51/84 หมู่ 5 ถนนราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร วันที่ 15 ธันวาคม 2551.
- นภัตศิริ มิ่งเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28/712 หมู่ 2 ตำบลบางรัก อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี วันที่ 5 พฤศจิกายน 2551.
- นิต ดวงสร้อยทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 97 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 มีนาคม 2551.
- บุญมา สวัสดิ์โต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 61/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 มีนาคม 2551.
- ประทุม สวัสดิ์น้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551.
- ประเทือง สรศาสตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 มีนาคม 2551.
- ประพิศ งามชุ่มไม้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 5/8 หมู่ 2 ตำบลบางน้อย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง วันที่ 15 ตุลาคม 2551.
- ประไพ สวัสดิ์โต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ 3, ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551.
- ปราณี กลิ่นแพทยกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 25 มีนาคม 2551.

- ปราณี สวัสดิ์แดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/2 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 19 มีนาคม 2551.
- ปรีชา กลิ่นประทุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 25 มีนาคม 2551.
- ปัทมพร ใจรักษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51/2 หมู่ 8 ตำบลบ้านงาม อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี วันที่ 10 สิงหาคม 2551.
- พระครูสุวรรณ สุภกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสุวรรณาราม เลขที่ 14 หมู่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 มีนาคม 2551.
- มัญญู นราสดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551.
- มานพ ลากเสริมส่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 10 มีนาคม 2551.
- มุกดา กุทธิธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 42/2 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 เมษายน 2551.
- ยุพิน ประทุมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 มีนาคม 2551.
- ระเบียบ แดงอุบล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 29 หมู่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551.
- เรียม สวัสดิ์แก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 49/2 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 พฤศจิกายน 2551.
- วน น้ำใจดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ 2 ตำบลสามัคคีธรรม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 5 พฤษภาคม 2551.
- วนันท์ กิจอาสา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75/32 หมู่ 5 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร วันที่ 18 พฤษภาคม 2551.
- วรรณ คำคม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/6 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 เมษายน 2551.
- วสิน มุกข์ทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 54/13 หมู่ 7 ถนนพลับพลาย เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร วันที่ 15 ธันวาคม 2551.
- วันชัย สวัสดิ์นำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์กร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/2 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 มีนาคม 2551.

- ศรัณยู นพคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 969/505 หมู่ 7 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลประชาธิปัตย์ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี วันที่ 5 พฤษภาคม 2551.
- ศุภชัย พุ่มดอกไม้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8/61 หมู่ 2 ถนนรัตนวิเศษ ตำบลบางพรหม อำเภอบางกรวย กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 มิถุนายน 2551.
- สมบุญ สุขเข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 ธันวาคม 2551.
- สมบูรณ์ สวัสดิ์ดีมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15/2 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 3 มีนาคม 2551.
- สมบูรณ์ สุนทรารมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24/85 หมู่ 2 ถนนสุขโขทัย เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร วันที่ 15 มิถุนายน 2551.
- สมปอง สวัสดิ์คุ้ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 42/2 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 มีนาคม 2551.
- สมพงษ์ ไม้งาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45/22 หมู่ 15 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วันที่ 18 พฤศจิกายน 2551.
- สมศักดิ์ ชงทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15/84 หมู่ 1 ตำบลวัดเกาะ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 10 ธันวาคม 2551.
- สรินทร์ คำนุช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ 43 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 10 พฤศจิกายน 2551.
- สังเวียน แสงสินทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 42/3 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 มีนาคม 2551.
- สายทอง มาเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 34/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 มีนาคม 2551.
- สายหยุด เกิดสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51/78 หมู่ 4 ถนนพุทธมณฑลสาย 2 เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 มิถุนายน 2551.
- สำราญ กลิ่นแพทย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 เมษายน 2551.
- ลำออย แสงสินทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒนัศัจกร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 พฤศจิกายน 2551.

- สุชาดา งามบางเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8/12 หมู่ 1 ตำบลจระเข้ใน อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง วันที่ 15 ตุลาคม 2551.
- สุชาดา ลิขิตชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8/21 หมู่ 9 ตำบลวังผา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 10 สิงหาคม 2551.
- สุชาติ ช่อตรง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25/8 หมู่ 9 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 ธันวาคม 2551.
- สุเทพ เพ็งนาเรนทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551.
- สุนทรี แยมสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 เมษายน 2551.
- สุรี สวัสดิ์จัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 เมษายน 2551.
- สุวรรณ นิยมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 5 มีนาคม 2551.
- สุวรรณิ บุญญาวัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51/2 หมู่ 8 ตำบลจี้เหล็ก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี วันที่ 10 พฤศจิกายน 2551.
- หยวก สวัสดิ์ดีมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 5 มีนาคม 2551.
- หวล ตำรวจหันต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/6 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 เมษายน 2551.
- อรอนง สุขสมัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45/2 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 7 เมษายน 2551.
- ออม สวัสดิ์สรเดช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32/1 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 มีนาคม 2551.
- อัจฉรา สร้อยแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24/14 หมู่ 3 ถนนบางบำหรุ เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 พฤษภาคม 2551.
- อาภรณ์ ช้อยประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551.
- อารี พิมพ์ประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักร ธรรมาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8/25 หมู่ 3 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 พฤษภาคม 2551.

- อารีรัตน์ เนื่องศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์ อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุฑมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 มีนาคม 2551.
- อำเภอ สวัสดิ์โต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์ อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 61/1 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุฑมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 30 มีนาคม 2551.
- อุดม เนียมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์ อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุฑมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 5 มีนาคม 2551.
- อุไร สวัสดิ์แดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์ อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/6 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุฑมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 28 พฤศจิกายน 2551.
- อุ๋ สุขสมัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์ อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุฑมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 5 มีนาคม 2551.
- โอภาส วงษ์คำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์ศักดิ์ อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18/2 หมู่ 2 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วันที่ 18 ธันวาคม 2551

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม

จงดี้ เศรษฐอำนาจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21

หมู่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ชুব คชเวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ 337

หมู่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ปราณี สวัสดิ์แดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/2

หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

อาภรณ์ ช้อยประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22

หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

มนูญ นราสดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ 3

ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

วันชัย สวัสดิ์นา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58/2

หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

สุเทพ เพ็งนาเรนทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22

หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ประทุม สวัสดิ์นา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3

ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ประไพ สวัสดิ์โต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พัฒน์จักร อรรถาศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18

หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ชุดที่ 1
เรื่อง วิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ผู้รู้ผู้นำชุมชน

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ผู้รู้และผู้นำ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน เลียบคลองมหาสวัสดิ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน วิถีชีวิตของประชาชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว

2. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามการสัมภาษณ์ 4 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์และลักษณะทั่วไปของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

1.1 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

1.2 ที่อยู่ปัจจุบัน ที่บ้านเลขที่ หมู่ที่.....ตรอก/ขอ

ย.....

ถนน.....แขวง/ตำบล.....

เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

1.3 การศึกษา.....

1.4 ศาสนา.....สัญชาติ.....การศึกษา.....

1.5 อาชีพ.....

1.6 วันที่สัมภาษณ์...../...../.....เวลา.....สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์และลักษณะทั่วไปของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

2.1 ความเป็นมาของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์และลักษณะทั่วไปของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

- 1) ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน.....
.....
- 2) อพยพหรือย้ายถิ่นฐานมาจากที่ใด.....กลุ่มชาติพันธุ์.....
- 3) สาเหตุที่เลือกตั้งชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์เป็นที่ตั้ง.....
.....

2.2 สภาพปัจจุบันของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

- 1) พื้นที่ตำบลศาลายามีประชากรทั้งสิ้น..... แยกเป็นชาย.....คน หญิง.....คน
- 2) พื้นที่ตำบลมหาสวัสดิ์มีประชากรทั้งสิ้น.....แยกเป็นชาย.....คน หญิง.....คน
- 3) ลักษณะชุมชน (การตั้งที่บ้านเรือน).....
- 4) ความเป็นอยู่ (อาชีพ/รายได้).....
- 5) การคมนาคม.....
- 6) การสาธารณสุข.....
- 7) ลักษณะทางเศรษฐกิจ.....
- 8) ลักษณะทางสังคม ประกอบด้วยลักษณะครอบครัวและระบบเครือญาติ คือ
.....

2.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ
.....
- 2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

ทรัพยากร	ความน่าสนใจ	ลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว
1. ทรัพยากรธรรมชาติ		
1.1 แม่น้ำ ลำคลอง
1.2 ทิวทัศน์

2. ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น
2.1 วัด โบราณสถาน

2.2 วัดนธรรม ประเพณี

2.4 วิธีชีวิต

- 1) พฤติกรรมของประชาชนในชุมชนต่อคนในครอบครัว ต่อคนในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิตตามปกติ

.....

.....

.....

- 2) อาคาร ที่บ้านเรือน สิ่งก่อสร้าง คลอง

.....

.....

.....

2.5 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

- 1) ชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมมีความสัมพันธ์หรือผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่อย่างไร.....

.....

.....

- 2) ประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน.....

.....

.....

- 3) พิธีทางศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพของชุมชน.....

.....

.....

2.6 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

- 1) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

.....

.....

.....

.....

.....

ชื่อ/แหล่ง	ที่ตั้ง	ความเป็นมา/ประวัติ	ลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว
1. วัดสุวรรณาราม
2. เอกลักษณ์ อาคารที่บ้านเรือน
3. สวนผลไม้
4. สวนกล้วยไม้
5. สวนนาบัว
6. การแปรรูป ผลผลิตเกษตร

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.1 ด้านการมีส่วนร่วม

1) การวางแผน (Planning).....

.....

2) การดำเนินกิจกรรม (Implementation)

.....

3) การใช้ประโยชน์ (Utilization).....

.....

4) การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits).....

3.2 การจัดการ

- 1) ใครเป็นผู้จัดการท่องเที่ยว.....

- 2) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว.....

- 3) วิธีการจัดการท่องเที่ยว.....

- 4) จัดนักท่องเที่ยวอย่างไร.....

- 5) ค่าใช้จ่ายสนับสนุน.....

3.3 กระบวนการจัดการ

- 1) การวางแผน (Planning).....

- 2) การจัดองค์การ (Organizing).....

- 3) การสั่งการ (Staffing).....

- 4) การควบคุม (Controlling).....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ชุดที่ 2
แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ผู้แทนชุมชน/ผู้ประกอบการ
เกี่ยวกับวิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ผู้แทนชุมชน/ผู้ประกอบการ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม และแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

1.1 ทรัพยากรชุมชน

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม.....
- 2) วิถีชีวิตชุมชน.....
- 3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....
- 4) ลักษณะ รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว.....

1.2 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

- 1) การวางแผน (Planning).....

- 2) การดำเนินกิจกรรม (Implementation)

- 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization).....

- 4) การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits).....

1.3 กระบวนการจัดการ

- 1) การวางแผน (Planning)

2) การจัดองค์การ (Organizing).....

.....

3) การสั่งการ (staffing)

.....

4) การควบคุม (Controlling).....

.....

1.4 ความสำเร็จและการประเมินผลการจัดการ

1) การติดตาม ตรวจสอบ ทบทวนการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยว.....

.....

2) การพัฒนาและประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม.....

.....

3) การปรึกษาหารือกระบวนการจัดการทรัพยากรและการจัดสรรประโยชน์ของชุมชน
อย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่
เกี่ยวข้อง

.....

.....

1.5 แผนท่องเที่ยวคัดสรร

1) จัดทำคู่มือเส้นทางการการท่องเที่ยว.....

.....

2) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม.....

.....

ตอนที่ 2 สภาพทางวัฒนธรรม

2.1 สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน.....

.....

.....

2.2 พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....

.....

.....

2.3 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรม

3.1 วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นอย่างไร.....

.....

.....

3.2 แนวคิดการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือน.....พ.ศ.

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ชุดที่ 3
เรื่อง วิถีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์ประชาชน/นักท่องเที่ยว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ประชาชนและนักท่องเที่ยว เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์
2. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยข้อคำถามการสัมภาษณ์

2 ตอน

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการให้สัมภาษณ์ วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์
- ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
- 1.2 ที่อยู่ปัจจุบัน ที่บ้านเลขที่ หมู่ที่.....ตรอก/ขอ

ย.....

ถนน.....แขวง/ตำบล.....

เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

1.3 การศึกษา.....

1.4 ศาสนา.....สัญชาติ.....การศึกษา.....

1.5 อาชีพ.....

1.6 วันที่สัมภาษณ์...../...../.....เวลา.....สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. ท่องเที่ยวเพื่ออะไร.....

.....

2. แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชน.....

.....

3. ต้องการท่องเที่ยวรูปแบบใด.....

.....

4. ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
เรื่อง **วิธีชุมชนเลี้ยงคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม**
(ใช้สัมภาษณ์ผู้รู้)

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non – Structure Interview)

ใช้สัมภาษณ์ผู้รู้ (Key Informants) และผู้นำชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และตรวจสอบปัญหาการวิจัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....
สถานที่ที่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตรอก/ซอย..... เขต/อำเภอ.....
จังหวัด.....

ผู้ร่วมสนทนา

1.
2.
3.
4.
5.

หัวข้อสนทนา.....

.....

บันทึกรายละเอียด.....

.....

.....

สรุปข้อสัมภาษณ์.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ชุดที่ 1

เรื่อง วิธีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ชุดที่ 1

ใช้สังเกตแบบมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ สภาพปัจจุบันของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของประชาชน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์

1. สถานที่สังเกต ที่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....

แขวง.....

เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

2. วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

3. ผู้ร่วมสนทนา.....คน ชื่อ.....สกุล.....เพศ.....อายุ.....ปี

4. หัวข้อสนทนา

.....

บันทึกรายละเอียด.....

.....

สรุปข้อสังเกต.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ชุดที่ 2

เรื่อง วิธีชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ชุดที่ 2

ใช้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมกับประชาชน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาชุมชนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ สภาพปัจจุบันของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของประชาชน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อหาข้อมูลต่าง ๆ โดยสังเกตกิจกรรมอยู่ห่าง ๆ

1. สถานที่สังเกต ที่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....

แขวง.....

เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

2. วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

3. ผู้ร่วมสนทนา.....คน ชื่อ.....สกุล.....เพศ.....อายุ.....ปี

4. หัวข้อสนทนา

.....

.....

.....

.....

บันทึกรายละเอียด.....

.....

.....

.....

สรุปข้อสังเกต.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสนทนากลุ่ม

ประเด็นการสนทนากลุ่ม

1. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ที่เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. วิธีการจัดการกระบวนการท่องเที่ยวของชุมชน
4. รูปแบบและแนวทางใหม่ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพัฒนศักดิ์กร อรรถาศิลป์
วันเกิด	วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504
สถานที่เกิด	อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 30/2 หมู่บ้านปิ่นเกล้านคร 1 ถนนพุทธมณฑลสาย 2 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการศึกษา (ชำนาญการ)
สถานที่ทำงาน	สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 319 วังจันทน์เกษม ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2520	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวิสุทธิกษัตริ์ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
พ.ศ. 2523	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาพาณิชยกรรม โรงเรียนเกริกวิทยาลัย
พ.ศ. 2526	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการเลขานุการ วิทยาลัยพาณิชยกรรมบางนา
พ.ศ. 2530	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกการบริหาร โรงเรียน วิทยาลัยครูสวนดุสิต
พ.ศ. 2552	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

